

You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Terminologija na Evropejskija s"uz : s"postavka na b"lgarskata, gr"ckata, polskata i anglijskata terminologija na pravoto na okolnata sreda

Author: Iliana Genev-Puhaleva

Citation style: Genev-Puhaleva Iliana. (2015). Terminologija na Evropejskija s"uz : s"postavka na b"lgarskata, gr"ckata, polskata i anglijskata terminologija na pravoto na okolnata sreda. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Uzycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Илияна Генов-Пухалева

ТЕРМИНОЛОГИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

СЪПОСТАВКА
НА БЪЛГАРСКАТА, ГРЪЦКАТА, ПОЛСКАТА И АНГЛИЙСКАТА ТЕРМИНОЛОГИЯ
НА ПРАВОТО НА ОКОЛНАТА СРЕДА

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu śląskiego
KATOWICE 2015

The monograph entitled *Comparative Terminology of the EU Acquis (Comparative Analysis of Bulgarian, Greek, Polish and English Terminology in the Field of Environmental Law)* constitutes an attempt to study the current terminology used in EU legal acts. The research is based on relevant data from the field of environmental protection in four language versions of the EU acquis: Bulgarian, Greek, Polish and English.

To achieve the research goals, the author deemed it necessary to address thematic fields such as: the theory of terminology, lexicography, law, European integration, environmental protection etc., thus rendering the present study interdisciplinary. However, the primary focus of the study is on the linguistic analysis, since its theoretical and methodological apparatuses are grounded in the well-established theses of lexicography, theory of terminology, comparative and applied linguistics, as well as translation studies.

The first chapter of the monograph introduces a theoretical model of the research. The second chapter is devoted to the analysis proper of the terminological data, which is preceded by the presentation of the methodological choices made. The following basic concepts have been thoroughly analysed: ENVIRONMENT, HUMAN, ANIMALS, PLANTS, WATER, AIR, LAND/SOIL, IMPACT (on the environment).

The original author's contributions can be summed up as follows:

- synthesis and systematization of knowledge stemming from different fields yet relating to the selected topic;
- contrastive analysis of four languages in a rare (unique) configuration;
- practical and applied aspect of the results obtained from the analysis of a large representative corpus of terms from the EU legal field of environmental protection;
- the corpus's linguistic and historical value; should it happen that the EU's LSP becomes yet another rejected "newspeak", the author has nevertheless been able to study the potential of the linguistic teams and language systems to create specialized languages (language subsystems) with the aim to attain particular goals and meet civilization needs at a particular historical moment.

Терминологията на Европейския съюз

NR 3367

Илияна Генов-Пухалева

Терминологията на Европейския съюз

СЪПОСТАВКА

НА БЪЛГАРСКАТА, ГРЪЦКАТА, ПОЛСКАТА И АНГЛИЙСКАТА ТЕРМИНОЛОГИЯ
НА ПРАВОТО НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Redaktor serii: Językoznawstwo Słowiańskie
Henryk Fontański

Recenzent
Ivanka Gugulanova

Съдържание

Предговор	7
Увод	9
Контекст на изследването — основни въпроси	13
Лингвистични принципи	14
Специализираните езици — същност и особености	14
Езикът на правото и дихотомичната представа за него	20
Терминът — същност и особености	24
Лексикалната съставяща на правния език и правната терминология	27
Преводът и връзката му с терминологията на законодателството на Европейския съюз	31
Интернационализация на специализираните езици	35
Характеристики на съпоставяните езици	38
Екстралингвистичен контекст на изследването	41
Хармонизираност на европейското право	41
Многоезичието в Европейския съюз	43
Тематична област на изследването	47
Теоретичен модел на изследването (Синтез)	51
Принципи на анализ и описание	53
Изолиране на базови концепти	53
Ексерпция на терминологичния материал — подход и работни процедури	54
Параметри на съпоставителния анализ	57
Източник на термина (ИТ)	59
Външна форма на термина (ВнФ)	63
Вътрешна форма на термина (ВтФ)	65
Представяне на резултатите от съпоставителния анализ	67
Концепт ОКОЛНА СРЕДА	69
Концепт ЧОВЕК	83

Концепт ЖИВОТНО	94
Концепт РАСТЕНИЕ	106
Концепт ВОДА	117
Концепт ВЪЗДУХ	131
Концепт ПОЧВА / ЗЕМЯ	137
Концепт ВЪЗДЕЙСТВИЕ (върху околната среда)	141
Изводи	184
Списък на използваните съкращения	189
Библиография	191
Списък на цитираните законодателни актове на Европейския съюз	203
Показалци на анализирани термини	211
Streszczenie	223
Summary	227

Предговор

Древногръцкият афоризъм *πάντα ρεῖ, panta rhei*, *всичко тече* изразява динамиката на света и, отнесен към предмета на настоящия монографичен труд, би послужил за оправдание на остаряването и евентуалната неактуалност на разсъжденията ни в момента на тяхното оповестяване¹. Настоящото изследване проучва законодателството на Европейския съюз и в частност, правото на околната среда на ЕС, чието езиково терминологично изразяване е обект на анализиране. Това е изключително динамична област, която се изменя и разраства непрестанно — ежедневно се приемат нови законодателни актове, а старите подлежат на модификации или отмяна. Постоянно се извършват нови преводи, терминологиите се подлагат на стандартизация, а терминологичните бази данни се попълват неуморно. Само бъдещето може да покаже каква съдба очаква европейския интеграционен проект и каква ще бъде продължителността на живот на установения правен ред в държавите — членки на ЕС. В контекста на тази изменчивост и на динамизма на времето, в което живеем, константно остава това, че професионалното знание, включително инкорпорираното в законодателството на ЕС, се изразява езиково чрез специализирани езици, чието ядро е терминологията. Както сочат изследванията в различни области на знанието, ролята на този пласт от езиците не започва и не свършва с Европейския съюз. Терминологията отразява определена степен на развитие на обществата, както и потенциала на езиците да изразяват специални понятия в определени (нови) икономически, политически и социални условия. Индикира определени ценности и приоритети, отношение към заобикалящия свят, включително към други народи, култури и техните езици, както и степента на сближаване на взаимодействащите си езици и култури.

Всичко това мотивира авторката на тази книга да се заеме със съпоставителното проучване на терминологията на Европейския съюз, възприета в особено актуалното за бъдещето на цялата планета право на околната среда.

¹ Изследването е проведено през периода октомври 2009 г. — май 2015 г.

Увод

Настоящата монография представлява опит да се проучи съвременното състояние на терминологията¹, която се употребява в законодателните актове на Европейския съюз. Изследването се опира на материал от една избрана тематична област — околна среда — от четири езикови версии на европейското право². Научният ни интерес към тази проблематика е провокиран от фундаменталното разбиране за това, че правото на Европейския съюз³, регулиращо различни сфери на дейност и различни взаимоотношения в живота на европейските граждани, се изразява чрез специализирани езици (субезици или субсистеми на съответните национални езици)⁴. Лексикалната съставяща на тези субезици, и по-конкретно на терминологичните единици, е същинският обект на лингвистичното проучване, което е замислено като съпоставително.

Проучването се стреми към комплексност, която може да се постигне чрез синтез на знание от различни области — както лингвистично, така и тясноспециално. Произтичащата от това интердисциплинарност е вписана и в същността на терминознанието като наука, защото терминологичните въпроси засягат всяка една научна област, и обратното — методите за решаване на терминологични проблеми, прилагани в отделните науки, се заимстват и от терминознанието⁵.

Споделяме убеждението, че изучаването на специализираните езици, смятани за индикатори на цивилизационното развитие на дадена човешка общност⁶, в частност, на тяхното ядро — терминологията, е по същество изследване на един аспект от развитието на нашата цивилизация. Това важи и за изучаването на специализирания език на Европейския съюз, което не се влияе от успехите или неуспехите на европейската интеграция, нито от бъдещите оценки за нея. Независимо от различните нагласи —

¹ Под терминология обикновено се разбира съвкупността или системата от термини.

² Под *европейски* тук най-често ще се разбира ‘който е на Европейския съюз’. На това по-тясно значение на прилагателното *европейски* е посветена част от разработката ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА, 2007.

³ По-нататък за краткост ЕС.

⁴ На понятието (респ. термина) специализиран език се посвещава отделен подраздел на книгата — „Специализираните езици — същност и особености“.

⁵ Вж. ПОПОВА, 2012: 102 и НАЛАС, 1995: 3.

⁶ Тази теза е изразена и подробно аргументирана в GRUCZA, 2008a: 5—23.

еврооптимистични или евроскептични — обективизмът предполага ЕС да бъде окачествен като безпрецедентен проект, който се осъществява с новаторски подход⁷. Същественото от наша гледна точка е, че посредством специализираните езици, с които си служи европейското законодателство за реализирането на този проект, съвременните общества в Европа изразяват не само познанията си, но и своята ценностна система, която, исторически погледнато, не е константна величина. На свой ред състоянието и качеството на тези специализирани езици е показател за потенциала на езиковите системи да осигуряват пълноценна комуникация в професионалните сфери при променящи се социални, политически и икономически условия.

Проучването на едно лингвокултурно явление, за каквото смятаме терминологията на ЕС (и в по-широк смисъл специализирания му език), обхваща следните цели:

- да направи характеристика на област от езика, която се ползва с висок социален престиж (по екстралингвистични причини и поради обвързаност с научността като ценност на съвременния свят) и е индикатор на цивилизационно развитие;
- да проучи съпоставително терминирането (т.е. означаването с термин) на базовите специални понятия (концепти) на избраната тематична област — околна среда;
- да представи в обработен и систематизиран вид разнородни данни по избрана актуална тема, чрез които да се повиши информираността по въпросите на терминологичното строителство и международния обмен в съответната област;
- да предложи изводи в общотеоретичен план относно развойните тенденции в съвременните европейски специализирани езици на базата на приведени езикови доказателства от областта на терминологията.

Така поставените цели налагат необходимостта от решаването на редица специфични задачи като: проучване на екстралингвистичния контекст, преглед на източниците на правото на ЕС, избор на подходяща представителна тематична област, подбор на необходим и достатъчен набор от специални понятия, чието терминиране да се проучи в съпоставителен план, избор на релевантен изследователски метод, свързан с изработване на алгоритъм за езикова съпоставка, ексцерпиране и съпоставителен анализ на съответен терминологичен материал.

Въпреки интердисциплинарния замисъл на изследването, то остава подчертано езиковедско, а неговият теоретично-методологичен апарат се основава на утвърдени тези на лексикологията, терминознанието, съпоставителната и приложната лингвистика и транслатологията.

⁷ Авторът на този монографичен труд е лингвист, независим от структурите на ЕС, и не се ангажира априорно нито с апология, нито с критична позиция спрямо изследователския си обект.

За формирането на теоретичната основа на работата са проучени повече от 200 библиографски единици на различни езици. От достъпната научна литература по темата даваме предимство на онези студии, които са посветени конкретно на проблемите на езиците (респ. терминологиите), които тук съпоставяме (т.е. български, гръцки и полски). Убеждението ни е, че авторите им, опирайки се на международния опит и постижения (често почерпени от англо-, немско- или рускоезична научна литература), изучават характерните особености на конкретните славянски и балкански езици, като създават оригинални и адекватни операционални модели⁸. Смятаме популяризирането на постиженията на българската, полската и гръцката терминологична наука за една от второстепенните задачи на настоящата работа. Англоезичната литература, с оглед на позицията на английския като „международен език на научните публикации“, не се нуждае от подобна популяризация⁹.

В контекста на гореказаното е важно да отбележим, че в настоящата монографична книга многократно се позоваваме на изследването по общо терминологично на българския терминолог Мария Попова — *Теория на терминологията*. Велико Търново, ИК „Знак“ ’94, 2012 г. Основанието за това е, че трудът на Попова е най-съвременната и същевременно комплексна и фундаментална студия по темата, която ни е известна, представяща единна и всеобхватна теория не само за българския термин, но и за термина изобщо¹⁰.

Основен източник на езиков материал за изследването са електронните публикации на Европейския съюз, общодостъпни на официалния уебсайт <<http://europa.eu/>>. Мотивът е, че интернет е основното средство за комуникация между органите на ЕС и гражданите, а *Официалният вестник на ЕС (Official Journal of the European Communities)* се обнародва в електронен вид¹¹. В изследването се подлагат на наблюдение и анализ над 800 терми-

⁸ В този контекст можем да цитираме критичната мисъл на историка Н. Дейвис, който порицава едностранчивия научен интерес към „големите“, като изтъква, че в Европа групата на малките народи е значително по-многочислена и в този смисъл по-представителна от тесния кръг на „големите и мощните“ (DAVIES, 2007: 57).

⁹ Срв. FERGUSON, PEREZ-LLANTADA, PLO 2011: 41; GORDIN, 2015.

¹⁰ Основните теоретични части на настоящата книга бяха завършени преди излизането от печат на труда на М. Попова (втората половина на 2012 г.), но значимостта на възгледите ѝ наложи те да бъдат взети под внимание и цитирани постфактум, с извесен риск да се наруши интегралността на изложението и българският език (в качеството му на обект на проучване, но и на метаезик на изследването) да надделее над останалите. Редица въпроси, разгледани от Попова, бяха вече засегнати и в нашето изследване на онзи етап от работата по него, но от друг ракурс. Различно са разположени акцентите върху общите за двете работи проблеми — тук са поставени върху съпоставката, върху интернационалия аспект и върху особеностите на избраната тематична област; у М. Попова са главно върху теоретичния аспект и върху спецификата на българската терминология.

¹¹ Вж. <<http://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html>>.

нологични единици от четири езика, почерпени основно от публикациите в <<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>>.

Приносът на изследването би следвало да се търси в:

- синтеза и систематизацията на знание от различни области по избраната тема;
- съпоставката на четири езика в рядко срещана (дори уникална) комбинация;
- практико-приложния аспект, който имат резултатите от анализа на многообемен корпус от термини в областта на правото на околната среда;
- лингво-историческата стойност, ако се окаже, че специализираният език на ЕС е поредният отхвърлен „новоговор“, който остава в миналото — проучен е потенциалът на езиковите колективи и на езиковите системи да създават специализирани езици (субсистеми) за конкретни цивилизационни нужди и цели в определен исторически момент.

Контекст на изследването — основни въпроси

Посоката на изследователските ни търсения по отношение на терминологията, използвана в законодателството на Европейския съюз, се определя от обширен лингвистичен и екстралингвистичен контекст. Той съвместява, от една страна, схващания с езиковедски характер от различен порядък и от различни поддисциплини, отнасящи се до:

- същността и особеностите на специализираните езици;
- спецификите на езика на правото като вид специализиран език и съществуващата дихотомична представа за него — език на законодателството и език на юристите;
- езика на законодателството на ЕС като вид правен (респ. специализиран) език;
- същността и особеностите на терминологията като ядро на специализираните езици и в частност, на терминологията на правния език;
- за интернационализацията и европеизацията на терминологиите като развойни тенденции в специализираните езици.

От друга страна, пряко отношение към горепосочените езикови проблеми имат и редица екстралингвистични фактори¹, като:

- хармонизираност на европейското право;
- многоезичие на Европейския съюз и статут на езиците на неговите страни членки;
- европейската интеграция и усвояването на законодателството на ЕС от новоприсъединяващите се страни;
- преводът на европейското законодателство (явен и скрит);
- ролята на субективния фактор — институционален и човешки (напр. на преводачите, експертите, министерствата, неправителствените организации и под.) — в създаването на терминологията на ЕС.

Тези основни въпроси, дотук само предварително маркирани, както и редица други, имплицирани от тях, провокират необходимостта от изчерпателен коментар. Той ще намери място в изложението на теоретично-методологичните постановки на изследването, които, както отбелязахме в Увода, се основават на проучванията ни на достъпната научна литература от няколко области, измежду които са терминознанието, лексиколо-

¹ Вж. подраздела на книгата „Екстралингвистичен контекст“.

гията, правото, европейската интеграция, екологията, както и на личните ни наблюдения, анализи и авторски виждания.

Лингвистични принципи

Специализираните езици — същност и особености

Въпросът за същността на специализираните езици в настоящата работа се разисква във връзка с изходните ни твърдения, че езикът на европейското право (в частност), както и езикът на правото изобщо, е специализиран език, а терминологията се явява ядро на всеки специализиран език².

Още тук трябва да уточним, че в лингвистичната литература на български език, освен метатерминът³ *специализиран език*⁴, се използват и метатермините *специален език* (напр. РНДБЕ: 11 и Попова, 2012: 162) и *език със специално предназначение*⁵ или *език за специални цели* (калки от английското название *Language for Special (Specific) Purposes* или съкратено *LSP*). С последния от споменатите си служи М. Попова, като уточнява, че става дума за „специални стилове в езика“, чието по-традиционно название е *професионален подезик* и *функционален стил*⁶. Според авторката към същото препращат формулировки от типа: „в науката, техниката и изкуството“, „дадена научна или техническа област“, „определена област на знанието (или производството), „дадена област“, „науката, техниката... и други професионални области“, означаващи пространството, в което функционират термините (Попова, 2012: 26, 30—31). Изброените определения, като насочват към сферата на реализация на специализираните езици, в действителност очертават същността им — а именно, че става дума за езици, които служат за професионална комуникация⁷.

² По индуктивен път може да се твърди също, че науката за термините има за обект специализираните езици. Това твърдение се основава на общоприетия факт, че термините са основна тяхна съставляща.

³ Под метатермин се разбира термин, с който се описва друг термин (Попова, 2012: 81).

⁴ Този метатермин се използва напр. от М. Виденов (2009) Герджиков и Ангелов, вж. Ангелов (2008: 8).

⁵ Вж. Георгиев, Б. <<https://sites.google.com/site/gueorguievborislav2/home>>.

⁶ К. Босилков (1980: 143) пише за *специализирани научни стилове*, като ги противопоставя на „обиходния език“.

⁷ Функцията на специализираните езици (*LSP*) чрез тях да се изразява специализирана информация (‘function of communicating information of a specialist nature’), се изтъква и в други дефиниции, напр. в PichT, DRASKAU, 1985: 3.

За понятието специализиран език в полския език са възприети мета-термините — *język specjalistyczny* ‘специализиран език’, *język zawodowy* ‘професионален език’ и новообразуването *technolekt*; а в гръцкия език — *ειδική γλώσσα* (от англ. *special languages*).

Като въведение към темата можем да отбележим, че началото на научния интерес към специализираните езици се търси в трудовете на немските лингвисти от края на XIX в. (Г. Фреге, Р. Карнап), на пражките структуралисти през 30-те години на XX в. и в терминоведското течение *terminologische Sprachbehandlung*, иницирано от австриец Е. Вюстер⁸. Този интерес се провокира от ускореното развитие на науката и техниката и от нарасналите им езикови нужди. В наше време терминологичният глад е не по-малък — статистиките сочат, че на всеки 5—8 години човешкото знание се удвоява, което означава, че се удвоява и броят на понятията, с които човечеството борави (Филопоулоу, 1998: 1). Следствие от това е и удвоената необходимост от названия, които да ги изразяват. Постоянното количествено нарастване на термините и тяхната увеличаваща се фреквенция се обясняват и с високия ранг в социалната ценностна йерархия, който имат всички явления, пряко или косвено свързани с науката. Научността се смята за един от определящите признаци на съвременната европейска култура, а термините са най-значителното езиково проявление на научността (Босилков, 1980: 143). В резултат на тези извънезикови обективни обстоятелства проблематиката на специализираните езици е извоювала трайно мястото в езикознанието, като се проучва основно в контекста на приложната лингвистика, с акцент върху проблемите на чуждоезиковото обучение и най-вече обучението по английски език за различни цели⁹. Усилията са насочени предимно към разработването на методики на обучение, удовлетворяващи потребностите на изучаващите английски език според професионалната им ориентация (методика на обучение по бизнес, научно-технически, медицински, юридически, хуманитарен английски и т.н.)¹⁰.

Съгласно най-общата представа за специализираните езици, която може да бъде изведена от множеството съществуващи справочници, речници и под., специализираните езици са тези, с които си служат специалистите от дадена област (професионална, научна и под.). Определението „език“ в тази употреба е условно, тъй като е ясно, че не става дума за „завър-

⁸ Подробно по темата вж. FELBER, BUDIN, 1994: 33—41; DICKELE, 2008: 102—133 и цитираната там литература.

⁹ Ю. Рождественски (2006: 147) отбелязва следното:

... професионалната лингводидактика сега е основна област в езиковите изследвания, непосредствено свързани с научно-техническия прогрес. Като осъществява подготовката на хората в специалните сфери на езика, тя лингвистично осигурява международните контакти в областта на науката и техниката (цит. по ПОПОВА, 2012: 95).

¹⁰ Вж. GÁLOVÁ, 2007.

шени“ езици в лингвистичния смисъл на думата — те не притежават някаква специализирана фонетика или граматика, а се базират на общоупотребимия език¹¹. Нито един от специализираните езици (напр. език на правото, медицински език, военен език и т.н.) не е напълно самостоен „лект“ (или language), а всеки е част от общия лект на дадена общност¹². Сред езиковедите все още няма единно становище по въпроса как да бъдат окачествени специализираните езици: дали като специфични разновидности на националните езици, субезици (sublanguages)¹³, подсистеми на националните езици (етнолекти), или като лексикален придатък към националните езици¹⁴. Някои автори ги разглеждат и като ситуационни варианти на дадения език и като функционални стилове, а други виждат в тях автономни семиотични системи, на които е приписана примарна инструментална функция¹⁵.

Съвременна комплексна дефиниция на понятието специализиран език¹⁶ се открива в речника на метатерминологията на специализираните езици LUKSZYN (red.), 2005: *Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej*. Warszawa, s. 40., разработен от авторски колектив¹⁷:

... [специализираният език (*język specjalistyczny*)] е „конвенционализирана семиотична система, базираща се на естествения език, която представлява фонд на определено специално знание“ [прев. м., И. Г.-П.].

¹¹ Срв. GRUCZA, 2008: 12; KIELAR, 2002: 172; MARCINIAK, 1987: 35.

¹² Формулировката е на Б. Келар (KIELAR, 2002: 172).

¹³ Терминът *подезик* или *субезик* (*sublanguage*) се свързва с работите на З. Харис (HARRIS, 1968: 152), където се използва за означаване на пласт (сфера) от естествения език, който се различава от останалите сфери на същия език в синтактично и/или в лексикално отношение. Л. Хиршман и Н. Сейгър модифицират дефиницията на Харис: „субезик е конкретен език, използван в корпус от текстове, свързани с определена предметна област (научно-технически доклади или статии), в които авторите споделят обща лексика и общи навици за словоупотреба“ (HIRSCHMAN, SAGER, 1982: 27, прев. м., И. Г.-П.). Подобно разбиране за специализираните езици (гр. *ειδική γλώσσα*) се открива във ВАЛЕОНТΗΣ, ΖΕΡΙΠΗ, ΝΙΚΟΛΑΚΗ, 1999: 7 и сл.

¹⁴ Вж. STOBERSKI, 1982: 10.

¹⁵ Проблемът за същността на специализираните субезици (с оглед на понятия като функционален стил, регистър, общ стандарт и под.) с преглед на литературни източници се разисква в WOJNICKI, 1991: 61—77. Срв. още WILKOŃ, 2000: 55 и сл.; LUKSZYN, ZMARZER, 2001: 10; LUKSZYN, 2002: 42 и сл.; GRUCZA, 1991; 1994. цит. по LUKSZYN, 2002: 43; JADASKA, 2006: 10; ЛИКОМАНОВА, 2002: 73; ЈОРЕК-ВОСІАСКА, 2010: 20 и цит. там литература.

¹⁶ Варшавските лингвисти използват и метатермините *технолект* и *технолингвистика* (название на дисциплината, чийто предмет на изучаване са *технолектите*) вж. LUKSZYN (red.), 2008.

¹⁷ Цитираният речник представлява сериозен терминографски продукт — съдържа богата библиография, предимно англо-, руско-, немско- и полскоезична; в речниковите статии в разгърнат вид се обобщават постиженията в световната терминологична наука и в теорията на специализираните езици.

В цитираната формулировка се посочват най-важните черти на явление, като се изтъква конвенционалният характер на специализираните езици. Както ще се изясни по-нататък при коментара, посветен на правната терминология, приетото по споразумение (конвенционалното, договореността за значението), което се противопоставя на стихийно утвърденото в езика, смятаме за същностно качество на изследователския ни обект. Във варшавския речник се изтъква и това, че специализираните езици се използват в професионалната комуникация по определени специализирани теми и може да се окачествят като: (1) оръдие на труда (инструмент за професионална работа), (2) средство (инструмент) за професионално обучение, (3) показател за цивилизационно равнище. Приемаме без допълнителна аргументация и трите изброени характеристики, като обръщаме особено внимание на последната, която, макар и разисквана, обикновено не се включва в представителни дефиниции. Съдържателността на варшавската дефиниция (срв. тук с дефиницията на З. Харис, Л. Хиршман и Н. Сейгър в бел. 13) дава основание да бъде възприета в теоретичния апарат на изследването без модификации, а единствено с уточнението, че смятаме специализирания език (езици) на ЕС за средство за разпространение на професионално знание (и средство за професионално обучение).

За универсална черта на специализираните езици, която се описва в общата теория за тях, се приема лексикалната им „различност“ и по-точно, наситеността с терминологична лексика¹⁸, която изтъква при съпоставка с общоупотребимия език¹⁹. Тази особеност на специализираните езици е дотолкова явна и значима, че дава основание на някои изследователи да определят специализираните езици като „лексикален придатък към националните езици“²⁰, както вече отбелязахме. Терминологичната лексика се експонира в качеството ѝ на основен компонент на специализираните езици във формулата, която Й. Лукшин и В. Змарзер (LUKSZYN, ZMARZER, 2001: 23) предлагат за условно съкратено описание на същността на специализираните езици (*LSP*) или по-точно, „езиците на специализираното знание“ (*języki wiedzy specjalistycznej*), както са наречени в монографията на двамата автори, срв.:

LSP, технолект = терминологичен лексикон + когнитивен синтаксис²¹
[прев. м., И. Г.-П.].

¹⁸ Под терминологична лексика тук разбираме термините, техните производни и професионалната лексика (срв. Попова, 2012: 51—53).

¹⁹ Противопоставянето на специализираните езици на общонародните е често използван метод за дефиниране на първите (по-подробно по този въпрос вж. DICKEL, 2008: 102—133).

²⁰ Срв. STOBERSKI, 1982: 10.

²¹ Според авторите всеки *LSP* има свой лексикон, чиято основа е дадена терминологична система, и определени правила за въвеждане на терминологичните единици в текста, т.е. когнитивен синтаксис, определящ структурата на макрознаците, т.е. структурата на продуцираните текстове (LUKSZYN, ZMARZER, 2001: 13).

Под *терминологичен лексикон* се има предвид съвкупността от конвенционални езикови знаци, които отразяват състоянието на професионалното знание в строго определени граници. Този лексикон се базира на дадения национален език, но също излиза извън неговите рамки поради отвореността на терминологиите към заемането²² (LUKSZYN, 2002: 48).

Без да се спираме подробно на компонента, наречен „когнитивен синтаксис“, ще отбележим само, че авторите го разбират като собствени (присъщи на технолекта) правила за въвеждане на терминологични единици в текста. Важното за нас на този етап е да изтъкнем основополагащото значение на лексикалната съставяща (заедно с нейните специфики) за обособяването на специализирания език като относително самостоятелно езиково явление.

Независимо от тежестта, която се придава на лексикалния компонент, отъждествяването на специализираните езици с терминологичния лексикон в съвременната лингвистика се смята за погрешно, поради това, че ги свежда до обект на лексикологията, ограничавайки научните перспективи за проучване в синтактично и текстологично отношение (LUKSZYN, 2002: 48).

Като характерни белези на специализираните езици, проявяващи се и на други езикови равнища (освен на лексикално), се посочват още:

а) на морфологично — симплификация, т.е. повече или по-малко забележимо опростяване на граматичните системи в сравнение с базовия естествен език (напр. системата на глаголните времена в езици като българския, английския и гръцкия; употреба на ограничен инвентар от словообразователни морфемии);

б) на синтактично равнище — предпочитания към хипотактичните връзки и/или логическа субординация в рамките на сложни синтактични конструкции;

в) на семантично равнище — стремеж към еднозначност на конвенционалните езикови знаци, които са основа на лексикона на специализираните езици, избягване на синонимията и полисемията;

г) на стилистично равнище — неутралност, т.е. липса на експресивни конотации при функционалните единици (вж. LUKSZYN, 2002: 48).

Изброените схематично общи особености на специализираните езици се отнасят за всеки от репрезентантите на категорията, в т.ч. за интересувания ни тук език на правото.

Ако твърдим, че правото, като обособена сфера от обществената практика, си служи със специализиран език — език на правото, можем да допуснем, че отделните области на правото (напр. административно, кон-

²² Предпочитанието към етимони от класическите езици за образуване на нови единици и тенденцията към интернационализация на терминологичните лексикони са характеристики, на които редовно се отделя внимание в изследванията с общотеоретична насоченост.

ституционно, международно, наказателно и прочее) също си служат със съответни специализирани правни езици — разновидности на по-общата категория. Тази проста дедукция ни е необходима, за да изведем важния за изследването постулат, че правото на Европейския съюз (или Европейското право) също се формулира като специализиран език²³. Гледаме на правото на ЕС като на инвариантен идеен конструкт, реализиран чрез съответни езикови варианти, които се базират на всеки от двадесет и четирите (понастоящем) официални езика на Европейския съюз. Нека във връзка с това да припомним добре известното за обвързаността на правото и езика чрез думите на Дж. Гибънс:

Правото е преди всичко езикова институция. Правото се кодира чрез езика и понятията, изграждащи правото, са достъпни единствено чрез езика (GIBBONS, 2003: 1, прев. м., И. Г.-П.).

В литературата по темата се разисква съществуването на *езици на правото на ЕС*, *езици на правото и политиката на ЕС* (KIELAR, 2004: 150), но и *езици на европейската интеграция*. Последните също се признават за специализирани езици както от експертите в Съвета на Европейския съюз (ROBERTSON, 2010b), така и от лингвистите (GRUCZA, 2004: 12—16; JOPEK-BOSIACKA, 2010: 172—209). Необходимостта от успешна комуникация по важни въпроси, засягащи трансформацията на редица сфери на общественения живот в особено голям мащаб, е това, което стимулира развитието на езиците на европейската интеграция през последните десетилетия (вж. GRUCZA, 2002; 2004; KIELAR, 2007: 150)²⁴.

Относително бързото разпространение на въпросните специализирани езици в различните професионални среди, а впоследствие и в обществото като цяло, лесно се обяснява с обществената значимост на новото, което изразяват. Въпреки че са белязани с разпознаваема специфичност, определяна понякога като „бюрократичен стил“ и оценявана негативно, с течение на времето езиците на европейската интеграция се утвърждават в страните от ЕС. При това процесите на утвърждаване във всяка една държава членка протичат по различен, уникален начин. Обобщението на Б. Келар (KIELAR, 2007: 150) за създаването на „специализираните езици на европейската интеграция“ (*unijne języki prawa i polityki*) заслужава да бъде

²³ К. Робъртсън, юрист лингвист в Съвета на ЕС, еднозначно ситуира езика на правото на ЕС (т.нар. *EU legal language*) в контекста на специализираните езици, а оттам изследванията върху него — в контекста на приложната лингвистика (вж. ROBERTSON, 2010b: 2).

²⁴ Мотивирани от идеята, че всяка система — обществена, политическа, гражданска или административна — притежава свой специализиран език, лингвистите реагират на новата потребност с призива „да се заемем спешно с езиците на европейската интеграция, тъй като на стар език няма как адекватно да бъдат представени каквито и да било иновации“ (GRUCZA, 2008: 21—22, прев. м., И. Г.-П.).

цитирано в пълен вид, тъй като акцентира върху важни за нас страни на явлението, което изучаваме:

... за да се разбере новата европейска действителност, трябва да се възприеме чуждо знание за света и за начините, по които той да бъде променян. Нещо повече, трябва да се създаде съответен специализиран език или негово копие и да се разпространи умението как да се ползва. Трябва да се въведат нови понятия и термини за означаването им, както и да се модифицира значението на „старите“ думи, за да може адекватно да се изрази динамично изменящата се европейска действителност [прев. м., И. Г.-П.].

Виждането, че всеки един специализиран език представлява цивилизационно постижение, също смятаме за важно и заслужаващо да бъде отбелязано, както подчертахме по-горе. Проявите на цивилизационно развитие на човечеството се откриват в нарастващото профилиране (разделение) на човешкия труд, във все по-тясното специализиране при извършването на определена дейност и вследствие на това — конституирането на все повече нови професии. Колкото по-диференцирана е дадена човешка общност, толкова по-високо се оценява развитието ѝ. Професионалната диференциация води до технолектална диференциация, а колкото по-богат е фондът от специализирани езици, с които разполага една човешка общност, толкова по-високо следва да се оценява нейното цивилизационно развитие. Тезата, че специализираните езици са своего рода показатели за цивилизационното развитие на дадена човешка общност (GRUCZA, 2008a: 9—23; JS-STP, 2010), ни отвежда до идеята, че проучването на който и да било специализиран език допринася за проучването на нашата цивилизация в някой неин аспект. Тези проучвания хвърлят светлина както върху оригиналното творческо участие на едни колективи в него (в идеен и в езиков план), така и върху осмисленото ползване на чуждите постижения от страна на други. В това се заключава смисълът да се изследват и специализираните езици на европейската интеграция, в частност, езикът на правото на Европейския съюз, независимо от продължителността на съществуването им и по-нататъшната им историческа съдба²⁵.

Езикът на правото и дихотомичната представа за него

Проблематиката на *езика на правото*, за който се приема бездискусионно, че е специализиран език, също е включена в изследването. Смята се, че правният език е вариант (разновидност) на националния език, използван

²⁵ Частични резултати от проучването ни върху специализирания език на ЕС с фрагменти от изложеното тук са публикувани в ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА, 2012б; 2012в; 2015.

в юридическата сфера, който се отличава със специфична лексика, специфични синтактични и семантични правила (GIZBERT-STUDNICKI, 1986: 12). Когато се говори за *българския език на правото*, следва да се разбира, че става дума за вариант на българския език, който обслужва комуникацията в областта на правото. Необходимо е още едно метатерминологично уточнение: в публикациите на български език въпросното явление се нарича още *специализиран език на правото, език на правните документи, юридически език, език на юридическите текстове, юридически стил, правен регистър*, а също и *правен дискурс, юридически дискурс*²⁶. Това називно многообразие може да се интерпретира като липса на единно разбиране по темата сред лингвистите и юристите. Безспорно е, че за юристите взаимоотношенията между езика и правото са от особено значение, тъй като езикът е формата, чрез която правото се реализира²⁷. Вариантността в названията може да се интерпретира и като липса на съответна традиция в българската правна и лингвистична култура, каквато впрочем не откриваме нито в англоезичната, нито в рускоезичната²⁸, нито в интересуващата ни тук гръцка наука (респ. литература по темата). Това ни дава основание да отделим повече внимание на въпроса.

В англоезичната литература се използват синонимно названията *language of the law* и *legal language*²⁹, като второто има по-голяма фреквентност с оглед на по-удобната езикова форма³⁰. В полската юридическа наука разграничаването на т.нар. *język prawny* от *język prawniczy* датира от средата на XX в. Калкирайки от полски, бихме могли да предадем първия термин с *правен език*, а втория — с *правистичен език* ‘език на правистите’ (< пол. *prawnik* ‘правист, юрист’)³¹. Някои автори използват интегративен термин за двете понятия — *język prawa* ‘език на правото’ (ЖОРЕК-БОСИАСКА, 2010: 18) или *język prawny sensu largo* ‘правен език в широк смисъл’ (GIZBERT-STUDNICKI, 1972: 224; LIZISOWA, 1995: 37)³². Според автора на дихотомичния подход Бр. Врублевски (WRÓBLEWSKI, 1948) правният език е езикът на законодателя, чийто източник са нормативните актове, а правистич-

²⁶ В заглавието на монографията на А. Ангелов (2008), която е посветена изцяло на въпросното езиково явление, то е наречено иносказателно *езикът на Темида*.

²⁷ По-подробно за „лингвистиката на правото“ вж. GIBBONS, 1994; 2004: 285—303; ЖОРЕК-БОСИАСКА, 2008; PIENKOS, 1999 и цитираната там литература.

²⁸ Срв. състоянието на проблема в представеното в КРАСОВСКАЯ, 2006.

²⁹ Срв. заглавията на две значими студии: MELLINKOFF 1963: *The Language of the Law*. и TIERSMA, 1999: *Legal Language*. Срв. още GIBBONS, 2003: 15; 2004: 286—303.

³⁰ Разпространената номинация *Legal English* има и неформален съкратен вариант *Legalese* или *law speak*, които се вменват в понятието „правистичен език“ (*język prawniczy*).

³¹ Българската лингвистка Д. Янкова, чиито основни трудове са на английски език (вж. съпоставителното изследване на български и английски законодателни текстове ЯНКОВА, 2004), на български език си служи последователно с термина *правен език* като еквивалент на *legal language*.

³² Срв. определението на С. Гайда „административноправен език“ и тезите в ГАЙДА, 2004.

ният е езикът на юристите, тълкуващи правото³³. С правистичния език си служат юристи и лица, изпълняващи различни функции, например: теоретици на правото, съдии, прокурори, адвокати, нотариуси, служители в държавната администрация и дори лица без юридическа квалификация. Правистичният език е метаезик на правния, той репродуцира правния³⁴.

Основните характеристики на правния език са: писмената форма, прецизността на формулировките, директивността, стандартизираността, терминологичността, редица синтактични и семантични особености, употребата на безлични форми на изказа, употребата на съкращения и др. Правистичният език може да се реализира както в писмена, така и в устна форма. Като метаезик той има дескриптивен характер, отличава се с по-ниска степен на стандартизираност и прецизност. За разлика от правния, в правистичния език се употребяват лични имена и лични местоимения за първо и второ лице.

Всеки от двата езика е вътрешнодиференциран. На базата на дихотомията на Бр. Врублевски в по-ново време М. Желински (ZIELIŃSKI, 1999: 50—72) категоризира вариантите на езика на правото по следния начин:

- I. Правен език: (1) език на правните разпоредби и (2) език на правните норми.
- II. Правистичен език: (1) език на юридическата практика и (2) език на правната наука.

Освен това (пак там: 71—72) Желински систематизира т.нар. „около-правни“ езици по признака близост / отдалеченост от правистичния език (от най-близките до най-отдалечените):

- а) език на държавната администрация;
- б) език на помощните дисциплини на правознанието (напр.: правна логика; криминология, виктимология, криминалистика, съдебна медицина, съдебна психиатрия);
- в) език на политиците и журналистите, говорещи / пишещи за правото;
- г) език на гражданите, говорещи / пишещи по правни въпроси.

Всяка една от посочените разновидности има свои отличителни езикови белези, които са обект на научния интерес и на лингвистиката, и на правознанието.

Научната коректност изисква да отбележим, макар и накратко, че типологии и класификации на различните видове юридически текстове се срещат у много автори и далеч не само в полскоезичната литература. Например Дж. Гибънс (GIBBONS, 2003: 15) смята, че езикът на правото (*language of the law*) може най-общо да се подели на две големи сфери:

³³ Българският юрист (чл.-кор. на БАН) Н. Неновски, вероятно интуитивно и без да дава разяснения, разграничава двете разновидности: „В говора на юристите, в писанията им, че и в нормативните актове глаголет „следва“ не само конкурира, но започва и да измества глагола „трябва“... (Неновски, 2003).

³⁴ По-подробно по темата вж. MALINOWSKI, 2006 и JOPEK-BOSIACKA, 2010: 16 и сл., и цитираната там литература.

1) кодифициран и предимно писмен, монологичен език на законодателството и на правните документи (напр. договори и под.) и 2) предимно устен, интерактивен, динамичен език на съдебното производство, полицейското разследване, адвокатските консултации. Подобно е и предложението на В. Батия³⁵ (ΒΗΑΤΙΑ V. K., 1993 цит. по ЯНКОВА, 2005: 8 и сл.), който обособява две големи категории: писмен и устен юридически език. П. Тиерсма³⁶ (TIERSMA, 1999) категоризира явлението по функционален критерий (*operative documents* ‘действащи документи’, *expository documents* ‘тълкувателни документи’, *persuasive documents*, ‘убедителни документи’)³⁷. С. Троянос (ΤΡΩΙΑΝΟΣ, 2000: 59—60) използва класификационен белег, различен от споменатите дотук, за да характеризира гръцкия език на правото (*νομική γλώσσα*) — авторът обособява три негови разновидности, оформили се още през византийския период (VI—VIII в.), според степента им на латинизация³⁸.

Списъкът на авторите, обръщали внимание на проблема в една или друга степен, може да бъде удължен, но това е извън задачите на изследването ни. По-съществено в случая е, че не ни е известно³⁹ дихотомията в езика на правото другаде да е така последователно проведена и така категорично утвърдена, както в полската наука⁴⁰. Няма да е пресилено твърдението, че диференциацията правен / правистичен език е дотолкова общоприета в Полша, че не е възможно да се пише по правно-езикови въпроси, без пишещият да се ангажира със становище, най-малкото чрез употребата на единия от двата термина⁴¹. Изборът на термин имплицира

³⁵ В ЯНКОВА, 2005 е направен преглед на най-важните предложения за класификация на юридическите текстове в англоезичната литература.

³⁶ Цит. по GIBBONS, 2003: 15—16.

³⁷ Робъртсън (ROBERTSON, 2010b: 2) разграничава понятията *legislative language* (законодателен език) и *judicial language* (съдебен език) без разяснения.

³⁸ За новогръцкия език на правото (и правните науки) вж. още ΜΑΝΕΣΗΣ, 1999 и ВΕΓΛΕΡΗΣ, 1984.

³⁹ В АНГЕЛОВ, 2008: 20 и сл. е поместена класификация на различните видове *юридически документи*, която няма сходство с полската традиция. Както А. Ангелов, така и Д. Янкова (YANKOVA, 2004) се позовават на множество англоезични публикации, послужили като образец за изработване на изследователски модел. В тях не се открива категорично заявен, ясно изкристализирал научен подход — лингвистичен или юридически — аналогичен на наложилия се в Полша. Не се забелязва такъв и в цитираната монография на С. Троянос (ΤΡΩΙΑΝΟΣ, 2000), която презентира диахронно изследване на гръцкия език на правото, а още по-малко у А. Ставракис (ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ, 1995), който в труд, посветен на новогръцкия език на правото и неговата терминология, се концентрира върху въпроси от областта на езиковата нормативистика.

⁴⁰ Подробна библиография на полскоезичните трудове за езика на правото (вкл. на правната терминология), написани преди 1995 г., е представена в монографията на Б. Халас (HALAS, 1995: 6—29). У Йопек-Бошяцка (JOPEK-BOSIACKA, 2010) и Кешковска (KIERZKOWSKA, 2008) се цитира и по-нова англоезична и полскоезична литература по темата.

⁴¹ Красноречиви са дори само заглавията на публикациите на цитираните тук полски автори, срв.: JOPEK, 2000; JOPEK-BOSIACKA, 2010; KIERZKOWSKA, 2008; HALAS, 1995; GIZBERT-STUDNICKI, 1986; MALINOWSKI, 1980; TOKARCZYK, 1997 и др.

не само избор на текстовете за анализ, но и методологическа парадигма на изучаването им. Постановките на Врублевски са задължителен елемент от обучението на юристите — отразени са във всички академични учебници. Те дават на изследователя строг критерий за очертаване границите на обекта на проучване, предпазват от прилагане на неадекватни методи и извеждане на погрешни умозаклучения⁴².

Спираме вниманието си на полския дихотомичен модел, за да можем с помощта на неговата аргументация да заключим, че, изследвайки езика на законодателството на Европейския съюз, изследваме един *правен език* (а не *правистичен*), който тук ще наричаме *правен език на Европейския съюз*. Следователно на обекта на проучването ни могат да бъдат приписани онези качества, които в полската литература се отнасят за *język prawny* (вж. по-горе). Постулатът ни имплицира и още нещо: обобщенията, до които ще достигнем в тази книга, могат по индуктивен път да бъдат отнесени към характеристиката на *правния език* изобщо.

Терминът — същност и особености

Придържайки се към логиката на изложение, следваща посоката от по-общото към частното, стигаме до въпроса за същността на единиците, които са обект на анализ в тази книга, т.е. до въпроса за същността на термините. Както вече споменахме, те се смятат за компонент на специализираните езици, нещо повече — определят се като тяхно ядро (Попова, 2012: 76). Науката за термините (терминологията или терминологията) не е новоеманципирана дисциплина и за нейния предмет от времето на класиците Е. Вюстер и Д. С. Лотте (от 30-те години на XX в.) досега са написани достатъчно много страници и значителен брой синтетични трудове на множество езици, в редица страни. Проучени са различни аспекти на термините: логически, лингвистични (вкл. социолингвистични и психолингвистични), функционални, приложни, информационни и др. По правило, всеки автор на изследване в областта на общата терминология (теория на терминологията), освен че предлага реферативен преглед на съществуващите становища относно естеството (природата) на термина, се стреми и да формулира собствена дефиниция на понятието за него. В терминологичната наука до момента има натрупани десетки дефиниции за термина, някои от които значително се различават⁴³. Сред тях се открояват типологични групи с оглед на посочвания *genus proximum*, например: лингвоцентрични дефиниции (терминът е езикова

⁴² Вж. подробно за дихотомичното разглеждане на езика на правото в ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА, 2012а.

⁴³ Напр. в труда на Й. Лукшин и В. Змарзер (LUKSZYŃ, ZMARZER, 2001: 21—23) се привеждат 14 различни дефиниции на термина, а в JURKOWSKI, 1991: 49, 50 се привеждат 11 дефиниции.

единица), термиоцентрични дефиниции (терминът е елемент на термиологична система), семиотични дефиниции (терминът е знак — езиков или неезиков)⁴⁴.

Съвременна дефиниция, която интегрира различните гледища към термина, като го характеризира с особена пълнота, е предложена в Попова, 2012: 34—35. Авторката изтъква, че „терминът е не само езикова форма (звуково-графичен комплекс) — той е многоаспектна цялост, в която се включва както отношението ‘понятие — форма’, така и по-сложната конфигурация ‘понятие — езиково значение — форма’“. М. Попова (пак там) подчертава, че формалната страна на термина също носи знание, което обаче е опосредствано чрез системата на езика. В понятийния апарат на настоящото изследване, което е езиковедско с дескриптивна, приложна и съпоставителна (а не теоретична) насоченост, възприемаме виждането на М. Попова с уточнението, че вниманието ни тук е насочено към термина като единица на езика. Във връзка с това акцентираме върху лингвистичните особености на термина (лингвоцентричен подход). На равнището на метаезика на изследването това се проявява в синонимната употреба на метатермините *термин* и *термиологична единица*⁴⁵. Вторият метатермин кореспондира с *лексикална единица* и отразява лингвоцентричното виждане, съгласно което термините са лексикални единици, подчиняващи се на словообразователните и синтактичните правила на съответния национален общоупотребим език.

В терминоведските изследвания характеристиките на термина често се смесват с изискванията, които се предявяват към него. Според обобщението на С. Гайда (GAJDA, 1990: 38—39) най-често дискутираните аспекти са следните⁴⁶:

- сфера на употреба на термина — професионална, ограничена;
- дефинираност (фиксираност) — терминът е знак, въведен чрез дефиниция (фиксиран в специализиран текст⁴⁷), и на това се дължи неговата семантична точност и еднозначност;
- системност — професионалното понятие е елемент от развита понятийна система и това се отразява в семантиката и формата на термина, с който се означава;
- еднозначно съответствие между понятието и термина, отсъствие на полисемия и омонимия;
- липса на експресивност, липса на конотативност, стилистична неутралност.

⁴⁴ Срв. GAJDA, 1990: 38—39 и Попова, 2012: 28—35 и цитираната там литература.

⁴⁵ По-подробно за метаезика на терминологията в теоретичен аспект вж. JURKOWSKI, 1991: 45—77.

⁴⁶ Срв. също Босилков, 1980: 144.

⁴⁷ Под специализирани текстове се разбира текстове, създадени от специалисти с цел изразяване на съответно специализирано знание (GRUCZA, 2007: 118).

Към посочените от С. Гайда особености смятаме за важно да отбележим и:

- синтагматична независимост (минимално влияние от контекста);
- умишленост (липса на спонтанност и стихийност, конвенционалност, авторски произход)⁴⁸.

Връзка с последната особеност на термините има и фактът, че подлежат на стандартизиране, унифициране, нормализиране и превод на друг език по специален начин (Попова, 2012: 105)⁴⁹.

Изброените специфики на термина са отдавна известни и достатъчно подробно разисквани в литературата по темата, затова не се нуждаят от ново представяне и коментар тук. Те ще бъдат привлечени по-нататък като оперативни понятия в конкретния съпоставителен анализ и в изводите от него.

По методически и чисто приложни причини една от особеностите на термина обаче изисква допълнителен акцент тук и това е дефинираността. За някои автори тя е същностна характеристика на термина, която се извежда в неговата дефиниция (напр. КАНДЕЛАКИ, 1977: 7 и LUKSZYN (red.), 1994: 342), а според други отразяването ѝ в представителната дефиниция не е необходимо (напр. Попова, 2012: 32), срв.:

Под термин се разбира дума или лексикализирано словосъчетание, което изисква построяване на дефиниция, за да се установи значението му в съответната система от понятия (КАНДЕЛАКИ, 1977: 7, прев. м., И. Г.-П.).

Съгласяваме се с Х. Сейгър, че за диференцирането на термините от другите езикови форми би следвало да се отчетат не само въвеждането им чрез дефиниция, но и редица техни когнитивни и комуникативни аспекти (SAGER, 1990: 13 и сл.)⁵⁰. Тук, водени от практически съображения, ще приемем, че дефинираността на термина е негова съществена *differentia specifica*, която може да се използва като строг критерий за разграничаване на термините от нетермините, доколкото не съществува материална (субстанциална) разлика между едните и другите. Този редуccionистичен донякъде подход фокусира наблюдението ни върху т.нар. същински термини (термини *sensu stricto*), играейки ролята на своеобразен „филтър“, чрез който се допускат до анализ само единици с несъмнен терминологичен

⁴⁸ Конвенционалността на термина се извежда на преден план в определението на Т. Бояджиев, срв: термините са: „... особен вид „изкуствени“ и „уговорени“ знакове с номинативен характер, които за разлика от другите думи не възникват спонтанно за нуждите на всекидневното общуване“ (Бояджиев, 2002: 225). Подобно е определението на В. Новицки: „... терминът е название със специално условно установено значение, обикновено научно или техническо“ (Nowicki, 1979: 10, прев. м., И. Г.-П.).

⁴⁹ За гръцката терминология вж. ΣΑΡΙΔΑΚΗΣ Ι. Χ. и кол., 2001 и ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ, ΤΟΡΑΚΗ, 2008.

⁵⁰ По-подробно за ролята (целите) на дефинирането в терминологията вж. SAGER, 1990: 45 и сл.

гичен статут. Този подход лишава от внимание останалите елементи на специализирания език (или терминологичния лексикон), характеризиращи се с различна степен на терминологичност⁵¹, но за сметка на това улеснява и дисциплинира ексцерпцията на езиков материал и неговия анализ. Както ще видим по-нататък, дефиницията на термина служи и за *tertium comparationis* в съпоставителното изследване на няколко езика.

Фактът, че конкретният обект на проучването ни са правните термини, дава още едно основание да поставим дефинираността високо в йерархията на спецификите на термина⁵². От дефиницията на правния термин, която дава М. Желински, добре личи, че за този вид термин приоритетни аспекти са следните два: сферата на употреба⁵³ и дефинираността, срв.:

Правният термин е термин, който се среща в правен текст, чиито критерии за употреба са определени от закона във вид на правни определения. (ZIELIŃSKI, 2002: 266—267, прев. м., И. Г.-П.)

В обобщение на представените гледни точки, ще постулираме, че тук под термин ще разбираме: езикова единица, която е дефинирана в специализиран текст и е елемент на специализиран език. Терминът означава специално понятие и се характеризира с ограничена (професионална) сфера на употреба, системност, конвенционалност, независимост от контекста, експресивна неутралност.

Лексикалната съставяща на правния език и правната терминология

Както вече уточнихме, обект на изследване в настоящата работа е терминологията на законодателството на ЕС. Възниква въпросът, равнозначно ли е това на твърдението, че обект на изследване е правната (юридическата) терминология на ЕС? За да дадем еднозначен отговор, е необходимо най-напред (1) да характеризираме лексикалния компонент на специализи-

⁵¹ Босилков изтъква следното: „... наред със същинските термини се различават специфични думи или обрати, които характеризират метаезика на съответната наука“. Те се включват в широкото понятие за терминология: „... под терминология ще се схваща цялата специална лексика и фразеология на научния или професионалния език без т.нар. професионални жаргонизми“ (Босилков, 1980: 144).

⁵² Подробно за правната терминология вж. подраздела по-долу „Лексикалната съставяща на правния език и правната терминология“.

⁵³ Обвързаността на термина (не само правния) с определен специализиран език е негова черта, на която придават тежест и други автори, срв.: „Терминът е точно дефинирана дума или словосъчетание, която е единица на специализиран лексикон“ (LUKSZYN (red.), 1994: 342). Това е основателно, като се има предвид фактът, че извън съответния специализиран контекст термините често губят своята терминологичност особено ако са вторично терминологизирани общоупотребими езикови единици.

рания език на правото⁵⁴ и (2) да разясним понятието правна (юридическа) терминология.

Връщайки се към проблема за особеностите на специализираните езици, е целесъобразно да припомним и тук схващането, че всеки от тях разполага със свой лексикон, който се базира на речниковия състав на дадения национален (общонароден) език, без да се покрива напълно с него. Специализираните лексикони надхвърлят границите на националния език главно благодарение на по-голямата си толерантност към заемането като начин за попълване на терминологични лакуни. Приема се, че специализираните лексикони като цяло се състоят от три категории единици: 1) общоупотребима (общонародна) лексика, 2) професионализми⁵⁵, 3) конвенционални⁵⁶ езикови единици. Термините (*sensu stricto*), както и номените (номенклатурните названия, наричани още „комерсиални“ (търговски) названия) попадат в третата категория, като се противопоставят на единиците от първите две категории по признака ‘естественост — изкуственост’ (LUKSZYN, ZMARZER, 2001: 14—15). В категорията на конвенционалните единици се ситиуира и обектът на настоящото изследване — единици, възприети (въведени в употреба със съответно значение⁵⁷) по изричната воля на законодателя, в нашия случай на Европейския съюз.

Опозицията ‘естественост — изкуственост’ е критерий, който се прилага не само по отношение на лексиката, но и по-общо при определянето на релацията между правния език и общонародния език⁵⁸. Приема се,

⁵⁴ Срв. Б. Халас (HALAS, 1995: 3), който обект на изследване е „лексиката на правото от сферата на официалната терминология“ (*leksyka prawa, sfera terminologii oficjalnej*).

⁵⁵ Според М. Виденов *професионалните говори (професиолектите)* се състоят от два типа *специализирана лексика*, които авторът нарича съответно *специална терминология* и *професионален жаргон* (Виденов, 2000: 169). В пределите на тази категория някои автори обособяват групи наименования с различна степен на терминологичност, напр: *прото-термини, предтермини, терминоиди, професионализми* и др. (вж. Борхвалдт, 2000).

⁵⁶ Под „конвенционални“ се разбира приети по споразумение, съгласно преднамереното действие / решение на специалистите в съответната област. Срв. разбирането за понятието *обществена норма (social norm)* в SAGER, 1990: 17 и сл.

⁵⁷ Правните термини се определят като полисемични (за разлика от термините на техническите науки, които са детерминистични), поради факта, че се дефинират чрез дадената правна система и в дадения законодателен акт (вж. Јорек-Восиаска, 2010: 47 и сл. и цит. там литература; ŠARČEVIĆ, 1997: 231); срв. по-долу различните дефиниции на *животно* в правото на ЕС (глава „Концепт ЖИВОТНО“).

⁵⁸ За лингвиста представлява интерес гледището на специалистите в областта. Привеждаме точен цитат от коментара на юриста Н. Неновски (чл.-кор. на БАН), който свидетелства за неустановеност на българската юрислингвистична рефлексия и за необходимост от коопериране на правните и лингвистичните възгледи, срв.:

За така наречения юридически език. Несъмнено в езика на юристите присъства специална терминология. Свой особености, понякога доста значителни, имат езикът и стилът на юридическите актове. Струва ми се обаче, че е трудно и пресилено да се говори за самостоятелен юридически език. Първо, такъв естествен език няма. „Юридическият език“ се подчинява (трябва да се подчинява) на нормите на българския език, както това е и при всеки друг национален език. Второ, спецификата, особеностите на този „юриди-

че естествени са езиците, които са се формирали стихийно и спонтанно в рамките на дадена етническа общност, а изкуствени са онези, които са създадени в определен исторически момент от конкретен човек или група хора за реализирането на конкретна цел. С оглед на тази опозиция езикът на правото се определя като език от смесен тип. В него доминират елементи (не само лексикални) от естествения език, които съжителстват с изкуствени (конвенционални) елементи⁵⁹, възприети (и/или конструирани) по волята на законодателя или правната наука (GIZBERT-STUDNICKI, 1986: 36).

Какво се разбира под *юридическа (правна) терминология* и дали с нея се изчерпва терминологията на законодателните актове? Доводите на Т. Гизберт-Студниcki (GIZBERT-STUDNICKI, 1986: 76) по този въпрос са убедителни: хипотезата, че съществува език на правото с присъщ му специализиран лексикон, води към простия извод, че съществуват специални лексикални единици, които се срещат само в юридически текстове или са много по-фреквентни в юридическите текстове, в сравнение с други текстове. Очаква се това да бъде лексика, която се употребява във всички области на правото. Действително в публикациите, третиращи правно-езикови въпроси, се дават примери за такива езикови изрази: например *съд*, *закон*, *орган*, *лице*; пол. *zasiedzenie* ‘придобиване по давност’, *przedawnienie* ‘давност’, *osoba prawna* ‘юридическо лице’; англ. *act* ‘акт’, *bail* ‘гаранция, залог’, *injunction* ‘заповед, запрещение’, гр. *νόμος* ‘закон’, *δικαίωμα* ‘право’, *απόδίδος* ‘отговорен’, *ζημία* ‘щета’ и т.н. Обикновено в речниците те се отбелязват с квалификатор „юр.“, т.е. юридически⁶⁰. Глотометричните проучвания обаче сочат, че в законодателните текстове с висока честота на употреба се отличава специализираната лексика, свързана с областта, която е предмет на правна регулация, а не термините, традиционно определяни като юридически⁶¹. Например в полското законодателство за околната среда от периода 1945—1980 г. (MALINOWSKI, 1980: 72—75) в първата десятка по фреквентност се нареждат следните 10 термина: *ochrona*

чески език“ идват от специалните понятия и термини, отразяват и изразяват семантично и семиотично правната материя като особена обективна реалност. Но тези понятия, термини, знаци (в юридическите актове например) са нормативно подчинени на общите езикови правила, функционират в съответствие с тези правила. От гледна точка на юридическите понятия, термини, знаци, конструкции „юридическият език“ съдържа аспекти и елементи на изкуствен език (construit в правото според Fr. Gény). Изкуственото си остава в езикова нормативна зависимост от естествения език. Поради това за юридически език, според мен, може да се говори условно, като се съзнава за какво става дума. При такава условност може да се каже, че юридическият език и юридическият стил трябва да се изучават, усъвършенстват и пр. (Тук положението не е по-различно от понятията за „медицински език“, „военен език“ и др.под.) (Неновски, 2003).

По-подробно за българската юрислингвистична мисъл вж. Хрусанов, Шопов (ред.), 2005.

⁵⁹ Традиционно за знаци на изкуствен език се признават символните графични изображения (срв. Попова, 2012: 28).

⁶⁰ Съществува тенденция правните термини да са предимно национални (*internal*), а техническите да са предимно международни (ROBERTSON, 2010a).

⁶¹ Същото се доказва частично и за българския език в Ангелов, 2008.

‘защита’, *woda* ‘вода’, *minister* ‘министър’, *organ* ‘орган’, *rada* ‘съвет’, *rozporządzenie* ‘заповед, постановление’, *grunt* ‘земя’, *las* ‘гора’, *przyroda* ‘природа’, *sprawa* ‘случай’. Четири от тях (*minister*, *organ*, *rozporządzenie*, *sprawa*) могат да се определят като юридически термини в тесния смисъл, а останалите са свързани с дадената предметна област.

В рамките на високочестотната лексика в юридическите текстове Т. Гизберт-Студницки (GIZBERT-STUDNICKI, 1986: 77) обособява три пласта. Към първия се отнася лексиката, свързана с предмета на правна регулация. Уточнява се, че ако в рамките на съответния национален език е оформена специализирана лексикална субсистема (т.е. терминологична система), правото я възприема заедно с присъщия ѝ начин на категоризиране на действителността⁶².

Към втория пласт се причислява лексиката, свързана с метода на правна регулация — текстовете от различни области на правото (административното, гражданското, наказателното и т.н.) се различават по отношение на този лексикален пласт⁶³. За лексиката от този пласт може да се твърди, че е специфично юридическа, защото извън правните текстове се среща с минимална честота. Респективно, текстове от една и съща област на правото, дори когато регулират различни предметни области, се отличават с обща лексика.

Към третия пласт Гизберт-Студницки отнася общоупотребима лексика, чиято висока честота на употреба в законодателните текстове се свързва с нормативния характер на изказа. Става дума за изрази от типа на: *może* ‘може’, *obowiązek* ‘задължение’, *powinien* ‘длъжен’. Като пример тук може да се посочи и характерната за английския юридически дискурс употреба на модалния глагол *shall*⁶⁴. Тези изрази имат по-висока фреквентност в правните текстове, но също и в други текстове с нормативен характер. Генералната констатация на автора е, че лексикалната специфика на юридическите текстове се манифестира основно в изразите, отнасящи се към първите два пласта.

В отговор на зададения по-горе въпрос, дали може да се постави знак за равенство между понятията *терминология на законодателството на ЕС* и *юридическа (правна) терминология на ЕС*, можем да обобщим, позовавайки се на тезите на Гизберт-Студницки, че двете понятия се застъпват, но не се покриват, ако *юридическата терминология* се разбира в тесен смисъл (вторият пласт по Гизберт-Студницки). Към *терминологията на законодателството на ЕС* тук отнасяме не само юридическата, но и специалната терминология, характерна за избраната тематична област. Въз основа на

⁶² За процеса на формиране на субезиците и терминологичните системи вж. LUKSZYN, 1991: 80 и сл.

⁶³ Част от утвърдените в полската юридическа традиция термини се срещат още в старополските документи. Те са предмет на анализ в LIZISOWA, 1995.

⁶⁴ По-подробно за глагола *shall* в английския правен език вж. BEREZOWSKI, 2010: 187—197.

постулираното по-горе за дефинираността като съществен признак на термина приемаме, че за да припознаем една терминологична единица като присъща на законодателството на ЕС, необходимо и достатъчно условие е наличието на правно определение (легална дефиниция)⁶⁵ в акт на ЕС. Затова извън обсега на изследователското ни внимание остава т.нар. евро-жаргон, в чийто състав влизат редица интересни новообразувания като *flexicurity*, *glocalization*, в последно време *Grexit*, които не са дефинирани в законодателните актове. Смятаме ги за част от професионалния жаргон на работещите в структурите на ЕС⁶⁶.

Преводът и връзката му с терминологията на законодателството на Европейския съюз

Включването на транслатологичната проблематика в теоретично-методологичния апарат на изследването е необходимо с оглед на обвързаността на формирането на терминологията с превода⁶⁷. Преводът, разбран като пренос на значението (смисъла) на определени сегменти от един език на друг, може да бъде разглеждан както тук, така и по принцип, в няколко функционални аспекта⁶⁸. Лингвистичната (функционална) гледна точка зависи от възприетия начин за разчленяване на езиковата материя. Подобен подход по отношение на интересуващите ни езикови явления е в съответствие с обширността на епистемологичното поле на превода като понятие и като практика. (1) Първият аспект засяга преноса на самите терминологични единици на системно лексикално равнище⁶⁹ — тогава говорим за превода като терминообразователен начин, наричан преводно заемане или калкиране. (2) Вторият аспект засяга преноса на специализирания текст, разглеждан като макроединица — и тогава говорим за превода като сложна интелектуална операция, в рамките на която се

⁶⁵ Използваме метатермините *правно определение*, *правна дефиниция*, *легална дефиниция* или само *дефиниция* като синоними. В българската юридическа традиция е утвърдена формулировката *правно определение* (срв. гр. *νομικός ορισμός*), но в законодателството на ЕС се налага *легална дефиниция* (срв. англ. *legal definition* и пол. *definicja legalna*).

⁶⁶ Срв. ROBERTSON, 2010b: 5, където се твърди, че т.нар. 'Euro-speak' е своеобразен диалект, характерен най-вече за „водещите“ езици — английски и френски.

⁶⁷ Разглеждането на превода като източник на съществена лингвистична информация е утвърден подход в езикознанието (вж. цит. литература в Данчев, 2001: 20 и сл.).

⁶⁸ Известно е, че не съществува единно общоприето определение за това какво е превод. Извън целите на работата ни са прегледът и критиката на множеството съществуващи становища. Присъединяваме се към изразеното от А. Берман (BERMAN, 1998: 674), че „пространството на превода е непоправимо множествено, хетерогенно и неподлежащо на уеднаквяване“ (цит. по Врина-Николов, 2004: 286). На тази основа предлагаме собствен подход.

⁶⁹ Имат се предвид лексикалните единици с формата на думи или словосъчетания, по-рядко на изрази (ако имат глобално значение).

решават редица терминологични задачи. (3) Третият аспект засяга характеристиката ‘примарност / секундарност’ (първичност / вторичност) на терминологичните системи, която е пряко обвързана с превода (обулавя се от превода).

На проблема за преводното заемане или калкирането в терминологията, т.е. за превода като терминообразователен начин, ще спрем вниманието си многократно при анализа на конкретния емпиричен материал, затова тук ще го оставим без обстоен коментар⁷⁰.

За втория аспект ще се ограничим да отбележим, че основните задачи, които стоят пред практиката, но и пред теорията на специализирания превод, са (1) избор на адекватни еквиваленти на термините в специализирания текст и (2) запазването на интегралността (единството) на използваната терминология. Обикновено тези задачи се решават априорно, често в сътрудничество с експерти в областта⁷¹. Конкретен пример от превода на европейското законодателство, който можем да посочим за илюстрация на проблема, е респектирането на терминологичната зависимост на вторичното право (производни източници) на ЕС от първичното — при превода на регламентите, директивите, решенията и т.н. на ЕС преводачът е задължен да използва термините, употребени в учредителните договори, присъединителните договори, конвенциите и международните споразумения, дори ако смята, че за даденото понятие може да се предложи по-подходящ еквивалент (ЖОРЕК-ВОСИАСКА, 2010: 204)⁷².

Връзката на превода с характеристиката примарност / секундарност на терминологичните системи е аспектът, на който ще посветим разсъжденията си в този подраздел на работата, като цитираме някои актуални становища.

По отношение на съвременната гръцка научна терминология Й. Баби-нъотис (ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, 1994: 32) извежда следната констатация:

Проблемът с термините в езици като гръцкия се състои в това, че голяма част от тях са продукт на превод или по-късно пресъздаване. Противоположно на другите форми на езикова комуникация с първична декларативна функция, термините в езици на страни, които „не произвеждат“ наука в голям мащаб, са по необходимост продукт на превод. Обикновено те зависят от някой чужд език, който трябва да бъде предаден на езика на дадената страна. Това предопределя една изначална зависима позиция на езици като съвременния гръцки, тъй като се явяваме не „производители“, а само „потребители“ на термини. Две различни процеду-

⁷⁰ Подробно за калкирането в съвременния български език вж. БЛАГОЕВА, 2005.

⁷¹ Към Европейския парламент функционира единица, наречена *Terminology Coordination Unit*, чиито основни задачи са да подпомага преводачите в тяхната работа, да улеснява изследванията в областта на терминологията и да създава терминологичната база данни IATE. Подробно за дейността на тази единица вж. <<http://termcoord.eu/>>.

⁷² Такъв тип терминология се нарича прескриптивна (*terminologia preskryptywna*), КИЕРЗКОВСКА, 2008: 90. Вж. също JANK, 2001: 36.

ри са първичното създаване на един термин и вторичната му употреба (или препредаване), като при втората е налице обвързване с първоначалния чужд термин [прев. м., И. Г.-П.].

Попова отбелязва за българския език, че подобно на езиците на други малобройни народи, „попълването на терминологията става чрез цялостно заемане от чужди терминологии — както на понятийно-семантичното съдържание, така и на формата на термините“ (2012: 172)⁷³.

Аналогичен е изводът и на Б. Алексиев (2011: 97) за терминологиите на малките езици, какъвто е и българският, авторът твърди, че:

... обикновено се създават при трансфера на знанието, материализирано като трансфер на понятията, чиито езикови означения в изходния език с техните семантични и структурни черти неотменно влияят върху процесите на терминообразуване в приемащия език.

Цитираните становища обясняват общоизвестния факт, че в нашето време на ускорено научно и техническо развитие голяма част от съвременните терминологични системи са вторични и са продукт на превод. Става ясно, че фактически номинатори в повечето случаи са преводачите на специализирана литература, а не специалистите (евентуално специалистите билингви) в съответната област или терминологите⁷⁴. Качествата на създадената по този начин терминология често зависят от избраните преводачески стратегии. От многобройните публикации на Генерална дирекция *Писмени преводи* на Европейската комисия (*DG Translation*) личи, че казаното по-горе важи и за терминологията в многоезичното и многообемното законодателство на ЕС, преведено на езиците на по-младите държави — членки на ЕС⁷⁵. Независимо от перманентния контрол на качеството на работата на преводачите, задължителните консултации с експерти и с терминолози и като цяло, голямото (и заслужено) внимание, което се отдава на терминологичната проблематика (в т.ч. създаването на терминологични бази)⁷⁶, остава впечатлението, че немалка част от терминологията на езиците на европейската интеграция се създава от преводачите⁷⁷. Водещ принцип в това отношение се оказва „копирането“

⁷³ До подобни заключения достигат изследователите на съвременните испански и френски терминологии, т.е. терминологиите на езици със световно разпространение, в които пренасянето на англоезични модели и концептуални структури става масово явление (вж. PALACIOS, HUMBLEY, 2012: 59—85).

⁷⁴ За решаващата роля (арбитражно решение) на човешкия фактор в номинацията вж. по-подробно Попова, 2012: 277—278.

⁷⁵ Вж. цитираната по-рано KIELAR, 2007: 150.

⁷⁶ Вж. <<http://termcoord.eu/>> и GLOSARIUSZ, 2005.

⁷⁷ Публикацията *Tłumaczenie Acquis Communautaire na język polski. Materiały z konferencji 20 kwietnia 2001 r.* Warszawa. (Biblioteka Europejska 19. Warszawa 2001) на полската институция *Urząd Komitetu Integracji Europejskiej*, както и материалите в електрон-

(т.е. заемането или калкирането) на английските (значително по-рядко френските и немските) образци (KIELAR, 2007: 150), което би било аргумент в полза на известното твърдение, че проводници на езиковото заемане са основно двуезичните индивиди⁷⁸.

За да поставим на теоретични основи интересуващия ни въпрос за връзката на превода с вторичността на терминологиите, нека приведем тезите, формулирани в рамките на общото терминологично знание. Смята се, че всяка сфера на професионална дейност има своя примарна терминологична система (за краткост ПТС), която репрезентира даден вид знание на най-висше равнище (LUKSZYN, ZMARZER, 2001: 60, 62; СУПЕРАНСКАЯ, ПОДОЛЬСКАЯ, ВАСИЛЬЕВА, 1989: 41 и сл., 83). По правило ПТС принадлежи на някой от световните (или международните) езици и това е културноисторически обусловено: английски (финанси, компютърни технологии, социология, етнология, социални дейности), немски (някои клонове на медицината, полиграфия, философия, психология, техника и др.), френски (международни отношения, кулинария, балет и др.), италиански (музикология, архитектура), латински и старогръцки (медицина, зоология, ботаника, етика, реторика)⁷⁹. При това даден език може да играе ролята на примарен само в една избрана област на познанието, а в други може да няма този статут (пак там)⁸⁰.

Чуждоезичната ПТС играе ролята на идеален (образцов) терминологичен лексикон по отношение на вторичната⁸¹, с оглед на основните си качества: (1) семантична прозрачност на терминологичните единици и главно на базовите термини, (2) обособеност (оформеност) на терминологичните полета като йерархично организирани структури, (3) регулярност (правилност) на всички терминологични парадигми, (4) семантично единство (еднородност) на всички терминологични серии (LUKSZYN, ZMARZER, 2001: 67).

Тезата за секундарността на българския, гръцкия и полския терминологичен лексикон (обхващащи всички единици, дефинирани в актовете на ЕС) по отношение на един ПТС (английски, френски и немски) е лесно

ното списание *Co brzmi w trzcinie*, чиито автори са преводачи в Европейската комисия, дават недвусмислено доказателство за ролята на преводачите във формирането на терминологиите на ЕС, вж. <http://ec.europa.eu/translation/polish/magazine/pl_magazine_en.htm>. Вж. също ΦΩΣΤΙΕΡΗ, 2001 и ΔΟΥΔΟΥΛΑΚΑΚΗ, 2001.

⁷⁸ Вж. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, 1994: 16 и сл. ВНАΠΙΑ, RITCHIE (ed.), 2006; MAŃCZAK-WOHNFELD, 1995: 17, където се цитират HAUGEN, 1950; MARTINET, 1970.

⁷⁹ Известно е, че гръцките морфеме проникват в западноевропейските езици предимно с посредничеството на латинския език, затова често в понятието *латинизми* се включват и т.нар. *латински гръцизми* (срв. WYSOCKA, 1994: 171 и ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, 2001). За латинизмите в английския език вж. STOCKWELL, MINKOVA, 2001.

⁸⁰ За пример се дава италианският език, който се явява примарен спрямо полския език в областта на музикологията, но не и в областта на спорта или картофовъдството.

⁸¹ Вторичната терминологична система обикновено е по-слабо развита и това насърчава професионалния билингвизъм (LUKSZYN, ZMARZER, 2001: 68).

доказуема както с фактологични, така и с чисто лингвистични аргументи. Първите са явни и подробно изложени в многобройните публикации, отразяващи етапите на европейската интеграция на отделните страни членки⁸². Лингвистичните аргументи, както ще покажем в аналитичната част на книгата, се добиват чрез съпоставително изследване, в резултат на което се разкрива мащабът на конвергентните процеси, протичащи в съвременните европейски (специализирани) езици. В рамките на секундарността има място и за самобитни начини за терминологично възпроизводство на прототипа⁸³.

Интернационализация на специализираните езици

Към общите проблеми на терминологията и специализираните езици, които трябва да бъдат засегнати в теоретичната част на това изследване, отнасяме и интернационализацията. Можество студии са посветени на различни аспекти на това явление, но лингвистичните доказателства, които ще предоставим за него тук, допринасят за по-пълното му научно отразяване. За целта е необходимо да операционализираме нашето разбиране за интернационализацията⁸⁴.

В съвременните лингвистични изследвания същността на интернационализацията се търси в езиковата интеграция, в обединяването на езиците в едно комуникативно пространство. Изследователите виждат в интернационализацията проява на глобализация в сферата на езика и на комуникацията⁸⁵ и я определят като конвергенция на лексиконите на специализираните езици (предимно европейските) в резултат на ускорения цивилизационен напредък⁸⁶ (WASZAKOWA, 2005: 33; GÖRLACH, 2005: XVI—XVII). Съгласно по-широкото разбиране за интернационализацията, което и ние споделяме, тя представлява тенденция⁸⁷ към уеднаквяване на типовете комуникация, включваща сближаване на езиците на различни лингвистични равнища⁸⁸, но предимно на лексикално и словообразователно.

⁸² Изчерпателна информация за историята и функционирането на ЕС е достъпна на <<http://europa.eu/>>.

⁸³ В този контекст интерес представляват данните за създаването на специализирани африкански езици (вж. OHLY, 2002: 49).

⁸⁴ Общи и частнотерминологични въпроси на интернационализацията се разискват например във: WASZAKOWA 2005; STOBERSKI, 1982; ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, 1998; ПОПОВА, 2006; 2009; ПЕРНИШКА (ред.), 2006; SELIMSKI, 2003 и др.

⁸⁵ Вж. сб. *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. Пернишка (ред.), 2006.

⁸⁶ Вж. WASZAKOWA, 2005; срв. GÖRLACH, 2005.

⁸⁷ К. Гутшмид изтъква, че интернационализацията на езика е именно тенденция, а не процес, на който се подчиняват определени процеси (GUTSHMIDT, 2003: 64).

⁸⁸ Проява на европеизация на правния дискурс е появата на правни текстове — хибриди (*hybridity* в ROBERTSON, 2010a), вж. JOPEK-BOSIACKA, 2010: 172, 208.

Съгласни сме с М. Попова, че тази тенденция се открива в „общ фонд от съотносителни езикови единици в най-малко три езика“, като условието е поне два от тях да не бъдат родствени⁸⁹ (Попова, 2006: 163). За тях авторката изтъква, че именно съотносителните единици с международно разпространение се определят като интернационализми⁹⁰. Схващането за тях еволюира: от отъждествяването им със заетите изрази (и то основно с неокласицизмите) към идеята за хиперонимния характер на интернационализма, чиито хипоними са езикови елементи с различна степен на сложност: интерморфемни, интерлексеми, интерсинтагми, интерфразеологизми, интертекстове⁹¹.

Многократно е изразявано становището, че интернационализацията на лексиката на съвременните европейски езици се дължи на англо-американската езикова експанзия или, по-точно казано, на засиленото заемане на изрази от английския език под натиска на нарасналите номинативни нужди на днешната действителност⁹². Редица лингвисти са склонни да дават отрицателна оценка на тази тенденция и виждат в нея подчиняване на мода или снобизъм (Φιλοπούλος, 1998; SALONI, 1996: 71; MARKOWSKI, 2006: 141 и GÖRLACH (ed.), 2002 в частите, посветени на пуристичните тенденции в европейските езици). По отношение на научния език убедителен е фактът, че през следвоенния период (40-те и 50-те години на XX в. — откогато датира „експанзията“ на английския език) учените оценяват „комуникациоцентричната“ стойност⁹³ на това световната научна общност да говори на един (общ) език, а не да се изтъква някой национален език (GORDIN, 2015)⁹⁴. Доколкото има известни основания да се критикува интернационализацията под формата на ненужна англо-американизация на общоупотребимия език, дотолкова смятаме за неоправдано и анахро-

⁸⁹ М. Попова пише за различни езикови семейства, но привежда примери от български, руски, английски и френски, т.е. езици от различни групи на индоевропейското езиково семейство (Попова, 2006: 163—164).

⁹⁰ К. Вашакова дава следното определение за понятието интернационализъм: „международна езикова единица с различна степен на сложност (дума, морфема или израз), която има формално и семантично близки еквиваленти в най-малко три езика, които не са родствени“ (WASZAKOWA, 2005: 29, прев. м., И. Г.-П.).

⁹¹ Концепцията е на J. VOLMERT, цит. по WASZAKOWA, 2005: 47.

⁹² Разпространението на новите англицизми в общоупотребимия език се обяснява в ΠΑΠΑΝΟΥ, ΚΕΛΑΝΔΡΙΑΣ, 2005: 292 не толкова с прекия контакт на множество народи с английския език чрез техни представители, колкото с контакта на неанглоговорящи страни с продукти, които идват от англоговорящи страни (основно САЩ), и разпространението им по местните пазари. Контактът се извършва главно чрез медите, рекламните брошури, търговските центрове, инструкциите за обслужване на уреди, както и чрез научните публикации, в които наличието на английски термини е атрибут на специализирания език и специализираното знание.

⁹³ Противопоставя се на „европоцентричната“ или на „американоцентричната“ (в резюме на монографията GORDIN, 2015).

⁹⁴ В GORDIN, 2015 се проследява историческият процес на налагане на английския като световен език на науката.

нично негативното отношение към сближаването на специализираните езици⁹⁵. Интернационализацията на науката и техниката е кауза, за която от десетилетия работят множество изтъкнати учени и авторитетни международни организации в името на свободния обмен на научното знание⁹⁶. Процесът на интернационализация не се нуждае от нова аргументация, както днес не се нуждае от апология използването на химическите формули, математическите знаци и др. подобни кодове за международна комуникация. Добре известно е също, че голяма част от международната терминология се базира на морфемните ресурси на старогръцкия и латинския език, а науки като медицината, ботаниката, зоологията и фармацията, където латинският език дълго време е *lingua universalis scientiae* и едва напоследък отстъпва на английския, са традиционно терминологично двуезични⁹⁷. И досега учените от всички области конструират нови термини, черпейки морфологични средства от класическите езици⁹⁸. Характер на закономерност добива това, че ако в английския език се утвърди термин — класицизъм (от гръцки или латински произход), то той впоследствие става интернационализъм. Може да се очаква, че изучаването на проявите на интернационализация в езиците, което е възможно единствено чрез езикова съпоставка, отвежда към изучаването на аспекти от влиянието на английския език върху другите езици. Нека още тук да отворим скоба и да подчертаем всеизвестния факт, че английският език съществува чрез редица варианти, наричани *Englishes* (срв. SCHNEIDER, 1997). Когато става дума за влияние върху европейските езици, главно в областта на заемането, се има предвид британско и американско. Разграничаването на едното от другото е много трудно, тъй като редица американски идеи и названия навлизат в Европа с британско посредничество. Приема се, че английският

⁹⁵ Във връзка с това интерес представляват разсъжденията на историка Н. Дейвис: „На определен етап на кристализация всяка организация се нуждае от *lingua franca*, а през последното десетилетие, въпреки усилията на франкофонската *élite* в Брюксел, наблюдаваме неудържимо настъпление на английския език. Следващото поколение ученици в целия ЕС със сигурност ще изучават два или три езика. Визията, според която след 100 години ЕС ще се определя алтернативно като „Англия“, не е напълно без основания (и си заслужава да се замислим над нея)“ (DAVIES, 2007: 325, прев. м., И. Г.-П.).

⁹⁶ Вж. напр. обзора в STOBERSKI, 1982: 83 и сл.; TRYUK, 1991: 104 и сл.; KIERZKOWSKA, 2008: 91. Десетилетия наред международните терминологични организации апелират към съществуващите национални такива при избора на термин по възможност да се дава предимство на интернационалните номинации (срв. NOWICKI, 1979: 16—17).

⁹⁷ За формирането на гръцката медицинска терминология вж. ΣΗΦΑΛΑΚΗΣ, 1943.

⁹⁸ По данни на Т. Пьотровски, базирани на фреквентния корпус на съвременния полски език, най-голям дял при заемките имат гръцко-латинските — 42% от всички заемки. Авторът изтъква, че новата техническа терминология, която се възприема от английски, също се базира на класически образци (Piotrowski, 2008: 380). Срв. с данните на Markowski, 1992: 157 и сл. И. Байерова също акцентира върху значителното количествено преимущество на гръцко-латински термини в най-старата полска техническа терминология (Wajerowa, 1980: 16 и сл.). За ролята на старогръцкия и латинския при формирането на научната терминология в европейските езици вж. и Γιαννοπούλου, 2001.

в науката е стандартният английски в качеството му на международен език (*Standard English* или *International English*).

Едно метатерминологично и теоретично уточнение се налага като необходимо: в студиите, посветени на проблемите на интернационализацията и на глобализацията, се пише също за *европеизми* и *европеизация*, като се прецизира, че *интернационализмите* се проявяват в различни световни езици, а *европеизмите* — само в европейските (вж. ГАЛДА, 2008: 17; ЕЮ: 148—149)⁹⁹. Предвид факта, че изследваме проблеми на европейското езиково пространство (по-точно на ЕС), тук използваме и термините с по-тесен обем *европеизъм*, *европеизация*, приемайки, че са хипоними на *интернационализъм* и *интернационализация*.

В обобщение на тази част, позовавайки се на цитираните тук тези на М. Попова, постулираме за нуждите на изследването, че интернационализмите са съотносителни езикови единици, разпространени в най-малко три езика, поне два от които принадлежат към различни езикови групи. За интернационализми признаваме не само различни по вид формални материални заемки, но и различни по вид калки (преводни интернационализми). Тази основна теза разширява перспективата към езиковите явления и допуска възможността езици със силни пуристични традиции, като гръцкия, да се окаже, че са силно повлияни от тенденцията към уеднаквяване на специализираните езици в международен план¹⁰⁰.

Характеристики на съпоставяните езици

Както вече подчертахме, езиковата съпоставка в синхронен план е иманентна част от проучването на интернационализмите¹⁰¹. Според общоприетата епистемична практика, за да бъдат съпоставими две същности, независимо какви са те, е необходимо да принадлежат към една онтологична група, да имат поне един еднороден признак. Като основание за съпоставимост на термините в няколко езика тук приемаме наличието на идентично правно определение (легална дефиниция), формулирано в хармонизираното законодателство на ЕС¹⁰². Легалната дефиниция пред-

⁹⁹ Обстойни проучвания върху въпроса за „европейското“ (*europajskość*) в съвременния полски дискурс (вкл. анализ на *europaizm*) се откриват в трудовете на В. Хлебда (вж. CHLEBDA, 2008: 87 и сл. и BARTMIŃSKI, CHLEBDA, 2013: 69—95).

¹⁰⁰ Това виждане за интернационализмите и интернационализацията е изразено в ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА, 2012б, където се разглеждат тенденциите в терминообразуването на гръцкия език с оглед на предпочитанията към семантичното заемане.

¹⁰¹ Контрастивната лингвистика е достатъчно развита дисциплина и тезите ѝ не се нуждаят от проблемен преглед в тази книга.

¹⁰² В съответствие с общоприетата юридическа практика в законодателството на ЕС се фиксират определени термини с формулировка от рода: *За целите на настоящата директива: „А“ означава Б или По смисъла на настоящата директива: „А“ е Б (Do celów niniejszej dyrektywy: „A“ oznacza B, For the purposes of this Directive the following definitions shall apply: 'A' shall mean B., Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως...*) и под.

ставява описание на юридическо понятие, а понятието (респ. понятийната система) се смята за най-подходящ терциум компарационис в терминологичните съпоставителни изследвания (Попова, 2012: 171). По този начин дефинираността на термините е признак, който тук има няколко роли: 1) служи за разграничаване на термините от нетермините; 2) представлява класификационен критерий за причисляване на термините към определена област (правото на ЕС); 3) дава основание за съпоставка на термините като елементи на една онтологична група (явява се терциум компарационис).

Тъй като интересът ни е насочен към изучаването на тенденцията към интернационализация, респ. към конвергентните процеси, в съответствие с изведените по-горе научни тези, би следвало да привлечем за анализ емпиричен материал от най-малко три езика, принадлежащи към различни езикови групи. Изборът на българския, полския, новогръцкия и английския език удовлетворява условието поне два от анализиранияте езици да нямат генетична връзка. Българският и полският са два славянски езика, т.е. родствени, но принадлежат към различни групи на славянското езиково семейство (южна и западна), при това са типологично различни.

Прави впечатление, че преобладаващата част от изследванията по терминология са посветени на проблемите на един конкретен език. Съпоставителните терминологични изследвания по принцип са по-малко от общотеоретичните или посветените на избрана терминологична система (тематична група или единични термини), а в тях обикновено се съпоставя някой по-слабо разпространен език (т.нар. „малък език“¹⁰³) с някой от „световните“ езици (английски, френски, немски, руски), а на практика най-често с английския¹⁰⁴. Не ни е известно изследване, в което конфронтираните езици да са в подобна конфигурация, като предложената тук.

Насоките на съпоставителното изследване се задават от различните релации, в които влизат избраните езици. Оформят се опозиционни двойки (или тричленни групи), в зависимост от възприетите класификационни критерии, които са следните:

- 1) от гледище на генетичната близост езиците са два славянски (български и полски) и два неславянски (гръцки и английски);
(български и полски) ↔ (гръцки и английски)
- 2) от гледище на типологичната близост — два балкански (български и гръцки) и два небалкански (полски и английски);
(български и гръцки) ↔ (полски и английски)
- 3) от гледна точка на морфологичния тип — два флективни (полски и гръцки) и два аналитични (български и английски);
(полски и гръцки) ↔ (български и английски)

¹⁰³ Определят се и като „по-малко използвани“ езици, срв.: *European bureau for lesser used languages — EBLUL; Less Widely Used and Lesser Taught Languages (LWULT)*.

¹⁰⁴ Срв. обзора на съпоставителни терминологични изследвания в Попова, 2012: 167 и сл.

4) от гледна точка на използваната графична система — два, използващи латиница (английски и полски), и два, използващи други азбуки (български и гръцки)¹⁰⁵;

(английски и полски) ↔ (български и гръцки)

5) от гледна точка на статута на езика при заемането — езици донори на термини / етимони (гръцки и английски) и езици акцептори на термини / етимони (български и полски)¹⁰⁶

(гръцки и английски) ↔ (български и полски).

Освен според лингвистичните критерии, езиците могат да бъдат групирани и според извънезикови фактори, които са релевантни поради влиянието, което оказват върху терминотворчеството в отделните национални езици. Такива са:

6) продължителност на стажа на страната като член на ЕС: езици с по-дълъг стаж като официални на ЕС (английски и гръцки) и езици с по-кратък стаж (български и полски);

(английски и гръцки) ↔ (български и полски)

7) режим на употреба на езика в ЕС: работен език на Европейската комисия (английски¹⁰⁷) — неработни езици на ЕК (български, полски, гръцки), което съвпада и с критерия „световен“ език — по-слабо разпространен език;

(английски) ↔ (български, полски, гръцки)

8) обремененост на страната със съветска гравитация — два езика на посткомунистически страни (български и полски) и два езика на страни, необременени със съветска гравитация (гръцки и английски);

(английски и гръцки) ↔ (български и полски)

9) обремененост на страната с чужда доминация в най-новата история — езици на страни, обременени с чужда доминация (български, полски, гръцки), и език, необременен с чужда доминация (английски)

(български, полски, гръцки) ↔ (английски).

Последният критерий на пръв поглед може да изглежда неуместен, но той придобива основателност, ако си припомним историческия факт, че изграждането на националните институции (вкл. правото на независима национална държава) през първата половина на ХХ в. след продължителен период на чужда доминация (или *робство*, *σκλαβιά*, *niewola*, както е прието да се нарича в националните историографии) е исторически опит,

¹⁰⁵ По думите на Д. Янк, присъединяването на Гърция създава проблем за Дирекция *Преводи на Европейската комисия*, поради различната азбука, която се използва в страната (ЯНК, 2001: 32). Това вероятно е валидно и за присъединяването на България, която е първата страна в ЕС, ползваща кирилица.

¹⁰⁶ Този критерий се прилага със значителна условност, защото английският и гръцкият език също заемат лексика от други езици.

¹⁰⁷ Английският в качеството му на работен език в органите на ЕС се възприема от всички, с изключение на британците, само като „език за комуникация“ без обвързаност с конкретен етнос и култура (по сведения на Х. Мартинес: Jesus Manuel Martinez в PISAREK, 2001: 2).

общ за българите, гърците и поляците. Обременеността в исторически план с чуждо господство в много случаи обяснява пуристичните настроения сред езиковите нормативисти в различни страни, под чийто прицел днес редовно попада именно английският език, независимо че не е езикът на завоевателя (ср. GÖRLACH, 2002: 4; ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, 1994; STOBERSKI, 1982: 8, 9, 16)¹⁰⁸. Тук на противоположната страна стои именно английският език — в контекста на ЕС той е официален език на Обединеното кралство и на Ирландия¹⁰⁹, но по политически и културни причини се окачествява не само като *лингва франка* на съвременния свят (*English as a lingua franca* — *ELF*) и световен език на науката, но и като „империален“ език (AUSTIN, 2008).

Вижда се, че обособените множества се пресичат и характеристиките на зоните на пресичане могат да носят различна лингвокултурологична информация, например:

- езиците с по-кратък стаж като официални в ЕС са езици на посткомунистически страни, те са славянските езици;
- езиците с по-дълъг стаж са езиците на страни, необременени с комунистическо минало, те са неславянски езици и са донори на термини по отношение на останалите;
- работен език на ЕК е език на страна, исторически необременена с робство (и обратното — езиците на страни, обременени с чужда доминация, не са работни езици на изпълнителния орган на ЕС).

Изложените тук критерии за характеризиране на езиците дават насока за формулиране на обобщенията от представения по-долу съпоставителен анализ на терминологичните единици.

Екстралингвистичен контекст на изследването

Хармонизираност на европейското право

Известно е, че терминологичната номинация често е повлияна от различни извънезикови обстоятелства. Естеството на изследователския обект, целите и задачите на работата и нейния интердисциплинарен замисъл ни задължават, описвайки контекста на изследването, да отбележим и коментираме накратко, в степен задоволяваща едно езиковедско изследване, екстралингвистичните фактори, които засягат терминологията на правото на ЕС.

¹⁰⁸ За проявите на пуризм в терминостроителството вж. GENEW-PUHALEWA, 2015 (под печат).

¹⁰⁹ Английският език е и вторият официален език на Малта, освен малтийския.

По-горе поставихме изискването към термините, които привличаме за анализ, да са фиксирани чрез правно определение в законодателен акт на хармонизираното право на ЕС. Идва ред да насочим вниманието си към понятието хармонизираност на правото на ЕС¹¹⁰ с оглед на връзката му с терминологичната проблематика.

Правото на Европейския съюз, или европейското право¹¹¹, представлява доста сложен „самостоятелен правопорядък“, безпрецедентен по своята същност, в чиято основа стои интеграцията на правните системи на държавите — членки на ЕС. Неговото приложение се основава на три принципа: (1) непосредствена приложимост на територията на всички държави членки, (2) превъзходство над националното право, (3) способност директно да се създават права и задължения за гражданите (СЕМОВ, 2010: 130)¹¹². Уеднаквяването или хармонизирането на правните култури на страните — членки на ЕС, е пряко следствие от възприемането на тези принципи. То се дефинира като „инструмент за отстраняване на национални правни различия, представляващи пречка за пълноценното функциониране на вътрешния пазар. Това е процес на установяване на общи закони и стандарти за продукти, услуги, данъци, търговия“ (IATE). Хармонизираността в нейните езикови измерения се открива в уеднаквяването на формулировките на законодателните актове в отделните езикови версии, което засяга и терминологията¹¹³. Едно от следствията, което се окачествява като ново явление в сферата на правото, е терминологичната еквивалентност в различните езикови версии на законодателството. Изтъква се, че при превод на правни текстове на езици на държави с различна правна система по-често се среща нулева или частична еквивалентност, а пълната е рядкост (KOŁODZIEJCZYK, 2009: 40). Например етимологичните еквиваленти *contract* в английски и *contrat* във френски означават един и същ обект, но на понятийно равнище се различават (ЮРЕК-ВОСИАСКА, 2010: 49; ТОКАРЦЫК, 1997: 35—36)¹¹⁴.

Някои автори определят недвусмислено хармонизирането на правото като един от аспектите, а именно юридически аспект, на многоизмерното

¹¹⁰ Пълна информация по темата може да бъде почерпена от официалните публикации на ЕС в интернет. Вж. още CHALMERS, DAVIES, MONTI, 2010; VARCZ (red.), 2009.

¹¹¹ В литературата се срещат названията *право на Европейския съюз* (или *Европейско право*) и *право на Европейската / -ските общност / -и (общностно право или Европейско право sensu stricto / sensu strictissimo)*. Специалистите подчертават, че те не са тъждествени, но „по силата на езиковата инерция“ се приема употребата на термина *право на ЕС*, като обединяващо тези понятия (ЮРЕК-ВОСИАСКА, 2010: 176—177; СЕМОВ, 2010: 129). В лингвистичното изследване това разграничение няма практическо значение, затова използваме като синоними *право на ЕС* и *европейско право* (по-рядко *право на ЕО, общностно право*), разбирано в широк смисъл.

¹¹² Вж. практическите изводи в СЕМОВ, 2010: 148.

¹¹³ Като пример обикновено се посочват названията на актовете на ЕС, напр. *директива* и *регламент*.

¹¹⁴ За непълното съответствие на юридическите термини в двуезичните специализирани речници срв. ZMARZER, 1991: 122.

явление европеизация¹¹⁵. Смята се, че европеизацията е аналогична на глобализацията, а другите нейни аспекти са например: географски, социологически, политически, институционален, трансцендентален, макроикономически и микроикономически (WASH, 2011: 34). Няма спор по въпроса, че европеизацията на правния дискурс има и езикови проявления — във връзка с това К. Робъртсън констатира, че вследствие на уеднаквяването на правото на ЕС във финалния продукт се наблюдават взаимни междуетнически влияния (ROBERTSON, 2010b: 2)¹¹⁶. В настоящото изследване се търсят лингвистичните доказателства на равнище терминология в полза на тази теза.

Многоезичието в Европейския съюз

Освен че е хармонизирано, правото на ЕС е и многоезично. За *многоезичието*¹¹⁷ (или *мултилингвализма*) се твърди, че е важен принцип за ЕС, зад който стои отношението на европейците към езика не само като към национална, но и като към демократична и общочовешка културна ценност. Това виждане е ясно заявено в различни официални публикации на ЕС. То съвпада с разбирането на лингвистиката за връзката между културата и езика¹¹⁸. В доклад, изготвен по инициатива на Европейската комисия от интелектуалци от т.нар. Група на Маалуф (2008), се казва, че езиците са ключов компонент от нашата идентичност, а владеенето на езици е решаващо за постигането на социална кохезия и интеграция. Утвърждава се добре известната истина, че изучаването на езици отваря врати към други култури и изгражда мостове между различните езикови общности¹¹⁹.

Многоезичието се определя като същностна черта на Европа, а във връзка с това ЕС посочва опазването на т.нар. „езиково разнообразие“ като своя важна задача¹²⁰. Това е мисия, която ЕС поема съобразно духа на вре-

¹¹⁵ За европеизацията на правото вж. КАТАН, 1999 по JOPEK-BOSIACKA, 2010: 206, 207; ТКАСЗЫŃSKI, 2009: 42; ТОКАРЧУК, 2001: 216.

¹¹⁶ За съжаление, кратката форма на цитирания научен материал не е позволила на автора да приведе доказателства за тезата си и да я илюстрира с примери.

¹¹⁷ В официалните публикации на ЕС се подчертава, че многоезичието е това, което прави възможно осъществяването на фундаменталните ценности на ЕС: демокрацията, мира и уважението към езиковото и културното разнообразие. Твърди се, че благодарение на многоезичието европейските институции стават по-достъпни и прозрачни за гражданите, което е гаранция за демократичен начин на работа (вж. <<http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/bg/20150201PVL00013/%D0%9C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%B5>>).

¹¹⁸ През последните години се лансира идеята за обособяване на нова лингвистична субдисциплина, наречена *евролингвистика* (англ. *eurolinguistics*), чийто предмет е именно европейското многоезичие, а по-точно, многоезичните индивиди и взаимодействието между езиците в Европа (вж. ЙОРДАНОВА, 2010).

¹¹⁹ Вж. <http://ec.europa.eu/languages/documents/report_en.pdf>. Вж още ЕФНЕИ, 2007.

¹²⁰ Подчертава се значимостта на многоезичието за развитието на европейския бизнес

мето, в което се отдава особено значение на езика и на езиковите проблеми. Аргумент в подкрепа на тази теза дава А. Фурдал (FURDAL, 2000b: 8), който изтъква, че след падането на Берлинската стена отхвърлянето на старата система и приемането на Декларацията за независимост във всяка от ново-създадените държави в Източна Европа се придружават от признаване на съответния национален език за официален и за изпълняващ разнообразни държавни и обществени функции. Авторът визира украинския, беларуския (който от 1995 г. отново се конкурира с руския език), на бившите балтийски съветски републики и на бившите югославски републики — „езици, които винаги са били от някого по някакъв начин ограничавани“. Част от тях са понастоящем официални езици на ЕС (естонски, латвийски, литовски, словенски и хърватски).

Свободният и пряк достъп на гражданите до правото на ЕС също се смята за ценност, която пък се гарантира чрез формулирането на това право на езика на съответната страна. Предполага се, че по този начин правото, за което често се изтъква, че си служи с непонятен и херметичен език¹²¹, ще бъде по-прозрачно и по-разбираемо за гражданите¹²².

В юридически смисъл многоезичието на законодателството на ЕС означава, че различните езикови версии на нормативните актове са равнопоставени от правна гледна точка. Твърди се, че съществува „един законодателен текст, изразен на двадесет и четири (понастоящем) официални езика, които са производни на официалните езици¹²³ на държавите —

в епохата на преминаване от индустриална икономика към икономика, базирана на знанието (Raport Forum Biznesu ds. Wielojęzyczności: *Języki są ważne dla przedsiębiorstw*).

¹²¹ Известни са опитите в миналото за опростяване на английския език на правото (вж. SHARROW & SHARROW, 1979). В наши дни се провежда кампания в европейските структури под надслов *Fight the Fog*, със слоган *Keep it Short and Simple* (с абревиатура *KISS*), чиято цел е да се изготвят ясни, кратки, стегнати и добре проектирани документи (JANK, 2001: 40). Свидетелство за това, че в държавите — членки на ЕС, се провеждат кампании за опростяване на езика на законодателството, се дава и от Б. Чарнота и П. Гоци в CZARNOTA, 2001: 26—29.

¹²² Въпреки усилията за по-добра разбираемост на езика на европейското законодателство, не са рядкост мнения, при това не безоснователни, като това на Ханс-Магнус Енценсбергер, срв.:

Кой наистина ръководи парада? Кой дърпа конците и с каква цел? Никой не знае. Приемат се закони и наредби, но жителите на Стария свят вече не разбират формулировката им. Човек би си помислил, че без да разберем, извънземна раса е кацнала на Земята и е поела Европа, защото нейните представители виреят добре там. Това е народът на технократите (Hans Magnus Enzensberger: *Sanftes Monster Brüssel oder Die Entmundigung Europas*; цит. по Х. Шпигел: *Брюксел — леговицето на бюрократичното чудовище*, в: Франкфуртер алгемайне цайтунг, 29.03.2011, от БТА).

Непонятността на езика на нормативните документи се обяснява от някои и с факта, че те са предимно продукт на несъвършен превод, затова и езикът се нарича шеговито ‘*translationese*’ — „преводен език“ (PISAREK, 2001).

¹²³ Езиковата политика на ЕС се мотивира така: „Езиците със статут на официални и работни дават две основни права: 1) до европейските институции могат да се изпра-

членки на ЕС“ (ROBERTSON, 2010b: 2). Съдържанието (идеята) се мисли като едно и също, а термините се дефинират по еднакъв начин и са еквивалентни, както вече подчертахме. Автентичността на различните езикови версии на актовете на европейските институции (т.е. това, че не се смятат за преводи, въпреки че фактически са такива¹²⁴, и това, че са източник за тълкуване, както и прилагане на правото) се гарантира от съдържанието на *Регламент № 1 за определяне на езиковия режим на Европейската икономическа общност* от 1958 г., който е изменян при всяко добавяне на официални езици във връзка с присъединяването на нови страни (за интересуващите ни тук езици съответно: английски — 1973 г., гръцки — 1981 г., полски — 2004 г., български — 2007 г.).

Известно е, че на практика многоезичието на ЕС функционира основно чрез превода¹²⁵, затова тук се налага отново да отделим внимание на преводната проблематика и по-точно, на преводаческата дейност. Всички действащи правни норми на ЕС се превеждат на всички официални езици на ЕС и се обнародват в Официалния вестник на ЕС, който е общодостъпен в интернет¹²⁶. Машабна преводаческа работа се извършва през предприсъединителния период във всяка от кандидатиралите се страни във връзка с изискването преди началото на членството ѝ в ЕС да бъдат преведени т.нар. *достигания на правото на ЕС* или *acquis communautaire*. Става дума за превод на стотици хиляди страници нормативни актове в рамките на ограничено време¹²⁷. Решаването на тази задача се възлага на специален отдел, който се създава в някое от министерствата на дадената страна¹²⁸. Тук е мястото да припомним, че гръцкият (новогръцкият) език

щат документи и да се получават отговори на всеки един от тези езици; 2) регламентите на ЕС и другите законодателни документи, както и Официалният вестник, се публикуват на официалните и работните езици“ (<http://ec.europa.eu/languages/languages-of-europe/eu-languages_bg.htm>).

¹²⁴ По принцип преводът няма същия юридически статут като автентичния (оригиналния) текст (вж. KIERZKOWSKA, 2008: 150—152.). Въпросът за явния и скрит превод се засяга и в KIELAR, 1998: 21.

¹²⁵ Неслучайно укрепването и поддържането на многоезичието в ЕС на институционално равнище е заложено в мисията на Генералната дирекция *Писмени преводи* на Европейската комисия. За работата на Дирекцията по-подробно вж. <<http://ec.europa.eu/dgs/translation>>.

¹²⁶ <http://publications.europa.eu/official/index_bg.htm>.

¹²⁷ Точни данни по въпроса предоставя Генерална дирекция *Писмени преводи*. Вж. също LEWANDOWSKI, 2004: 3 и сл.

¹²⁸ Напр. в България това е *Центърът за преводи и редакции (ЦПР)* — административна структура към *Министъра на държавната администрация и административната реформа*, създадена с Постановление на Министерски съвет № 105 от 25 април 2001 г. — вж. <<http://www.trc.government.bg/bg/>>, а в Полша — *Departament Tłumaczeń* към *Urząd Komitetu Integracji Europejskiej* (1996—2009), <<http://polskawue.gov.pl/Urząd,Komitetu,Integracji,Europejskiej,%281996,,2009%29,55.html>>.

Подробна информация за местните бюра по многоезичието на Генерална дирекция *Писмени преводи* вж. <http://ec.europa.eu/dgs/translation/external_relations/field_offices/index_en.htm>.

е официален език, освен на Гърция, и на Република Кипър, която се присъединява към ЕС през 2004 г., когато и Полша. Членството на Кипър в ЕС не довежда до добавяне на нов език, а във връзка с това не е необходим превод на договорите за създаване на ЕС и вторичното законодателство, тъй като те са вече преведени на новогръцки език¹²⁹. Понастоящем към Европейската комисия съществува гръцки отдел за преводи, който сътрудничи с институциите на двете страни — Гърция и Кипър.

Преводът на практика е етап от сложния процес на създаването на законодателните текстове на ЕС (не само на *acquis*, но и на всички последващи). Методът на работа е стандартизиран (вж. RZEWUSKA, 2001: 10; ROBERTSON, 2010b: 4—5), като по принцип съществува една основна езикова версия, която се превежда на останалите езици. Тази основна версия обикновено е изготвена на един от основните езици на ЕС (работни езици на Европейската комисия): английски, френски или немски¹³⁰, при това често текстовете на изходните версии (на работните езици) се подготвят от носители на езика — факт, който допринася за тяхната специфичност. Текстовете са високоспециализирани и затова преводачите още на този етап се консултират със специалисти, при това главно по терминологични въпроси. На следващия етап преводът се проверява по същество (т.нар. *revision*), като се следи за последователната употреба на термините и се сравнява с други езикови версии. След това подлежи на проверка от юрислингвисти (т.нар. *legal-linguistic revision*). Утвърдена практика е експерти от всички държави членки да се срещат, за да обсъждат и приемат (верифицират) текстовете на законодателните актове (RZEWUSKA, 2001: 5). Изводът от това е, че езиковият облик на текстовете не е случаен, а е краен продукт от работата на екипи от специалисти: професионални преводачи, юристи, експерти в съответните области, терминологисти, езиковеди и редактори¹³¹.

В многоезичието, като принцип в действие, се търси обяснение на факта, че езикът на европейските законодателни актове (като специализиран език) се различава не само от съответния общоупотребим национален език, но и от езика на съответното национално законодателство. Когато един национален език получава статут на официален език на ЕС, от това има определени последици, защото е съположен до останалите езици (ROBERTSON, 2010b: 4). Задължителната употреба на еквивалентни термини във всеки от езиците предполага, ако не съществуват такива, да

¹²⁹ Съгласно информацията, предоставена ни от Информационния център на Европейската комисия EUROPADIRECT в отговор на нарочно запитване, не е имало разногласие между Гърция и Кипър по отношение на езика на източниците на правото на ЕС.

¹³⁰ 1999 година е преломна: повече от 50% от първоначалните преводи, извършвани за ЕК, са от английски език и тази тенденция се засилва (ΔΟΥΔΟΥΛΑΚΑΚΗ, 2001: 251).

¹³¹ Срв. ръководството за полските преводачи към Генерална дирекция *Писмени преводи*: *Vademecum tłumacza. Wskazówki redakcyjne dla tłumaczy* <http://ec.europa.eu/translation/polish/guidelines/documents/styleguide_polish_dgt_pl.pdf>.

бъдат нарочно създадени. Множество нови термини се изковават именно през предприєдинителния период, когато се извършва терминотворческа дейност с големи размери във връзка със споменатия превод на достиженията на ЕС. Това най-често са термини, които назовават както характерните за ЕС понятия (напр. *acquis communautaire*¹³², *regulation*), така и голям брой технически и икономически концепции. Оказва се, че това е трудна задача за всяка нова държава членка, а периодът се мисли като проблематичен главно с оглед на терминостроителството (ROBERTSON пак там; Филопулос, 1998: 1). С течение на времето тази трудност, проявяваща се в началото с особена острота, се преодолява. Избраните тук езици за анализ получават статут на официални на ЕС¹³³ по различно време (репрезентират четири различни поколения езици в ЕС), съгласно поредните разширения на Общността / ЕС — както вече посочихме: английският — през 1973 г., гръцкият — през 1981 г., полският — през 2004 г. и българският — през 2007 г. — следователно всеки от тях в различна степен е отдалечен от първоначалния период на терминологични затруднения. Европейското законодателство се актуализира непрекъснато, като регулира нововъзникващи отношения и явления¹³⁴, което означава, че терминологичната работа в условия на многоезичие не спира. Това прави темата за европейското терминотворчество постоянно актуална на настоящия етап.

Тематична област на изследването

В контекста на разсъжденията ни относно лексикалната съставяща на правните текстове отбелязахме, че тя се предопределя на първо място от предмета на правната регулация, иначе казано — от съответната тематична област. По необходимост се налага в изследването да ограничим наблюденията си върху една избрана област. Смятаме за особено подходящо правото на околната среда на ЕС, с оглед на неговия комплексен характер и актуалност на проблематиката, която на свой ред предполага нововъведения и живи терминообразователни процеси.

¹³² Прави впечатление фактът, че в т.нар. терминологична търсачка на официалния уебсайт на Центъра за преводи и редакции (ЦПР, вж. по-горе), която е създадена в сътрудничество с Института за български език към БАН, се използва графически неадаптираната заемка *acquis* (срв. в заглавие: *База данни от термини, терминосъчетания, ключови думи и ключови изрази от всички 20 области от acquis*, вж. <<http://www.trc.government.bg/bg/terms>>). В професионалния жаргон функционира вариант *аки*, членувано *акито*, който е морфологично и произносително адаптиран.

¹³³ За статута на езиците в ЕС вж. BARCZ, GÓRKA, WYROZUMSKA, 2008: 71 и сл.

¹³⁴ Като ярък пример може да послужи футуристичният от днешна гледна точка проект, наречен *Internet of Things* или *Интернет на нещата*, който понастоящем е в режим на „план за действие“ на ЕС.

Правото на околната среда, или екологичното право, както още се нарича¹³⁵, се определя накратко като

сборът от правните мерки, които се опитват да предпазят, защитят и подобрят части от или цялата околна среда (КРЕМЕР, 2008: 63)¹³⁶.

Съществува дискусия относно това, дали правото на околната среда следва да се обособява като отделна юридическа област, както административното, гражданското, наказателното и т.н., които имат собствени методи на правно регулиране. Правото на околната среда не притежава такива, но то е определено от гледна точка на своя предмет¹³⁷ — това е доводът на привържениците на неговото отделяне в самостоятелна категория. Изтъква се, че се отличава с всички необходими черти, за да бъде разграничено нормативно, доктринално и дидактически като самостоятелен клон на правото (SIECHANOWICZ-McLEAN, 2012: 64). Подчертава се, че предметът на правно регулиране се базира на конкретна наука, т.нар. *созология*¹³⁸, както и на собствени принципи, влияещи на цялата правна система — напр. принципът на устойчивото развитие.

Екологичното право на ЕС се развива приблизително от четири десетилетия, но различните му национални и респ. езикови версии са на различна възраст, според годината на присъединяването на съответната европейска държава¹³⁹. Досега са приети (както от ЕО, така и по-късно от ЕС) редица

¹³⁵ За тази терминологична вариантност вж. по-долу анализа на концепта ОКОЛНА СРЕДА.

¹³⁶ Оттук нататък многократно се позоваваме на българското издание на KRÄMER L. *EU Environmental Law*. London (4th edn. 1999), актуализирано към февруари 2008 г.

¹³⁷ Интересно е, че в последно време се говори за обособяване на т.нар. *климатично право (climate law)*, или право за опазване на климата (*climate protection law*), което е интердисциплинарна област — на границата на екологичното, икономическото, административното и финансовото право — отнасяща се до международната защита на глобалния климат.

¹³⁸ *Созологията* се определя като приложна природозащитна наука, чийто обект е опазването на планетата Земя.

¹³⁹ През първата половина на 90-те г. на XX в. силно влияние върху развитието на дискурса за околната среда в България и в Полша оказват неправителствените организации, подпомагани от структурите на Дж. Сорос, главно чрез *Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe* в Будапеща. Тези НПО се оказват проводник на идеи и понятия (и респ. изразяващата ги терминология) от САЩ, вкл. чрез превеждането на специализирана литература. В България преводите често са стихийни и се извършват от млади англицисти, а не от експерти в областта. Последните изостават, поради незнание на английски език и поради консервативността на социалистическата академична система, с която са свързани най-често. Значителна част от възприетите по това време понятия и термини се запазват и след навлизането на европейските (на ЕС) постановки в края на 90-те. През предприсъединителния период, във връзка с краткото време за хармонизиране на законодателството на ЕС голяма част от документите се превеждат от административни служители, които не са тесни специалисти в областта и трансферират редица английски термини буквално (по данни от личен професионален архив).

законодателни актове в областта на околната среда под формата на регламенти, директиви и необвързващи препоръки, а точният им брой зависи от класификацията на мерките (КРЕМЕР, 2008: 67). По данни на Й. Ткачински (TKACZYŃSKI, 2009: 14) до 2009 г. правото на околната среда на ЕС обхваща повече от 5500 акта (заедно с новелизациите). Не разполагаме с по-точна статистика към момента, но се знае, че броят им нараства непрекъснато¹⁴⁰.

Понятието ‘околна среда’ няма единна дефиниция в разпоредбите на ЕС и това е въпрос, на който обръщат внимание всички автори¹⁴¹. На базата на различни актове, съставяни по различно време, специалистите заключават, че то включва: човешките същества, природните ресурси (вкл. флората, фауната, климата), земеползването, териториалното и селищното устройство, отпадъците и водите. Подчертава се, че екологичното право на ЕС се отнася не само до природните елементи, но и до сътвореното от човека (КРЕМЕР, 2008: 60; TKACZYŃSKI, 2009: 62; KENIG-WITKOWSKA, 2005: 10). В *Декларацията за околната среда* (Резолюция на Европейския съвет от 15 юни 1990 г.: (1990) Bulletin of the European Communities, § 1.36), където е провъзгласено правото за здравословна и чиста околна среда, се прецизира, че тя включва:

... качеството на въздуха, реките, езерата, крайбрежните и морските води, качеството на храната и питейната вода, защита срещу шума, срещу замърсяване на почвата, почвената ерозия и превръщането на плодородните земи в пустеещи, опазване на местообитанията, флората и фауната, ландшафта и другите елементи от природното наследство, удобствата и качеството на жилищните райони.

Синтезът на Кремер (2008: 63), който и ние ще приемем като отправна точка за разбиране на понятието околната среда, гласи следното:

Дефиницията на „околна среда“ по отношение на съдържанието и географското разпространение е много широка и включва хората, флората и фауната, почвата, водите, въздуха, климата, ландшафта, материалните ценности и природното наследство.

Вижда се, че става дума за област, в която се пресичат интересите на природните, хуманитарните и точните науки. Тази всеобхватност и интердисциплинарност е първата причина, мотивирала избора ни на тематично поле на изследването. Другата причина е т.нар. супранационален характер

¹⁴⁰ Й. Ткачински (TKACZYŃSKI, 2009: 14) споменава пословичната *Директива 67/548/ЕИО на Съвета от 27 юни 1967 г. за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно класификацията, опаковането и етикетирването на опасни вещества*, чийто текст първоначално се състои от 98 с., а до 2009 г. (заедно с 44 новелизации) се разраства до около 5000 с., формат А4.

¹⁴¹ Срв. напр. КРЕМЕР, 2008: 59; TKACZYŃSKI, 2009: 20 и сл.; DOBROWOLSKI, 2006: 13; KENIG-WITKOWSKA, 2005: 9—10.

на правото на околната среда. Логично е, че разпоредбите, гарантиращи опазването на околната среда, трябва да имат високомеждународен (т.нар. трансграничен) характер, защото както за природата, така и за нейното унищожаване не съществуват държавни граници¹⁴². Въпросът, който стои пред изследването, е дали тази черта на законодателството за околната среда на ЕС има отражение върху езиковия му облик. От една страна, се знае, че понастоящем 90% от националните нормативни актове, засягащи околната среда, произлизат от тези на ЕС, като правните и специализираните понятия (респективно термини) се възприемат директно от европейските текстове¹⁴³. Европейското влияние в това отношение е видимо и неоспоримо — в редица страни екологичното законодателство често представлява само транспониране на мерките, приети на ниво Общност (КРЕМЕР 2008: 82)¹⁴⁴. От друга страна, определени традиции и по-стари влияния (американско или руско) съществуват както в националните екологични законодателства, така и в международното екологично право, още от времето преди присъединяването на интересуващите ни държави (и езици) към ЕО и ЕС. С оглед на това определихме съпоставителното изучаване на терминирането на основните понятия на правото на околната среда за главна цел на емпиричната част от настоящото изследване, която следва по-долу.

¹⁴² „Общността се е присъединила към много международни конвенции, които имат като обща цел защитата на природата или на части от нея“ (КРЕМЕР, 2008: 321).

¹⁴³ По данни от доклада на К. Робъртсън (ROBERTSON, 2010a). Подобна констатация дава Й. Йендрожка:

Околната среда в страните от ЕС е високохармонизирана област, в която по-голямата част от националното право е производно на актовете на ЕС (на съответните директиви) или представлява непосредствено приложими актове (регламенти) на ЕС (JENDROŠKA, 2012: 12, прев. м., И. Г.-П.).

¹⁴⁴ Кремер посочва като пример Ирландия, Гърция, Португалия, Испания или новите държави членки, които се присъединяват през 2004 г. (пак там).

Теоретичен модел на изследването (Синтез)

С цел да операционализираме възприетия теоретичен модел на изследването ще изложим повторно в синтезиран вид най-важните тези, представени дотук. Прави впечатление, че те (тезите) споделят общи концептуални части. Тази редувантност осигурява кохерентността на теоретичния модел. Представяме тезите по-долу в реда, в който бяха разисквани в предишната глава:

1. Правото (или законодателството) на Европейския съюз се формулира на специализиран език.

2. Специализираният език на законодателството на Европейския съюз е правен език.

3. Термините са ядро на всеки специализиран език, включително на правния език на ЕС.

4. Терминът е езикова единица, която е дефинирана в специализиран текст и е елемент на специализиран език. Терминът означава специално понятие и се характеризира с ограничена (професионална) сфера на употреба, системност, конвенционалност, независимост от контекста, експресивна неутралност.

5. Един термин се признава за принадлежащ към правния език на ЕС, ако е фиксиран чрез правно определение (легална дефиниция) в законодателен акт на ЕС.

6. Във всички езикови версии на правото на ЕС функционират еквивалентни термини, фиксирани в законодателните актове чрез идентични правни определения. Дефинираността на термина се използва като строг критерий за разграничаване на термините от нетермините.

7. Идентичното правно определение (легална дефиниция), формулирано в различните езикови версии на хармонизираното законодателство на ЕС, е основание за съпоставимост на термините в езиците.

8. Привличането на българския, полския, гръцкия и английския език към съпоставителното изследване позволява да бъдат проучени процесите на интернационализация в терминологията с оглед на това, че под интернационализация се разбира формирането на общ фонд от съотносителни по форма и семантика езикови единици, разпространени в най-малко три езика, поне два от които принадлежат към различни езикови групи.

9. Правото на околната среда на ЕС е актуална и динамична интердисциплинарна област със супранационален характер и това дава представителност на нейната терминология за състоянието и развитието на терминологията на ЕС като цяло.

10. В съдържанието на понятието околна среда се включват елементи като: човек, флора и фауна, почва, води, въздух, климат, ландшафт, материални ценности и природно наследство.

11. Специализираните езици са своего рода показатели за цивилизационното развитие на дадена човешка общност, следователно проучването на специализирания език на правото на ЕС допринася за проучването на европейската цивилизация в определен аспект.

Принципи на анализ и описание

Изолиране на базови концепти

Определихме съпоставителното изучаване на терминирането (т.е. означаването с езикови единици — термини) на специални понятия от областта на правото на околната среда на ЕС като основна цел на тази книга. Както и в предходната глава, в която изложихме теоретичните основи на изследването, така и тук, в частта, посветена на същинския лингвистичен анализ, следваме посоката от общото и родовото към частното и индивидуалното, имайки предвид тяхната взаимнообвързаност. Затова фокусът на изследователското ни внимание се насочва най-напред към базовите концепти в областта на правото на околната среда, които се откриват и в законодателството на ЕС. Приемаме, че концептите са единици на мисленето¹, с висока степен на абстрактност, които се представят от редове близки по съдържание понятия, изразени чрез групи системно свързани² термини, формално и/или семантично. Според едно от традиционните схващания в терминологията, утвърждавано още от Виенската терминологична школа, терминът е название на понятие, а отношенията между двете са взаимно еднозначни: един термин назовава само едно понятие и на едно понятие се приписва само един термин. Оттук идва и терминологичният принцип, изразен в триадата: едно понятие — един термин — една област на знанието (срв. TRYUK, 1991: 99). Вземайки под внимание тази водеща идея в терминологията, независимо дали има действителен, или само прескриптивен характер, смятаме за необходимо в метаезика на изследването да се разграничи *понятие* от *концепт* по предложението тук начин. Разбирането ни за *концепт* се доближава до това за гешалт-концепта, който се представя като комплексен ментален (и гносеологически) конструктор, организиращ различни явления в човешкото съзнание³. Концептите, за разлика от понятията, не се дефинират (дефинираното понятие става термин).

¹ Концептът се разбира във философски план като конструиран от мисълта модел за състоянието, миналото или бъдещето на даден феномен, процес и т.н.

² Системният характер на терминологията е доказан научен факт, който не се нуждае от нова аргументация. Системността може да бъде както понятийно-семантична (вкл. без да е езиково изразена), така и формална (вкл. без да има семантично съвпадение). За видовете системност в терминологията вж. Попова, 2012: 524 и сл.

³ Срв. CLARKSON, 1989; LANGACKER, 1987.

Изолирането на базовите концепти тук не е пряко повлияно от възприетото в правото на ЕС подразделяне и йерархизиране на проблемите на околната среда. В публикациите на ЕС по темата традиционно се оформят следните девет основни тематични дяла: т.нар. хоризонтални мерки, качество (опазване и управление) на водите, (контрол на атмосферното замърсяване) качество на въздуха, управление на отпадъците и чисти технологии, опазване на природата (управление и ефективна употреба на Космоса, околната среда и природните ресурси), ограничаване на промишленото замърсяване и управление на риска, химикали и генетично модифицирани организми (химични вещества, промишлени рискове и биотехнологии), предотвратяване на шумовото замърсяване, атомна (ядрена) безопасност и защита от радиация (радиоактивни отпадъци) (срв. SIECHANOWICZ-McLEAN, 2012: 65—66 и КРЕМЕР, 2008: 56, 316). Тук извеждаме концептите въз основа на проучените литературни източници, на самите правни актове на ЕС, а също и на консултации с експерти в областта на екологията. По необходимост подходът ни е редуccionистки — концентрираме се върху по-важните и по-интересните в лингвистично отношение явления с оглед на терминологичните процеси, състоянието и развитието на специализираните езици. Този подход се оправдава както от целите на езиковедското изследване, които са различни от тясноспециалните, така и от непосилността на задачата да се обхване цялата терминология на многообемното право на ЕС в рамките на монография като тази. В резултат на всичко това обособяваме следните базови концепти:

ОКОЛНА СРЕДА, ЧОВЕК, ЖИВОТНИ, РАСТЕНИЯ,
ВОДА, ВЪЗДУХ, ЗЕМЯ / ПОЧВА, ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Както ще стане ясно от анализа, концептите не са равностойни по обем и по степен на абстрактност. Те са множества, които влизат помежду си в различни отношения: включване и пресичане. От гледна точка на йерархията концептът ОКОЛНА СРЕДА се явява надреден по отношение на останалите, с изключение на ВЪЗДЕЙСТВИЕ.

Ексерпция на терминологичния материал — подход и работни процедури

Въпросът за изследователските решения и извършените работни процедури при подбора на емпиричния материал заслужава внимание от методическа и приложна гледна точка. Отчетохме няколко възможности.

Първият евентуален подход бе ексцерпцията да обхване самите законодателни текстове. Той беше отхвърлен поради излишната времеемкост и трудоемкост на задачата „ръчно“ да бъдат обработени десетки хиляди страници юридически текст в четири (най-малко⁴) езика.

Друга възможност е единиците да се извлекат от съществуващите терминологични бази, например от IATE (вж. в библиографията), която се представя за един от най-богатите специализирани интерактивни речници в интернет. Въпреки амбициите на създателите на IATE и въпреки непрекъснатата работа по попълване на съдържанието ѝ, базата все още е непълна по отношение на българския и полския език, а дори и на гръцкия (вж. ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА, 2010б; КАЛАМВОКА, 2005). В редица случаи дефинициите на терминологичните единици не произлизат от правоизточниците на ЕС, а от други документи. Вижда се, че различната степен на разработеност на базата за отделните езици се дължи на различната продължителност на стажа им като официални на ЕС. Така този подход също бе отхвърлен като неподходящ, затова се прилага единствено комплексно за установяване на евентуална вариантност.

Третата възможност, която избрахме за основен подход, предвижда първоначална (ръчна) ексцерпция, базирана на заглавия на актовете. Спряхме се главно на актовете на вторичното (производното) право на ЕС под формата на регламент, директива, решение⁵. Работата ни при този подход бе частично улеснена от списъка на всички актове на ЕС от областта на околната среда за периода до 01.01.2009 г., систематизирани в ТКАСZYŃSKI, 2009: 319—487. Основание за изследователското си решение намираме в юридическия принцип, съгласно който в заглавията на нормативните актове всеки израз е важен и няма „празни“ думи⁶, и че най-често специализираните понятия, заявени в заглавията, се дефинират в законодателния текст. В редките случаи, когато не са дефинирани поради фундаменталния им (елементарен) характер, например ‘човек’ или ‘вода’, употребата в заглавие на законодателен акт на ЕС може да се приеме за основание даденият израз да се смята за термин.

⁴ Голяма част от анализирания термини на работния етап са съпоставяни и с еквивалентите им във френски и немски език, които са другите два работни езика на ЕК, наред с английския.

⁵ В останалите езици съответно *regulation, directive, decision; κανονισμός, οδηγία, απόφαση; rozporządzenie, dyrektywa, decyzja*. За особеностите на тези законодателни актове вж. КРЕМЕР, 2008: 129 и сл. и цитираната там литература; GASLER, MIK, 1995: 147 и сл.; ЈОРЕК-БОСИАСКА, 2010: 182 и сл.; GÓRKA, 2001: 16 и сл.

⁶ В интересуващите ни правни култури както заглавието, така и подзаглавията в текста са основа за тълкуване на правото (ZIELIŃSKI, 2002: 101). Вж. и ЈОРЕК-БОСИАСКА, 2010: 144 и цит. там литература.

Заглавията могат да бъдат дълги и кратки — т.нар. „етикети“⁷. Пример за дълго заглавие на акт на ЕС в четирите езика, което добре илюстрира възможностите за подбор на езиков материал, е следното:

Решение на Комисията от 19 февруари 2001 година за определяне на условията за дерогация на стъклен амбалаж по отношение на нивата на концентрация на тежки метали, определени в Директива 94/62/ЕО относно опаковки и отпадъци от опаковки

Лексикалните единици от заглавията, за които предполагахме, че са правни термини, се откриват заедно с правните им определения (дефиниции) в тълкувателните части на акта, озаглавени недвусмислено: *Definitions, Ορισμοί, Definicje, Дефиниции (Определения)*. В *Решението*, чието заглавие цитирахме по-горе, както и в директивата, на която то се позовава, се тълкуват следните единици (по реда им на дефиниране в акта)⁸: *опаковка* (като дефиницията е изброителна и включва: *търговска опаковка или първична опаковка, груповая опаковка или вторична опаковка, транспортна опаковка или третична опаковка*), *отпадъци от опаковки, управление на отпадъци от опаковки, предотвратяване, повторно използване, възстановяване, рециклиране, възстановяване на енергия, органично рециклиране, обезвреждане, икономически оператори, доброволно споразумение, преднамерено вложен*. Като изхождаме от презумпцията, че всяка пълнозначна единица (дума или словосъчетание) в заглавието може да бъде правен термин, допускаме, че термини са: *решение, Комисията* (съкращение или „етикет“ на *Комисия на Европейските общности*), *дерогация, условия за дерогация, стъклен амбалаж, нива на концентрация, тежки метали, директива*. Чрез стандартно търсене в базата на правните източници на ЕС EUR-Lex се установява, че единиците действително са термини, дефинирани в други актове. Институционими като *Комисия на Европейските общности*, наред с географските названия в актовете, отнасяме към класа на номенклатурните названия, които могат да бъдат обект както на ономастично, така и на терминологично проучване. В настоящото изследване те няма да бъдат предмет на анализ⁹. Към групата на правните термини *sensu stricto* (вж. GIZBERT-STUDNICKI, 1986: 77 и сл.) отнасяме единици като *решение, директива, дерогация*. Останалите, т.е. *стъклен амбалаж, нива на*

⁷ В ръководството за изготвяне на публикации на ЕС се пояснява, че заглавието на акта има две форми: пълна и кратка. Дават се точни препоръки в кои случаи се изписва пълното, а в кои краткото заглавие (<<http://publications.europa.eu/code/bg/bg-130200.htm>>). Пример за кратко заглавие „етикет“ е *Конвенция HNS* на пълното: *Международна конвенция за отговорността и компенсациите за вреди при превоза на опасни и вредни вещества по море от 1996 г. (наричана по-долу „Конвенция HNS“)*.

⁸ Графичното оформяне на тълкуваните термини (най-често са в кавички, с номерация) и фиксирането им чрез стандартна формула или двоеточие улеснява бързото им откриване в текста.

⁹ По-подробно за институционимите, свързани с ЕС, вж. ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА, 2010а.

концентрация, тежки метали, принадлежат към терминологията на съответната тематична област. Извлечените емпирично термини се разглеждат с оглед на понятийната им съотнесеност с обособените базови концепти и биват включени в изследването или биват отхвърлени като неподходящи. За справка и допълнения е използван лексикона JENDROŠKA J. (red.), 2012: *Leksykon prawa ochrony środowiska*. Warszawa., който включва основни понятия и респ. термини от областта на полското, европейското и международното право.

Термините, които изразяват интересуващите ни концепти, се разглеждат в системни групи. Под системна група се разбира такова множество от терминологични единици, при които се открива общ семантичен и/или формален елемент. Например терминологичните единици *река, езеро, речен басейн, повърхностен воден обект, подземни води* се причисляват към една системна група, тъй като имат еднакъв формален и/или семантичен елемент ‘вода’, който се съотнася и обвързва с едноименния концепт.

Параметри на съпоставителния анализ

Известно е, че изследване, чийто обект са няколко езика, е иманентно съпоставително и/или типологично. На съпоставка се опира и цялото човешко знание, защото познанието е свързано със сравнение: на познатото с непознатото, на старото с новото, което по този начин се включва в повече или по-малко кохерентна концепция за света (ТОКАРЦЫК, 1997: 28). Общеизвестно е и това, че съпоставката като метод цели да постигне не само описание на обектите, но и да формира оценка за тях. Това е и нашето намерение, като съпоставителният анализ се явява основна част от изследователската работа.

Стандартният алгоритъм за съпоставка, към който ще се придържаме в лингвистичното изследване, е триетапен: 1) установяване на съпоставимостта на обектите чрез приемане на критерий за съпоставимост (*tertium comparationis*¹⁰), 2) установяване на сходствата и разликите чрез прилагане на избрани компаративистични критерии; 3) на базата на установените сходства и разлики посочване и дефиниране на общи черти, очертаване на развойни тенденции на явленията¹¹.

¹⁰ За най-подходящ терциум компарационис в терминологичните изследвания М. Попова смята понятието (респ. понятийната система), поради предположението за тяхната (на понятието и на понятийната система) универсалност (2012: 170, 171). Подобно становище е изразено по отношение на всяка преводна еквивалентност в KOLLER, 2009: 151.

¹¹ Вж. PÉTERI, 1974: 52, цит. по ТОКАРЦЫК, 1997: 172.

Постулат на съвременната лингвистична компаратистика е съпоставяните езици да са равнопоставени (вж. BOGUSŁAWSKI, 1976; MAŁDZIEWA, 2000), т.е. нито един от тях да не се смята за изходен, респективно нито един да не се смята за език цел¹². Тази нагласа в нашия случай предполага да се игнорират (или поне изместят на заден план) фононите ни знания за процеса на създаване на законодателството на ЕС, представата за примарността и секундарността на терминологичните системи или за това, че английските езикови формации в много случаи се явяват прототип, който се възпроизвежда в останалите езици. Смятаме, че такъв подход би бил неадекватен на същността и особеностите на изследователския ни обект. Затова равнопоставеността на езиците в настоящото изследване не може да бъде абсолютизирана като принцип и безусловно (безизключително) прилагана. В редица случаи като основание за съпоставка може да послужи чуждоезикова форма, за която е известно, че е калкирана или зета в останалите езици¹³.

Критерият за съпоставимост, както вече отбелязахме неколккратно, според който обектите се причисляват към един клас, обединен от общ понятиен елемент, е наличието на еквивалентно правно определение (легална дефиниция), формулирано в законодателен акт на ЕС. Това се установява на началния работен етап, свързан с ексцерпцията на езиковия материал. Важно е още тук да се подчертае, че понятиятното съдържание на термините не се анализира, защото по принцип то е проблем на научната (и/или техническата) област, към която тези понятия принадлежат, а не на лингвистиката (вж. Попова, 1985: 30; 2012: 324)¹⁴.

След преминаването на първия етап се пристъпва към прилагане на компаративистични процедури за установяване на сходствата и разликите от езиково естество¹⁵. Съпоставката протича по следните основни параметри: 1) източник на термина, 2) външна форма на термина, 3) вътрешна форма на термина (Гак, 1977: 45; Попова, 1990: 12). Разбирането ни за всеки един от параметрите ще бъде разяснено в следващите части на работата.

¹² Въпросът за терциум компарационисът в съпоставителните изследвания на славянските езици е обстойно проучен от авторите на многотомната *Българско-полска съпоставителна граматика / Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*. София — Варшава, БАН—PAN, 1988—2010 (вж. <http://www.balgarskiezik.org/1-2009/V_KOSESKA.pdf>).

¹³ Срв. Попова, 2012: 173.

¹⁴ Още повече, че някои юристи изразяват мнението, че дефинициите на термините често не са прецизно формулирани, а езикът им е неясен, излишно многословен и пълен с повторения (вж. LIPIŃSKI, 2007: 22—23).

¹⁵ В. Малджиева изтъква следното: „Терминът *съпоставка (komparacja)*, дори когато е съпътстван от определения *системна* и *функционална*, има широк обхват и не детерминира определен метод за сравняване на славянските езици“ (MAŁDZIEWA, 2000: 101, прев. м., И. Г.-П.).

Източник на термина (ИТ)

Анализът по този параметър предполага да бъдат отчетени начините за образуване на термините (терминообразователните начини или техники). Като отправна точка можем да използваме препоръките към термино-творците, дадени от Международната организация по стандартизация ISO. В стандарт ISO 704: 2000 *Terminology work — Principles and methods* се посочват три основни начина за създаване на термин:

(1) създаване на нова лексикална единица в дадения език (*creating new forms*);

(2) използване на готова (вече съществуваща) лексикална единица от дадения език (*using existing form*);

(3) заемане на лексикална единица от друг език (*translingual borrowing*)¹⁶.

Препоръчаните техники съвпадат с традиционно прилаганите в лингвистиката критерии за класификация на наименованията според източника на номинацията и това не е случайно — терминологичната номинация се признава за частен случай на езиковата номинация, с определени специфики (Попова, 1990: 12; 2012: 268 и сл.)¹⁷.

В терминознанието се предлагат и редица други типологии на терминообразователните начини, но може да се твърди, че цитираният стандарт на ISO отразява именно онези, които са безспорни и се отбелязват от повечето автори¹⁸. Смятаме за целесъобразно прилагането на горепосочените начини като класификационни критерии по отношение на съществуващ вече и утвърден терминологичен материал, но за това са необходими предварителен коментар и уточнения, засягащи обхвата и съдържанието на обособените множества.

Към класа на (1) *новосъздадените термини* би следвало да се отнесат както еднословните термини, така и термините фразеологични съчетания, които се явяват нови по отношение на общоупотребимия език¹⁹. Услови-

¹⁶ Цитираме ISO, без да сме се повлияли от Попова (2012: 303 и сл.), чието предложение се оказва идентично. Авторката нарича посочените тук терминообразователни начини „прийоми“, определяйки първия като акт на „първична номинация“, а втория — „вторична номинация“. Заемането, според Попова, е явление от друг класификационен ред и има външноезикови измерения.

¹⁷ Горепосочените методи се изброяват в Малив, 2006: 52 като „стратегии“ за създаване на нови форми в съвременния английски. Прави впечатление, че те са йерархизирани точно в обратен ред: (1) заемане от чужди езици, (2) домашни словообразователни процеси и (3) в много редки случаи *ex nihilo* („суров“ звуков материал). Авторът подчертава, цитирайки ALGEO, 1998: 97, че заемането днес е значително по-слабо застъпено, в сравнение с англо-нормандския период, ако не се брои производството на неокласицизми.

¹⁸ Срв. ГАК, 1977: 45; ZIELIŃSKI, 2002: 181; Попова, 1990: 12 и реферативния обзор в Попова, 2012: 259 и сл.).

¹⁹ В лингвистичните трудове се използват различни понятия като „устойчиво словосъчетание“, „фразеологизъм“, „фразеологично съчетание“ и „фразеологична единица“.

ето, което се предявява към първите, е да са създадени: от домашни или от чужди, но отдавна възприети (адаптирани) в езика основи и морфемни, по словообразователните модели, съществуващи в дадения език²⁰. При създаването на вторите (термините фразеологични съчетания), освен домашното или отдавна възприето в езика чуждо езиково градиво, би трябвало да е налице придържане към присъщите за езика синтактични модели и правила за лексикална съчетаемост. При този клас единици говорим за морфологично и синтактично терминообразуване²¹.

Към втория клас отнасяме (2) *терминологизираните общоупотребими единици* (т.е. създадените в резултат на преосмисляне на единици от общоупотребимия език). При появата им в езика те се определят като неосемантизми или семантични неологизми, или още вътрешни заемки²². Смятат се също така за резултат от вторична номинация или транстерминологизация (или ретерминологизация), когато са преминали от една терминологична система в друга с ново значение. Става дума за стари и обичайни по форма единици (както думи, така и словосъчетания), на които терминотворците приписват ново терминологично значение, вкл. чрез метафоризация или метонимизация²³. Тук говорим за семантичен начин на терминообразуване.

Класът на (3) *междуезиковите заемки* (съгласно по-широкото разбиране за явлението заемане, което и ние споделяме) би трябвало да включва както материалните (преките, директните), така и преводните заети единици²⁴.

„фразема“, като най-често под това се разбира едно и също нещо, но не са редки случаите, в които в едно и също название различните автори влагат различно съдържание. Тук под фразеологично съчетание разбираме многословно съчетание от два или повече компонента, които имат глобално значение и устойчив характер. В терминологията фиксирането на едно съчетание чрез дефиниция в терминопорождащ текст е предпоставка за признаването му за устойчиво (в рамките на специализирания език или специализирания текст) и притежавашо глобално значение, независимо дали някой от компонентите му запазва своите семантични признаци, или е напълно десемантизирано. Установяването на степента на фразеологизация на терминологичните съчетания, както и проучването на процеса, водещ до нея, е извън задачите на настоящото изследване.

²⁰ Определението е на Т. Бояджиев (2002: 252).

²¹ В гръцките терминологични стандарти (ЕЛОТ 402) се сочи, че трите основни начина за създаване на новообразувания (*νεοόροι*) са деривация (*παράγωγη*), композиция (*σύνθεση*), съкращаване или абревиация (*συντόμηση*) (вж. ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ, 2010).

²² За лексикалните иновации в българския език вж. Колковска, 2008: 15—25; 2012: 120—128.

²³ Б. Халас изброява следните начини за създаване на нови специални значения с оглед на правната терминология: 1) специализация на значението: а) стесняване, б) разширяване; 2) тропонимизация: а) метафоризация, б) метонимизация (ΧΑΛΑΣ, 1995: 56).

²⁴ Повечето автори обособяват заемките в терминологиите в отделно множество, но например Х. Сейгър (SAGER, 1990: 71—80) в типологията си разглежда заемките и неологизмите заедно. Попова изразява противоположно становище, че заемането не е еднородно с морфологичните, синтактичните, семантичните и смесените техники, а се съотнася с всяка една от тях, затова следва да се разглежда самостоятелно (Попова, 2012: 334).

В резултат на това класът е вътрешно диференциран в по-голяма степен, като се оформят следните подкласове термини, всеки от които има свои подмножества²⁵:

- 3.1. материални заемки, които могат да бъдат:
 - 3.1.1. лексикални
 - 3.1.2. словообразователни
 - 3.1.3. фразеологични²⁶;
- 3.2. преводни заемки, които могат да бъдат:
 - 3.2.1. структурни:
 - 3.2.1.1. словообразователни
 - 3.2.1.2. фразеологични калки
 - 3.2.2. семантични калки;
- 3.3. смесени, които са съчетание от материални и преводни заемки²⁷.

Предполага се, че заемането има особено голям дял при формирането на изучаваната тук терминология, както и на съвременните специализирани езици като цяло. Заемането е добре проучено явление, за което съществува богата литература в отделните езици. То се разглежда като многопланов феномен, включващ разнообразни начини: пряко (материално) заемане, калкиране, паралелно създаване, перифразирание, адаптиране, ново словообразуване (срв. SAGER, 1990: 71—80; ПОПОВА, 2012: 266; ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, 1994: 26 и сл.). Освен калкирането и материалното заемане значим дял при езиците, в които терминологичните системи са вторични, има и паралелното създаване като начин на заемане. Във връзка с неговата разпространеност в гръцките терминологии то е описано подробно в трудовете на К. Валеонтис (ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ, 2004) под определението „правило за аналогичността“ (*analogue rule, αναλογικός κανόνας*)²⁸. Въпреки че тази проблематика не е нова, очакваме съпоставителният анализ да допринесе за по-пълното ѝ отразяване по отношение на една динамична и иновативна област от терминологията.

Тук е необходимо да акцентираме и върху факта, че в стандарта на ISO се дават препоръки за създаване на нови терминологични единици и че

²⁵ В англоезичната литература е прието да се разграничават три типа заемки: *loanword* (тук наричани лексикални, материални), *loanblend* (смесени или хибридни), *loanshift* (калки) (НОСКЕТ, 1958, цит. по MAŃCZAK-WOHLFELD, 1995: 17).

²⁶ Срв. с определението на Е. Манчак-Волфелд, съгласно което заемката (*zapożyczenie językowe, borrowing*) е „елемент, възприет от друг език; най-често това е дума, по-рядко префикс или суфикс“ (MAŃCZAK-WOHLFELD, 1995: 14, прев. м., И. Г.-П.).

²⁷ Класификационните принципи са предложени от руския терминолог С. В. Гринъов и модифицирани от М. Попова (цит. по Попова, 2006: 164—165).

²⁸ Срв. също по-ранната разработка на К. Валеонтис (ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ, 1988: 32), в която възприемането на чуждоезикови термини в гръцки се разглежда в три категории: 1) създаване на тъждествен термин; 2) заемане с морфологично адаптиране; 3) транскрипция с фонетично адаптиране.

и трите типа единици могат да бъдат обобщени в една категория — тази на неологичната лексика — ако отговарят на условието за иновационност. Да припомним лексиколожкото виждане, че една лексикална единица следва да се разглежда в границите на неологията, когато се възприема от носителите на езика като нова и непривична през определен период от време. Тази единица може да е образувана *ex novo* или да е нова заемка от друг език, може да е формирана с домашно езиково градиво или с чужди елементи, може да е еднословен израз с преосмислено значение или нов за езика фразеологизъм (срв. Пернишка, Благоева, Колковска, 2010: 6; Анастасиадн-Συμεωνιδн, 1994: 18; Бояджиев, 2002: 251—259 и цит. там литература). Навлизаме в този въпрос, защото, ако си послужим с думите на Г. Бабиньотис (Μπαμπινιώτης, 1999: 32), „термините по природа имат тенденция да бъдат неологизми в езика“. Красноречива е статистиката, изнесена в РНДБ *Речника на новите думи в българския език* (Пернишка, Благоева, Колковска, 2010: 6)²⁹, отразяващ обновлението на българската лексика през последното десетилетие. От близо 750 описани неологични словосъчетания в речника около 600 са терминологични (около 80%)³⁰, т.е. преобладаващата част от многословните неологизми в българския език са термини, а вероятно и голяма част от еднословните. Аналогични данни за съвременния английски език се оповестяват в Майр, 2006: 54 и сл.³¹.

Факт е, че опазването на околната среда е относително млада дисциплина, а законодателството на ЕС в тази област е без съмнение иновативно. Известно е предварително, че част от интересуващите ни термини са до голяма степен узуализирани, но се знае и че в един неотдалечен във времето момент те са били неологична терминологична лексика, нарочно създадена или въведена в употреба за терминологичните нужди на обособилата се наука или обществена практика³². Другата част от единиците все още носят белега на новото и са „непривични“ за носителите на

²⁹ Според Е. Пернишка, Д. Благоева и С. Колковска (пак там) „Неологизмите са думи или отделни значения на познати думи, а също така сложни названия или устойчиви изрази с цялостно, понякога преосмислено (фразеологично) значение, които се появяват в езиковата практика през определен период и за известно време се възприемат от носителите на езика като нови, необичайни. Появата на такива единици е трудна за датирание освен в някои редки случаи, когато е известен конкретният повод за въвеждането им в употреба. Най-често неологизмите представляват названия на явления, предмети или дейности, които са познати отскоро в обществената практика“.

³⁰ Закономерно обяснение за този факт се търси в „номинативния глад“ на ускорено развиващите се съвременни науки и технологии, за който споменахме по-рано. Д. Благоева (2011: 33 и сл.) също изтъква, че почти всички примери за чуждозиково влияние в българския език са термини или професионализми (единици на професиолект, професионален жаргон).

³¹ Не разполагаме с точни данни за гръцкия и полския език, но допускаме, че тази статистика е общовалидна.

³² Въпросите на българската неология (вкл. утвърждаването ѝ) са обект на многобройни студии на Д. Благоева, вж. Благоева, 2006 и 2010.

езика³³. Това ни дава основание да свържем проучването на източника на терминологичната номинация с неологията, като приемем изследваните единици за новообразувания (в широк смисъл) и установим кой от трите терминообразователни начина е използван в езиците при създаването на съответния тип неологизъм: (1) неологизъм (в тесния смисъл: морфологичен и синтактичен, вж по-горе), (2) семантичен неологизъм (вътрешна заемка), (3) заемка. Подобен ретроспективен подход към терминологичния материал не променя характера на изследването (от синхронно в диахронно) — то остава синхронно и описателно по отношение на избрана фаза от развитието на езика.

Външна форма на термина (ВнФ)

Общозвестно е, че във формално отношение термините и нетермините в езика не се различават и по тази причина няма възприет критерий за прокарване на рязка разграничителна линия между едните и другите. Това дава основание формалноезиковите особености на термините да се разглеждат в контекста на чисто лингвистични парадигми, с лингвистични методи. Така според традиционните езиковедски представи параметърът ‘външна форма’ на термина включва характеристики като: лексикограматична структура, словообразователна структура, формалносинтактична структура. Въпросите за вариантността на термините, за произхода им и за формалния им статус също биват отнасяни към измеренията на параметъра ‘външна форма’ (вж. LUKSZYN, ZMARZER, 2001: 109).

При съпоставителния анализ на интересуващата ни терминология във формален аспект отново ще се позовем на фундаменталния труд на М. Попова, в който откриваме систематика на различните структурни типове термини (2012: 45, 46)³⁴. Разчленявайки двете основни категории формални изразни средства: дума и словосъчетание (комбинация от думи), авторката обособява следните четири типа термини със съответните им подтипове:

1. термини с форма на дума — съществително име:
 - 1.1. прости думи съществителни имена:
 - 1.1.1. непроизводни и
 - 1.1.2. производни,

³³ Във връзка с това можем да припомним тезата на М. Янакиев, който смята, че не-обичайната форма на термина е това, което сигнализира неговия по-особен статут в езика: „терминът предупреждава с необикновения си за българина вид: „Внимание — аз съм термин!“ (ЯНАКИЕВ, 1977: 93). Под необичайност на вида ученият разбира на първо място чуждоезиков, най-вече гръцко-латински, произход.

³⁴ Опирайки се на постулатите на М. Докулил (1962) и изхождайки от разбирането за термина като многоаспектна същност, Попова изучава формалната структура на термина в съотношение с ономасилологичната структура (вж. Попова, 1990: 17 и сл.; 2012: 39 и сл.).

- 1.2. сложни думи съществителни имена,
- 1.3. сложни думи съществителни имена със символен знак в състава си³⁵;
2. термини с форма на дума — субстантивирана част на речта:
 - 2.1. субстантивирано прилагателно,
 - 2.2. субстантивирано причастие,
 - 2.3. субстантивирано наречие;
3. термини с форма на подчинително словосъчетание³⁶:
 - 3.1. с главен член съществително име,
 - 3.2. с главен член субстантивирана част на речта;
4. термини с форма на изрази.

Смятаме предложената от Попова класификация за подходяща да бъде използвана в съпоставително изследване, тъй като синтезира споменатите най-важни характеристики на езиковата форма: компонентен състав, категориална принадлежност към определена част на речта, словообразователен тип на термините.

Лингвистичната информация (главно в приложен план), която очакваме да получим от съпоставителното изучаване на външната форма на термините, е свързана с проблеми като:

- краткост (оперативност) на езиковия знак (т.е. на звуково-графичния му израз), като смятаме, че тази черта на термина не е без значение³⁷;
- формалноструктурна монолитност или разчлененост на термина, която кореспондира с неговата обобщеност или описателност³⁸;
- категориална принадлежност на термините, с оглед на предпочитанията към терминологизиране на съществителни имена, като най-подходяща форма, свързана с понятието за предметност.

Често посочените проблеми кореспондират с изискванията, които се предявяват към термина³⁹ (срв. ПОПОВА, 2012: 60 и сл. и цит. там литература; МПАМПИНИОТНС, 1994: 36; ISO 704:2000).

³⁵ Към този подтип можем да отнесем термините в български и гръцки език, които съдържат съкращение на латиница (някои от тях представляват хибрид между дума и символ).

³⁶ Центърът за преводи и редакции (ЦПР) към министъра на държавната администрация и административната реформа, отговорен за качеството на езика на законодателните актове на ЕС, си служи с метатермина *терминосъчетание*, който ще бъде използван и в нашето изследване (срв. пол. метатермин *skupienie terminologiczne* (Кубаски А. Д., 2009).

³⁷ Краткостта на термина се определя като негово основно предимство. М. Янакиев нарича термините „брахилогични синоними“ на по-обширни изрази, акцентирайки върху факта, че „терминът носи голямо количество специфична (научна) информация, която в ненаучната езикова практика изразите с такъв размер не носят“ (ЯНАКИЕВ, 1977: 92).

³⁸ Срв. ГЕОРГИЕВА, 1980: 127 и сл.

³⁹ В полската терминологична традиция се разискват т.нар. терминологични принципи (*zasady terminologiczne*), формулирани в MAZUR, 1961: 16 и сл. Вж. още JADASKA, 1979: 26 и сл.; NOWICKI, 1979: 16 и сл.

Вътрешна форма на термина (ВтФ)

Този параметър се разисква на трето място, без това да означава, че той се отчита в анализа на термините като последен по ред и по значение. Поради обвързаността му с останалите два параметъра, вътрешната форма се взема под внимание още при установяването на източника на термина и класифицирането му в едно от трите основни множества: новообразуване, терминологизиран общоупотребим израз или заемка. Причината за това е, че параметърът вътрешна форма е релевантен само по отношение на явно или синхронно мотивираните единици, а при заемките (най-вече материалните) се приема, че вътрешна форма липсва⁴⁰.

Проблемът за вътрешната форма на езиковите знаци, наречена така от А. Фон Хумболт (*inner Sprachform*), е бил обект на множество проучвания, като с него се занимават учени като Й. Хердер, Ф. дьо Сосюр, Е. Бенвенист, Р. Якобсон, А. Потенбя и редица др. В обзора на въпроса, предложен от Ив. Касабов (2006: 198 и сл.), се изтъква, че този проблем е от най-оспорваните в езикознанието и че той се свежда до естествеността и арбитражността на символичните отношения в знака⁴¹. Вътрешната форма редовно се свързва с мотивираността на думата. В концепцията на Касабов мотивацията, която е единна и многостранна, е обединение от редица съставлящи — форми на проявление на вътрешната форма, наречена още „общо значение“ (пак там: 200).

Дефинициите за вътрешната форма или мотивацията⁴² са множество и различни, като някои акцентират върху съотношението между значението и формата, други — върху връзката между значението и смисъла, а трети — върху словообразователната производност⁴³. Така се стига до обособяването на схващането за различните видове мотивираност на езиковата единица, респ. термина⁴⁴.

С. Колковска изтъква, че понятието мотивираност има по-специфично съдържание в терминологията, и постулира следното: „... мотивираността на термина се изразява в семантично съответствие между компонентите на езиковата форма на термина и на значението му“ (КОЛКОВСКА, 1999:

⁴⁰ Заемките се разглеждат като мотивирани езикови единици в КАЗКЕНОВА, 2003: 72 и сл.

⁴¹ Според метафоричното определение на Ю. С. Маслов (1998) вътрешната форма е: „съхранилият се в думата отпечатък на онова движение на мисълта, което е било извършено в момента на нейното възникване“ (прев. м., И. Г.-П.).

⁴² Напр. Бояджиев (2002: 73) използва синонимно термините *вътрешна форма*, *мотивировка* или *етимологична структура*.

⁴³ В гръцките източници се отбелязва, че вътрешната форма на термина (*εσωτερική μορφή αλλού όρου*) е тждествена на неговото буквално значение (*κυριολεξία*) (ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ, ΖΕΡΓΗ, ΝΙΚΟΛΑΚΗ, 1999).

⁴⁴ Срв. КАСАБОВ 2006: 198 и сл.; проблемния преглед на Попова, 2012: 465; Зализняк, 1998 и студията за езиковата мотивираност на термините Попова, 1999.

94—134)⁴⁵. Авторката изразява становището, че при редица термини е налице формална обусловеност на елементите им от компоненти на техните значения, но тази обусловеност не е задължителна, за разлика от семантичната.

Определението на Попова (1990: 12) за вътрешната форма на термина гласи:

... в акта на назоваването някой от признаците на предмета (понятието) се взема за основен и върху него се създава названието и именно този конкретен признак, свързващ названието с неговия източник, се определя като вътрешна форма на думата.

Като имаме предвид особеностите на терминологичните единици и главно конвенционалния им характер, ще приемем по отношение на интересуващата ни област, че вътрешна форма е прозрачната (явната) за носителите на дадения език изразеност на основния(-ите) компонент(-и) от значението на термина в неговата форма. Тя се открива в съответствието между значещите части на терминологичната единица (морфемни и думи) и компонентите от значението, фиксирано в дефиницията.

В резултат от дългогодишни проучвания Попова детайлно разработва методика за изучаване на мотивираността на термина. Тази методика е подробно отразена в редица публикации (вж. Попова, 1990; 2012: 465 и сл.), затова тук няма да бъде реферирана, а директно приложена в изследването на конкретния материал. Приносът на нашето изследване се изразява в използването на методиката в широк съпоставителен контекст, чрез което се демонстрират неговите възможности и достойнства.

В заключение на тази част можем да отбележим, че споделяме виждането, че реалната емпирична изследователска работа, заключаваща се в ексерпция и подбор на езиковия материал, обработката и систематизацията му по избран изследователски модел, се ситуира като междинно звено (посредник) между езика и теорията за него (срв. ZMARZER, 1992: 112). Изложените в тази част методически избори имаха за цел да въведат читателя в представянето на същинския анализ и резултатите от него, които — на свой ред — ще дадат основание за формулирането на крайните изводи с теоретична стойност.

⁴⁵ Срв. с разбирането, изразено в Бояджиев, 2002: 73 „... вътрешната форма съотнася семантично и структурно морфемния състав на думата с други морфемни и думи, предава значението на една дума с помощта на значението на друга дума“. Вж. също Колковска, 2005.

Представяне на резултатите от съпоставителния анализ

Резултатите от съпоставителния анализ на термирирането на базовите концепти от областта на правото на околната среда на ЕС се представят във вид на относително автономни и еднотипно оформени студии с цел техният прочит да бъде независим, подобно на речникова статия⁴⁶. Предпочетохме описателния начин за поднасяне на информацията пред формализирания, с оглед на по-добрата четивност на описателния, както и на трудността да се формализират разнородни данни. Освен това, един формален подход би пренебрегнал съществени субективни аспекти на терминологичната номинация (напр. наличието на оценъчност при някои единици) и би изключил елементния подход, който смятаме за наложителен по отношение на някои ключови за тематичната област термини.

Терминологичният материал се представя в таблици по ред, аналогичен на хронологията на присъединяването на съответната страна към ЕС: английски, гръцки, полски, български. В примерите се запазва оригиналното техническо (графично) оформяне, както е дадено в съответния акт. За всеки ред съпоставяни термини в таблицата се посочва референтният CELEX номер⁴⁷ на законодателния акт на ЕС, в който се фиксират дадените термини чрез правно определение или (в няколко редки случаи) се откриват в заглавието⁴⁸. Това позволява на читателя да направи бърза справка в базата EUR-Lex за по-подробна информация, която тук не е отразена (напр., когато не се привежда дефиницията или се привеждат части от нея, или се привежда само на един от езиците (най-често български).

На първо място се посочва основният терминологичен изразител на концепта в четирите езика, а по-нататък — представителни термини от неговата системна група. Регистрирането и проучването на всички термини за изразяване на дадено понятие от областта на правото на околната среда в рамките на това изследване е невъзможно и излишно, като се има предвид наличието на общодостъпни терминологични бази данни, създавани в продължение на години от международни екипи специалисти. Затова тук се подхожда избирателно, като някои редове термини, споделящи общи черти, се разглеждат обобщено в подгрупи.

⁴⁶ Този подход обяснява и оправдава наложителната повторителност на някои формулировки.

⁴⁷ CELEX номерът е уникален идентификационен номер на документите на ЕС в официалната електронна база данни. Той посочва номер на сектора + година + тип на документа + референтен номер. Подробно за конструкцията на CELEX номера вж. <http://ec.europa.eu/translation/romanian/guidelines/documents/celex_numbers_en.pdf> [02.04.2015]. Този номер улеснява търсенето на документите.

⁴⁸ Един термин може да се фиксира в множество актове и дефинициите могат да се различават в по-малка или по-голяма степен в зависимост от целите на акта. Тук препращаме към някоя примерна дефиниция.

Съпоставителният анализ протича по възприетите по-рано параметри. Коментарите към тях се означават със съкращение в скоби, както следва: източник на термина — ИТ, външна форма — ВнФ, вътрешна форма — ВтФ, като целта е по-бързото насочване на читателя към съответния тип информация.

За схематично представяне на категориалната принадлежност на терминоелементите към дадена част на речта използваме следните символи: съществително име — N, прилагателно име — A, наречие — Adv причастие — Prp, числително име — Num, предлог — P, местоимение — Pron, глагол — V, съюз — Conj. Означенията Ng, Ag, Num.g за гръцкия и полския език означават, че даденият елемент е в генетив⁴⁹; Nacc и т.н. — в акузатив, Ndat и т.н. — в датив, Nloc и т.н. — в местен падеж (локатив).

При многословните термини (с форма на словосъчетание или израз) главната част се отбелязва с подчертаване. Уточняваме априорно, парафразирайки Й. Пенчев (1998: 514), че поясненията на главното съществително, изразени с неглаголна част на речта, се смятат за негови определения. Свързването се означава със знак +, като се подразбира, че словоредът на подчинително свързаните елементи е задължителен⁵⁰, а не свободен поради устойчивия характер на термините фразеологични съчетания (терминосъчетания).

При редовете термини, които подлежат на анализ по параметър вътрешна форма, се привеждат правните определения от съответния акт или части от тези определения⁵¹, от които личат релевантните номинационни признаци. Правните определения се привеждат и при необходимост от доказване на неосемантичния характер на даден термин. Номинационните признаци се откриват чрез съпоставка между компонентите на значението на термина и значещите компоненти (лексеми и морфемии) във формата му (Попова, 1990: 19). За по-добра прегледност съответствията се представят в таблици по следния образец:

	Английски		Гръцки		Полски		Български	
'Номинационен признак'	Компонент на значението	<i>Компонент на формата</i>	Компонент на значението	<i>Компонент на формата</i>	Компонент на значението	<i>Компонент на формата</i>	Компонент на значението	<i>Компонент на формата</i>

При позоваване на източници на системни данни (речници и под.) използваме съответните съкращения (вж. списъка на съкращенията и библиографското описание).

⁴⁹ Подробно за генетива в термините словосъчетания в гръцкия език вж. ВАЛЕОНТИС, ЗЕРИТИ, НИКОЛАКИ, 1999.

⁵⁰ Конкатенацията (свързването със задължителна последователност) във формалните езици се означава с различни символи, напр. ^, Π и др.

⁵¹ Подбраният материал се дава без изменения, с пунктуационните особености на съответния документ.

Концепт ОКОЛНА СРЕДА

Термините, с които се означава базовият за интересуващата ни област концепт в английски, гръцки, полски и български, са следните:

<i>environment</i>	<i>περιβάλλον</i>	<i>środowisko</i>	<i>околна среда</i>
--------------------	-------------------	-------------------	---------------------

От пръв поглед прави впечатление, че липсва общ интернационален термин за понятието, въпреки че то не е ново и е важна категория в различни научни области: екология, биофизика, медицина, социални науки, информационни науки и др. (ИТ). Лексикалните изразители на понятието имат домашен произход, като това не изключва различните форми на заемане, които могат да се установят чрез диахронен и съпоставителен анализ. Обща черта на английския, гръцкия и българския термин е, че съдържат елементи, мотивирани от признака ‘обкръжавам, заобикалям’. Английското съществително *environment* е дериват, образуван чрез суфиксация на глагола *environ* ‘обкръжавам’¹. Гръцкият термин *περιβάλλον* е субстантивирано сегашно деятелно причастие от ср.р. на глагола *περιβάλλω* (*περιβάλλων, -ουσα, -ον; περι-* ‘наоколо’) със същото значение — ‘обкръжавам, заобикалям’, и съгласно системните данни е преводна заемка от англ. *environment*² (ЛКНЕ). Словообразователната история на елемента *околна* в българския термин е свързана с наречието *около* (СРСБКЕ) и общославянското *kolo* ‘кръг’³. За разлика от останалите термини, българският е словосъчетание, при чието опорно съществително *среда* се открива материално и семантично съотнасяне с полския термин *środowisko*⁴. Сла-

¹ Произходът на термина в английски е следният: *environment* < гл. *environ* < ср.-англ. *envirounen* < ст.-фр. *environer* < *environ* ‘обкръжение’ < *en* ‘in’ + *viron* ‘кръг, обиколка’ < *vīrer* ‘завъртам’). Употребата датира от 1827 г. (OED, MWD).

² Извънезиковите факти също сочат, че английският термин е примарен — началото на съвременното правно регулиране в областта на природоопазването се открива в Англия, когато през XIX в. се установява институцията *Natural Monument* (*природна забележителност*) и защитата на *countryside*, т.е. съответствието на днешната защита на ландшафта и на културното наследство (вж. СІЕСНАНОВИЧ-МСЛЕАН, 2012: 66).

³ В прилагателното *околен, -лна* (< *о-коло* ‘кръг’ и в съществителното *среда* е налице повторение на смислов компонент (семантично съгласуване) — *среда* означава ‘това, което заобикаля някого / нещо’ или ‘това, в което някой / нещо живее / се намира’.

⁴ За семантичното заемане в полски вж. KURKOWSKA, 1991: 116.

вянското сходството — бълг. *среда*, рус. *среда*, укр. *серед-óвище*, сръб. *средина*, хърв. *sred-ina*, чеш. *pro-středí*, словаш. *pro-stred-ie* и пол. *środ-owisko* (< праслав. **serda* **срьд-* ‘среда’) — се дължи не на хипотетична славянска мисловна общност, а най-вероятно на серийно калкиране на един и същ прототип — френския термин *milieu* ‘1. среда, средна част, 2. среда, сфера, кръг; 3. средно положение’ (ФБР⁵)⁶. Заемането от френски в българския език най-вероятно е с посредничество на руския език, което личи в съпоставка: рус. *окружающая среда*⁷.

(ВнФ) В английски, гръцки⁸ и полски термините са оформени като думи, производни съществителни, а българският термин е именно словосъчетание с главен член съществително и подчинен — прилагателно (A+N).

(ВтФ) За да се изследва семантичното съответствие между компонентите на езиковата форма на термина и компонентите на неговото значение, е необходимо: (1) да се анализират четирите езикови версии на правното определение и (2) да се съпостави изразяването на основните номинационни признаци с оглед на това, как обуславят елементи от формата.

Както отбелязахме по-рано, понятието (респ. терминът) околна среда няма точно установена, общоприета дефиниция в законодателството на ЕС. Ако вземем тук за пример изброителната дефиниция от Директива 31991L0414, която гласи:

‘environment’

water, air, land, wild species of fauna and flora, and any interrelationship between them, as well as any relationship with living organisms;

«Περιβάλλον»

То νερό, ο αέρας, το έδαφος, η άγρια πανίδα και χλωρίδα, καθώς και κάθε μεταξύ τους αλληλεπίδραση και κάθε σχέση τους με οποιοδήποτε ζωντανό οργανισμό.

„środowisko”

woda, powietrze, gleba, jak również dziko żyjące gatunki fauny i flory oraz wszelkie interakcje między nimi, także interakcje ze wszystkimi żywymi organizmami;

⁵ Срв. <<http://www.cnrtl.fr/definition/milieu>> [15.04.2015].

⁶ Термините *среда* и *środowisko* са възприети в българските и полските терминологии на различни области, напр. хим. *киселинна среда*, *kwaśne środowisko*, биол. *водна среда*, *wodne środowisko* и др.

⁷ Известно е, че в новобългарската епоха руската научна терминология е смятана за естествен източник на обогатяване на българските специализирани езици. Затова е възприемана наготово, често без необходимост от побългаряване, поради близостта на двата славянски езика (вж. обзора на Москов, 1976: 13—56 и цит. там литература).

⁸ Според данни от ВАΛΕΟΝΤΗΣ, ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, 2005: 44 и сл., *περιβάλλον* принадлежи към едно от фреквентните множества субстантивирани причастия (в случая сег. деят. прич. от I спрежение с тежко ударение), използвани като термини или терминоелементи в новогръцките специализирани езици.

„околна среда“

Водата, въздухът, земята, дивата фауна и флора и взаимодействието между тях, както и всички взаимовръзки между тях и живите организми.

ще видим, че липсва формална обусловеност на компонентите от езиковата форма от компонентите на значението. Семантичната обусловеност, която е задължителна⁹, е доказуема при по-висока степен на абстракция на семантичните признаци и тя е частична (напр. ‘водата е вид среда’ — отношението е хипонимично — хиперонимично, родово — видово).

В актовете на ЕС, както и в различни терминологични бази се срещат следните терминосъчетания:

<i>natural environment</i>	<i>φυσικό περιβάλλον</i>	<i>środowisko naturalne</i>	<i>природна среда</i>
----------------------------	--------------------------	-----------------------------	-----------------------

Понякога те неоснователно се посочват като еквивалентни на *environment*, *περιβάλλον*, *środowisko* и *околна среда*¹⁰. Терминосъчетанията *природна среда* и техните еквиваленти (по-нататък еkv.) имат по-тясно съдържание в сравнение с *environment*, *περιβάλλον*, *środowisko* и *околна среда*. Както вече пояснихме, съгласно съвременните схващания *околната среда*, наред с природните елементи, обхваща също антропогенни елементи, напр. урбанизирани територии, индустриални територии, земеделски терени и т.н. С други думи, *околната среда* включва *природната среда*¹¹.

(ВнФ) Както може да се очаква, *environment*, *περιβάλλον*, *środowisko*, *околна среда* се явяват терминоелементи на редица многословни (структурно разгърнати) термини. Като подчинен член на терминосъчетанието съществителните (по правило) са в генетив във флективните езици (гр. и пол.) или са несъгласувани предложно свързани определения (бълг. и англ.). Могат да бъдат оформени и като съответни относителни прилагателни, производни на основните термини.

Централни за изследването термини, назоваващи интересуващата ни предметна област, са и следните:

⁹ По този въпрос вж. Колковска, 1999: 94—134.

¹⁰ Напр. в редица линкове на Уикипедия.

¹¹ Терминът *природна среда* в българските специализирани езици се оказва хронологически по-стар от *околна среда* — напр. първата институция, на която се възлага опазването на околната среда в България, се нарича *Министерство на горите и опазването на природната среда* (1976). Учредено е след знаменателната Конференция на ООН на тема *Човешката околна среда* (в останалите разглеждани езици: *το περιβάλλον του ανθρώπου, обкръжаващата човека среда, the Human Environment, Środowisko Człowieka*), проведена в Стокхолм през 1972 г., на която за пръв път се обръща сериозно внимание на проблемите на околната среда. Първата българска природозащитна институция, основана през 1929 г., се нарича *Съюз за защита на родната природа* (вж. Паспалев, Стоянов, Пенев, 1968: 9). Аналогично, първият полски комплексен природозащитен закон от 1980 г. (от по-ранни периоди съществуват отделни актове — най-ранният от 1529 г. за защита на бобрите, вж. KARACZUN, INDEKA, 1996: 26) се отнася до *środowisko naturalne* ‘природна среда’.

<i>environmental law</i> *	1.	<i>δίκαιο του περιβάλλοντος</i>	<i>prawo ochrony środowiska</i>	<i>право на околната среда</i>
	2.	<i>περιβαλλοντικό δίκαιο</i>	<i>prawo środowiskowe</i>	<i>екологично право</i>

* В регламент с номер 32006R1367 относно прилагането на разпоредбите на Орхуската конвенция за достъп до информация публично участие в процеса на вземане на решения и достъп до правосъдие по въпроси на околната среда към институциите и органите на Общността *environmental law* се фиксира със следното частно значение:

‘environmental law’ means Community legislation which, irrespective of its legal basis, contributes to the pursuit of the objectives of Community policy on the environment as set out in the Treaty: preserving, protecting and improving the quality of the environment, protecting human health, the prudent and rational utilisation of natural resources, and promoting measures at international level to deal with regional or worldwide environmental problems;

Еквивалентите в останалите езици са: *περιβαλλοντικό δίκαιο, prawo ochrony środowiska, закон за околната среда*.

(ИТ) Съобразявайки явните съответствия между термините в четирите езика и извънезиковите данни, можем да твърдим, че английският термин е примарен и е преведен (калкиран) с домашни средства в останалите езици¹². На това основание се взема като терциум компарационис.

(ВнФ) Както в английски, така и в останалите три езика термините са оформени като подчинителни словосъчетания от главна част съществително име със значение ‘право’ и елемент в атрибутивна функция със значение ‘на околната среда’. Срв. структурите и категориалната принадлежност на терминоелементите:

A+N	1.	N+Ng	N+Ng+Ng	N+P+A+N
	2.	A+N	A+N	A+N

В езиците, в които терминологичната номинация е вторична (гр., пол., бълг.), има вариантност на елемента определение: изразява се чрез съществително или именна група (в гр. и пол. в генетив): *του περιβάλλοντος, ochrony środowiska, на околната среда* или чрез прилагателно: *περιβαλλοντικό, środowiskowe, екологично*. Вижда се, че в гръцки и в полски език това прилагателно е производно на базовия термин. В българския език липсва парадигматична връзка между двата формални варианта и този въпрос заслужава повече внимание¹³.

В българската езикова практика, не само в документите на ЕС, терминологичното съчетание *екологично право* се използва масово като синоним (или по-точно формален вариант) на термина *право на околната*

¹² Срв. и в други европейски езици: нем. *Umweltrecht*, фр. *droit de l’environnement*, итал. *diritto ambientale*, исп. *derecho ambiental*.

¹³ Въпросът се разисква подробно в ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА, 2014: 89—95. Тук използваме части от тази разработка. За прилагателните *ekologiczny* и *europejski* в полски вж. SZUMSKA, 2006: 116.

среда. От това би могло да се заключи, че аналитичното определение на *околната среда* е равнозначно с прилагателното *екологичен*. Показателна е синонимната употреба на словосъчетания (терминологични и квазитерминологични), като: *състояние на околната среда = екологично състояние, конвенции в областта на околната среда = екологични конвенции, изисквания за опазване на околната среда = екологични изисквания, програми за опазване на околната среда = екологични програми*.

Съпоставителният анализ показва, че *екологичен* се явява преводен еквивалент на английското прилагателното *environmental*. Това се потвърждава и от многобройни примери от законодателните актове на ЕС за околната среда, където и българските единици, и гръцките, и полските са явни калки от английски, напр.:

32004L0035	1.	<i>environmental liability</i>	περιβαλλοντική ευθύνη	<i>odpowiedzialność za środowisko</i>	екологична отговорност
	2.	<i>environmental damage</i>	περιβαλλοντική ζημία	<i>szkody wyrządzone środowisku naturalnemu</i>	екологични щети
22002A0430(02)	3.	<i>measures of a environmental nature</i>	μέτρα περιβαλλοντικού χαρακτήρα	<i>środki o charakterze środowiskowym</i>	мерки от екологичен характер
32000R2493	4.	<i>integration of the environmental dimension</i>	ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης	<i>integracja wymiaru środowiskowego</i>	интегриране на екологичното измерение

Ясно е, че *екологичен* е дериват на съществителното *екология* и би следвало да се тълкува като ‘който се отнася до теми и въпроси на науката *екология*’, напр. в съчетанията *екологична система, екологични фактори, екологична ниша*. Ако поясним, че *екологията* е науката за природните закони или по точно, за взаимоотношенията между живите организми и средата, която обитават¹⁴, става ясно и за неспециалистите, че понятията *околна среда* и *екология* не се покриват¹⁵.

През последните години съчетаемостта на прилагателното *екологичен* се променя (разширява), а както е известно, променената лексикална съчетаемост е сигурен белег за промени в значението. Респективно, употребата на *екологичен* забележимо зачестява, срв. *екологична политика, екологични защитни мерки, екологични аспекти на транспорта, екологична помощ, екологична администрация, екологично съзнание, екологични*

¹⁴ Терминът е лансиран през 1866 г. от немският биолог Е. Хекел, който е и основоположник на науката *екология* (*Encyclopædia Britannica* <<http://www.britannica.com/science/ecology>>). Вж. също THE ENVIRONMENT ENCYCLOPEDIA..., 2010.

¹⁵ Употреби като *екологията на София, споразумения в областта на екологията* и под., които се срещат в медиите, се смятат от специалистите за неприемливи и псевдо-терминологични.

такси, екологичен фонд и др.¹⁶. Във всички тези случаи *екологичен* означава ‘който се отнася до (опазването на) околната среда’ (а не ‘който се отнася до науката екология’), следователно говорим за различно, второ значение на прилагателното *екологичен*. Може да се обособи и трето значение в съчетания като *екологично производство, екологични продукти, екологични препарати, екологични автомобили, екологични горива, екологични условия, екологични храни* и под., които са съкратени варианти на съчетанията *екологично чисто производство, екологично чисти продукти, екологично чисти храни* и т.н. В тези случаи *екологичен* или *екологично чист* означава ‘чиято околна среда не е увредена (е опазена)’ или ‘получен по начин, щадящ (не увреждащ) околната среда’, и в резултат на това е ‘здравословен’¹⁷.

В полския език също се установява нараснала честота на употреба на аналогичното прилагателно *ekologiczny* (< *ekologia*). А. Марковски (MARKOWSKI, 2006: 195) го окачествява като „модерна дума“ или по-точно, дума, едно от значенията на която е „модерно“, и с която се злоупотребява. Авторът дефинира *ekologiczny* като ‘естествен, незамърсен с химически вещества, произведен без замърсяване на околната среда’ и ‘здравословен’, напр: *male zainteresowanie żywnością ekologiczną w Wielkiej Brytanii; ekologiczny tryb życia*¹⁸. Същественото в случая е, че *ekologiczny* в полски по правило не е (преводно) съответствие на *environmental*, за разлика от български. На *environmental* съответства генетивната (или друга падежна) форма на съществителното ‘среда’ — *środowisk-a* или прилагателното *środowisk-owy*.

В гръцкия език за изразяване на атрибутивното значение ‘на околната среда’ и като преводен еквивалент на английското *environmental* се е утвърдило прилагателното *περιβαλλοντικός* от *περιβάλλον* или (както и в полски) генетивната форма *του περιβάλλοντος*, въпреки че се срещат и съчетания с прилагателното *οικολογικός* (< *οικολογία*), напр.: *οικολογική*

¹⁶ В медиите често се среща и определението *екологично министерство, екологичният министър* и съкратеното *екоминистерството* и *екоминистърът* вм. *Министерството / Министърът на околната среда и водите*. Те нямат терминологичен статут и следователно не са наш обект на изследване.

¹⁷ В РНДБЕ: 163 прилагателното *екологичен* е отразено като „дума, известна от миналото, но с ново значение“ и се дефинира така: „1. За продукт — който е произведен без използването на вредни за човешкото здраве и природата вещества [...]; екологично чист; (стесн.) такъв продукт, който е снабден с необходимия сертификат за това, че не съдържа вредни за човешкото здраве вещества. 2. Който се отнася до такива продукти и тяхното производство. 3. При чиято работа, функциониране или използване не се отделят вредни за околната среда и хората вещества. 4. За устройство, уред, съоръжение и под. — който осигурява по-ефективно използване на енергийните ресурси, енергийна ефективност“.

¹⁸ *Ekologiczny* в *żywność ekologiczna* ‘екологична храна’ и *ekologiczny tryb życia* ‘екологичен начин на живот’ има различно значение: в първия случай — ‘произведен без увреждане на околната среда’, а във втория — ‘природосъобразен’ и ‘здравословен’.

κρίση, οικολογική αποτελεσματικότητα и др. (срв. POROMANSKA, 2007). Те обаче са предимно квазитерминологични.

В общоупотребимия английски език също се среща взаимозаменяемост на *environmental* и *ecological*, въпреки че науките *environmental science*¹⁹ и *ecology*²⁰ имат различен предмет. В англоезичната литература прави впечатление, че, с оглед на приложния характер на изучаването на промените в състоянието на околната среда, се формулират нови названия на научни поддисциплини и области на изследване с елемент *ecology*, напр. *industrial ecology, social ecology, recreational ecology*. В терминологичните лексикони се наблюдава стремеж към последователно разграничаване на определенията, срв. *environmental administration institution, environmental assessment, environmental auditing, environmental accident, environmental consequence, environmental compatibility, environmental conservation, environmental hazard, environmental impact, environmental economics, environmental management*, но *ecological economics, ecological management, ecological factor, ecological niche, ecological community*. Въпреки това забележима е тенденцията, от съображения за езикова икономия, значението ‘който се отнася до (неувредена) околна среда’ да се изразява с елемента класицизъм от гръцки произход, *eco*-²¹, вместо с адиективните форми *environmental* или *ecological*, срв.: *ecocatastrophe, ecoterrorism, eco-products, eco-friendly, eco-conscious*. Тази тенденция е интернационална, срв.: пол. *ekorolnictwo, ekoświadomość, ekoінżynieria*, гр. *οικοσυνείδηση, οικοδιαχείριση, οικοεννημέρωση, οικουρισμός* и др. Авторите на РНДБЕ регистрират в българския език 35 неологични единици — сложни думи, чиято първа съставна част е *eko*-²², например *екоточки, екоодит, екопродукти*. По-голямата част от тези новообразувания не принадлежат към официалните писмени терминологии, а са част от професионален жаргон и се разпространяват предимно в медиите, напр. *екоелха, екофермер, екоглоба, екоодит* и под.²³ Някои от тях са възприети като термини от законодателството на ЕС, напр. *екодизайн, екоточки*, и те са явни серийни словообразователни (смесени: материлна и преводна) калки от английски език, срв.:

¹⁹ За термина *environmental science* са предложени (но не се възприемат) следните съответствия на български: *средология, енвироника, енвайронментология* и също класицизиращото *созология*. Последният термин е лансиран през 1965 г. от полския геолог В. Гьотл (W. Goetel) и се среща в публикации от 80-те г. Въпреки че е образуван с гръцки етимони, аналогът *σωζολογία* не се утвърждава в новогръцката терминология, където науката се нарича *περιβαλλοντολογία*.

²⁰ Вж. Уикипедия и цит. там литература.

²¹ Елементът *eco*- се тълкува в MWD като ‘ecological or environmental’, но в OED като ‘representing ecology, ecological, etc.’.

²² В РНДБЕ *eko* се определя и като неизменяемо прилагателно със значение *екологичен* 2) (вж. по-горе бел. 17).

²³ За сравнение, в *Икономическата енциклопедия* (2005) се посочват само *екосистема* и *екотуризм*.

1.	32008D0591	<i>Ecodesign</i>	<i>Οικολογικός σχεδιασμός (Ecodesign)*</i>	<i>Ekoprojekt</i>	<i>εкодизайн</i>
2.	32003D0440	<i>system of ecopoints</i>	<i>σύστημα οικοσημείων</i>	<i>system ekopunktów</i>	<i>система за екоточки</i>

* В професионалния жаргон се използва и *οικοσχεδιασμός*, както и графично неадаптираната английска форма.

В други случаи съкратените термини се приемат като официални само в английския език. Ако се срещат и в другите езици (напр. *οικοπρόσφυγας*, *οικο-έλεγχος*, *eko-uchodźstwo*, *eko-audit*, *εкомигрант*, *εкоодит*), то тези единици все още принадлежат към професиолекта, без да са фиксирана терминология²⁴, срв.:

1.	<i>environmental refugee</i>	<i>περιβαλλοντικός πρόσφυγας</i>	<i>uchodźca ekologiczny</i>	<i>εкологичен бежанец</i>
	<i>environmental migrant</i>			<i>εкологичен мигрант</i>
	<i>eco-refugee</i>			
2.	<i>internal environmental audit</i>	<i>περιβαλλοντικός έλεγχος</i>	<i>wewnętrzny audit środowiskowy</i>	<i>вътрешен екологичен одит</i>
	<i>eco-audit*</i>			

* Можем да добавим, че на елемента *ecological* (*eco-*) може да съответства и *green* ‘зелен’, срв.: *ecological economics* (*οικολογική οικονομία*, *ekonomia ekologiczna*, *εкоикономика*), и свързаните с нея области *green economy* (*zielona gospodarka*, *πράσινη οικονομία*, *зелена икономика*); *Green Public Procurement* (*οικολογική δημόσια σύμβαση*, *zielone zamówienia publiczne* и *ekologiczne zamówienia publiczne*, *εкологосъобразна обществена поръчка*).

Формалната вариантност *εкологичен* — *на околната среда* се приема от българските специалисти в областта, въпреки че това не е докрай научно обосновано. Смятаме, че причината трябва да се търси не само в чуждоезиковото влияние, но и в ограничената производност на описателния термин *οколна среда*²⁵. Редуцирането му до единия от двата компонента (по правило до съществителното, както е напр. в полски) също изглежда неприемливо — терминоелементът *среда*²⁶ е многозначен, а подчинената част *οколна* изразява съществената сема ‘обкръжение’. Неудобството в деривационно отношение на аналитичното съчетание води до своеобразния суплетивизъм — *οколна среда* > *εкологичен*. Вижда се, че при превод (вкл. калкиране) на английското *environmental* в различни терминологични словосъчетания прилагателното *εкологичен* е предпочитано с оглед на

²⁴ Подробно за композитуми с елемент *εκο-* в съпоставителен план вж. DŁUGOSZ, 2010: 415—427.

²⁵ Срв. възможните деривати: **οκολносреден*, *среден*, **средови*.

²⁶ Срв. названието на науката *средология* (доколкото е представително, тъй като не е утвърдено), базирано само на главната именна част на термина.

формалноструктурната му монолитност²⁷. В останалите съпоставяни езици този проблем е нерелевантен, защото еднословните термини лесно образуват деривати, поемащи атрибутивни функции, както е и в английски: *environment* — *environmental*, *środowisko* — *środowiskowy*²⁸, *περιβάλλον* — *περιβαλλοντικός*. По този повод е добре да припомним, че производността (*derivability and compoundability*) е един от основните критерии за оценка на сполучливостта на термина, съгласно ISO 1087. В този стандарт се препръчва да се избират термини, позволяващи по-нататъшно деривирание (и синтез) по словообразователните правила на съответния език, което пък е необходимо условие за образуването на терминологични семейства (срв. MAZUR, 1961: 18 и сл.; JADASKA, 1979: 28 и сл.; NOWICKI, 1979: 16 и сл.).

Към групата на ‘околна среда’ се отнасят и други основни за тематичната област понятия и респ. термини, напр. базовото понятие на науката екология — екосистема, срв.:

<i>ecosystem</i>	οικοσύστημα	<i>ekosystem</i>	εκoσυστeμα
------------------	-------------	------------------	------------

(ИТ) Това е един от относително малобройните примери за интернационални термини, които са идентични (съответно адаптирани към дадената норма) и в четирите езика. Материалното им съвпадение или по-точно това, че в пуристичните гръцки специализирани езици терминът е възприет като пряка (материална) обратна заемка²⁹, се дължи на гръцкия произход на етимоните. В актовете на ЕС тези единици се откриват в състава на други структурно по-сложни термини, със съответно стесняване на съдържанието им, напр.:

32008R0734	1.	<i>marine ecosystem</i>	θαλάσσιο οικοσύστημα	<i>ekosystem morski</i>	морска екoσυστeμα
	2.	<i>vulnerable marine ecosystem</i>	ευπαθές θαλάσσιο οικοσύστημα	<i>wrażliwy ekosystem morski</i>	уязвима морска εκoσυστeμα

²⁷ За предимствата на термините названия пред термините описания в бълг. вж. ГЕОРГИЕВА, 1980: 128—129.

²⁸ Съществува мнение, че редица неологични прилагателни в полски със суфикс *-owy*, които се явяват терминоелементи в словосъчетания, са излишни и че тяхното съдържание може да бъде изразено със съществуващите в езика средства. А. Марковски дава следните примери: *asortyment wymiarowy* — *wymiarów, ograniczenia temperaturowe* — *temperatury, linia montażowa* — *montażu* (MARKOWSKI, 1979: 49).

²⁹ Речниковите данни сочат обратно заемане от фр. *écosystème* или англ. *ecosystem* < *éco(logie)* = *οικο(λογία)* + *système* = *σύστημα* (ΛΚΝΕ). За обратните заемки (*αντιδάνεια*) в новогръцкия език вж. ΜΑΝΑΡΙΩΤΗΣ, 2006.

Първият ред термини се фиксират със следното правно определение³⁰:

‘marine ecosystem’ means a dynamic complex of plant, animal and microorganism communities and their non-living environment interacting as a functional unit;

«θαλάσσιο οικοσύστημα»: δυναμικό σύμπλεγμα κοινοτήτων φυτών, ζώων και μικροοργανισμών, καθώς και του αβιοτικού περιβάλλοντός τους που αλληλοεπηρεάζονται ως μία λειτουργική μονάδα;

„ekosystem morski” oznacza dynamiczne skupisko roślin, zwierząt, mikroorganizmów oraz ich środowisko nieożywione, tworzące wspólną jednostkę funkcjonalną;

„морска екосистема“ означава динамичен комплекс от растителни, животински и микроорганизмови общества и тяхната нежива околна среда, които си взаимодействат като функционална единица;

Съпоставката му с определението на *околна среда* (цит. по-горе 31991L0414) недвусмислено показва съдържателната връзка на двете понятия, срв. частите:

<i>околна среда</i>	<i>екосистема</i>
‘флора и фауна’	‘растителни, животински и микроорганизмови общества’
‘вода, въздух, почви’,	‘тяхната нежива околна среда’
‘всички взаимовръзки между тях (вода, въздух, почви) и живите организми’	‘които си взаимодействат’

Различните видове екосистеми се определят от доминиращия компонент, например *горска екосистема*, *полска екосистема* и др. Термините от този тип и в четирите езика са словосъчетания с главен член интернационалното съществително *екосистема* (и екв.) и подчинен член — съответно относително прилагателно от домашен произход.

Термините от втория ред имат следната структура:

A+A+N	A+A+N	A+N+A	A+A+N
-------	-------	-------	-------

Тяхната дефиниция гласи:

„уязвима морска екосистема“ означава всяка морска екосистема, чиято цялост (т.е. специфична структура или функция) според най-добрата

³⁰ Междуетиковата съпоставка на компонентите на дефинициите дава възможност да се установят преводните съответствия на терминологична лексика, която не е нарочно фиксирана в дадения законодателен акт или в друг акт на ЕС, напр. *non-living environment* — *αβιοτικό περιβάλλον* — *środowisko nieożywione* — *нежива околна среда*.

съществуваща научна информация и принципа на предпазливостта е застрашена от значителни неблагоприятни въздействия, произтичащи от физическия контакт с дънни съоръжения в нормалния ход на риболовни дейности, включително *inter alia* рифове, подводни възвишения, хидротермални цепнатини, студеноводни корали или студеноводни колонии от сунгери. Най-уязвимите екосистеми са тези, които се засягат лесно, но се възстановяват много бавно, или може никога да не се възстановят;

Със съкращения:

‘vulnerable marine ecosystem’ means any marine ecosystem whose integrity (i.e. ecosystem structure or function) is... threatened by significant adverse impacts... The most vulnerable ecosystems are those that are easily disturbed and in addition are very slow to recover, or may never recover;

«ευπαθές θαλάσσιο οικοσύστημα»: κάθε θαλάσσιο οικοσύστημα του οποίου η ακεραιότητα... ενδέχεται... να απειλείται από σοβαρές δυσμενείς συνέπειες... Τα πιο ευπαθή οικοσυστήματα είναι εκείνα που διαταράσσονται εύκολα και η αποκατάστασή τους επέρχεται αργά ή δεν επέρχεται ποτέ.

„wrażliwy ekosystem morski” oznacza dowolny ekosystem morski, którego integralność... może... zostać zagrożona w wyniku istotnego niekorzystnego wpływu... Najbardziej wrażliwymi ekosystemami są te ekosystemy, które mogą zostać bardzo łatwo zakłócone, a jednocześnie potrzebują bardzo dużo czasu, żeby się odbudować lub też ich odbudowa może nigdy nie nastąpić;

Съпоставителният анализ по параметър вътрешна форма показва следните зависимости между основните номинационни признаци, семантичната структура и формалната структура:

‘единство’	ecosystem integrity	<i>ecosystem</i>	οικοσύστημα ακεραιότητα	<i>οικοσύστημα</i>	ekosystem integralność	<i>ekosystem</i>	екосистема цялост	<i>екосистема</i>
‘море’	marine	<i>marine</i>	θαλάσσιο	<i>θαλάσσιο</i>	morski	<i>morski</i>	морска	<i>морска</i>
‘качество слабост’ (затруднено възстановяване)	threatened disturbed may never recover	<i>vulnerable</i>	απειλείται διαταράσσονται αποκατάστασή δεν επέρχεται	<i>ευπαθές</i>	zagrożony zakłócony odbudowa może nie nastąpić	<i>wrażliwy</i>	застрашена засяга се, не се възстановява	<i>уязвима</i>

Като вид среда се определят и т.нар. местообитания³¹. Срв. термините в актовете на ЕС:

³¹ Както отбелязахме по-рано, в някои дефиниции на понятието околна среда местообитанията се посочват като неин елемент (КРЕМЕР, 2008: 63).

<i>habitat</i>	<i>οικότοπος</i>	<i>siedlisko</i>	<i>местообитание</i>
----------------	------------------	------------------	----------------------

Тези единици също са основни за интересуващата ни предметна област и се сочат като хипонимни на *природна среда* (и екв.) и синонимни на съдържателно по-непрецизния термин *биотоп* (и екв.). (ИТ) По отношение на източника на терминогенезата се откриват повече разлики, отколкото сходства помежду им. Обща черта е домашният произход на езиковите средства. За домашен би следвало да се признае и произходът на английския термин класицизъм (< лат. *habitare* ‘живея’), тъй като е отдавна усвоена заемка (употребата му в езика датира от 1796 г. (MWD). Гръцкият термин, който е композитум, образуван от общоупотребими словообразователни съставки (*οίκο(ς)* ‘дом’+*τόπος* ‘място’), и чието структурно значение е явно за носителите на езика, все още не фигурира в речниците на новогръцкия език — т.е. налице е неологизъм. Полският термин е домашна дума с общоупотребимо значение ‘място, на което някой живее или пребивава постоянно’³², която е отдавна терминологизирана в природните науки (вж. WSWD). Българският термин е сложна дума, конструирана по терминообразователния модел на *местоживее*, *месторастене*, *местонахождение* (‘място, на което някой живее / расте / намира се’). Вероятно е заемане (паралелно създаване) от руски, където терминът е идентичен — рус. *местообитание*. В българските и полските специализирани езици³³, особено в нестандартизираните им форми, съществува тенденция към налагане на варианта *хабитат*, като предпоставките са две: (1) класически (латински) произход в комбинация с (2) английско влияние. Тази тенденция е част от унифицирането и интернационализирането на терминологията.

В т.нар. „директива за местообитанията“ (‘Habitats Directive’, «οδηγία για τους οικότοπους», „dyrektywa siedliskowa“) се фиксират следните терминосъчетания:

31992L0043	<i>natural habitats</i>	<i>φυσικοί οικότοποι</i>	<i>siedliska przyrodnicze</i>	<i>естествени местообитания</i>
------------	-------------------------	--------------------------	-------------------------------	---------------------------------

(ВнФ) Освен разгледания терминоелемент съществително *местообитание* (и екв.), който се явява главен член на словосъчетанието, в структурата участват и прилагателни. Терминосъчетанията са от типа: A+N (в пол. закономерно N+A). Четирите прилагателни са образувани чрез суфиксация от домашно по произход съществително със значение ‘природа’, като помежду им се открива семантично и структурно съвпадение, срв. *natur-*

³² Срв. словообразователния модел на други деривати със значение ‘място, където...’, което се изразява от суфикса — *isko*, напр. *boisko*, *ognisko* и под.

³³ Гръцкият не споделя общата черта с останалите езици не само заради пуристичните нагласи на номинаторите, но и поради някои фонологични ограничения на езика — (1) несвойственост на експлозивно [b] в позиция между две гласни и (2) особеност на новогръцкия изглас, в който не се срещат съгласни, различни от [s] и [n].

-al, φυσικ-οί, przyrod-nicze, естеств-ени. Това води до висока степен на съотнасяне на термините словосъчетания, в резултат на което се постига по-добра разбираемост³⁴ и езикова конвергенция.

(ВтФ) Термините имат следната дефиниция:

natural habitats means terrestrial or aquatic areas distinguished by geographic, abiotic and biotic features, whether entirely natural or semi-natural;

φυσικοί οικότοποι: οι χερσαίες περιοχές ή υγράτοποι που διακρίνονται χάριν στα βιολογικά και μη βιολογικά γεωγραφικά χαρακτηριστικά τους, είτε είναι εξ ολοκλήρου φυσικές είτε ημιφυσικές;

siedliska przyrodnicze oznaczają obszary lądowe lub wodne wyodrębnione w oparciu o cechy geograficzne, abiotyczne i biotyczne, zarówno całkowicie naturalne, jak i półnaturalne;

естественно местообитание означава сухоземни или акваториални области, обособени на базата на географски, абиотични и биотични особености, изцяло естествени или отчасти естествени;

‘място’	areas	habitats	περιοχές	οικότοποι	obszary	-iska	области	место-
‘живеене’	—		—		—	siedl-	—	-обитание
‘природа’	natural or semi-natural	natural	φυσικές είτε ημιφυσικές	φυσικοί	naturalne i półnaturalne	przyrodnicze	естествени или отчасти естествени	естественно

От анализа личи, че значението ‘обитавам, живея’, което има езиков израз в полския термин (коренната морфема *siedl-*) и в българския (думата *обитание*, в състава на композитум), а в англ. и гр. е вписано в лексикалната семантика на *habitat* и *οικότοπος*, не се съотнася с компоненти от дадената дефиниция. То е част от правната норма и от съдържанието на специализираното понятие. Открива се в дефиницията на друг термин с елемент *местообитание*, фиксиран в същата директива. Срв. дефинициите и съответствията на основните признаци от значението на термините със словообразователните или лексикалните компоненти на езиковата форма:

‘habitat of a species’ means an environment defined by specific abiotic and biotic factors, in which the species lives at any stage of its biological cycle;

«οικότοπος ενός είδους»: περιβάλλον οριζόμενο από βιολογικούς και μη βιολογικούς χαρακτηριστικούς παράγοντες, στο οποίο ζει το είδος σε ένα από τα στάδια του βιολογικού του κύκλου

³⁴ Срв. с постановките на теорията за междуезиковото разбиране (*Intercomprehension*), вж. Шопов, 2009 и цит. там литература, както и ΚΥΡΙΑΖΗ-ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, 2005.

„siedlisko gatunku” oznacza środowisko określone przez szczególne czynniki abiotyczne i biotyczne, w którym gatunek ten żyje w dowolnym stadium swojego cyklu biologicznego;

„местообитание на вид“ означава среда, определена от специфични абиотични и биотични фактори, в която този вид се намира в някой от стадията на своя биологичен цикъл;

‘място’	environment	habitats	περιβάλλον	οικότοπος	środowisko	-isko	среда	место-
‘живеене’	lives		ζει		żyje	siedl-	се намира	обитание
	biological cycle		βιολογικός κύκλος		cykl biologiczny		биологичен цикъл	
‘организъм’	species	species	είδος	είδος	gatunek	gatunek	вид	вид

От анализа добре личи семантичната мотивираност на термините, както и частичната формална обусловеност. Междуетиковите сходства, дължащи се на преводното заемане във връзка с хармонизирането на правото на ЕС, също стават явни в резултат на съпоставителния анализ.

Дотук разгледаните термини от системната група на ‘околна среда’ са малък брой на фона на огромното множество, за които ‘околна среда’ е съставляща на понятийната структура. За понятийно свързани с ‘околна среда’ се смятат и изброените в правните определения в актовете на ЕС елементи като: хора, живи организми, вода, въздух, почви, климат, ландшафт, материални ценности, културно наследство, а дори тишина и естествени миризми. На част от тези елементи на околната среда, които обособихме по-горе като самостоятелни концепти, са посветени следващите анализи.

Концепт ЧОВЕК

Човекът е съществен елемент на околната среда и като такъв се посочва (без да се дефинира) напр. в акт 31985L0337. Тук ролята на човека е двойка — от една страна, човешките същества (и тяхното здраве) се явяват обект на закрила или правен обект (наред с останалите елементи на околната среда като флората, фауната, водата, въздуха и т.н.), но от друга страна, човекът със своята дейност е фактор, който въздейства на околната среда (вкл. косвено — чрез законодателни действия), и като такъв се явява правен субект.

Като елемент на околната среда (правен обект) човекът се назовава по следните начини:

1.	<i>man</i>	<i>ἄνθρωπος</i>	<i>człowiek</i>	човекът*
2.	<i>humans</i>	<i>οἱ ἄνθρωποι</i>	<i>ludzie</i>	хората
3.	<i>human beings</i>	<i>ανθρώπινα όντα</i>	<i>istoty ludzkie</i>	човешки същества

* Граматическата оформеност — единствено или множествено число и определителен член — не се смятат за релевантна характеристика от гледна точка на терминознанието (вж. по-горе).

(ИТ) Обща черта за четирите езика е възприемането в терминологията на обичайните домашни думи без приписване на ново значение, различно от общоприетото.

При двата родствени езика — български и полски — има материално сходство при формите за ед.ч. *człowiek* и *човек* (праслав. < *čelověkь), но то отсъства при суплетивно образуваните форми за мн.ч. *ludzie* и *хора* (респ. при производните прилагателни *ludzkie* и *човешки*). С оглед на семантичното и структурното съвпадение при реда терминосъчетания *човешки същества* (и екв.) те могат да се определят като семантични интернационализми, вероятно стари калки¹.

(ВнФ) Термините от първите два реда са прости непроизводни думи съществителни. Третият ред термини са от типа:

3.	A+N	A+N	N+A	A+N
----	-----	-----	-----	-----

¹ В английския език употребата на словосъчетанието *human being* датира от 1751 г. (MWD).

В английски еднословният термин *human(s)* в категориален план е субстантивирано съществително име², докато *human* като елемент на словосъчетанието е прилагателно.

(ВтФ) Анализ по параметър вътрешна форма в случая е приложим по отношение на третия ред термини (*human beings, ανθρώπινα όντα, istoty ludzkie, човешките същества*), но поради липса на правно определение на *homo sapiens* в акт на ЕС тук той не е възможен. Разгледаните термини са едно от изключенията на единици, които не са дефинирани в правен акт на ЕС за околната среда, но които не можем да оставим тук без внимание, поради тяхната фундаменталност (елементарност) и фреквентност.

Правните субекти се назовават по традиционните за съответните национални законодателства начини:

1.	<i>natural person</i>	<i>φυσικό πρόσωπο</i>	<i>osoba fizyczna</i>	<i>физическо лице</i>
2.	<i>legal person</i>	<i>νομικό πρόσωπο</i>	<i>osoba prawna</i>	<i>юридическо лице</i>

Отбелязваме тези добре известни термини (въпреки че не се открива тяхно правно определение в акт на ЕС за околната среда), защото, както и разгледаните по-горе, са важни юридически термини, чрез които се дефинират редица други, свързани понятийно и формално с концепта ‘човек’³.

(ИТ) Термините са стари преводни или смесени (материални и преводни) заемки в езиците и могат да бъдат определени като интернационализми в широкия смисъл. Елементите *person, osoba, πρόσωπο, лице* и в четирите езика се извеждат от първоначалното значение ‘актьорска маска’ (< ст.-гр. *πρόσωπον* и лат. *persona*), а прилагателните *natural, φυσικό, fizyczna, физическо* — от значението ‘природа’ (ст.-гр. *φύσις* и лат. *natura*); респ. *legal, νομικό, prawna, юридическо* от значението ‘закон’ (лат. *lex, leg-*, ст.-гр. *νόμος*, пол. *prawo* (ст.-слав. *pravъ*, лат. *jus, jur-*).

(ВнФ) Външната форма на термините в четирите езика е идентична — налице са словосъчетания с главен член съществително и подчинен член прилагателно: A+N, като в полски, закономерно, прилагателното е постпозитивно: N+A.

Вътрешната форма остава без коментар, тъй като не разполагаме с правна дефиниция в акт на ЕС за околната среда.

В националните законодателства е прието ‘човекът’ (като правен субект) — както физическите, така и юридическите лица — да се назовава с обобщително местоимение (и това може да се изтъкне като обща черта на отделните правни езици (ВнФ):

² Срв. по-горе тезата относно съществителните имена, като най-подходяща форма, свързана с понятието за предметност.

³ Правното название на човека е *физическо лице* (и екв.), а *юридическо лице* е название на организация от / на хора, но също имплицира човека (изключение от правилото е Държавната хазна, като специфичен вид субект на правото).

Pron	<i>everyone</i>	<i>καθένας</i>	<i>každy</i>	<i>всеки</i>
------	-----------------	----------------	--------------	--------------

В актовете на ЕС (а също и в редица актове на международното право) на обобщителните местоимения съответстват следните термини:

32010L0075	<i>the public</i>	<i>κοινό</i>	<i>spoleczność</i>	<i>общественост</i>
------------	-------------------	--------------	--------------------	---------------------

(ИТ) И четирите езика използват съществуващи единици от домашен произход, на които правото приписва тясноспециално значение, т.е. налице са неосемантизми.

(ВнФ) И четирите термина са оформени като думи (съществителни), като в английски и гръцки по произход те са непроизводни субстантивирани прилагателни⁴, а в двата славянски езика са образувани от прилагателни чрез суфиксация с идентична наставка за абстрактни съществителни *-ост* и *-ość*. Словообразователната история на българския термин *общественост* е следната: *общ* > *обще-ство* > *обществ-ен* > *обществен-ост*. Въпреки явната и лесна изводимост на словообразователните етапи, допускаме, че думата е възприета под руско влияние (рус. *общественность*). За терминологичното изследване е важно, че *общественост* се възприема в комуникационните науки и в правото на ЕС, за да се разграничи от социологическия (политологическия) термин *общество*, за който и в останалите езици е утвърдена друга терминологична единица: *society*, *κοινωνία*, *społeczeństwo*⁵. В полски за това терминологично значение е избрана производна дума с еднаква сложност на формата: срв. *społ-eczno-ość* и *społ-eczeń-stwo* (сложността на смисъла също приемаме за равна).

(ВтФ) Термините от реда на ‘общественост’ се дефинират така:

едно или повече физически или юридически лица и, в съответствие с националното право или практика, техните сдружения, организации или групи;

От дефиницията се вижда, че основен номинационен признак е ‘човек’ (субект), но съпоставката със структурното значение на мотивираните термини *spoleczność* и *общественост* показва липса на съответствие между компонентите на езиковата форма на термините и на значението. За сметка на това има семантично междуезиково съответствие при компонентите

⁴ В речниците се сочи, че става дума за заемки от фр. *public*: в англ. — пряка материална, а в гръцки — семантична (срв. MWD; АКНЕ).

⁵ В полско-българския речник Леков, Славски, 1961 като еквивалент на полските думи *społeczeństwo* и *spoleczność* се посочва само *общество*. В по старите лексикографски източници думата *общественост* не е отразена (срв. Геров, 1975—1978). Откриваме я в първото издание на БТР от 1973 г. (ред. С. Бояджиев, срв. БТР, 1994) със значенията: ‘1. качество на обществен, 2. общество’.

(произвеждащи основи) *spol-*, *общ-* и *κοιν-* със значение ‘общ’ (‘който се отнася до всички в еднаква степен’, срв. WSD). Това съответствие може да се определи като изосемия.

Производни на горепосочените термини, и респ. понятийно свързани с тях, са и следните:

32010L0075	<i>the public concerned</i>	<i>ενδιαφερόμενο*</i> <i>κοινό</i>	<i>zainteresowana</i> <i>społeczność</i>	<i>заинтересована</i> <i>общественост</i>
------------	-----------------------------	---------------------------------------	---	--

* Гръцкият глагол, послужил като произвеждаща основа за прилагателното, е книжовен и е семантична калка от френски *εν- διαφέρω* < *intéresser, s'intéresser* (AKNE).

(ИТ) Семантичното и структурното сходство на термините в четирите езика дава основание да се предположи, че те са серийни преводни заемки, по-точно фразеологични калки. Трудно е да се установи кой е прототипът на преводното заемане — срв. в романските езици: фр. *public concerné*, но исп. *el público interesado* и итал. *pubblico interessato*.

(ВнФ) По външната си форма термините са словосъчетания с главен член съществителното *общественост* (и екв.) и са от типа:

N+A	A+N	N+A	A+N
-----	-----	-----	-----

От синхронна гледна точка подчиненият член и в четирите езика е прилагателно, по-точно глаголно прилагателно (т.е. причастие), от съответен пасивум: *concerned* < *concern*, *ενδιαφερόμενο* < *ενδιαφέρομαι*, *zainteresowana* < *zainteresować*, *заинтересована* < *заинтересувам*. Българското прилагателно е книжовно, вероятна руска заемка (*заинтересованный* — мин. страд. прич.⁶), което личи по суфикса *-ова-н* (срв. формата *заинтересуван* < *заинтересувам*). Сходството в категориалната принадлежност на определението също свидетелства за вероятно преводно заемане в езиците.

(ВтФ) И в четирите езика семантичната структура на формата съответства на структурата на значението (или на част от значението). Номинационни признаци, изразени в езиковата форма, са ‘човек’ (‘общественост’) и ‘отношение’ (‘интерес’), срв. дефинициите:

“the public concerned” means the public affected or likely to be affected by, or having an interest in, the taking of a decision...;

«ενδιαφερόμενο κοινό»: το κοινό το οποίο θίγεται ή ενδέχεται να θιγεί ή του οποίου διακυβεύονται συμφέροντα...;

„zainteresowana społeczność” oznacza społeczność, która jest lub może być dotknięta skutkami podejmowanych decyzji dotyczących udzielenia

⁶ Както в български, така и в руски *заинтересована страна*, *заинтересованная сторона* е стар юридически термин за единия от двамата участници в съдебен спор — *ищец* или *ответник*.

lub aktualizacji pozwolenia lub warunków pozwolenia lub która jest nimi zainteresowana;

„заинтересована общественост“ означава обществеността, която е засегнатата или е вероятно да бъде засегната, или има интерес от вземането на решение...;

‘човек’	the public	the public	κοινό	κοινό	społeczność	społeczność	общественост	общественост
‘отношение’	affected, having an interest	concerned	θίγεται, διακυβεύονται, συμφέροντα	ενδιαφερόμενο	dotknięta, jest zainteresowana	zainteresowana	засегнатата, има интерес	заинтересована

От съпоставката личи, че е налице семантична, а в полски и български и материална обусловеност на формалната структура на термина от структурата на значението и в четирите езика, особено при изразяването на дефиниенса и дефиниендума (материално съвпадение). Словосъчетанията **affected public*, **θιγμένο⁷ κοινό*, **dotknięta społeczność* или **засегнатата общественост*, при които съвпадението на компонентите от значението и от формата би било пълно, са възможни, но пред тях са предпочетени съчетания, съдържащи терминоелементи от утвърдената правна терминология в разглежданите езици (срв. термините: *concerned parties*, *οι ενδιαφερόμενες πλευρές*, *zainteresowane strony*, *заинтересовани страни*). Този подход на номинаторите е в съответствие с принципа за разпространеността при терминообразуването, който препоръчва да не се подменят без нужда названия, наложили се в професионалните среди (Nowicki, 1979: 16).

Други термини, означаващи субекти (т.е. изразяващи концепта ЧОВЕК), които се фиксират в актовете на ЕС, са напр.:

32006L0021	1.	competent person	αρμόδιος	osoba kompetentna	компетентно лице
	2.	competent authority	αρμόδια αρχή	organ właściwy	компетентен орган
	3.	public authority	δημόσια αρχή	organ władzy publicznej	публична власт

(ИТ) Формалните (материалните) съвпадения при единия от терминоелементите групират термините (и респ. езиците) по следния начин:

Източник	Англ.	Гр.	Пол.	Бълг.
< лат. <i>competent-</i>	+	—	+	+
< лат. <i>public</i>	+	—	+	+
< лат. <i>organ</i> (< гр.)	—	—	+	+
< прасл. * <i>voldti</i>	—	—	+	+

⁷ Глаголът *θίγω* е смислова калка от фр. *toucher* ‘докосвам’ (AKNE), срв. пол. *dotknąć* със същото значение.

Вижда се, че в английски, полски и български език при всяка от терминологичните единици (елементи) е налице материален интернационализъм от латински или гръцки произход. Следователно, отчитайки сходствата и по другите параметри, можем да допуснем, че термините в тези три езика са смесени калки. Единствено гръцкият се отличава с предпочитание изцяло към домашните езикови средства. Тяхната семантична съотнесеност с термините в останалите езици обаче свидетелства за преводно заемане.

Интересно е как си кореспондират терминоелементите, изразяващи значението ‘власт’ в английски, от една страна (*authority*), а от друга, в полски и български (*organ, орган*). И в двата случая става дума за заемане на различни класицизми от латински (с гр. произход), срв. < фр. *autorite* < лат. *auctoritas* < *autor* и < фр. *organe* < лат. *organum* < ст.-гр. *ὄργανον*. Независимо от това, че едно от значенията на *ὄργανο* в съвременния гръцки език е ‘лице, на което е възложена определена функция, особено в рамките на държавата’ (напр., както и в български: *το ὄργανο (της τάξεως) — орган на реда* ‘полицай’, *τα ὄργανα του νόμου — органите на закона (правосъдието)* ‘съдиите’), в гръцката терминология на ЕС понятието ‘власт’ се изразява с единицата *αρχή*, заради установената терминологична традиция.

(ВнФ) Разглежданите редове термини имат подобна външна форма — те са предимно фразеологични съчетания с главен член съществително и подчинен член прилагателно, срв.:

1.	A+N	N	N+A	A+N
2.	A+N	A+N	N+A	A+N
3.	A+N	A+N	N+Ng+Ag	A+N

Отличава се гръцкият еднословен термин (1) *αριόδιος*, който е субстантивизирано прилагателно. Налице е елипса — опорният елемент ‘човек’ е изпуснат, а репрезентативно се явява определението, което изразява съществената видова характеристика на понятието. Полският термин (3) *organ władzy publicznej*, за разлика от останалите, е сложно словосъчетание с главен член съществително и подчинен — вградено словосъчетание от съществително и постпозитивно прилагателно.

(ВтФ) При съпоставителния анализ по параметър вътрешна форма на термина е мястото да подчертаем, че разглеждаме единиците с опорно съществително със значение ‘орган’ или ‘власт’ (*орган* и *власт* тук са в метонимни отношения — *орган* е ‘този, който има власт’ или под *орган* се има предвид ‘орган на власт’⁸) в групата на термините, назоваващи човека, защото *орган* и *власт* в случая имплицират човек. Това личи от правните определения, срв.:

⁸ Ю. Д. Апресян (1995: 193) класифицира *власть* (*государственная — местные*) като актантно значение, при което е налице връзка ‘действие’ — ‘субект на действие’, като отбелязва, че заедно със значението ‘субект на действието’ понякога (и напълно естествено) се изразява значението причина на действието.

‘Public authority’ shall mean: (a) government or other public administration...; (b) any natural or legal person performing public administrative functions...;

«Δημόσια αρχή»: α) η κυβέρνηση ή άλλη δημόσια διοίκηση...; β) οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που εκτελεί δημόσια διοικητικά καθήκοντα...;

„Organ władzy publicznej” oznacza: a) rząd lub inny organ administracji publicznej...; b) osobę fizyczną lub prawną, która... sprawuje publiczne funkcje administracyjne...;

„Публична власт“ означава: а) държавна или друга публична администрация...; б) всяко физическо или юридическо лице, изпълняващо публични административни функции...

Мотивираността на елемента *власт* в българския термин добре личи от дефинициите на английски, гръцки и полски, където дефиниенс в т. а) е *government, κυβέρνηση, rząd* ‘правителство’ — т.е. орган на държавна власт. Нека припомним, че хармонизираността на правото на ЕС „узаконява“ такава съпоставка. Този пример илюстрира ползата от междуезиковата конфронтация при анализа на термините. Едва при съпоставката на полския и българския термин например изпъква фактът, че семантичният елемент ‘власт’, който се дублира в сложното словосъчетание *organ władzy publicznej*⁹, е съкратен в български до *публична власт*. Благодарение на това българският термин е по-оперативен, в съгласие с изискването за краткост на термина¹⁰. Може обаче да се оспори съкращаването на *орган на власт* до *власт*, вместо до *орган*, доколкото за информативен е избран подчиненият член на словосъчетанието, а е изпуснат опорният (налице е елипса).

Разгледаните по-горе термини имат свои производни с по-сложна структура, например:

3200310004	1.	<i>information held by a public authority</i>	<i>πληροφορίες που κατέχει δημόσια αρχή</i>	<i>informacje znajdujące się w posiadaniu organu władzy publicznej</i>	<i>информация, съхранявана от публична власт</i>
	2.	<i>information held for a public authority</i>	<i>πληροφορίες που κατέχονται για λογαριασμό δημόσιας αρχής</i>	<i>informacje przeznaczone dla organu publicznej władzy publicznej</i>	<i>информация, съхранявана за нуждите на публична власт</i>

Те представляват интерес с оглед на външната си форма — оформени са като изрази, срв:

⁹ Тази структура на термина всъщност обединява две утвърдени в терминологичните лексикони единици: срв. *władza publiczna, władza wykonawcza, władza polityczna, władza ustawodawcza* и *organ państwa*.

¹⁰ Съгласно това изискване, съответствието на компоненти от формата с компонентите от значението е едно към едно.

1.	N+Pp+P+A+N	N+Pron+V+A+N	N+Pp+P+Nloc+Ng+Ng+Ag	N+Pp+P+A+N
2.	N+Pp+P+A+N	N+Pron+V+P+Nacc+Ag+Ng	N+Pp+P+Ng+Ng+Ag	N+Pp+P+N+P+A+N

Подобна разчлененост на формата на термина, и особено наличието на подчинени изречения в неговата структура, по принцип се смята за недостатък. При стандартизирането на терминологиите термините изрази се трансформират в словосъчетания или сложни думи чрез универбизация или синтактико-семантична кондензация (вж. Попова, 2012: 46, 47, 599, чието мнение по въпроса е категорично). Посочените термини не изразяват пряко концепта ‘човек’, затова ги оставяме тук без подробен анализ.

Като субект на правото и фактор, който въздейства на околната среда, ‘човекът’ в актовете на ЕС се назовава по много различни начини, например:

32008L0098	1.	waste producer	παραγωγός αποβλήτων	wytwórca odpadów	причинител на отпадъци
	2.	waste holder	κάτοχος αποβλήτων	posiadacz odpadów	притежател на отпадъци
	3.	operator	φορέας	operator	оператор
	4.	dealer	έμπορος	dealer	търговец
	5.	broker	μεσίτης	broker	брокер
	6.	applicant	αιτών	wnioskodawca	заявител
31998L0058	7.	owner or keeper	κύριος ή κάτοχος	właściciel lub opiekun	собственик или гледач

Ще се спрем подробно на първия ред термини — *причинител на отпадъци* и екр.

(ИТ) Разгледани изолирано, и четирите термина са нови за съответните езици фразеологични съчетания (фразеологични неологизми), конструирани с домашни езикови средства. Структурните и семантичните сходства, които се наблюдават при съпоставка, насочват и тук към тезата за серийно преводно заемане. В двата славянски езика материалното съвпадение на значещите части (корен и представка) на *od-pad-y* и *om-pad-ъци* се дължи на терминологизирането на тези обичайни думи с домашен славянски произход.

(ВнФ) По параметъра външна форма на термините също се отчитат сходства, срв. структурата и категориалната принадлежност на елементите:

N+N	N+Ng	N+Ng	N+P+N
-----	------	------	-------

Термините са подчинителни словосъчетания с опорен член съществително и подчинен член също съществително име. В английския термин

съществителното *waste* има атрибутивна функция, а аналозите му в останалите езици са съществителни в т.нар. структурен падеж: генетив в полски и гръцки, а в нефлективния български аналог е предложна конструкция с *на*.

(ВтФ) Съответствието между компонентите на езиковата форма и тези на значението на термините най-добре личат в английския, срв.:

“waste producer” means anyone whose activities produce waste...

«παραγωγός αποβλήτων»: κάθε πρόσωπο του οποίου οι δραστηριότητες παράγουν απόβλητα...

„wytwórca odpadów” oznacza dowolny podmiot, którego działalność prowadzi do powstawania odpadów...

„причинител на отпадъци“ е лице, чиято дейност води до образуването на отпадъци...

Това дава основание да смятаме английския термин за изходен, калкиран в останалите езици.

Основните номинативни признаци ‘човек’, ‘отпадък’ и ‘каузация’, които се обособяват тук, са изразени по следния начин във формата и значението на термините:

‘човек’	anyone	-er	πρόσωπο	-γός	podmiot	-ca	лице	-тел
‘каузира’	produce	produce-	παράγ-	παραγω-	prowadzi do powstawania	wytwór-	води до образуването	причин-
‘отпадък’	waste	waste	απόβλητα	απόβλητα	odpady	odpady	отпадъци	отпадъци

Общо погледнато, налице е съвпадение между семантичната структура на значението на термините и структурното значение на формата на термините и в четирите езици.

Сходна черта на термините в избрания за анализ първи ред и на останалите, цитирани в таблицата, е морфологичното суфиксално изразяване на елемента ‘човек’ чрез стандартни продуктивни форманти за имена на дейтели (*nomina agentis*): англ. -er, -or, -ant; гр. -ος, -ης, -έας¹¹; пол. -ca, -acz, -or, -er, -ciel, -in; бълг. -ор, -ер, -ец, -тел, -ник, -ач. Респективно, произвеждащите основи са глаголни. В съпоставителен план изпъкват богатите словообразователни възможности на славянските езици¹².

(ИТ) Ще отбележим, че в два от седемте реда термини е налице материален интернационализъм в английски, полски и български (3. и 5.), а в ред 4.

¹¹ Прието е да се наричат словообразователни окончания.

¹² Неологичните прилагателни, деривирани главно от интернационални основи, са изследвани съпоставително в български и полски в PRZYGOCKA-HAMROL, 2007: 179 и сл.

има съвпадение в английски и полски¹³. Единствено гръцките термини са изцяло домашни.

Специфични теми на екологичното право на ЕС налагат понякога в актовете да се дефинира дадена етническа група, т.е. да се фиксира като термин даден етноним. Нека вземем за пример случая с инуитите (по-популярни като *ескимоси*), който също илюстрира различните начини за терминологично изразяване на концепта ‘човек’ в екологичното право на ЕС¹⁴. Впрочем самата дума *Inuit* означава на езика на ескимоския народ ‘хора’. Срв. в езиците:

32009R1007	<i>Inuit</i>	<i>Inuit</i>	<i>Eskimos</i>	<i>инуити</i>
------------	--------------	--------------	----------------	---------------

За названието *инуит* е известно, че е ендоетноним, докато *ескимос* е екзоетноним, който се смята от тези народи за пейоративен. Вероятно това е причината, въпреки широкото разпространение на названието *ескимос*, в законодателството на ЕС да се възприеме по-слабо популярният ендоетноним. В гръцки това название е напълно неадаптирано — фиксира се в законодателството с изписване на латиница (срв. утвърдения етноним *Εσκιμώ(ος)*¹⁵. За разлика от гръцки, в български заемката е адаптирана графично и морфологично — ед.ч. *инуит*, мн.ч. *инуити*, чл. *инуитите*, прил. *инуитски*. Полската терминология последователно запазва старото утвърдено название, въпреки че етнонимът *Inuit* също е познат и морфологично адаптиран (срв. по-долу *Inuit* — мн.ч. в генетив *Inuitów*). Срв. дефинициите:

“Inuit” means indigenous members of the Inuit homeland, namely those arctic and subarctic areas where, presently or traditionally, Inuit have aboriginal rights and interests, recognised by Inuit as being members of their people and includes Inupiat, Yupik (Alaska), Inuit, Inuvialuit (Canada), Kalaallit (Greenland) and Yupik (Russia);

“Inuit”: αυτόχθονα μέλη της πατρίδας των Inuit, δηλαδή των арκτικών και υποарκτικών περιοχών στις οποίες, σήμερα ή κατά παράδοση, οι Inuit έχουν δικαιώματα και συμφέροντα ως αυτόχθονες, τα οποία αναγνωρίζονται από τους Inuit ως μέλη του λαού τους και περιλαμβάνουν τους Inupiat, Yupik (Αλάσκα), Inuit, Inuvialuit (Καναδάς), Kalaallit (Γροιλανδία) και Yupik (Ρωσία).

¹³ *broker* и *dealer* се посочват като европейски англицизми, вж. DEA.

¹⁴ Инуитите са предмет на правото на ЕС за околната среда във връзка със защитата на тюленовите малки.

¹⁵ Според В. Филопулос, който е привърженик на съхраняването на националния облик на гръцката терминология и поддържането на ролята ѝ на донор на етимони за останалите, заемането и адаптацията на чужди термини невинаги е възможно. Еднаквата графика, според В. Филопулос, не гарантира интернационализация на произнасянето, напр. англ. *information*, фр. *information*, исп. *informacion* (Φιλοπούλας, 1998: 3; 1994: 5).

„Eskimos” oznacza autochtonicznych członków ojczyzny Eskimosów, a mianowicie tych obszarów arktycznych i subarktycznych, na których obecnie lub tradycyjnie Eskimosi posiadają prawa i interesy autochtoniczne, uznanych przez Eskimosów za członków ich ludu, oraz obejmuje Inuków, Juków (Alaska), Inuitów, Inuvialuitów (Kanada), Kalaallitów (Grenlandia) oraz Juków (Rosja);

„инуити“ са представителите на коренното население в инуитските територии, а именно тези арктически и субарктически територии, в които понастоящем или традиционно инуитите имат коренни права и интереси, признати са от инуитите за техни сънародници, и включват представители на Inupiat, Yupik (Аляска), Inuit, Inuvialuit (Канада), Kalaallit (Гренландия) и Yupik (Русия);

Обща черта на българския и гръцкия — двата езика, чиито азбуки са различни от латиницата — е използването на латинската графика за нови екзотични номинации, което в крайна сметка води до „двуграфичност“ на формулировките. В. Филопулос отбелязва за гръцките терминологии, че гръцката азбука комплицира прякото заемане. Разпространена практика е в началните стадии на въвеждане на чужди термини те да се изписват на латиница. По този начин се избягват трудностите при транслитерацията с оглед на разликите в произнасянето¹⁶ (Φιλοπούλος, 1998: 3). За българската терминология може да се твърди, че липсата на графична адаптация при заемките става практика в годините след 1989 г.

¹⁶ Имат се предвид някои фонологични ограничения на гръцкия език. Авторът дава пример с названието Финландия: *Φινλανδία* е фонологично неприемлива за гръцкия език номинация, тъй като съчетанието *-νλ-* не е присъщо на новогръцката фонологична система. В резултат на това се стига до масово погрешно произнасяне и изписване *Φιλλανδία* (Φιλοπούλος, 1998: 3), което е закономерно езиково явление, т.нар. трансфонемизация „замяна на фонемите, които не съществуват в приемащия език с неговите фонично най-близки единици“ (Трифенова, 2011: 174 и сл.).

Концепт ЖИВОТНО

Правото на ЕС за околната среда не може да се нарече биоцентрично, независимо че в основата му е заложена идеята за грижата за нея. Макар и безпрецедентен защитник на околната среда (екологичните стандарти на ЕС са едни от най-високите в света) в законодателство си ЕС репрезентира антропоцентрично мислене, съгласно което природата и нейните елементи са благо, принадлежащо на човека. Затова човекът разполага (се разпорежда) с тях по определен начин, търгува, провежда експерименти, лови и унищожава, „хуманно“ или „нехуманно“, и т.н. Антропоцентричното мислене¹ личи добре не само от съдържанието на актовете, отнасящи се до различните живи същества, но и от терминологията, изразяваща концепта ЖИВОТНО.

Основните термини² за назоваване на концепта са следните:

<i>animal</i>	ζώο	<i>zwierzę</i>	<i>животно</i>
---------------	-----	----------------	----------------

(ИТ) Те са домашни общоупотребими думи, както и другите, означаващи основните елементи на околната среда. Тъй като са националноспецифични езикови средства (подобно на *вода*, *въздух* и др.), при тях не се откриват материални прилики. (ВнФ) Термините са прости непроизводни думи, съществителни. (ВтФ) Като непроизводни и немотивирани, не подлежат на анализ по параметър вътрешна форма³.

Терминологизирането на стари обичайни думи е свързано с неосемантизация, т.е. с приписване на ново или поне със специализация на общоприетото значение (стесняване или разширяване на неговия обем). Посочените думи, в качеството им на правни термини, се дефинират по различен начин, в зависимост от целите на различните актове, като разликите могат да бъдат значителни, срв.:

¹ За антропоцентризма в отношението към околната среда и неговото отражение в правните актове на ЕС се отбелязва и в ТКАСZYŃSKI, 2009: 21.

² Това, че са основни, личи например от факта, че в правните определения се явяват едновременно дефиниендум и дефиниенс (срв. по-долу, напр. „животно“ означава... животното...“).

³ Известно е, че в диахронен план думите *animal*, ζώο и *животно* са мотивирани по сходен начин чрез признака ‘жив’ (англ. от лат. *anima* ‘дъх’, който е диханен). Полската дума *zwierzę* се свързва етимологично с лат. *ferus* ‘див’ (бълг. *звяр*, рус. *зверь*).

32005R0001	„животни“ означават живи гръбначни животни;
32009R1099	„животно“ означава всяко гръбначно животно, с изключение на влечуги и земноводни животни;
31998L0058	„животно“: всяко животно (включително риби, влечуги или амфибии), развъждано или отглеждано за производство на храна, вълна, кожа (със или без косми), или за други селскостопански цели;
31986L0609	„животно“, ако не е дефинирано по друг начин, е всяко живо гръбначно с изключение на човека, включително свободно живеещите ларви и или размножаващи се ларви, с изключение на зародишните и ембрионални форми;

Както може да се очаква, животните са обект на правна регулация в множество актове на ЕС — по повод търговията и опитите с тях, намаляването на биологичното разнообразие и др. Животните се назовават в актовете както групово, така и индивидуално, а също и в една категория с растенията⁴. По обясними причини класификацията на представителите на фауната в правото на ЕС се различава значително от тази в зоосистематиката, като се обособяват например следните категории, означени със съответни термини:

31998L0058	1.	<i>animals living in the wild</i>	ζώα που ζουν στο φυσικό περιβάλλον	<i>zwierzęta żyjące na wolności</i>	животни, живеещи на свобода
31998L0058	2.	<i>animals kept for farming purposes</i>	ζώα στα εκτροφεία	<i>zwierzęta hodowlane</i>	животни, отглеждани за селскостопански цели
31998L0058	3.	<i>animals intended for use in competitions, shows, cultural or sporting events or activities</i>	ζώα που προορίζονται να συμμετάσχουν σε αγώνες, επιδείξεις, πολιτιστικές ή αθλητικές εκδηλώσεις ή δραστηριότητες	<i>zwierzęta używane w zawodach, przedstawieniach, wydarzeniach kulturalnych i zawodach sportowych</i>	животни, които ще се използват за състезания, различни видове шоу*, културни или спортни прояви или дейности
31998L0058	4.	<i>experimental or laboratory animals</i>	πειραματόζωα ή ζώα εργαστηριακών δοκιμών	<i>zwierzęta używane w laboratoriach i do eksperymentów</i>	животни, отглеждани с експериментална или лабораторна цел
32009R1099	5.	<i>fur animals</i>	γουννοφόρα ζώα	<i>zwierzęta futerkowe</i>	животни, отглеждани за добив на кожа
32003R0998	6.	<i>pet animals</i>	ζώα συντροφιάς	<i>zwierzęta domowe</i>	домашни любимци

* Заслужава внимание изборът в българския термин на морфологично неадаптираната в книжовния език материална заемка от английски *шоу* (тук мн.ч. *видове шоу*, срв. с разговорно *шоута*), която е избегната в гръцкия и в полския термин.

⁴ Както казахме по-рано, концептите нямат резки граници и влизат помежду си в различни отношения.

Зад този начин на класифициране на животните прозира антропоцентричната концепция, съгласно която те служат на човека за определена цел: за добив на месо и други животински продукти, за забавление, за опити и прочее. (ИТ) Независимо че ловът и животновъдството са една от най-старите човешки дейности и би могло да се очаква използването на стара терминология за означаване на животните, повечето от посочените по-горе единици носят белезите на новововъведения: те са предимно нови за езиците фразеологични съчетания или изрази, съдържащи причастни конструкции (вкл. подчинени изречения). Срв. термините от актовете на ЕС с общоупотребимите названия:

animals living in the wild вместо *wild animals*;

ζώα που ζουν στο φυσικό περιβάλλον вместо *άγρια ζώα*;

zwierzęta żyjące na wolności вместо *dzikie zwierzęta*;

животни, живеещи на свобода вместо *диви животни*.

За да добием представа за терминологичните процеси при изразяването на концепта ЖИВОТНО в отделните езици, нека да вземем за пример и подложим на съпоставителен анализ следните избрани термини, чиито структурни сходства личат от пръв поглед:

31986L0609	1.	<i>experimental animals</i>	<i>πειραματόζωα</i>	<i>zwierzęta doświadczalne</i>	<i>опитни животни</i>
31986L0609	2.	<i>bred animals</i>	<i>εκτρέφόμενα ζώα</i>	<i>zwierzęta hodowlane</i>	<i>отглеждани животни</i>
32009R1099	3.	<i>fur animals</i>	<i>γουνοφόρα ζώα</i>	<i>zwierzęta futerkowe</i>	<i>животни, отглеждани за добив на кожа</i>
32003R0998	4.	<i>pet animals</i>	<i>ζώα συντροφιάς</i>	<i>zwierzęta domowe</i>	<i>домашни любимци</i>

(ИТ) Всички термини от първия ред (*опитни животни* и екв.) са конструирани с домашни езикови средства и са стари и утвърдени в езиците единици, като европейският законодател ги фиксира с общоприетото им значение. Същото би могло да се твърди и за втория ред термини, с изключение на термина *отглеждани животни* в българския език, който се явява ново и необичайно съчетание в езика. От третия ред термини (*fur animals* и екв.) английският и полският са стари и обичайни номинации, а гръцкият и българският са новообразувания в езика. Необходимостта от иновации в случая лесно се обяснява с терминологичната лакуна — от дефинициите личи, че самите животни с ценна кожа, както и названията им в гръцки и български са предимно екзотични, срв.:

„животни, отглеждани за добив на кожа“ означава бозайници, отглеждани главно за производство на кожа, като норки, порове, лисици, миещи мечки, нутрии и чинчили;

«γουνοφόρα ζώα»: θηλαστικά ζώα τα οποία εκτρέφονται κατά κύριο λόγο για την παραγωγή γούνας, όπως τα βιζόν, τα κουνάβια, οι αλεπούδες, τα ρακούν, οι μυοκάστορες και τα τσιντσιλά:

Термините от четвъртия ред (*pet animals* и екв.) са възприети от общоупотребимите езици в английски, полски и български. Гръцкият термин *ζώα συντροφιάς* е неологично съчетание, което се въвежда и в новото национално законодателство като еквивалентно на *домашни любимци*, при което *ζώα συντροφιάς* има по-широко значение от това на общоупотребимото съчетание *κατοικίδια ζώα* ‘опитомени животни, които живеят близо до човека или в неговия дом’ (ΛΚΝΕ)⁵.

(ВнФ) По външната си форма термините са подчинителни словосъчетания с опорен член съществително, с изключение на гръцкия термин *πειραματόζωα*, който е сложна дума съществително (< *πειραματ-* (*πείραμα*) ‘опит’ -*ο-* + *ζώον* ‘животно’). По функция първият компонент в гръцкия композит *πειραμα(τ)* — ‘опит’, не се отличава от прилагателните в останалите езици: *experimental*, *doświadczalne* и *опитни* — функцията на този елемент е също така атрибутивна, а разликата се състои в оформянето на термините: като сложна дума (гр.) или като словосъчетание (в останалите езици). Определящите компоненти в цитираните терминосъчетания са предимно прилагателни: *hodowlane*, *γουνοφόρα*, *futerkowe*, *domowe*, *домашни*, но също така и съществителни: в англ. — *fur*, *pet* (като прилагателни), а в гръцки същ. в генетив — *συντροφιάς*. Подчинена част на словосъчетанието се явяват и глаголни прилагателни (причастия): *bred* (< *breed*), *εκτρέφόμενα* < *εκτρέφομαι* (*εκτρέφω*), *отглеждани* < *отглеждам*. Срв. символното представяне на структурата на термините и категориалната принадлежност на техните елементи:

1.	A+N	N	N+A	A+N
2.	Pp+N	Pp+N	N+Pp	Pp+N
3.	N+N	A+N	N+A	N+Pp+P+N+P+N
4.	N+N	N+Ng	N+A	A+N

Внимание заслужават двата български термина, съдържащи причастията *отглеждани*: в първия случай е в препозиция и има адиективна функция, като може да се каже, че е изместило прилагателното в по-старите (утвърдени) словосъчетания за това значение, срв.: *селскостопански животни*, *домашни животни*, *одомашнени животни* и под. В термина с форма на израз *животни*, *отглеждани за добив на кожа* причастията въвежда конструкция, съдържаща подчинени на него части. Подобен вид форми, както отбелязахме, не са препоръчителни и при стандартизация

⁵ Срв. *Νόμος για τα δεσποζόμενα και τα αδέσποτα ζώα συντροφιάς* ‘закон за домашните и бездомните животни компаньони...’ (Νόμος 4039/2012).

терминолозите се стремят да ги трансформират в по-прости (кратки) подчинителни словосъчетания. За съпоставка нека разясним, че гръцкият еквивалент на разглеждания израз *γουννοφόρα ζώα* съдържа особено сполучлив неологизъм — прилагателното композитум *γουννοφόρα*, което е образувано от същ. *γούνα* ‘кожа с козина, руно’ и основата на глагола *φορώ* ‘нося’. Смятаме, че е възможен неологизъм със сходна структура и в българския език, напр. **руноносни животни*, срв. *градоносен облак*, *златоносна жила*; заслужават внимание и предложения като **кожодайни животни* или *животни за кожодобив* — по този начин терминът би отговарял на изискването за краткост, без да се ощетява явността на основните номинационни признаци.

(ВтФ) Ако за първия ред термини (*опитни животни* и екв.) може да се твърди, че основните номинационни признаци ‘животно’ и ‘опити’ са съответно изразени в структурата на термините в четирите езика, то за втория ред термини (*bred animals* и екв.) следва да се отбележи, че очакваното съответствие е частично. По отношение на българския термин дори може да се твърди, че е неправилно ориентиращ. Срв. съответствията на номинационните признаци и компонентите на формата и значението:

‘bred animals’ means animals specially bred for use in experiments in facilities approved by, or registered with, the authority;

«ектρεφόμενα ζώα»: ζώα τα οποία, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ειδικά σε πειράματα, εκτρέφονται σε εγκαταστάσεις που έχουν εγκριθεί από την αρχή ή καταχωρηθεί σε ειδικά βιβλία αυτής;

„zwierzęta hodowlane” — zwierzęta wychowywane specjalnie w celu wykorzystania w doświadczeniach w programach zatwierdzonych lub zarejestrowanych przez organ władzy;

„отглеждани животни“ са животни, специално развъждани за използване в опити, одобрени или регистрирани от компетентния орган;

‘животно’	animals	animals	ζώα	ζώα	zwierzęta	zwierzęta	животни	животни
‘развъда’	bred	bred	εκτρέφονται	εκτρεφόμενα	wychowywane	hodowlane	развъждани	отглеждани
‘(с цел опити’	(for use in) experiments	—	(να χρησιμοποιηθούν σε) πειράματα	—	(w celu wykorzystania w) doświadczeniach	—	(за използване в) опити	—

Обща черта за термините в четирите езика е неяснотата на признака ‘опити’, който е цел на дейността ‘развъда’ (срв. по-горе *опитни животни*). Този съществен семантичен признак не е взет като номинационен. Вижда се, че

при английския и гръцкия термин е налице съвпадение на компонентите, изразяващи признака ‘развъда’. Не е така при българския термин, където не може да се говори за пълно семантично съответствие на глаголите *развъждам* със значение ‘размножавам или подпомагам размножаването на домашни животни, риби и др.’ (срв. *развъдник, развъдни стопанства*) и *отглеждам* ‘1. гледам, грижа се за някого, докато порасне; 2. гледам, храня, развъждам домашни животни’. Това твърдение се потвърждава и от сравнението между други полски и български термини за означаване на ‘животно’ в акт на ЕС: *króliki, samice hodowlane* и *зайци, женски за разплод*.

Европейският съюз (а преди това ЕО) се е присъединил към редица международни конвенции, чиято цел е защита на природата (КРЕМЕР, 2008: 321 и сл.). В тези конвенции и в актовете, свързани с тях, животните и растенията (като части от природата) са природни съставки, обединени в една категория. Респ. те се назовават обединително с един термин, отличаващ се с по-висока степен на обобщеност (срв. по-долу дефинициите), например:

19961209	1.	<i>population</i>	<i>πληθυσμός</i>	<i>populacja</i>	<i>популация</i>
31997R0338	2.	<i>species</i>	<i>είδος</i>	<i>gatunek</i>	<i>вид</i>
	3.	<i>specimen</i>	<i>δείγμα</i>	<i>okaz</i>	<i>екземпляр</i>

Термините се дефинират, както следва:

„популация“ означава биологически или географски обособен общ брой индивиди;

„вид“ означава вид, подвид или популация от тях;

„екземпляр“ означава всяко животно или растение, живо или мъртво, от видовете, изброени в...

Уточняваме, че под *индивид* (и екв. *individual, άτομο, osobnik*) се разбира отделно съществуващ жив организъм — както животно, така и растение.

(ИТ) Термините от тази подгрупа са заети от терминологиите на природните науки (използвани са съществуващи термини), т.е. те са вътрешни заемки, вкл. когато са от латински произход, като *популация, екземпляр, specimen, species*. Семантичните и някои формални съвпадения могат да свидетелстват за заемане и респ. интернационализация в по-стари периоди, а не в контекста на ЕС⁶.

⁶ Структурното калкиране е явно при общоприетите в биологическата систематика термини, деривирани чрез префиксация от горесцитираните: *sub-species, υπο-είδος, podgatunek, под-вид* (31992L0043). Тези термини не се дефинират в актовете на ЕС, затова ги оставяме тук без обстоен коментар.

(ВнФ) Термините са еднословни — основно прости думи, съществителни. Заемките *popul-ation* *попул-ация*, *popul-acja*, както и аналогичната калка в гръцки *πληθ-ισμός* (< лат. *populus* — ст.-гр. *πλήθος*) са образувани чрез суфиксация, но от синхронна гледна точка те, както и *екземпл-яр* в български (< лат. *exemplum*), се разглеждат като непроизводни. Бидейки немотивирани, не се анализират по параметър вътрешна форма.

Освен чрез термините с широк семантичен обем, които цитирахме, животните се посочват в законодателството на ЕС и индивидуално. Напр. към Директива 31992L0043, която установява *обща система за защита на застрашените видове на територията на ЕО* (КРЕМЕР, 2008: 339), се прилага списък, включващ над 320 животински вида, изброени с латинските им названия. За начина на посочване на животните в директивата се казва следното:

Видовете, включени в списъка на настоящото приложение, са посочени:
 — с името на вида или подвида, или
 — като вид, принадлежащ към по-висок таксон или към определена част от този таксон.

Съкращението „spp.“ след името на дадено семейство или род означава всички видове, принадлежащи към това семейство или род. Посочваме два примера от приложението, които илюстрират начина на изброяване на животните, без да навлизаме в теоретичния въпрос за отношенията между термините, номените и номенклатурните названия:

31992L0043	<i>ANIMALS</i> <i>VERTEBRATES</i> <i>MAMMALS</i> <i>INSECTIVORA</i> <i>Talpidae Galemys</i> <i>pyrenaicus</i>	<i>ZOA</i> <i>ΣΠΟΝΔΥΛΩΤΑ</i> <i>ΘΗΛΑΣΤΙΚΑ</i> <i>INSECTIVORA</i> <i>Talpidae Galemys</i> <i>pyrenaicus</i>	<i>ZWIERZĘTA</i> <i>KRĘGOWCE</i> <i>SSAKI</i> <i>INSECTIVORA</i> <i>Talpidae Galemys</i> <i>pyrenaicus</i>	<i>ЖИВОТНИ</i> <i>ГРЪБНАЧНИ</i> <i>БОЗАЙНИЦИ</i> <i>INSECTIVORA</i> <i>Talpidae Galemys</i> <i>pyrenaicus</i>
31992L0043	<i>INVERTEBRATES</i> <i>ARTHROPODS</i> <i>CRUSTACEA</i> <i>Decapoda</i> <i>Austropotamobius</i> <i>pallipes (V)</i>	<i>ΑΣΠΟΝΔΥΛΑ</i> <i>ΑΡΘΡΟΠΟΔΑ</i> <i>CRUSTACEA</i> <i>Decapoda</i> <i>Austropotamobius</i> <i>pallipes (V)</i>	<i>BEZKRĘGOWCE</i> <i>STAWONOGI</i> <i>CRUSTACEA</i> <i>Decapoda</i> <i>Austropotamobius</i> <i>pallipes (V)</i>	<i>БЕЗГРЪБНАЧНИ</i> <i>ЧЛЕНЕСТОНОГИ</i> <i>CRUSTACEA</i> <i>Decapoda</i> <i>Austropotamobius</i> <i>pallipes (V)</i>

От примерите личи двуезичието (латински и съответен национален език) на термините от зоологията⁷, както и традицията названията на так-

⁷ Предвид факта, че до XIX в. латинският език е международно койне на академичната и научната общност, смятаме използването на латинска номенклатура за *rag excellence* проява на интернационализация на терминологията. Ролята на гръцкия език в интернационализацията, чрез старогръцките елементи, които се съдържат в латинския, е безспорна.

сономичните категории да се дават на съответния национален език (и графично с главни букви), а на таксоните — на латински (и графично с малки букви). Когато съответната терминология разполага със свое название, то се дава паралелно с латинското, но понякога такова название липсва, срв. асиметрията в езиците⁸ в извадката от приложението към Регламент 32009R0407:

<i>Capra falconeri</i> (I) Markhor	<i>Capra falconeri</i> (I) Αιζή ελικόκερως	<i>Capra falconeri</i> (I) Koza šruboroga, markur	<i>Capra falconeri</i> (I) Витороз козел
<i>Lycalopex fulvipes</i> (II) Darwin's fox	<i>Lycalopex</i> <i>fulvipes</i> (II)	<i>Lycalopex fulvipes</i> (II) Lis Darwina	<i>Lycalopex fulvipes</i> (II) Дарвинова лисица
<i>Babyrousa babyrussa</i> (I) Buru <i>babirusa</i>	<i>Babyrousa</i> <i>babyrussa</i> (I) Ελαφόχοιρος Buru	<i>Babyrousa</i> <i>babyrussa</i> (I) <i>Babirusa</i>	<i>Babyrousa babyrussa</i> (I) Бабирус
<i>Naja samarensis</i> (II) South-east <i>Philippine spitting</i> <i>cobra</i>	<i>Naja samarensis</i> (II)	<i>Naja samarensis</i> (II)	<i>Naja samarensis</i> (II) Южнофилипинска плюеца кобра
<i>Podocnemididae</i> Afro-American <i>sideneck turtles</i>	<i>Podocnemididae</i> 	<i>Podocnemididae</i> 	<i>Podocnemididae</i> Мадагаскароамерикански страничношийни костенурки
<i>Atelopus zeteki</i> (I) Golden frog	<i>Atelopus zeteki</i> (I) Χρυσοβάτραχος	<i>Atelopus zeteki</i> (I) 	<i>Atelopus zeteki</i> (I) Златна жаба

Трябва да се подчертае, че в това приложение са особено редки случаите, когато липсва българско съответствие („обикновено име“ или „общоприето название“), а особено чести са случаите на липсващо гръцко съответствие. Вижда се също, че българските названия на екзотични животински видове (а също и полските) са по същество калки на английските (невинаги на латинските) (ИТ)⁹.

Интересно е да се разгледат терминологичните избори, когато възниква нужда да се назоват по-малко популярни сред европейските народи животни, които по една или друга причина стават важни за ЕС. Да вземем пример с тюленовите малки (в научнопопулярни публикации наричани също *тюленови бебета*, *тюленови малки*, *бебета тюлени*, вж. КРЕМЕР, 2008: 349—350), срв. номинациите в заглавията с употребите в актовете:

⁸ Тази асиметрия може да се дължи на липса на достоверни данни за съответствие на зоологическите термини.

⁹ За изместването на латинската терминология от домашна неологична в езиците (вкл. в гръцкия език), а в днешно време от англицизми вж. ΠΑΡΙΑΝΟΥ, ΚΕΛΑΝΔΡΙΑΣ, 2005: 291 и сл.

31983L0129	<i>seal pups</i>	νεογνά φώκιας	<i>szczenięta focze</i>	тюленчета
	<i>pups of harp and hooded seals</i>	νεογνά γροιλανδικής και λοφοφόρου φώκιας	<i>szczenięta focze gatunku „harp” (foka grenlandzka) i gatunku „hooded” (kapturnik)</i>	малките на гренландските и качулатите тюлени
	skins of whitecoat pups of harp seals and of <i>pups of hooded seals</i> (blue-backs);	δέρματα νεογνών της γροιλανδικής φώκιας («λευκότριχα») και νεογνών λοφοφόρου φώκιας («κυανότριχα»)	<i>skóry szczeniąt foczych gatunku „harp” (whitecoat) i gatunku „hooded” (bluebacks)</i> ¹¹	кожи от малки гренландски тюленчета с бяла козина и от малки качулати тюленчета (синьогърби)
	Inuit people, leaves <i>seal pups</i> unharmed	παραδοσιακό κунήγι από τους πληθυσμούς Inuit δεν αφορά τα νεογνά φώκιας	lud Eskimosów pozostawia populację <i>szczeniąt foczych</i> w nienaruszonym stanie	инуитския народ, оставя малките на тюлените невредими

Вариантност, която говори за неустановеност на терминологията, се наблюдава най-вече в български: *тюленчета*, *малки (качулати) тюленчета*, *малките на тюлените*, но и в английски: *seal pups*, *pups of (harp and hooded) seals*¹¹. Последователност и еднозначно назоваване е налице в полски (без варианти). Значението (номинационният признак) ‘малко младо животно’ е изразено със следните езикови средства (лексикални и морфологични в бълг.):

‘малко, младо животно’	<i>pup</i> ‘кученце; малко на животни като вълк, плъх тюлен и др.’	νεογνό ‘бебе, новородено’	<i>szczenię</i> ‘кученце; малко на животни като вълк, лисица, борсук и под.’	-че <i>малко</i> ‘субстантивизирано прил. за дете на животно (бозайник)’
------------------------	---	------------------------------	---	--

При съпоставката на изразяването на дадения признак се забелязва семантично сходство при английския и полския език.

В частта от анализа, посветена на изразяването на концепта животно в терминологията на ЕС, е необходимо да обърнем внимание на няколко термина, въведени специално за животните: *добро състояние* или *благосъстояние на животните* и *хуманно отношение*. В Регламент 32009R1099 е записано:

¹⁰ Тук в полски привличат вниманието непреведените от английски названия за видовете тюлени, срв. с бълг. и гр.

¹¹ Вариантността в българската терминология е отражение на разнообразието от морфологични и лексикални начини за назоваване на младите животни в общоупотребимия език. Номинативното богатство в тази сфера е черта на славянските езици като цяло (подробно за полски и руски вж. ЗУСН, 1981).

Хуманното отношение към животните е ценност на Общността, установена с Протокол (№ 33) относно закрилата и хуманното отношение към животните, приложен към Договора за създаване на Европейската общност (*Протокол (№ 33)*).

За понятието ‘благосъстояние на животните’ не открихме нарочно формулирано правно определение в акт на ЕС, въпреки честото му тематизиране. В заглавията на актовете се забелязва следната вариантност (синтактична в английски и лексикална в останалите езици), срв.:

12012M/ТХТ	1.	<i>Protocol (No 33) on protection and welfare of animals (1997)</i>	<i>Πρωτόκολλο (αριθ. 33) για την προστασία και την καλή διαβίωση των ζώων (1997)</i>	<i>Protokól (nr 33) w sprawie dobrobytu zwierząt (1997)</i>	<i>Протокол (№ 33) относно закрилата и хуманното отношение към животните</i>
32007D0757	2.	<i>animal welfare</i>	<i>καλή μεταχείριση των ζώων</i>	<i>dobrostan zwierząt</i>	<i>хуманно отношение към животните</i>

Изглежда, че възпроизвеждането на английския еднословен термин (сложна дума) *welfare* [(Adv) *well* + (V) *fare*] ‘здраве, щастие, късмет на човек или група хора’, който видимо е примарният, е затруднило преводачите и терминологите¹². Въпреки че в гръцки и български език са налице еднословни лексикални еквиваленти с подобна словообразователна структура, като *ευημερία*, *ευζωία*, *благосъстояние*, *благоденствие*, те не са възприети в правния език на ЕС. Вероятната причина е установената им стилистична характеристика и лексикална съчетаемост — в общоупотребимите езици те се отнасят до човека.

Доброто отношение към животните е стандарт, отнасян също към ‘улавянето’ и ‘убиването’, защото се очаква и двете да бъдат ‘хуманни’ (хуманно улавяне с капани и хуманен метод за умъртвяване). Смятаме отбелязването им тук за целесъобразно, защото в правото на ЕС и двете понятия (респ. термини) са свързани с ЖИВОТНО и отразяват определени европейски ценности. В актовете на ЕС за околната среда се фиксират като термини следните единици:

52008PC0553	<i>killling</i>	<i>θανάτωση</i>	<i>uśmiercanie</i>	<i>умъртвяване</i>
-------------	-----------------	-----------------	--------------------	--------------------

(ИТ) Прави впечатление, че за акта на отнемане на живота на живо същество, който по своята същност е насилствен и драстичен, са избрани евфемистични донякъде (стилистично по-неутрални) названия от общоупотребимия език, срв. конотацията при: *θανάτωση* и *σκοτωμός, φόνος*;

¹² Срв. SZCZUREK, 2006.

uśmiercanie и *zabijanie, mordowanie*; умъртвяване и убиване¹³. В английски отглаголното съществително *killing* няма евфемистичен характер, но е по-неутрално определение в сравнение напр. със синонима *murder*¹⁴. (ВнФ) термините са производни думи: в гръцки и полски, и български са деривати (отглаголни съществителни), мотивирани от съществителното със значение ‘смърт’ (*θάνατος* > *θανατώνω* > *θανάτωση*; *śmierć* > *uśmiercać* > *uśmiercanie*). Българското отглаголно съществително е деривирано от прилагателното *мъртъв*, което е също етимологично свързано със *смърт* (СРСБКЕ: 224). (ВтФ) По този начин има съответствие между компонентите на езиковата форма на термините и на значението им. Срв. дефинициите:

‘killing’ means any intentionally induced process which causes the death of an animal;

«θανάτωση»: διαδικασία η οποία, όταν εφαρμόζεται σκόπιμα, επιφέρ ει τον θάνατο ζώου;

„uśmiercanie” oznacza każdy celowo wywołany szereg czynności, który powoduje śmierć zwierzęcia;

„умъртвяване“ означава всеки умишлен процес, причиняващ смъртта на животно;

Герундият *killing* в английски е немотивиран.

Отнемането на живот на животно съгласно право на ЕС е допустимо, когато се извършва по „хуманен“ начин или според „стандартите за хуманност“, срв.

1986L0609	<i>humane method of killing</i>	θανάτωση με μη βίανασο τρόπο	<i>humanitarny sposób uśmiercania</i>	хуманен метод на умъртвяване
-----------	---------------------------------	------------------------------	---------------------------------------	------------------------------

(ИТ) Термините са фразеологични съчетания, нови за езиците, и най-вероятно са серийни калки от английски. Общ елемент (материална заемка) в английски, полски и български е интернационализъм (класицизъм от лат. *humanus* < *homo*) *humane*¹⁵, *humanitarny*, *хуманен* който означава ‘който представя добрите страни на човечеството’. Европейският законодател му приписва значение ‘с минимално физическо и психическо страдание’ (за умъртвяването на животното)¹⁶. Затова гръцкото домашно съответствие е *μη βίανασος* ‘който не е брутален, не е жесток’. Срв. дефиницията:

¹³ Срв. евфемизмите за животинска евтаназия: *put to sleep (put down)*, *κοιμιζω, uśpić, приспивам*, чиято мотивация е идентична.

¹⁴ За евфемизацията в езика на правото вж. ZIELIŃSKI, 2002: 175, 176; JOPEK-BOSIACKA, 2010: 33.

¹⁵ Да не се бърка *humane* [hju:'mein] ‘състрадателен, милосърден’ с *human* ['hju:mən] ‘който се отнася до човека, човешки’.

¹⁶ Речникът на PWN регистрира връзката на *humanitarny* с ‘животно’, срв. тълкуванието: ‘mający na celu dobro człowieka, poszanowanie jego praw i godności oraz oszczędzenie mu cierpień; też: mający na celu dobro zwierząt’. В по-стария речник на В. Дорошевски (WSWD) това значение не е отразено.

„хуманен метод на умъртвяване“ означава умъртвяване на животно с минимално физическо и психическо страдание в зависимост от видовете му особености.

В общоупотребимите езици *humane*, *humanitarny*, *хуманен* са положителнооценъчни прилагателни. Термините са оформени като словосъчетания с подчинени части словосъчетания, срв. структурата:

A+N+P+N	N+P+Aacc+Nacc	A+N+Ng	A+N+P+N
---------	---------------	--------	---------

Вижда се, че българският термин е най-близък формално до английския. Гръцкият се отличава не само с предпочитанието към домашните средства (срв. *τρόπος* вм. *μέθοδος* — класицизъм в останалите езици), но и с това, че главен член в терминосъчетанието е съществителното със значение ‘умъртвяване’, а не ‘метод’, както при останалите.

Концепт РАСТЕНИЕ

Растенията са обект на правото в по-широкия контекст на опазването на природата и на биологичното разнообразие, като най-често се отнасят към една категория заедно с животните — категорията на биологичните видове. Те са т.нар. *живи природни ресурси*, които се противопоставят на неживите елементи на околната среда. В правото на ЕС въпросите, свързани с живите природни ресурси (на първо място защитата на застрашени биологични видове, като естествени форми на живот — както животински, така и растителни), се уреждат в обща рамка. Мисленето за растенията, както и за животните, е антропоцентрично — на тях се гледа като на икономическа ценност и това личи от тематиката на законодателството на ЕС, отнасящо се до растенията¹.

В качеството им на основен елемент на околната среда растенията се назовават в цитираната по-рано Директива 31985L0337 с интернационалния термин: англ. *flora*, пол. *flora* и бълг. *флора*. Гръцкият съответник *χλωρίδα* също произлиза от лат. *Flora*, но е изменен фонетично и морфологично².

Основни термини за интересувания ни концепт, които се явяват в правните определения едновременно дефиниендум и дефиниенс, са следните:

32000L0029	<i>plants</i>	<i>φυτά</i>	<i>rośliny</i>	<i>растения</i>
------------	---------------	-------------	----------------	-----------------

(ИТ) Както и термините за останалите базови концепти, това са стари домашни думи, при които няма сходство при генетично несвързаните езици. (ВнФ) По форма са прости непроизводни думи, съществителни. В Директива 32000L0029 терминът *растения* се фиксира със следната дефиниция:

¹ Отдавна е известно, че опазването на биологичните ресурси има сериозно икономическо основание: „Генетичното разнообразие и плазменият материал на биологичните видове дават своя принос в селското стопанство, медицината и промишлеността, оценяван на много милиарди долари годишно“ — се казва в Доклада на Международната комисия за опазване на околната среда и развитие към ООН (Доклад, 1989: 154). И още: „Ако хората могат да осигурят оцеляването на видовете, светът може да очаква в бъдеще нови подобрени храни, нови лекарства и нови суровини за промишлеността“ (пак там).

² Не се откриват фиксирани с правно определение събирателните названия *vegetation*, *βλάστηση*, *roślinność*, *растителност*.

plants shall be considered to mean: living plants and living parts thereof, including seeds;

φυτά: τα ζώντα μέρη φυτών, συμπεριλαμβανομένων των σπόρων προς σπορά.

„rośliny” oznaczają rośliny żyjące oraz żyjące części roślin, łącznie z nasionami;

„растения“ означава: живи растения и живи части от растения, включително семена;

По-нататък законодателят прецизира какво се разбира под „живи части на растенията“. От изброяването им добре личи семантичният обем на понятието и респ. на термина. Изброяват се следните части:

32000L0029	1.	<i>fruit, in the botanical sense</i>	καρποί — με τη βοτανική έννοια	<i>owoce, w sensie botanicznym</i>	плодове, в ботаническия смисъл на думата
	2.	<i>vegetables</i>	λαχανικά	<i>warzywa</i>	зеленчуци
	3.	<i>tubers, corms, bulbs, rhizomes</i>	κόνδυλοι, βολβοί, ριζώματα	<i>bulwy, bulwocebunki, cebulki, kłącza</i>	клубени, грудки, луковици, коренища
	4.	<i>cut flowers</i>	κομμένα άνθη	<i>kwiaty cięte</i>	рязани цветове
	5.	<i>branches with foliage</i>	κλάδοι με φύλλωμα	<i>gałęzie z liśćmi drzewa ścięte z zachowanym listowiem</i>	клони с листа
	6.	<i>cut trees retaining foliage</i>	κομμένα δένδρα με φύλλωμα	<i>drzewa ścięte z zachowanym listowiem</i>	отрязани дървета със запазена листна маса
	7.	<i>plant tissue cultures</i>	καλλιέργειες φυτικών ιστών	<i>roślinne hodowle tkankowe</i>	тъканни култури
	8.	<i>seeds</i>	σπόροι	<i>nasiona</i>	семена

Съгласно общоприетата практика термините са възприети в законодателството на ЕС от съответните специализирани езици на биологията, ботаниката, като те са предимно с домашен произход (ИТ). Материалните сходства при отделни терминоелементи са единични — например гр. *ρίζωμα*, англ. *rhizome* (в английски е зает класицизъм от гр.) или при двата славянски езика: бълг. *дърво* и пол. *drzewo*, *цвет* и *kwiat*, *тъканни* и *tkankowe*.

Оставяме без подробен анализ горепосочените термини, тъй като не са фиксирани чрез дефиниция в акт на ЕС, но смятаме за целесъобразно да обърнем внимание на словосъчетанията *рязани цветове*, *отрязани дървета със запазена листна маса*, *тъканни култури* и екв. в останалите езици. Независимо от обичайността на съставящите ги думи, те са иновации в езиците. Предполагаме, че са калки, като основание за това предположение дават значителните структурни съпадения — срв. съответствието на отделните терминоелементи при термините от ред 6:

Pp	N	(P)+Pp/A	(A)+N
<i>cut</i>	<i>trees</i>	<i>retaining</i>	<i>foliage</i>
<i>κομμένα</i>	<i>δένδρα</i>	<i>με</i>	<i>φύλλωμα</i>
<i>ścięte</i>	<i>drzewa</i>	<i>z zachowanym</i>	<i>listowiem</i>
<i>отрязани</i>	<i>дървета</i>	<i>със запазена</i>	<i>листна маса</i>

Основни термини за изразяване на концепта РАСТЕНИЕ са също *популация*, *вид* и *екземпляр*, които разгледахме по-рано при концепта ЖИВОТНО, тъй като се отнасят и до двата вида живи организми (вж. по-горе).

В правото на ЕС и спрямо животните, и спрямо растенията се забелязва дихотомичен подход, опиращ се на фундаменталната културна опозиция диво — питомно (култивирано), и това е в съответствие с антропоцентричната концепция. Законодателните актове регулират отделно въпросите, свързани с дивата флора (заедно с дивата фауна), и отделно, свързаните с култивираните растения (или по-общо растенията, обект на растениевъдството в различните му подобласти). Диворастящите растителни видове се споменават в редица актове и в техните заглавия чрез следните терминосъчетания:

32003R0349	<i>species of wild fauna and flora</i>	<i>είδη άγριας πανίδας και χλωρίδας</i>	<i>gatunki dzikiej fauny i flory</i>	<i>видове от дивата фауна и флора</i>
------------	--	---	--------------------------------------	---------------------------------------

В случая е налице контаминация на две словосъчетания, имащи еднакъв член (тук определението): *дивата флора* и *дивата фауна* > *дивата флора и фауна*. Обединяването на две съчетания в една синтактически по-сложна структура е стандартна процедура в специализираните текстове, чрез която се елиминира необходимостта от повтаряне на едни и същи лексикални единици (STARZEC, 1999: 119—120). Тук е подходящо да изтъкнем, че характерното за англоезичната (основно американска) терминология определение *wild*³ чрез буквалния превод с *див* при хармонизирането на законодателството измества *естествен*, *природен* (в някои случаи в пол. *naturalny*).

Растенията, които са предмет на опазване и защита, се изброяват в приложения към актовете във вид на списък (таблица). Посочват се важни за законодателя данни, като: наименование на растителния вид, източници (има се предвид дива природа или растения, отглеждани от човека), географски произход и др. Ще дадем пример с начина на посочване на обикновеното кокиче в Приложение 20030225 А към Регламент 31997R0338:

³ Срв. *wilderness* (пол. *dzicz, puszcza*) — природа в естествено състояние, незасегната от човешка дейност.

„Видове | Източници | Екземпляри | Страни на произход | Основание в член 4, параграф 6, буква: |“.

Amaryllidaceae

Galanthus nivalis | Диви | Всички | Босна и Херцеговина, България, Чешка република, Швейцария, Украйна | б |

За наименованията на систематичните категории, съгласно международната ботаническа традиция, се използва латинската номенклатура и в четирите интересувачи ни езика (напр. по-горе за семейство Кокичеви (*Amaryllidaceae*), за вида Обикновено кокиче (*Galanthus nivalis*). По този начин се гарантира необходимата научна еднозначност, както и най-висока степен на интернационализация⁴.

За означаване на източника на растенията се използват следните формулировки (напр. за орхидеята с народно название *мъжки салеп*):

<i>Orchis mascula</i>	<i>wild</i>	<i>φυσικό περιβάλλον</i>	<i>dzikie środowisko naturalne</i>	<i>диви</i>
	<i>ranched</i>	<i>καλλιέργεια</i>	<i>uprawne działalność ranczerska</i>	<i>отглеждани във ферма (ранчо) дивородени екземпляри, отгледани във ферма</i>

От примера личи вариантостта на определенията, която свидетелства за липса на терминологична стандартизация (особено в български, където се използват многословни изрази с причастни конструкции, в които страдателното причастие е образувано от глаголи от двата вида: свършен вид (*отгледан*) и несвършен вид (*отглеждан*).

Понятиейно свързани с ‘растение’ са и термините за назоваване на изделия и вещества, получени от растения и техни части, срв.:

1991L0414	<i>plant products</i>	<i>φυτικά προϊόντα</i>	<i>produkty roślinne</i>	<i>растителни продукти</i>
-----------	-----------------------	------------------------	--------------------------	----------------------------

(ИТ) Както материалното сходство при опорния елемент *products, produkty, продукти* (гръцкото съответствие *προϊόντα* е семантична калка от френския етимологичен еквивалент *produit* (ΛΚΝΕ), така и структурните и семантичните прилики насочват към хипотезата за калкиране. Прототипът вероятно е английски, като се вземе под внимание това, че е фиксиран в Директива 31977L0093 от 1977 г. по следния начин:

plant products: shall be considered to mean products of plant origin, unprocessed or having undergone simple preparation, in so far as these are not plants.

⁴ Както и при концепта ЖИВОТНО, не навлизаме в теоретичния въпрос за класификацията на номените и номенклатурните названия. Привеждаме илюстративен пример за начина на индивидуално представяне на репрезентантите на интересувашото ни понятие в специализирания правен текст.

(ВнФ) И четирите термина имат форма на подчинително словосъчетание с главен член съществително и подчинен — прилагателно (в английския подчиненият член е съществително в атрибутивна функция). Срв. структурата:

N+N	A+N	N+A	A+N
-----	-----	-----	-----

Определенията в подчинителните словосъчетания в гръцки, полски и български са деривати от глаголна произвеждаща основа *φυτ-, rosn-, rast-* (в англ. *plant* е непроизводно съществително, но също има глаголен произход от ст.-англ. и фр. *plante* ‘посаждам’).

(ВтФ) Дефиницията на разглеждания ред термини, формулирана за нуждите на Регламент 31996R1610, гласи:

„растителни продукти“: продукти в необработен вид или подложени на обикновена обработка като смилане, изсушаване или пресоване, извлечени от растения, с изключение на самите растения, както са дефинирани в точка 5;

(в останалите езици със съкращение до изразителите на основните номинационни признаци:)

‘plant products’: products ..., derived from plants, ...
 «φυτικά προϊόντα»: ... προϊόντα φυτικής προέλευσης...
 „produkty roślinne“: produkty ..., otrzymane z roślin,...

Основните номинационни признаци, извлечени от дефинициите, си съответстват с компонентите на езиковата форма по следния начин:

‘продукти’	products	<i>products</i>	προϊόντα	<i>προϊόντα</i>	produkty	<i>produkty</i>	продукти	<i>продукти</i>
‘създавам’*	derived from	—	προέλευση	<i>-ικά</i>	pochodzenie	<i>-ne</i>	произход	<i>-телен</i>
‘растение’	plants	<i>plant</i>	φυτική	<i>φυτ-</i>	roślinne	<i>roślin-</i>	растителен	<i>раст-и-</i>

* Може да се приеме на по-високо ниво на абстракция, че признакът е ‘каузация’, при която субект на действието е растението — то създава продукт (срв. Апресян, 1995: 37, 254).

Приемаме условно, че словообразователните морфемии (наставките), чрез които са произведени относителните прилагателни в гръцки, полски и български от ‘растение’ (*φυτό > φυτική, roślina > roślinne, растение > растителен*⁵), са формалните изразители на семантичния компонент ‘създаване’ (по-общо каузация). Можем да се позовем тук на Ю. Д. Апресян

⁵ В СРСБКЕ: 281 се посочва следната производност: *расте > растителен > растителност* и *расте > растение*.

(1995: 211), който обръща внимание на проблема за многообразието на лексикографската интерпретация на относителните прилагателни. Подчертавайки смисловата им зависимост от контекста и от съществителните, с които се съчетават, езиковедът обособява няколко основни типа значения, сред които: каузативни, целеви и параметрични (пак там: 212—215). Този подход е в съгласие със съществуващия в лексикографията постулат — на относителните прилагателни да се приписва само най-общо значение на отношение към това, което означава основата. Именно по този начин се тълкува *растителен* в БТра и БТРб: ‘който се отнася до растение’⁶. В речника на полския език SJP *roślinny* има по-тясно тълкуване: ‘1. който е растение или се състои от растения, 2. който е направен от растения’. По подобен начин се тълкува *φυτικός*: ‘който принадлежи на растения, отнася се до растения, произлиза от тях’ (ΛΚΝΕ).

Коментарът ни за значението на относителните прилагателни, производни на ‘растение’, тук не е самоцелен — той е обяснителен по отношение на други термини от законодателството на ЕС, свързани формално и понятийно с ‘растение’, като например:

31991L0414	<i>plant protection products</i>	<i>φυτοφαρμακευτικά προϊόντα</i>	<i>środki ochrony roślin</i>	<i>продукти за растителна защита</i>
------------	----------------------------------	----------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

(ИТ) Тези термини в четирите езика са конструирани с домашно езиково градиво, но семантичните и структурните съвпадения сочат междуезиково заемане. (ВнФ) Оформени са като подчинителни словосъчетания с главен член съществителното *products*, *προϊόντα*, *środki*, *продукти*. Срв. структурите:

N+N+N	A+N	N+Ng+Ng	N+P+A+N
-------	-----	---------	---------

В английски, полски и български подчиненият член е друго вградено подчинително словосъчетание, а в гръцки е сложно прилагателно. Общото за всички е, че определението е елементът със семантика ‘растение’.

<i>plant protection</i>	<i>φυτο-φαρμακευτικά</i>	<i>ochrona roślin</i>	<i>расти-телна защита</i>
-------------------------	--------------------------	-----------------------	---------------------------

Трисловните английски термини от типа N+N+N (съставени от три съществителни) се критикуват заради синтактичната им неяснота. Затова гръцките терминологи препоръчват при трансфер на подобни термини,

⁶ Прилагателното *растителен* се среща предимно в съчетания като: *растителни видове*, *растителни култури*, *растителна покривка*, *растителна основа*, *растителен свят* — ‘на растенията’, ‘който са растения’; *растителни вещества*, *растителни масла*, *течности*, *мазнини*, *растителна храна*, *растителен произход*, *растителен материал* — ‘получени от растения’; *растителни части*, *растителна тъкан* — ‘елемент от растения’.

вместо съществително в генетив, да се образува относително прилагателно или сложна дума, или универбат (вкл. неологизми) (ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ, ΖΕΡΙΠΗ, ΝΙΚΟΛΑΚΗ, 1999: 46).

Българският терминоелемент *растителна защита* се открива в самостоятелна употреба в заглавието на Решение 32008D0287 като съответствие на термините: *plant health, υγεία των φυτών, zdrowie roślin*. От цялото заглавие⁷, което гласи:

COMMISSION DECISION of 3 April 2008 on the financing of a working programme for 2008 on training tools in the field of food safety, animal health, animal welfare and plant health

личи, че ‘здравето на растенията’ кореспондира с разгледаното по-рано понятие (респ. термин) ‘здраве, добро състояние на животните’ (англ. *animal welfare*). Съчетанието *растително здраве*⁸ не е обичайно и изглежда това е причината в български да се появи вариант *растителна защита* като еквивалент на *plant health*, без да има семантично съответствие между елементите *health* и *защита*. Целевото значение изпъква по-добре в аналитичната конструкция с предлога *за*, напр. *препарати за защита на X от Y*, или се приписва на хибридният класицизъм *фитосанитарен*⁹ (< гр. *φυτο-* ‘растение’ и лат. *sanitas* ‘здраве’), срв. номинациите:

31976D0894	<i>Standing Committee on Plant Health</i>	<i>Μόνιμη Φυτοϋγειονομική Επιτροπή</i>	<i>Staly Komitet ds. Zdrowia Roślin</i>	<i>Постоянен фитосанитарен комитет</i>
32001L0032	<i>plant health risks</i>	<i>φυτοϋγειονομικοί κίνδυνοι</i>	<i>ryzyko dla zdrowia roślin</i>	<i>фитосанитарни рискове</i>

В гръцката терминология атрибутивната функция на *υγεία των φυτών* ‘здраве на растенията’ се поема от неологичното сложно (композирано от три основи) прилагателно *φυτοϋγειονομικός* < [*φυτό* ‘растение’ + *υγεία* ‘здраве’ + *νόμος* ‘закон, уредба’ — *ικός* (суфикс)].

Връщайки се към проблема за еквивалента на *plant protection* в българската терминология, е добре да отбележим, че в националното законодателство се възприема формата *защита на растенията* (не *растителна защита*, срв. по-горе): *Закон за защита на растенията* (ДВ, бр. 96 от 28.11.2006 г.), въпреки че за международния договор

⁷ Както изтъкнахме по-рано, в заглавията на правните актове няма т.нар. „празни думи“ в юридическия смисъл, т.е. не-термини.

⁸ Независимо от това, в законодателството на ЕС се среща формата *растително здраве* (< *plant health*): *Група по растително здраве* (ОВ L 245, 29.9.2003 г., с. 4).

⁹ В националното законодателство е въведено неологично сложно прилагателно *растителнозащитен*, срв.: *Растителнозащитни услуги е платена дейност, свързана с извършването на растителнозащитни мероприятия и дейности* (пар. 1, т. 16, ДР Закон за защита на растенията).

International Plant Protection Convention (IPPC) от 1951 г. е възприет преводът *Международна конвенция по растителна защита*. Именно в *Закона за защита на растенията* за анализирания термин (по-горе) се фиксира следното: *терминът „фитофармацевтични препарати“ се заменя с „продукти за растителна защита“*¹⁰ (нота бене: промяната се въвежда непосредствено преди присъединяването на България към ЕС). Знаменателно е и това, че в този закон се уреждат въпроси, наречени *фитосанитарен контрол, фитосанитарни мерки, фитосанитарно качество* и под. Отваряме още една скоба, за да поясним, че *фитофармацевтични препарати* е утвърден в други области (напр. агрономство и фармация) по-стар интернационален термин класицизъм, който има своите съответствия в англ. *phytopharmaceuticals*, фр. *produits phytopharmaceutiques*, нем. *Phytopharmaka*. Подмяната му с преводната калка на английския термин *plant protection* може да се обясни както с унифициращата експанзия на английския език (явна и скрита)¹¹, така и с предпочитанието към домашните езикови средства, които по замисъла на европейския законодател би следвало да направят специализирания език на ЕС по-достъпен.

Растителна защита се среща като терминоелемент и в термина *интегрирана растителна защита*, срв.:

31991L0414	<i>integrated control</i>	<i>ολοκληρωμένη καταπολέμηση</i>	<i>zintegrowana ochrona</i>	<i>интегрирана растителна защита</i>
------------	---------------------------	----------------------------------	-----------------------------	--------------------------------------

(ИТ) Тук също се предполага калкиране с частично материално съвпадение при интернационалния елемент от лат. *integrat*¹², въпреки че опорните съществителни в терминосъчетанията *control* ‘контрол’, *καταπολέμηση* ‘борба’, *ochrona* ‘защита, опазване’ и *защита* не съвпадат напълно по значение (с изключение на двата славянски езика).

(ВнФ) Срв. структурите и категориалната принадлежност:

A+N	A+N	A+N	A+A+N
-----	-----	-----	-------

Българският номинатор е избрал във формалната структура на термина да бъдат изразени повече от два номинационни признака. Срв. дефинициите

¹⁰ Т. 46 от *Заключителните разпоредби към Закона за изменение и допълнение на Закона за защита на растенията* (ДВ, бр. 18 от 5.3.2004 г.) (по IATE).

¹¹ От 1 януари 2012 г., съгласно приетия в Мелбърн, Австралия, международен кодекс *International Code of Nomenclature of algae, fungi, and plants*, Международният комитет за ботаническа номенклатура приема описания на нови таксони и на английски език (не само на латински). По този начин се отменя досегашната задължителност на латинския език, като се дава зелена улица на английския (вж. <<http://masetto.ingentaselect.co.uk/fstemp/fld332113fa7ce4ab5ee6c9957906e19.pdf>>).

¹² В гръцки *ολοκληρωση* се сочи като семантична заемка от фр. *intégrale* (ЛКНЕ).

(пълна на български и със съкращения в останалите езици) и съответстви-
ята по параметър вътрешна форма:

„интегрирана растителна защита“ | Рационално прилагане на комбина-
ция от биологични, биотехнологични, химични, селекционни или аг-
ротехнически мерки, при което употребата на химически продукти за
растителна защита е ограничена до строгия минимум, необходим за
поддържане на популацията от вредители на нива под тези, които при-
чиняват икономически неприемливи щети или загуби.

‘integrated control’: the rational application of a combination of biological,
biotechnological, chemical, cultural or plant-breeding measures whereby the
use of chemical plant protection products is limited...

«ολοκληρωμένη καταπολέμηση» Η ορθολογική εφαρμογή συνδυασμένων
βιολογικών, βιοτεχνολογικών, χημικών, καλλιεργητικών ή φυτοβελτιωτικών
μέτρων, κατά την οποία η χρήση χημικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων
περιορίζεται...

„zintegrowana ochrona”: racjonalne stosowanie połączonych środków biolo-
gicznych, biotechnologicznych, chemicznych, kulturowych lub rozmnażania
roślin, w wyniku którego wykorzystanie chemicznych środków ochrony roślin
ogranicza się...

‘въздействие’	application of measures	— <i>control</i>	εφαρμογή μέτρων	<i>καταπο- λέμηση</i>	stosowanie środków	<i>ochrona</i>	прилагане на мерки	<i>защита</i>
	is limited		περιορίζεται		ogranicza się		—	
‘(свързано) множество’	combination of biological, biotechnological, chemical, cultural or plant- breeding measures	<i>integrated</i>	συνδυασμένα βιολογικά, βιοτεχνολογικά, χημικά, καλλιεργητικά ή φυτοβελτιωτικά μέτρα	<i>ολοκληρ- ωμένη</i>	połączone środki biologiczne, biotechnolo- giczne, chemiczne, kulturowe lub rozmnażania	<i>zintegro- wana</i>	комбинация от биологични, биотехнологич- ни, химични, селекционни или агротехнически мерки	<i>инте- грирана</i>
‘растение’	plants	—	φυτο- (φυτοβελτιωτικά, φυτο- προστατευτικά)	—	rośliny	—	растителна (защита)	<i>рас- тителна</i>

От съпоставката личи обусловеността на компонентите от формата от
компонентите на значението, както и известните разлики в езиците по
отношение на явността на признаците (напр. неизразеността на компонента
‘ограничение’ в полски и български).

Понятиено и формално свързани с концепта ‘растение’ са и терми-
ните:

31992L0105	<i>plant passport</i>	<i>φυτοϋγειονομικό διαβατήριο</i>	„ <i>paszport</i> ” <i>roślin</i>	<i>фитосанитарен / растителен паспорт</i>
------------	---------------------------	---------------------------------------	--------------------------------------	---

Необходимо е пояснението, че в българските правни актове първоначално се използва терминът *фитосанитарен паспорт*, който, както и гръцкият, е заемка от френски *passport phytosanitaire*. (ИТ) Понастоящем този термин се смята за остарял (вж. IATE) и се замества с *растителен паспорт*¹³ — отново преводна калка на английския термин, какъвто е случаят и с полския. Разглежданите терминосъчетания са от типа: подчинително словосъчетание с опорен член съществително и подчинен член — прилагателно (гр. и бълг.) или съществително в атрибутивна функция (англ. и пол.):

N+N	A+N	N+Ng	A+N
-----	-----	------	-----

Фитосанитарният / растителният паспорт се дефинира като:

„фитосанитарен паспорт“ означава: официален етикет, който удостоверява, че разпоредбите на настоящата директива, отнасящи се до фитосанитарните норми и специфичните изисквания, са спазени, и който е:

- стандартизиран на общностно ниво за различните видове растения или растителни продукти и
- изготвен от компетентния официален орган в държава — членка на ЕС, и издаден в съответствие с правилата за прилагане, уреждащи особеностите на процедурата за издаване на фитосанитарни паспорти.

Екв. със съкращения:

plant passport shall be considered to mean: an official label which gives evidence that the provisions of this Directive related to plant health standards and special requirements are satisfied, and which is:...

φυτοϋγειονομικό διαβατήριο: μια επίσημη ετικέτα που πιστοποιεί ότι τηρούνται οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας όσον αφορά τις φυτοϋγειονομικές προδιαγραφές και τις ειδικές απαιτήσεις και η οποία για το σκοπό αυτό:...

„paszport roślin” oznacza urzędową etykietę potwierdzającą, że przestrzegane są przepisy niniejszej dyrektywy w zakresie norm fitosanitarnych i wymogów szczególnych, który jest w tym celu:...

¹³ В специализирани текстове и формуляри се срещат и двете определения едновременно по следния начин: *фитосанитарен / растителен паспорт* или *фитосанитарен (растителен) паспорт*, или *фитосанитарен растителен паспорт*. Това недвусмислено показва процеса на замяна на един термин с друг и същевременно постепенното установяване на английския езиков образец. Започва да се налага и производна номинация *паспортизация (на зелените площи)*, която все още не е стандартизирана, а се отнася към професионалния лексикон.

Съпоставката по параметър вътрешна форма се представя така:

‘документ’	official label	<i>passport</i>	επίσημη ετικέτα	διαβατήριο	urzędowa etykieta	<i>paszport</i>	официален етикет	<i>pasport</i>
‘норма’	standards	—	(φυτο-) -ϋγειονομικές προδιαγραφές	(φυτο-ϋγειο-) -νομικό	normy	—	норми	—
‘растение’	plant (health)	<i>plant</i>	φυτο- (-ϋγειονομικές)	φυτο-	fito(sanitarne)	<i>rośliny</i>	фито- (санитарни)	φίτο- (санитарен) растителен

Вижда се, че признакът ‘норма’, който се открива в значението на термина, е изразен единствено във формата на гръцкия термин чрез значещия сло-вообразователен елемент *-νομικό* < *νόμος* ‘закон, право’.

Можем да допълним, че от дефинициите не става ясно, че паспортът е документ за движение на дадено растение. Този факт е признак, мотивиращ метафоричната употреба на *pasport* ‘документ за пътуване на човек’ — понятие, пренесено от сфера ‘човек’ върху сфера ‘растение’¹⁴. За явната метафоричност на термина свидетелства графичното му оформление на полски — изписва се с кавички.

¹⁴ Сrv. дефиницията от Предложение за Регламент на Европейския парламент COM(2013)267 „официален етикет за движение на растения, растителни и други продукти в рамките на територията на Съюза и в рамките на защитените зони, с който се удостоверява съответствие с всички изисквания за тази цел“.

Концепт ВОДА

Водата е основен елемент на планетата (известно е, че заема около 71% от земната повърхност) и значението ѝ за живите организми е огромно. Това обяснява първостепенното ѝ място сред неживите елементи на околната среда. Многочленността на системната група, за която 'вода' е обединяващ формален и/или понятиен елемент (в общоупотребимите езици, но и в различните им специализирани форми), изглежда закономерна, предвид важността на веществото за човека. Важността е биологическа, но и икономическа — приложенията на водата са в земеделието, като разтворител и очистител, в различни производства, за транспорт и мн. други. Обратно на очакваното, 'вода' не е универсално понятие (лексикална езикова универсалия), т.е. не всички световни езици разполагат с лексикален изразител за нея (вж. WIERZBIŃSKA, 2010: 263). Както е дискуссионен подходът към познаването на понятието (остенсивен или вербален), така и дефинирането на *woda*, *water* и т.н. не е еднозначно и зависи от перспективата на областта, в която се изследва¹. Затова *wodama*, чието речниково тълкуване, опиращо се на наивната езикова картина на света, е 'прозрачна течност, която се намира в реките, езерата, моретата, океаните, дъжда, росата и др.'², но в химията се дефинира като 'химическо съединение на два атома водород и един атом кислород, съединени с ковалентна химична връзка'³, или като 'най-простия хидрид на кислорода', в хидрологията — 'съставна на хид-

¹ Терминът *woda* се посочва като класически пример за нееднозначност, свързана с вариране на признаци, които се избират от съдържанието на понятието, за да бъдат актуализирани в семния състав. Явлението, наречено от В. А. Татаринов „амбисемия“, се състои в „свойството на термина да функционира в езика с различен семантичен обем“ (Татаринов, 2006: 14, цит. по Попова, 2012: 583 и сл.).

² Вежбицка определя *woda* като „конкретна“ дума, чието значение се усвоява постепенно, тъй като съдържа скрито знание, което може да има невербален характер, но което може да бъде вербализирано. Като ключови компоненти на наивното понятие за 'вода' Вежбицка посочва следните: водата е нещо, което може да се пие, прозрачно е, в него можем да влезем (напр. в морето) и тогава не се пие; водата е нещо, с което можем да се измием (WIERZBIŃSKA, 2010: 263, 264).

³ Я. Дойлидо в изследването си *Chemia wody* (химия на водата) постулира следното: „Под думата *woda* в настоящата книга се разбира воден разтвор на неорганични и органични вещества, които се срещат на Земята“ и още „идеално чиста вода, като съединение на частиците H₂O, на практика не съществува“ (DOLYDO, 1987: 11, 15, прев. м., И. Г.-П.).

росферата на Земята' и др. В интересуващото ни законодателство на ЕС не се откриват правни определения за 'вода', което означава, че терминът се тълкува емпирично⁴.

Основните лексеми, изразяващи концепта в изследваните езици, са думите:

<i>water</i>	<i>νερό</i>	<i>woda</i>	<i>вода</i>
--------------	-------------	-------------	-------------

(ИТ) В четирите езика това са общоупотребимите думи, които имат общ индоевропейски произход от праиндоевропейския корен **wódr-*. Изключение в това отношение е гръцката лексема *νερό* — тя е от средногръцки и представлява субстантивирано прилагателно от ср.р., означаващо 'пресен' (*νηρός* < *νεαρός* 'млад, свеж, пресен'), от словосъчетанието *νηρόν ύδωρ*⁵ 'прясна вода'⁶ с изпускане на елемента 'вода'. Лексемите са възприети като термини в редица научни области, всяка от които обръща внимание на различни аспекти на денотата, в зависимост от своите предмет и цели, както отбелязахме.

(ВнФ) По външна форма термините са непроизводни думи съществителни. По-горе се съгласихме с тезата на М. Попова (1990: 21—22), че „граматичните показатели във формата на термина не отговарят на семи в значението му, а са средства за неговото външно оформяне“ и поради това не се изследват. Тук обаче е необходимо да обърнем внимание на разликите между формите за единствено и за множествено число. Обща черта на лексемите в четирите езика, когато са в ед.ч., е характеристиката неброимост (немножественост, неквантитативност), присъща на неща (обикновено вещества, материали и абстрактни понятия), които нямат определена форма и размери, не се броят и измерват. Известно е, че когато се говори за *water*, *νερό*, *woda* и *вода* в ед.ч., се подразбира субстанцията в общ смисъл, а когато се използва мн.ч.: *waters*⁷, *wody*, *воду*, се имат предвид разделно оформени обекти (напр. морета, реки, езера и под.), мислени и назовани в тяхната единичност. Симптоматична е разликата в гръцката терминология (вкл. тази на ЕС), където за броимите обекти се предпочита формата за мн.ч. *ύδατα* от < ст.-гр. *ύδωρ* (etimологично свързано със славянското *вода* и *water*), вместо мн.ч. *νερά* — *εσωτερικά ύδατα* (вътрешно-

⁴ Фиксира се като термин, например „вода, използвана за употреба от човека“ (Директива 31980L0778), а не „вода“ изобщо (вж. анализа по-долу).

⁵ В съвременния гръцки език *ύδωρ*, *to* в ед.ч. има само книжовна употреба, най-често като терминоелемент, напр. *βαρύ ύδωρ* 'тежка вода или деутериев оксид, *οξυγονούχο ύδωρ* 'кислородна вода или перхидрол'.

⁶ За това значение днес се използва словосъчетанието *γλυκό νερό* 'сладка вода', с аналог в английски *freshwater* и в български (частично) *прясна вода* (вж. 2000L0060), т.е. точни структурни съответствия на *νηρόν ύδωρ*.

⁷ За семантичните разлики при формите за ед.ч и мн.ч. на *water* като неброимо и броимо съществително в английския език вж. BEREZOWSKI, 2009: 24—30.

териториални води), *παράκτια ύδατα* (крайбрежни води) и др., но *πόσιμο νερό* (питейна вода), *ρεύματα γλυκού νερού* (поток на пресните води), *βάθος νερού* (дълбочина на водата). Въпреки това, няма строго разграничаване в дистрибуцията на формите за ед.ч. и мн.ч.: *υπόγεια νερά* и *υπόγεια ύδατα* ‘подземни води’, *δραστηριότητες για τους σκοπούς των οποίων αποθηκεύεται ύδωρ* ‘дейности, за чиито цели се съхранява вода’.

Като немотивирани, основните термини за ‘вода’ не се анализират по параметър вътрешна форма.

За назоваването на единичното явление, съответстващо на *waters*, *ύδατα*, *wody*, *води*, в законодателните актове на ЕС за околната среда се използват и термините:

1.	<i>water body*</i>	<i>υδατικό σύστημα</i>	<i>część wód**</i>	<i>воден обект</i>
2.	<i>body of water</i>	<i>σύστημα υδάτων</i>	<i>jednolita część wód</i>	<i>водно тяло***</i>

* В OED писането е слято *waterbody*, но в актовете е разделно.

** В актовете се среща и вариант *część wodna* (напр. в Директива 32000L0060), а в някои бази данни — *jednolita część wód* (като еквивалент на англ. *waterbody* и *body of water*).

*** *Водно тяло* се дефинира в електронните терминологични бази като ‘самостоятелна и значима част от повърхностните или подземните води’. Формата *водно тяло* се използва и в Директива 32006L0118.

В терминологичната система те се явяват хипероними по отношение на редица други термини, вкл. на обичайните *река* и *езеро* и под., но и на названията за понятия с по-висока степен на обобщеност като *подземни води* и *повърхностни води*. Това става ясно от дефинициите на хипонимните единици (вж. анализа по-долу). Спираме вниманието си на цитирания ред термини, поради факта, че те са фразеологични неологизми, създадени специално за нуждите на европейското право на околната среда. В документ на полското министерство за околната среда се заявява експлицитно, че *jednolita część wód* е понятие (респ. термин), въведено по необходимост във връзка с транспонирането на Рамковата директива на ЕС за водите, като единствен подходящ полски превод на английския термин *water body*⁸. Предполага се, че същото важи и за българския език, като се има предвид, че в българската хидроложка терминология традиционно са използвани термините *воден басейн* или *водоем* (под влияние на рус. *водоём*). В по-старата хидроложка терминология на гръцкия език се срещат термините *υδάτινη μάζα*, *υδάτινη επιφάνεια* и най-вече *ύδατα*, докато *υδάτινο σύστημα* се появява през последните години в контекста на членството в ЕС.

Анализът по избраните параметри сочи следното:

(ИТ) Терминосъчетанията и в четирите езика са конструирани с домашни средства, като в гръцки, полски и български представля-

⁸ Вж. IATE <<http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=905593&langId=pl>> [03.07.2014] и <http://www.mos.gov.pl/2prawo/prace_legislacyjne/karty_rozbieznosci/20.07.2004.pdf>.

ват нови за езика фразеологични съчетания. Извънезиковите данни сочат, че терминогенезата е свързана с превод от английски (доказват го и вариантите в български и гръцки: *водно тяло*⁹ и *vdátivo sóma*¹⁰, които са явни калки на *water body*). От друга страна семантичното несъвпадение между терминоелементите *body* ‘тяло’, *część* ‘част’, *σύστημα* ‘система’, *обект* предполага вторично създаване на термин по споменатия по-рано принцип за аналогичността при междуезиковия трансфер на знание¹¹.

(ВнФ) Термините в четирите езика са оформени като подчинителни съчетания с главен член съществително и подчинен член прилагателно или съществително в родителен падеж (във флективните езици — гр. и пол.). Срв. структурите:

1.	N+N	A+N	N+Ng	A+N
2.	N+P+N	N+Ng	A+N+Ng	A+N

Тук можем да отбележим наличието на словообразователна вариантност при гръцкия термин *vdát-ivo σύστημα* и *vdát-ikó σύστημα* (конкурират се два продуктивни суфикса за образуване на прилагателни имена), като разликата в значението или в дистрибуцията на двете е трудно установима.

Вътрешната форма не се анализира поради липса на идентично правно определение на термините в акт на ЕС¹².

Проучването на системната група на ‘вода’ показва, че разгледамите термини се явяват ядрен терминоелемент на други, структурно по-разгърнати, например:

⁹ Вж. напр. Директива 32006L0118.

¹⁰ Лексикалният вариант на анализирания термин *vdátivo sóma* се среща редовно в специализирани текстове, но не бе открит в актове на ЕС, което говори за стабилизация на европейската правна терминология на гръцки език.

¹¹ Съгласно този принцип, номинаторът (не преводачът) в езика цел, имайки знание за дадено ново понятие (за обектите, които то обхваща, характеристики на тези обекти, десигната на понятието и за дефиницията му), „пренася“ информацията, създавайки равностойна номинация (а не превод) на своя език. При този процес номинаторът възпроизвежда механизма на терминообразуване, приложен в примарната терминологична система. Т.е. в случая приемаме, че *water body* е название на примарна единица знание, която е трансферирана в езиците цел по описания модел като: *vdátikó σύστημα*, *część wód*, *воден обект* (вж. VALEONTIS, 2004: 2). Както отбелязахме по-горе, заемането е широко понятие, което включва различни техники, вкл. паралелно създаване по аналогия.

¹² Дефинициите, с които разполагаме, са почерпени от националните законодателства и от електронни бази (напр. <<http://www.eionet.europa.eu/gemet/concept?langcode=bg&cp=9151>> [03.07.2014].

32000L0060	1.	<i>heavily modified water body</i>	<i>ιδιαίτερος τροποποιημένο υδατικό σύστημα</i>	<i>silnie zmieniona część wód</i>	<i>силно модифициран воден обект</i>
	2.	<i>artificial water body</i>	<i>τεχνητό υδατικό σύστημα</i>	<i>szuczna część wód</i>	<i>изкуствен воден обект</i>

В случаи като тези серийното калкиране от английски е явно и то е установимо чрез съпоставителен анализ в няколко езика, срв.:

(Adv+Pp+NP)

<i>heavily</i>	<i>ιδιαίτερος</i>	<i>silnie</i>	<i>силно</i>	наречие ‘в голяма степен’
<i>modified</i>	<i>τροποποιημένο*</i>	<i>zmieniona</i>	<i>модифициран</i>	страдателно причастие на глагол със значение ‘изменям’
<i>water body</i>	<i>υδατικό σύστημα</i>	<i>część wód</i>	<i>воден обект</i>	терминосъчетание с главен член съществително (вж. анализа по-горе)

* В гръцки причастие *τροποποιημένος* (*τρόπος* -ο- + *-ποιώ*) е преводна заемка от фр. *modifier* (AKNE).

Личи унифицирането на терминологиите като резултат от трансфера на примарната терминологична система.

Водите се разделят основно на два класа по пространствен критерий, който е положението им спрямо земната повърхност, срв.:

2000L0060	1.	<i>surface water</i>	<i>επιφανειακά ύδατα</i>	<i>wody powierzchniowe</i>	<i>повърхностни води</i>
	2.	<i>groundwater</i>	<i>υπόγεια ύδατα</i>	<i>wody podziemne</i>	<i>подземни води</i>
	3.	<i>body of surface water</i>	<i>σύστημα επιφανειακών υδάτων</i>	<i>część wód powierzchniowych</i>	<i>повърхностен воден обект</i>
	4.	<i>body of groundwater</i>	<i>σύστημα υπόγειων υδάτων</i>	<i>część wód podziemnych</i>	<i>подземен воден обект</i>

(ИТ) Семантичната еквивалентност на терминоелементите: *surface*, *επιφανειακά*, *powierzchniowe*, *повърхностни* и съответно *ground-*, *υπόγεια*, *podziemne*, *подземни* е пореден довод в полза на тезата за серийно преводно заемане, водещо до интернационализация на специализираните лексикони. Еквивалентността е и формална при славянските езици в резултат на генетичната им близост (срв. полски и български). Можем да добавим, че вероятно българските термини *подземни води* и *повърхностни води*, както и редица други, се налагат под влияние на интеграцията с ЕС, тъй като в по-старите източници това понятие се назовава с термините *подпочвени води* и *надпочвени води* (системната връзка на двата термина е видима във формата)¹³.

¹³ В полската геоложка терминология *wody podziemne*, противопоставени на *wody atmosferyczne* и *wody powierzchniowe*, са стари и утвърдени термини (WSWD).

Българските термини *повърхностен воден обект* и *подземен воден обект* се отличават от съответствията си в останалите езици в синтактичен план¹⁴ (ВнФ). Срв. отношенията на зависимост в четирите езика, които добре личат от падежното управление (комплементарно се прилага стандартният тест на словоредно разместване):

главна част	<i>body</i>	<i>σύστημα</i>	<i>część</i>	(воден) обект
подчинена част	(<i>of surface water</i>)	(<i>επιφανειακών υδάτων</i>)	(<i>wód powierzchniowych</i>)	<i>повърхностен</i>
	N+P+A+N	N+Ag+Ng	N+Ng+Ag	A+A+N

Разгледаният термин се фиксира чрез следната дефиниция, от която добре личи обемът на понятието:

‘Body of surface water’ means a discrete and significant element of surface water such as a lake, a reservoir, a stream, river or canal, part of a stream, river or canal, a transitional water or a stretch of coastal water.

«Σύστημα επιφανειακών υδάτων»: διακεκριμένο και σημαντικό στοιχείο επιφανειακών υδάτων, όπως π.χ. μια λίμνη, ένας ταμιευτήρας, ένα ρεύμα, ένας ποταμός ή μια διώρυγα, ένα τμήμα ρεύματος, ποταμού ή διώρυγας, μεταβατικά ύδατα ή ένα τμήμα παράκτιων υδάτων.

„Część wód powierzchniowych” oznacza oddzielny i znaczący element wód powierzchniowych, taki jak: jezioro, zbiornik, strumień, rzeka lub kanał, część strumienia, rzeki lub kanału, wody przejściowe lub pas wód przybrzeżnych.

„Повърхностен воден обект“ означава отделен и значителен елемент от повърхностни води, като езеро, язовир, поток, река или канал, част от поток, река или канал, преходни води или разширение на крайбрежни води.

Съпоставителният анализ на вътрешната форма показва следните почти пълни съответствия между компонентите на формата и на значението, а също и междуезиковите съответствия, срв.:

‘предмет с граници’	element (discrete and significant)	<i>body</i>	στοιχείο (διακεκριμένο και σημαντικό)	<i>σύστημα</i>	element (oddzielny i znaczący)	<i>część</i>	елемент (отделен и значителен)	<i>обект</i>
‘вода’	water	<i>water</i>	ύδατα	ύδατα	wody	<i>wody</i>	води	<i>воден</i>
‘поло-жение’	surface	<i>surface</i>	επιφανειακά	επιφανειακά	powierzchniowe	<i>powierzchniowe</i>	повърхностни	<i>повърхностен</i>

¹⁴ Синтактични варианти в английски се откриват, както следва: *surface water body* в Директива 32013L0039 и *groundwater body* в Директива 32014L0080. В българския текст им съответстват лексикалните варианти *повърхностни водни тела* и *подземни водни тела*. Тези употреби са оказионални.

Цитираните дефиниции очертават съдържанието (обхвата) на понятието и респ. термина чрез изброяване на денотатите. Вижда се, че те се назовават с общоупотребими думи, отдавна възприети в терминологичните лексикони на природните науки. За нуждите и целите на европейското право стари домашни думи като *река* и *езеро* и под. се фиксират с помощта на правно определение (неосемантизация), като по този начин получават статут на правни термини, срв.:

32000L0060	1.	<i>river</i>	<i>ποταμός</i>	<i>rzeka</i>	<i>река</i>
	2.	<i>lake</i>	<i>λίμνη</i>	<i>jezioro</i>	<i>езеро</i>

„Река“ означава вътрешнотериториален воден обект, протичащ в по-голямата си част по повърхността на земята, но който може да протича и под земята за част от течението си.

„Езеро“ означава вътрешнотериториален повърхностен воден обект със стоящи води“

Чрез дефинициите не само се постига еднозначност на терминологичните единици, но се установяват хиперонимно-хипонимните отношения в терминологичната система. В случая *река* и *езеро* се ситуират като видови термини по отношение на родовия *вътрешнотериториален повърхностен воден обект*.

Други основни термини от системната група на ‘вода’ с явен локативен семантичен признак са например¹⁵:

32000L0060	1.	<i>in-land water</i>	<i>εσωτερικά ύδατα</i>	<i>wody śródlądowe</i>	<i>вътрешнотериториални води</i>
	2.	<i>transitional waters</i>	<i>μεταβατικά ύδατα</i>	<i>wody przejściowe</i>	<i>пребродни води</i>
	3.	<i>coastal water</i>	<i>παράκτια ύδατα</i>	<i>wody przybrzeżne</i>	<i>крайбрежни води</i>
	4.	<i>transboundary watercourses</i>	<i>διασυνοριακά ύδατορεύματα</i>	<i>cieki transgraniczne</i>	<i>трансгранични водни течения</i>

(ИТ) Термините са словосъчетания от домашни думи, но семантичните и структурните съпадения, които се установяват при съпоставителния анализ, разкриват междуезиково влияние и по-точно, преводно заемане. По отношение на всеки от посочените редове термини може да се твърди, че е интернационален, на базата на семантично и формалноструктурно съотнасяне в четири езика, три от които не са близкородствени.

¹⁵ В законодателството на ЕС се откриват подробни списъци на пространствени водни обекти, включващи и типология, напр. *речен басейн, речно корито, бързей, бряг, водонад* и др. За приложни и изследователски цели от тези списъци могат да се ексцерпират и съпоставят официално възприетите термини във всички езици на ЕС, вж. приложението към Регламент 32010R1089.

Като втори критерий за подялба на водите, след локативния, споме-
наваме критерия, който по същество е фундаментален в природата —
соленост на водата. Разделянето на водата на *сладка* и *солена* е естествено
и първично (животните също разграничават двата вида вода)¹⁶. Този
критерий е в основата на класификацията на фауната и флората и това
има отражение в терминологичната номинация, срв. *сладководни* и *солено-*
водни риби (англ. *freshwater fish, saltwater fish*), *сладководна растителност*,
сладководни екосистеми и под. В законодателството на ЕС са възприети
следните термини, изразяващи едновременно признака ‘свойство (соле-
ност)’ и признака ‘положение’, срв.:

32000L0060	<i>surface fresh water</i>	<i>γλυκὰ επιφανειακά ύδατα</i>	<i>śłodkie wody powierzchniowe</i>	<i>повърхностни пресни води</i>
------------	----------------------------	--------------------------------	------------------------------------	---------------------------------

Прави впечатление, че в гръцки и полски е избрано за терминоеlement
общопотребимото прилагателно със значение ‘сладък’ *γλυκ-ά* и *śłodk-ie*,
докато в български, при наличие на вариантност *сладка вода* и *прясна вода*,
е предпочетен вариантът, съвпадащ с английския (срв. *fresh* и *пресен*)¹⁷.
Това отново води до терминологична унификация, а в резултат на нея —
до езикова конвергенция в по-широк контекст.

В европейските правни актове редица термини от системната група
на ‘вода’ експлицитно изразяват във формалната си структура признака
‘полезност (за човека)’, което отразява антропоцентричната перспектива
(както и при животните). На водата се гледа като на *богатство*, *суровина*
или *ресурс*, който хората ползват и с който разполагат според нуждите си
(срв. термините *water resources (aquatic resources)*, *υδάτινοι πόροι (υδατικόί πόροι)*, *zasoby wodne, водни ресурси*)¹⁸. Фиксирани са следните взаимосвър-
зани термини¹⁹:

32000L0060	1.	<i>water services</i>	<i>υπηρεσίες ύδατος</i>	<i>usługi wodne</i>	<i>водни услуги</i>
	2.	<i>water use</i>	<i>χρήση ύδατος</i>	<i>korzystanie z wód</i>	<i>водоползване</i>
	3.	<i>water abstraction</i>	<i>άντληση ύδατος</i>	<i>robór wód</i>	<i>водочерпене</i>

¹⁶ В рамките на тези две групи традиционно следва субкатегоризация според произ-
хода на водите, напр.: *речни, изворни, дъждовни и морски, океански* и др.

¹⁷ Срещат се редувантни словосъчетания като *сладководни води* (в Регламент
32004R1860) и *сладководни води, годни за живот на рибите* (КРЕМЕР, 2008: 400), които
оставяме без внимание, като ги смятаме за оказионални езикови неточности.

¹⁸ В преамбюла на Рамковата директива за водата (32000L0060) се казва следното:
„(1) | Водата не е просто търговски продукт, а по-скоро наследство, което следва да
бъде пазено, защитено и третирано като такова“. Въпреки това, правото на ЕС презен-
тира доминиращото антропоцентрично мислене.

¹⁹ Термините се дефинират един чрез друг: *водните услуги* се включват във *водополз-*
ването, а *водочерпене* е вид *водна услуга* (32000L0060).

(ИТ) Образувани са с домашни думи (и морфемни), които си съответстват семантично в четирите езика. Освен ‘вода’, явен семантичен признак в четирите езика е ‘ползване’, което имплицира човек. Българските термини *вод-о-ползване* и *вод-о-черпене* са оформени като сложни съществителни (комполитиви), а останалите са подчинителни съчетания на две съществителни с падежно управление (в англ. *water* е предпоставено съществително във функция на прилагателно). В термините *водоползване* и *водочерпене* сполучливо е използван словообразователният потенциал на българския език, като се постига информативност (явност на семите) и същевременно краткост и синтетичност. В същото време *водоползване* запазва системните си отношения с термини като *природоползване*, *земеползване* и под²⁰.

Антропоцентричното отношение към водата е явно и в следните формации:

32000L0060	1.	<i>water intended for human consumption</i>	νερό που προορίζεται για ανθρώπινη κατανάλωση	<i>woda przeznaczona do spożycia przez ludzi</i>	вода, използвана за употреба от човека
	2.	<i>surface water intended for the abstraction of drinking water</i>	ύδατα επιφάνειας που προορίζονται για την παραγωγή ποσίμου ύδατος	<i>wody powierzchniowe przeznaczone do pozyskiwania wody pitnej</i>	повърхностни води, предназначени за производство на питейна вода
	3.	<i>fresh waters needing protection or improvement</i>	γλυκά ύδατα που έχουν ανάγκη προστασίας ή βελτιώσεως	<i>wody słodkie wymagające ochrony lub poprawy</i>	сладки води, които се нуждаят от опазване или подобряване

(ИТ) Елементите на тези терминосъчетания са от домашен произход, но и в четирите езика те са нови изрази (фразеологични неологизми), като съвпаденията и тук свидетелстват за преводно заемане, най-вероятно от английски. То е ясно забележимо при българския термин *вода, използвана за употреба от човека*, където несполучливият превод е довел до нежелателна тавтология — *използвам* и *употребявам* са синоними.

(ВнФ) Термините са оформени като усложнени изрази с подчинително свързани компоненти, чиято структура в четирите езика съвпада — съставени са от опорно съществително или именна група (напр. *вода* или *повърхностни води*, *сладки води*) и подчинена конструкция (изречение), въведена с причастие (напр. *intended*, *needing*, *przeznaczone*) или с относително

²⁰ Ю. Балтова определя композитообразуването като „органичен белег на българското съвременно книжовно словообразуване“ с оглед на неговата засилена актуализация в днешно време. Моделите, по които се образуват сложните думи, са познати още от периода на Възраждането (Балтова, 1997: 82). Интересно е, че техниката *compounding* се посочва като фундамент на словотворчеството и в документираната история на английския език (MAIR, 2006: 37).

телно местоимение (напр. *пov, κοιτω*). Както отбелязахме по-горе, подобна форма се смята за неподходяща и се препоръчва трансформация в словосъчетание или сложна дума. Неудобството при употреба на тези термини е очевидно и за законодателя, затова се заместват със съкратени варианти, например в Директива 31975L0440 *сладки повърхностни води, използвани за производство на питейна вода* се свежда до словосъчетанието *повърхностни води*:

This Directive concerns the quality requirements which *surface fresh water used or intended for use in the abstraction of drinking water, hereinafter called "surface water"*

Η παρούσα οδηγία αφορά τις απαιτήσεις τις οποίες πρέπει να ικανοποιεί η ποιότητα των *γλυκών υδάτων επιφανείας που χρησιμοποιούνται ή προορίζονται να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή ποσίμου ύδατος κατόπιν εφαρμογής καταλλήλου επεξεργασίας, που αποκαλούνται στο εξής «ύδατα επιφανείας».*

Niniejsza dyrektywa dotyczy wymogów jakościowych, jakie powinny spełniać *słodkie wody powierzchniowe wykorzystywane lub przeznaczone do wykorzystania w pozyskiwaniu wody pitnej, zwane dalej „wodami powierzchniowymi”*

Настоящата директива се отнася до изискванията за качество, на които трябва да отговарят, след прилагането на подходяща обработка, *сладките повърхностни води, използвани за производство на питейна вода, наричани по-долу „повърхностни води“.*

(ВтФ) За вътрешната форма на термините е важно да се подчертае, че компонентите от формата 1. *human consumption, ανθρώπινη κατανάλωση, spożycie przez ludzi, употреба от човека*, 2. *drinking, ποσίμο, pitna, питейна*, 3. *(needing) improvement, (ανάγκη) βελτιώσεως, (wymagające) poprawy, (нуждаят се от) подобряване* се съотнасят с номинационния признак ‘нужда (на човека)’, който като гледна точка, смятаме за израз на антропоцентризма.

Термини с по-опростена формална структура и общо значение ‘вода за (нужда на) човека’, подобно на разгледаното по-рано, са и следните:

31976L0160	<i>bathing water</i>	<i>ύδατα κολυμβήσεως</i>	<i>woda w kąpieliskach</i>	<i>води за къпане</i>
------------	----------------------	--------------------------	----------------------------	-----------------------

Съпоставката по двата параметъра външна²¹ и вътрешна форма и тук сочат несъмнено междуезиково влияние и интернационализация, срв. в таблиците и дефинициите (ВнФ и ВтФ):

N+N	N+Ng	N+P+Nloc	N+P+N
-----	------	----------	-------

²¹ Смятаме локативната синтактична характеристика на полската подчинена част *w kąpieliskach* за несъществена разлика, с оглед на това, че лексикалното значение на *kąpielisko*: ‘място за къпане на човека’, имплицира цел (срв. бълг. *за къпане*).

„води за къпане“ са сладките води или части от тях, както и морската вода, в които къпането: — е изрично разрешено от компетентните органи на всяка държава-членка или — не е забранено и обичайно се практикува от голям брой къпещи се;

Със съкращения:

“bathing water” means all running or still fresh waters or parts thereof and sea water, in which: — bathing is explicitly authorized...

«ύδατα κολυμβήσεως» τα γλυκέα ρέοντα ή λιμνάζοντα ύδατα ή μέρη αυτών, όπως και το ύδωρ της θαλάσσης, στα οποία η κολύμβηση:...

„woda w kąpieliskach” oznacza wszelkie słodkie wody bieżące lub stojące lub ich obszary oraz wodę morską, w której: — kąpiel jest wyraźnie dozwolona...

‘вода’	waters	water	ύδατα	ύδατα	woda	wody	води	воден
‘дейност (на човек)’	bathing	bathing	κολύμβηση	κολύμβηση	kąpiel	kąpielisko	къпане	къпане

Вижда се обусловеността на компонентите на езиковата структура от тези на значението, както и че с формата си терминът насочва еднозначно към основните номинационни признаци. Минимална разлика се открива в гръцки — терминоелементът *κολύμβηση* ‘плуване’ има по-тесен обем на значението в сравнение с *bathing*, *kąpiel* и *къпане*, които са еквивалентни.

Термини от системната група на ‘вода’, които същевременно отразяват едно от приложенията, които човекът намира на водата, са и следните:

31991L0271	1.	<i>urban waste water</i>	<i>αστικά λύματα</i>	<i>ścieki komunalne</i>	<i>градски отпадъчни води</i>
	2.	<i>domestic waste water</i>	<i>οικιακά λύματα</i>	<i>ścieki bytowe</i>	<i>битови отпадъчни води</i>
	3.	<i>industrial waste water</i>	<i>βιομηχανικά λύματα</i>	<i>ścieki przemysłowe</i>	<i>промишлени отпадъчни води</i>

Става дума за води, употребени в човешкия бит и производство, които всъщност представляват отпадъци (нечистотии), въведени във водата (и земята). Без да представяме подробен съпоставителен анализ, можем да обобщим, че сходствата в семантиката и структурата на термините са дотолкова значими, че те могат да бъдат смятани за интернационализми (фразеологични преводни заемки) в широкия смисъл. Те са засвидетелствани в специализираните езици на екологията (и др.) преди присъединяването на интересуващите ни страни към ЕС.

Към термините от групата на ‘вода’, които смятаме за антропоцентрични, причисляваме и такива, които във формалната си структура съдържат оценъчния оператор ‘добър’²², например:

²² Оценката е *par excellence* антропоцентрична категория.

32000L0060	1.	<i>good surface water status</i>	καλή κατάσταση επιφανειακών υδάτων	<i>dobry stan wód powierzchniowych</i>	добро състояние на повърхностните води
	2.	<i>good groundwater status</i>	καλή κατάσταση υπόγειων υδάτων	<i>dobry stan wód podziemnych</i>	добро състояние на подземните води
	3.	<i>good ecological status</i>	καλή οικολογική κατάσταση	<i>dobry stan ekologiczny</i>	добро екологично състояние
	4.	<i>good ecological potential</i>	καλό οικολογικό δυναμικό	<i>dobry potencjal ekologiczny</i>	добър екологичен потенциал
	5.	<i>good surface water chemical status</i>	καλή χημική κατάσταση επιφανειακών υδάτων	<i>dobry stan chemiczny wód powierzchniowych</i>	добро химично състояние на повърхностните води
	6.	<i>good groundwater chemical status</i>	καλή χημική κατάσταση υπόγειων υδάτων	<i>dobry stan chemiczny wód podziemnych</i>	добро химично състояние на подземните води

Няма съмнение, че те също са серийни калки (фразеологични преводни заемки), и това добре личи от съпоставителния анализ²³. За вътрешната форма е важно да се отбележи, че компонентът *good*, *καλός*, *dobry*, *добър* се съотнася с „екологичен стандарт“, отделно формулиран в Приложение V на директивата, който представлява норма, съобразена с конкретни изисквания на човека.

Биоцентрично гледище изразяват термини като:

32006L0044	1.	<i>salmonid waters</i>	ύδατα σαλμονιδών	<i>wody lososiowe</i>	води за пъстървови риби
	2.	<i>cyprinid waters</i>	ύδατα κυπρινιδών	<i>wody karpíowe</i>	води за шаранови риби

(ИТ) Новата съчетаемост на терминоелементите в английски, гръцки и полски свидетелства за наличие на новообразуване (фразеологичен неологизъм). Материални съвпадения се откриват при английските и гръцките термини (и те се дължат на избора в двата езика на терминоелемент класицизъм въз основа на латинската научна номенклатура). В славянските езици са предпочетени домашни названия, които обаче не са етимологични еквиваленти. Като цяло междуезиковите сходства насочват към тезата за калкиране.

(ВнФ) Английските, гръцките и полските термини от двата реда са оформени като подчинителни словосъчетания с безпредложно свързване на главния и подчинения член. Българската предложна конструкция изразява предназначение, срв.:

A+N	N+Ng	N+A	N+P+A+N
-----	------	-----	---------

²³ Срв. в пол. *dobrostan*, композитум с формалноструктурна монолитност, като екв. на англ. *welfare* за животните и *dobry stan*, термин описание като екв. на *good status*.

В българските термини несъгласуваното определение (което е словосъчетание) и предложното свързване вероятно се възприемат като функционално неудобство и са причина в националното законодателство за същите понятия да бъдат фиксирани термини, претърпели формалноструктурна кондензация: *пъстървови води* и *шаранови води*²⁴. Последните съответстват по строеж на аналозите си в английски, където *salmonid* и *cyprinid* са съществителни в атрибутивна функция, и в полски²⁵, където относителните прилагателни са поели функцията на предложните конструкции, изразяващи значението предназначение или пригодност²⁶. Тези терминологични номинации са пример за семантично-синтактична кондензация.

(ВтФ) Дефинициите на двата разглеждани термина са, както следва:

1. „води за пъстървови риби“ означава води, в които живеят или биха могли да живеят риби от видове като съомга (*Salmo salar*), пъстърва (*Salmo trutta*), липан (*Thymallus thymallus*) и бяла риба;

Със съкращения:

salmonid waters shall mean waters which support or become capable of supporting fish belonging to species such as salmon...;

ύδατα σαλμονιδών, τα ύδατα μέσα στα οποία αναπτύσσονται ή δύνανται να αναπτυχθούν οι ιχθύες που ανήκουν σε είδη, όπως οι соλομοί...;

„wody łososiove” oznacza wody, w których żyją lub będą mogły żyć ryby z gatunków takich jak łosoś...;

2. „води за шаранови риби“ означава води, в които живеят или биха могли да живеят риби от видовете шаранови (*Cyprinidae*), или други видове като щука (*Esox lucius*), костур (*Perca fluviatilis*) и змиорка (*Anguilla anguilla*);

Със съкращения:

cyprinid waters shall mean waters which support or become capable of supporting fish belonging to the cyprinids...;

ύδατα κυπρινιδών, τα ύδατα μέσα στα οποία αναπτύσσονται ή δύνανται να αναπτυχθούν ιχθύες που ανήκουν στα κυπρινοειδή...;

„wody karpiove” oznacza wody, w których żyją lub będą mogły żyć ryby karpiove lub innych gatunków, np. szczupak...;

²⁴ Вж. Наредба № 4 на Министъра на околната среда и водите от 20.10.2000 г. <eea.government.bg/bg/legislation/water/nared4.pdf>.

²⁵ Дистрибуцията на полските относителни прилагателни *łososiove* и *karpiove* се разширява — срв. словосъчетания като *wędkarstwo karpiove*, *łowiska karpiove*, *namioty karpiove*.

²⁶ За относителните прилагателни, означаващи предназначение, вж. АПРЕСЯН, 1995: 211 и сл.

При терминологичната номинация като основни са взети признаците ‘вода’, ‘пригодност’²⁷, ‘риба от определен вид’. Съответствията им с елементи от понятийната и езиковата структура в четирите езика се представят по следния начин:

‘вода’	waters	waters	ὕδατα	ὕδατα	wody	wody	води	води
‘пригодност’	support or become capable of supporting	—	μέσα στα οποία αναπτύσσονται ή δύνανται να αναπτυχθούν	-όν (Gen.)	w których żyją lub będą mogły żyć	-owe	в които живеят или биха могли да живеят	за
‘риба от определен вид’	fish belonging to species Salmonidae	salmonides	οι ιχθύες που ανήκουν σε είδη, όπως	σαλμονιδ-	ryby z gatunków takich jak	losoś	риби от видове като	риби
	Cyprinidae	cyprinid	Cyprinidae	κυπρινοειδή	Cyprinidae	karpiove	Cyprinidae	πъстървови шаранови

Признаците ‘вода’ и ‘риба (от определен вид)’ са изразени лексикално, докато признакът ‘пригодност’ е изразен синтактично, флективно и морфологично, при което съответствията във формата са следните: в бълг. — предлогът *за*, в пол. — суфиксът за относителното прилагателно *-ow-*, в гр. — генетив за принадлежност, а в английски — нулев формален изразител.

²⁷ При по-високо ниво на абстракция може да се приеме, че ‘X е пригоден за Y’ = ‘X е добър за Y’, т.е. ‘пригодност’ е (утилитарно) ‘добро’.

Концепт ВЪЗДУХ

Въздухът се посочва като основен елемент на околната среда и според това основание, както и заради общоизвестната му първичност за екзистенцията¹ тук бе обособен като базов концепт, чието терминиране анализираме. Основните лексеми, с които в изследваните езици се назовава невидимото газообразно вещество, което обгръща Земята, и които са възприети в терминологиите на природните науки, са:

<i>air</i>	<i>αέρας</i>	<i>powietrze</i>	<i>въздух</i>
------------	--------------	------------------	---------------

Материалното съвпадение в гръцки и английски², двата езика, за които е известно, че са донори на етимони за останалите, е предпоставка да очакваме в тази терминологична група формалните съвпадения и материалните интернационализми да са по-голям брой.

(ИТ) В синхронен план и четирите термина са домашните общоупотребими думи за понятието. В законодателството на ЕС чрез правни определения се фиксират следните термини:

32008L0050	<i>ambient air</i>	<i>ατμοσφαιρικός αέρας</i>	<i>powietrze</i>	<i>атмосферен въздух</i>
------------	--------------------	----------------------------	------------------	--------------------------

(ВнФ) В английски, а под негово влияние и в гръцки и български, са възприети термини словосъчетания от типа A+N. Изборът на двучленен термин описание вероятно е наложен от стеснителното правно определение³ (срв. дефинициите по-долу).

Цитираната директива измества Директива 31996L0062, от която в гръцки, полски и български личи етапът на терминологично търсене на подходящ еквивалент за примарния термин в англ. *ambient air*. Срв.:

¹ Срв. античното философско разбиране за първоосновите на света (четирите стихии или елемента): въздух, вода, земя и огън.

² Произходът на англ. *air* е гръцки: < ст.-фр. *air* < лат. *aer* < ст.-гр. *ἀήρ* (OED). Славянските думи: бълг. *въздух*, рус. *воздух*, чеш. и словаш. *vzduch* < ст.-слав. *въздоухъ*, се сочат като семантични калки на ст.-гр. *ἀήρ* (ЭССЯ).

³ Директивата регулира качеството на въздуха, като се изключва 'въздухът на работното място'. Това изключение вероятно включва и открити пространства в промишлени и други инсталации, които не са достъпни за широката общественост (КРЕМЕР, 2008: 467).

31996L0062	<i>ambient air</i>	<i>αέρας του περιβάλλοντος</i>	<i>otaczające powietrze</i>	<i>околен въздух</i>
32008L0050	<i>ambient air</i>	<i>ατμοσφαιρικός αέρας</i>	<i>powietrze</i>	<i>атмосферен въздух</i>

„Предтермините“, ако могат така да се нарекат, *αέρας του περιβάλλοντος*, *otaczające powietrze* и *околен въздух*, са необичайни неологични съчетания. Чрез определенията *του περιβάλλοντος*, *otaczające* и *околен* се цели да се предаде значението на елемента *ambient* ‘който заобикаля, обгръща’. Впоследствие законодателят се отказва от тези номинации, като в български и гръцки се възприемат утвърдените в различни области термини *атмосферен въздух* и *ατμοσφαιρικός αέρας*⁴, а в полски — еднословният родов термин *powietrze*. С други думи, предпочетена е употребата на налични в езика единици пред структурни калки или неологични словосъчетания. Въпреки това те се откриват в текстовете и заглавията на някои актове. Срв. частите от заглавия:

32004D0224	<i>ambient air</i>	<i>αέρας του περιβάλλοντος</i>	<i>otaczające powietrze</i>	<i>околен въздух</i>
32004D0279	<i>ambient air</i>	<i>ατμοσφαιρικός αέρας</i>	<i>powietrze</i>	<i>атмосферен въздух</i>

(ВТФ) Съпоставителният анализ по параметър вътрешна форма на фиксираните термини *ambient air*, *ατμοσφαιρικός αέρας*, *powietrze*, *атмосферен въздух* разкрива следните съответствия на компонентите от значението, изразено в дефинициите, и от формата:

„атмосферен въздух“ означава въздухът на открито в тропосферата⁵, с изключение на този на работните места, определени с Директива 89/654/ЕИО (20), за които се прилагат разпоредбите относно здравето и безопасността на работното място и до които членовете на обществеността нямат редовен достъп;

Със съкращения:

‘ambient air’ shall mean outdoor air in the troposphere, excluding workplaces ...

«ατμοσφαιρικός αέρας»: ο αέρας της τροπόσφαιρας στους εξωτερικούς χώρους, εξαιρουμένου του αέρα στους χώρους εργασίας...

„powietrze” oznacza powietrze troposferyczne na zewnątrz budynków, z wyjątkiem miejsc pracy...

⁴ В гръцкия и българския термин, при които е налице материално сходство на подчинените елементи *ατμοσφαιρικός* и *атмосферен*, се наблюдава тавтология, тъй като *атмосферата* (гр. *ατμόσφαιρα*), т.е. газовата обвивка на Земята, се нарича в общоупотребимия език *въздух* (гр. *αέρας*). *Атмосфера* е термин, използван също по отношение на други небесни тела, но лексемите *air*, *αέρας*, *powietrze*, *въздух* и под., които са основни за изразяването на наивната картина на света, се отнасят само до земната газова обвивка.

⁵ *Тропосфера* и *атмосфера* се съотнасят като част към цяло.

‘въздух’	air	<i>air</i>	αέρας	<i>αέρας</i>	powietrze	<i>powietrze</i>	въздух	<i>въздух</i>
‘разположение’	outdoor (air) in the troposphere	<i>ambient</i>	της τροπόσφαιρας στους εξωτερικούς χώρους	<i>ατμόσφαιρα</i>	(powietrze) troposferyczne na zewnątrz budynków	—	на открито в тропосферата	<i>атмосфера</i>

За нито един от термините не може да се твърди, че чрез формата си еднозначно информира за компонента от значението ‘outdoor’, ‘στοις εξωτερικούς χώρους’, ‘na zewnątrz budynków’, ‘на открито’.

За европейския законодател централен проблем, свързан с въздуха, е неговото замърсяване, за което е доказано, че има негативно отражение върху човешкото здраве. Това налага приемането на редица директиви, програми, норми и различни „административни инструменти“ за опазване на въздуха. Замърсяването е вид ‘въздействие’ и затова се анализира подробно в частта, посветена на съответния концепт. Тук е целесъобразно да отбележим основните термини и техните варианти от групата на ‘въздух’, които се използват в актовете, засягащи замърсяването. Това са:

1.	<i>air pollution</i>	<i>ατμοσφαιρική ρύπανση</i>	<i>zanieczyszczenie powietrza</i>	<i>атмосферно замърсяване</i>
2.	<i>atmospheric pollution</i>		<i>zanieczyszczenie atmosferyczne</i>	<i>замърсяване на въздуха</i>

Вариантността е лексикална, като в основата ѝ е синонимията на *атмосфера* и *въздух* (и под. в останалите езици). Тези единици се явяват опорни терминоелементи на други, структурно по-сложни:

31981D0462	<i>long-range transboundary air pollution</i>	<i>διαμεθωριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση</i>	<i>transgraniczne zanieczyszczenie powietrza na dalekie odległości</i>	<i>трансгранично замърсяване на въздуха на далечни разстояния</i>
------------	---	--	--	---

Тези формулировки са възприети пряко от международната *Конвенция за трансгранично замърсяване на въздуха на далечни разстояния (Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution)* на ООН от 1979 г.⁶, т.е. не са повлияни от европейската интеграция.

Понятийни връзки с въздуха има *озонът*, като газов компонент на атмосферата (част от цялото). *Тропосферният озон* обаче е вид замърсител, чието присъствие „се дължи на преобразуването на прекурсорни вещества под въздействието на светлина и химически реакции“ (КРЕМЕР, 2008: 471)⁷. Термините, на които ще спрем вниманието си, са следните:

⁶ Ратифицирана от Народна република България през 1981 г., от Република Гърция през 1983 г. и от Полската народна република през 1985 г.

⁷ Срв. Директива 32008L0050: ‘Ozone is a transboundary pollutant formed in the atmosphere from the emission of primary pollutants’.

32008L0050	<i>ozone precursor substances</i>	<i>πρόδρομες ουσίες του όζοντος</i>	<i>prekursorowy ozonu</i>	<i>прекурсори на озона</i>
------------	-----------------------------------	-------------------------------------	---------------------------	----------------------------

(ИТ) В три от езиците (англ., пол., бълг.) е налице материално сходство при два терминоелемента, които са интернационализми: единият е от латински произход < *praecursor* ‘някой / нещо преди друг / друго нещо’, а другият — от гръцки *ozon* < *ὄζω* ‘издавам миризма’. Гръцкото терминосъчетание *πρόδρομες ουσίες του όζοντος* се отличава от останалите по това, че е конструирано с домашно езиково градиво. Въпреки това остава сходно с тях, тъй като представлява калка: *πρό-δρομος* ‘предтеча’ е гръцкото съответствие на *prae-cursor* — ‘който тича отпред’, а *όζον* е обратна заемка от немски. Като цяло съпоставката разкрива калкиране, а термините се съотнасят така, че съгласно възприетия критерий следва да се определят като интернационализми.

(ВнФ) Термините са оформени като подчинителни съчетания с главен член съществително или именна група (в английски и гръцки) и подчинени части съществителни (в гр. и пол. в родителен падеж или несъгласувано определение). Те са от типа:

N+N+N	A+N+Ng	N+Ng	N+P+N
-------	--------	------	-------

Във формално отношение английският и гръцкият термин се отличават с по-сложна структура, срв. съответствията:

главна част	<i>(precursor) substances</i>	<i>(πρόδρομες) ουσίες</i>	<i>prekursorowy</i>	<i>прекурсори</i>
подчинена част	<i>ozone</i>	<i>του όζοντος</i>	<i>ozonu</i>	<i>на озона</i>

(ВтФ) За вътрешната форма на термините може да се съди по следните съответствия между компонентите на езиковата форма и значението, срв. с дефинициите:

‘ozone precursor substances’ means substances which contribute to the formation of ground-level ozone, some of which are listed in Annex X.

«πρόδρομες ουσίες του όζοντος»: ουσίες οι οποίες συμβάλλουν στη δημιουργία όζοντος σε επίπεδο εδάφους, μερικές από τις οποίες αναγράφονται στο Παράρτημα X.

„prekursorowy ozonu” oznaczają substancje mające udział w tworzeniu ozonu w warstwie przyziemnej, z których niektóre są wymienione w Załączniku X.

„прекурсори на озона“ означава вещества, които допринасят за образуване на приземния озон, някои от които са изброени в Приложение X.

‘вещества’	substances	<i>substances</i>	ουσίες	<i>ουσίες</i>	substancje	<i>prekursor</i>	вещества	<i>прекурсор</i>
‘каузация’	contribute to the formation	<i>precurs-or</i>	συμβάλλουν στη δημιουργία	<i>πρόδρομες</i>	mają udział w tworzeniu		допринасят за образуване	
‘елемент на въздуха’	of ground-level ozone	<i>ozone</i>	όζον σε επίπεδο εδάφους	<i>όζον</i>	ozon w warstwie przyziemnej	<i>ozon</i>	приземен озон*	<i>озон</i>

* *Приземен озон* и екв. *ground-level ozone, όζον σε επίπεδο εδάφους, ozon w warstwie przyziemnej* се откриват като самостоятелни термини в заглавието на Решение 32003D0507.

В полски и български елементите от формата *prekursor* и *прекурсор* съчетават двата семантични признака: ‘вещество’ и ‘каузация’, тъй като в *прекурсор* като специален термин в химията има значение ‘изходно вещество, което се използва за синтез на други вещества’. Може да се добави, че агентивните суфикси *-or, -op* повтарят семата ‘каузация’, т.е. явяват се словообразователно редундантен елемент⁸.

Накрая в тази част спираме вниманието си върху начина, по който се терминира в четирите езика още един замърсител на въздуха — праховите частици. Понятийната им връзка с ‘въздух’ е явна в контекста на правната норма. Срв.:

32008L0050	<i>particulate matter</i>	<i>σωματίδια</i>	<i>pył zawieszony</i>	<i>прахови частици</i>
------------	---------------------------	------------------	-----------------------	------------------------

В същата директива, 32008L0050, се фиксират кратки форми на термини за определен размер прахови частици. Тези термини имат форма на буквени (инициални) абривиатури в съчетание с цифри⁹, в каквито по правило изобилстват научно-техническите текстове. Например:

32008L0050	<i>PM10</i>	<i>AΣ10</i>	<i>PM10</i>	<i>ПЧ10</i>
------------	-------------	-------------	-------------	-------------

„ПЧ10“ означава прахови частици, които преминават през размерно-селективен сепаратор, определен съгласно референтния метод за определяне и измерване на ПЧ10, EN 12341, с 50-процентна ефективност на задържане при аеродинамичен диаметър от 10 μm;

Със съкращения:

‘PM10’ shall mean particulate matter which passes through a size-selective inlet...

«AΣ10»: τα σωματίδια που διέρχονται διά στομίου κατά μέγεθος διαλογής...

„PM10” oznacza pył przechodzący przez otwór sortujący...

⁸ По-подробно за ролята на редундантността вж. MALOCHA-KRUPA, 2003: 21 и цит. там литература.

⁹ Другият дефиниран размер прахови частици е 2,5 μm, респ. термините са: PM2,5, AΣ2,5 и ПЧ2,5.

При езиците, използващи латинската графика (англ. и пол.), абривиатурата е идентична, но тя има опора в пълната форма на термина само в английски — PM *particulate matter*. В полски абривиатурата е зета с цел интернационализиране на номинацията, като асоциативната връзка с изначалния термин *pył zawieszony* се запазва частично, по съвпадение: P — *pył*¹⁰. Двата езика с азбука, различна от латиницата, имат собствени буквени съкращения, съответстващи на двата терминоелемента от пълната форма, която в гръцки (както и в полски) не личи от дефиницията, а от други употреби: *αιωροβμενα σωματίδια* — АΣ и ПЧ — *прахови частици*. Участието на цифра в знака подчертава неговия символен графичен характер, като донякъде затруднява превръщането му в самостоятелна езикова единица¹¹. Привеждаме тези примери с уточнението, че те само илюстрират утвърдената практика на ЕС да борави със съкращения, към които в различните езикови версии подходът е различен и невинаги последователен¹². За класификацията и типологията на съкратените термини в съпоставителен план е необходимо отделно нарочно изследване върху по-голям корпус от примери. Актуалността на едно подобно изследване се мотивира от изтъкнатото от К. Меър относно масовото разпространение на акронимите в съвременния (на XX в.) английски език (наред с т.нар. *clippings* и *blends*, акронимите се представят като най-висококачествени формации, базирани на съкращаването). Според автора нарасналата продуктивност на акронимите представлява пряк отговор на комуникационната среда на XX в. — акронимите са стратегия, която улеснява управлението на огромното количество научни термини, необходими на технологично усложнения съвременен свят (MAIR, 2006: 38).

¹⁰ М. Попова нарича абривиацията „графична техника за терминологична номинация“ (2012: 407).

¹¹ Срв. произнасянето на подобни зети от английски и детерминологизирани единици: *mp3* — бълг. [ем-пе-три] / [ем-пе-тройка], гр. [ем-пе-трия], пол. [ем-пе-тши] и [ем-пестройка].

¹² Срв. в Директива 32002L0049 относно оценката и управлението на шума в четирите езика (вкл. в гр. и бълг.), където са възприети следните означения за индикаторите за шум: *Lden, Lday, Levening*.

Концепт ПОЧВА / ЗЕМЯ

Един от безспорните елементи на околната среда, които се посочват в определенията за нея, е и почвата. Въз основа на това приехме ПОЧВА за базов концепт на тематичната област, чието терминологично ще бъде разгледано в съпоставителен план. В метаезика на изследването възприехме директно лексикалната единица *почва*, с която се назовава горният слой на земната кора. На по-високо ниво на абстракция това природно образувание се мисли като ЗЕМЯ и представите за него са неделими от представите за земята, като първичен елемент на света, в който живеем и който взаимодейства с водата, въздуха и живите организми¹. Затова е обосновано именуването на концепта чрез две лексеми: *почва* и *земя*.

Виждането на природните науки за тясната връзка между почвата и останалите елементи — вода, въздух, животни и растения, климат и човек² — е залегнало и в основата на европейското законодателство за околната среда. Затова проблематиката на почвите се засяга в различни закони — в рамковите закони за околната среда, в законите за земеделските земи, за горите, за териториалното устройство, за мините и кариерите, за отпадъците и др. На този етап обаче липсват нарочни актове на ЕС за опазването на почвите и във връзка с това системната група от термини за този концепт е по-слабо развита в сравнение с другите, които тук анализираме.

Основните лексеми в законодателството на ЕС, които изразяват концепта, са:

<i>soil</i>	<i>ἔδαφος</i>	<i>gleba</i>	<i>почва</i>
-------------	---------------	--------------	--------------

(ИТ) Лексемите имат домашен произход. Полската е стара заемка от латински, отдавна възприета в езика (смята се за домашна), и затова няма

¹ Земята, заедно с въздуха, водата и огъня, е една от четирите стихии в Аристотелевата природна философия, добила широка популярност в следренесансова Европа. Известно е и фолклорното митологично мислене за земята като утроба, като майка хранителка и символ на стабилност.

² Почвознанието, науката за почвите, е многостранно обвързано с различни дисциплини: геология, физическа география, химия, хидрология, аграрни науки (вкл. ботаника), антропология и др.

материално съвпадение с българската по линия на славянското родство на двата езика. Няма съвпадение и с английската, въпреки че *soil* също се извежда от народния латински — срв. лат. *gleba* ‘буца’ и **solum* ‘земя’ (и **solium* ‘място’). (ВнФ) По форма термините са непроизводни съществителни и като такива не се анализират по параметър вътрешна форма. Целесъобразно е обаче да цитираме правното определение на *почва* от акт на ЕС (Директива 32010L0075), от което се вижда обемът на понятието:

„почва“ означава най-горният слой на земната кора, разположен между основната скала и повърхността. Почвата се състои от минерални частици, органична материя, вода, въздух и живи организми;

От определението се вижда, че европейският законодател приписва на термините за ‘почва’ широко значение, което включва не само общоприетото (антропоцентрично) виждане ‘повърхностният слой на земната кора, който се обработва и засява (в който се развиват растенията)’, но и специализираната геоложка перспектива, съгласно която почвата обхваща и подпочвените слоеве (до основната скала).

От съпоставката на правното определение на *почва* в четирите езика се установяват следните еквивалентности за съставлящите елементи на понятието, както следва:

32010L0075	1.	<i>mineral particles</i>	<i>ανόργανα συστατικά</i>	<i>cząstki mineralne</i>	<i>минерални частици</i>
	2.	<i>organic matter</i>	<i>οργανικά συστατικά</i>	<i>materia organiczna</i>	<i>οργανична материя</i>
	3.	<i>water</i>	<i>νερό</i>	<i>woda</i>	<i>вода</i>
	4.	<i>air</i>	<i>αέρας</i>	<i>powietrze</i>	<i>въздух</i>
	5.	<i>living organisms</i>	<i>έμβιοι οργανισμοί</i>	<i>organizmy żywe</i>	<i>живи организми</i>

В различни актове на ЕС (не само за околната среда, но и за други области, напр. земеделие и животновъдство) се срещат редица термини за назоваване на различните видове почви, например:

1.	<i>organic soil</i>	<i>οργανικόν έδαφος</i>	<i>gleba organiczna</i>	<i>οργανична почва</i>
2.	<i>sandy loam*</i>	<i>πηλώδες έδαφος</i>	<i>gleba piaszczysto-gliniasta</i>	<i>песъчливо-глинеста почва</i>
3.	<i>mineral soil</i>	<i>ανόργανο έδαφος</i> <i>ανόργανο στρώμα</i>	<i>gleba mineralna</i>	<i>минерална почва</i>

* В английската терминология *loam* ‘глина, глинеста почва’ е хипоним на *soil*.

Тези единици са заети от геологичните науки, но за тях не се откриват дефиниции в европейското законодателство за околната среда, затова ги оставяме тук без анализ.

Понятиено свързани с концепта ‘почва’ са и термини като *ерозия* и *опустиняване*, при които основният признак е ‘въздействие’. Тук ще се

ограничим да отбележим, че в документите, отнасящи се до тематичната стратегия за опазване на почвите (напр. 52012DC0046), се среща вариантност на терминологични словосъчетания с елемент ‘почва’. В терминоелементите на тези съчетания се проявява характерната за общоупотребимите езици синонимия на *soil* и *land*, *έδαφος* и *γη*, *почва* и *земя*, срв. употребите в двете колони:

1.	<i>soil degradation</i>	<i>land degradation</i>
	<i>διάβρωση του εδάφους</i>	<i>διάβρωση των γαιών</i>
	<i>degradacja gleby</i>	—
	<i>деградация на почвите</i>	<i>деградация на земята</i>
2.	<i>desertification, land degradation and drought</i>	<i>soil degradation caused by human activities</i>
	<i>απερήμωση, η υποβάθμιση των γαιών και η ξηρασία</i>	<i>υποβάθμιση του εδάφους που οφείλεται στις ανθρώπινες δραστηριότητες</i>
	<i>pustynnienie, degradacja gleby i susze</i>	<i>degradacja gleby powodowana działalnością człowieka</i>
	<i>опустиняване, деградация на земята и сушите</i>	<i>деградация на почвата, причинена от човешка дейност</i>

Вариантността в английски, гръцки и български вероятно се дължи на липсата на основна правна регулация на ЕС за почвите и свързаната с нея стандартизация на терминологията. В полски последователно се използва терминът *gleba*, който замества утвърдения в полското национално законодателство термин *powierzchnia ziemi* ‘повърхност на земята’³. Замяната му в езика на ЕС с по-точен езиков еквивалент на *soil* би могла да се обясни с общата тенденция към унифициране на терминологията (JENDROŠKA, 2012: 96; СНОЈНАСКИ, 2012).

Както отбелязахме по-рано в теоретичната част, за елементи на околната среда в някои дефиниции се признават не само хората, флората и фауната, почвата, водите и въздухът, но също така климатът, ландшафтът, местообитанията и материалните ценности (КРЕМЕР, 2008: 63). Концептуалният подход, който възприехме в това изследване, позволява да отнесем понятието ландшафт към концепта ‘почва / земя’ на основанието, че под ландшафт се разбира обликът на дадена ‘територия’, т.е. на дадена ‘част от земната повърхност’. В *Европейската конвенция за ландшафта (European Landscape Convention)* от 2000 г. дефиницията в превод от английски на български гласи⁴:

³ Среща се като еквивалент на *land* напр. в 32004L0035 (вж. дефиницията на *environmental damage*).

⁴ Конвенцията е многостранен международен договор, който все още не е част от хармонизираното законодателство на ЕС. Вж. <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Landscape/default_en.asp> и също <http://www3.moew.government.bg/files/file/KVESMS/conventions_full/Convention_landshaft_bg.pdf> [09.04.2015].

„Ландшафт“ е територия, специфичният облик и елементите на която са възникнали като резултат на действия и взаимодействия между природни и/или човешки фактори.

Въпреки че ландшафтът се взема под внимание от европейския законодател в контекста на проблемите на околната среда (напр. в директивите относно оценката на въздействието върху околната среда, вж. 32014L0052), не се открива нарочно правно определение на понятието в акт на ЕС. За момента в актовете се използват утвърдените в националните специализирани езици термини, срв:

32014L0052	1.	<i>landscape</i>	<i>τοπίο</i>	<i>krajobraz</i>	<i>ландшафт</i>
	2.	<i>natural landscape</i>	<i>φυσικό τοπίο</i>	<i>krajobraz naturalny</i>	<i>природен ландшафт</i>
	3.	<i>built landscape</i>	<i>δομημένο τοπίο</i>	<i>krajobraz zabudowany</i>	<i>застроен ландшафт</i>

(ИТ) За тези термини може да се отбележи, че са съотнесими по форма и съдържание и това се дължи на паралелното им създаване под влияние на общ прототип. Материалното сходство между английския и българския термин се обяснява с германско влияние: *landscape* възхожда към германската дума *landschap* (< *land* + *-schap*)⁵, а *ландшафт* в български е заемка от немски през руски < рус. *ландшафт* < нем. *Landschaft*. Структурното значение на полския термин показва, че *kraj-obraz* е словообразователна калка на същия германски прототип. Гръцкият термин се отличава формалноструктурно, като възхожда към романски първоизточник — в речниците се сочи като френска преводна заемка, навлязла през италиански *τοπίο* < итал. *paesaggio* < фр. *paysage*. Определенията в терминосъчетанията *natural*, *φυσικό*, *naturalny*, *природен* и *built*, *δομημένο*, *zabudowany*, *застроен* напълно си съответстват семантично и категориално, срв. представянето на структурите:

2.	A+N	A+N	N+A	A+N
3.	Pp+N	Pp+N	N+Pp	Pp+N

Стандартизирането на терминологията, свързана с проблемите на ландшафта, предстои в близкото бъдеще, с оглед на тяхната актуалност.

⁵ Думата не е новозаета — първата ѝ употреба в английски език датира от 1598 г. (MWD).

Концепт ВЪЗДЕЙСТВИЕ (върху околната среда)

По-рано отбелязахме, че разгледаните дотук концепти не са равностойни. Отношенията помежду им се определят като отношения на включване — концептът ОКОЛНА СРЕДА включва: ЧОВЕК, ЖИВОТНО, РАСТЕНИЕ, ВОДА, ВЪЗДУХ, ПОЧВА / ЗЕМЯ, като се явява надреден по отношение на тях. В дефиницията, която ни послужи като основание за обособяването на базовите концепти на интересуващата ни предметна област (31991L0414), наред с живите и неживите ѝ съставлящи, се посочват и „взаимодействието между тях, както и всички взаимовръзки между тях и живите организми“ като равнопоставени елементи. Логически погледнато, в единия случай става дума за индивиди и обекти, а в другия — за отношения (релации). Изхождайки от същността и целите на правото на околната среда¹, които са насочени основно към регулиране на човешката дейност, така че да се повлияе по определен начин на околната среда, както и от цитираната дефиниция, обособихме и ВЪЗДЕЙСТВИЕ като базов концепт на областта околна среда. Разглеждаме ВЪЗДЕЙСТВИЕ като мисловен модел на определено отношение, чийто обект е ОКОЛНАТА СРЕДА, заедно с елементите, които обхваща².

Концептът ВЪЗДЕЙСТВИЕ има особено широко и разнородно съдържание. Общата ни представа за този концепт се свързва с елементарното значение ‘каузация’³, при което има обусловеност на причина и следствие: ‘А причинява (поражда, предизвиква, каузира) R’ или в разширен вид ‘А причинява (каузира) R на В чрез I’. В отношението участват: 1) каузатор (актант) — А, 2) обект на действието — В, 3) резултат —

¹ По-горе цитирахме определението на л. Кремер (2008: 63): „... екологичното право е сборът от правните мерки, които се опитват да предпазят, защитят и подобряват части от или цялата околна среда“.

² В контекста на теорията за семантичните роли ‘въздействие’ и ‘околна среда’ могат да се разглеждат като участници в предикатно-аргументна сцена. Тук не си служим последователно с тезите на тази теория.

³ Ю. Д. Апресян включва предиката *каузировать* в речника на семантичния език като изразител на елементарно значение, което в естествения език се реализира с разнообразни средства, напр. *вызывать* < *порождать*, *приводить к* >, *причина* < *основание* >, *из-за* < *от, по* >, *потому что*, *так как* < *поскольку, поэтому* > и др. (АПРЕСЯН, 1995: 70, 76 и сл.).

R и 4) инструмент — I⁴. Причинителите на въздействието (в позицията на каузатор) в интересувашата ни област могат да бъдат природни⁵ или антропогенни. За това изследване постулираме, че по подразбиране актантът е ‘човекът’ с неговата дейност, и във връзка с това анализираме термините, изразяващи понятието за антропогенно въздействие върху околната среда. Респективно, обект се явява околната среда и (имплицитно) всеки от нейните елементи. Резултатът от въздействието са промените в състоянието на околната среда в нейната цялост или на определени нейни елементи. Тези промени подлежат на оценка — по-често тя е отрицателна и значително по-рядко положителна⁶. Безспорно е, че човешката дейност има негативно влияние върху заобикалящата природа, но в съвременния развит свят се утвърждава стремежът към положително въздействие върху нея или поне към ограничаване на негативното⁷. Пред лингвистичния анализ се изправя въпросът дали оценката е езиково изразена в терминологичните единици, назоваващи явления, които не са неутрални в аксиологически план.

Най-близко до формулираното по-горе разбиране за концепта ‘въздействие’ е съдържанието и респ. значението на термина *environmental impact*⁸. Независимо от формалната му разчлененост (двусъставност), тук го приемаме за основен лексикален изразител на концепта с оглед на неговата понятийна (и терминологична) примарност. За този термин е известно, че е създаден в англоезична среда и е свързан с правния инструмент, наречен *environmental impact assessment* — *EIA* (оценка на въздействието върху околната среда, или ОВОС), който произхожда от американския закон за околната среда *National Environmental Policy Act* — *NEPA*⁹. Тези факти

⁴ *Каузирам* е предикат от втори ред (най-малко), защото втората синтактична позиция се заема от име на ситуация със свой предикат (Апресян, 1995: 76).

⁵ Природното въздействие се дефинира по следния начин:

„емисии от природни източници“ означава емисии на замърсители, които не са причинени пряко или непряко от човешка дейност и включват такива явления, като вулканични изригвания, сеизмична активност, геотермална активност, пожари в диви местности, бурни ветрове, морски пръски или повторно суспендиране в атмосферата или пренос на природни частици от сухите региони; (32008L0050).

⁶ В науките за околната среда въздействията се делят още на преки и непреки.

⁷ От гледна точка на околната среда антропогенните промени са негативни, но някои от тях (напр. превръщането на естествени терени в земеделски земи или урбанизирани територии) носят полза на човека.

⁸ Вж. дефиницията по-долу.

⁹ Проблематиката на ОВОС (вкл. академичният курс) в България се въвежда през 90-те години на XX в., като се опира на американския модел на *State Environmental Quality Review (SEQR)*, САЩ (по материали от личния професионален лекционен архив на Г. Пухалев). Тогава се формира и съответната основна терминология, която до голяма степен се запазва и в специализирания език на европейската интеграция. Предполагаме, че аналогични процеси протичат и в останалите страни, още повече, че „ЕО (ЕС) се е присъединила към значителен брой международни конвенции в областта на околната среда и към множество протоколи, издадени в изпълнение на тези конвенции. Тези конвенции са наречени „смесени конвенции“ (КРЕМЕР, 2008: 66).

ни дават основание да смятаме английската форма за изходна и респ. за терциум компарационис при езиковата съпоставка, срв.:

<i>environmental impact</i>	περιβαλλοντικές επιπτώσεις	<i>oddziaływanie na środowisko</i>	въздействие върху околната среда
-----------------------------	-------------------------------	--	-------------------------------------

(ИТ) Единиците в гръцки, полски и български са преводни заемки (образувани с домашни средства) и по-точно, структурни фразеологични калки на изходния английски термин *environmental impact*, който смятаме, че възниква като фразеологичен неологизъм. Секундарността на гръцката, полската и българската терминология е обяснение за съществуването на вариантност — в цитираната разпорежда в гръцки е фиксиран вариантът *περιβαλλοντική συνέπεια*, но в други актове и в различни специализирани текстове се предпочита *περιβαλλοντικές επιπτώσεις* или *επιπτώσεις στο περιβάλλον*. Същото понятие се означава и с варианта *περιβαλλοντικός αντίκτυπος*¹⁰ (32005L0032). В полските версии на актовете, наред с *oddziaływanie na środowisko*, се използва и терминът *wpływ na środowisko*. В българската терминология приравняването на терминоелемента слово-съчетание на (*върху / за / по*) *околната среда* с прилагателното *екологичен*, което коментирахме по-горе, се потвърждава и тук с паралелната употреба (напр. в 52014DC0252 и в специализираната литература) на двете формации: *въздействие върху околната среда* и по-оперативната *екологично въздействие* (вж. КРЕМЕР, 2008: 278 и сл.).

Вариантност при терминоелементите *impact* и *effect*¹¹, посочвана като терминологична синонимия, се наблюдава и в примарната англезична терминология, а това дава отражение върху секундарните терминологични системи¹².

(ВнФ) Термините, които посочихме като основни, са сходни по това, че представляват фразеологично (подчинително) съчетание от главен член съществително и подчинен член: а) прилагателно (*environment-al*, *περιβαλλον-τικός*) или б) несъгласувано определение — предложна конструкция (*στο περιβάλλον, na środowisko, върху околната среда*), срв.:

A+N	A+N	N+P+Nacc	N+P+A+N
-----	-----	----------	---------

От символното представяне личи, че при преводното заемане структурните особености на изходния английски термин са възпроизведени само в гръцки.

¹⁰ В речниците се сочи преводно заемане от фр.: *αντίκτυπος* < фр. *répercussion* (ЛКНЕ).

¹¹ В законодателството на Австралия аналогичният акт за ОВОС се нарича *Environment Effects Act 1978*.

¹² В дидактични материали (глосарий) от личен професионален архив от 90-те години на ХХ в. се постулира следното: „EFFECTS / IMPACTS: ЕФЕКТИ / ВЪЗДЕЙСТВИЯ — понятията „ефекти“ и „въздействия“ за целите на курса по ОВОС са синоними“.

(ВтФ) В Регламент 32001R0761 термините се фиксират чрез следните правни определения:

“environmental impact” shall mean any change to the environment, whether adverse or beneficial, wholly or partially resulting from an organisation’s activities, products or services;

«περιβαλλοντική συνέπεια»: οποιαδήποτε αλλαγή στο περιβάλλον είτε αρνητική είτε θετική, η οποία οφείλεται εξ ολοκλήρου ή εν μέρει στις δραστηριότητες, τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες ενός οργανισμού,

„wpływ na środowisko naturalne” oznacza każdą zmianę w środowisku, korzystną lub szkodliwą, która w całości lub częściowo wynika z działalności organizacji, jej produktów lub usług;

„въздействие върху околната среда“ означава всяка неблагоприятна или благоприятна промяна на околната среда, която изцяло или частично е резултат от дейността, продуктите или услугите на дадена организация;

Съпоставката на структурното значение на формата на *environmental impact* и еквивалентите му в останалите езици с изразеното в дефинициите значение показва следните съответствия:

‘човек’	organisation	—	οργανισμός	—	organizacja	—	οργανизация	—
‘въз-действие’	change resulting (from activities, products, services)	<i>impact</i>	αλλαγή η οποία οφείλεται (στις δραστηριότητες, τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες)	<i>συνέπεια</i>	zmiana, która wynika (z działalności, produktów, usług)	<i>wpływ</i>	промяна, която е резултат (от дейността, продуктите, услугите)	<i>въздействие</i>
‘среда’	environment	<i>environmental</i>	περιβάλλον	<i>περιβαλλοντική</i>	środowisko	<i>środowisko naturalne</i>	οколната среда	<i>οколната среда</i>

Семантичният признак ‘човек’ (каузаторът) тук е изразен в съдържанието, но не и във формата на термина, т.е. той е имплицитен. Признакът ‘среда’, съответстващ на обекта на действието, има едни и същи лексикални изразители във формата и в значението на термините. При номинационния признак ‘въздействие’ съответствието на елементите от формата с елементи от значението се открива при семантично разлагане. Съответствието се оказва непълно: напр. в гръцки *συνέπεια*¹³ ‘последствие’ и *αλλαγή* ‘промяна’ не са взаимозаменяеми в повечето контексти, въпреки че имат обща сема ‘резултат (от действие)’. По-подходящо съответствие

¹³ Първото значение на съществителното *συνέπεια* в общоупотребимия гръцки език е ‘последователност, постоянство’ и то не е свързано с отношението ‘каузация’.

в гръцки за признака ‘въздействие’ е елементът, изразяващ действителен признак, *επίπτωση* ‘влияние’¹⁴ (вж. по-горе вариантността). Той се съотнася и с пол. *wpływ* ‘влияние’.

Гореописаните единици се явяват елементи на други ключови термини за изучаваната област, например споменатите по-рано:

32014L0052	<i>environmental impact assessment (EIA)</i> ¹⁵	<i>αξιολόγηση (εκτίμηση) περιβαλλοντικών επιπτώσεων</i> (АПЕ)	<i>ocena oddziaływania na środowisko (ООŚ)</i>	<i>оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)</i>
------------	--	---	--	--

(ИТ) Както и при разгледания по-горе ред термини, и тук примарна е английската терминологична номинация (фразеологичен неологизъм), която се репродуцира в останалите езици. (ВтФ) Термините по форма са словосъчетания, в които *environmental impact* и съответствията му са определения на опорните съществителни *assessment*, *αξιολόγηση*, *ocena*, *оценка*. (ВтФ) Последните са семантични (и формални в двата славянски езика) еквиваленти, означаващи в общоупотребимите езици ‘съждение за качествата и/или стойността на нещо’, Тук те изразяват номинационния признак ‘серия от действия’ (обобщено ‘действие’), както личи от изброителните дефиниции, срв. началото:

“environmental impact assessment” means a process consisting of:...

«εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων»: νοείται η διαδικασία που συνίσταται...

„ocena oddziaływania na środowisko” oznacza procedurę obejmującą:...

„оценка на въздействието“ означава процес...

(ВтФ) Съответствията по параметър вътрешна форма при този компонент са следните:

‘действия’	process	assessment	διαδικασία	εκτίμηση	procedura	ocena	процес	оценка
------------	---------	------------	------------	----------	-----------	-------	--------	--------

По англо-американски образец широко разпространение добиват и буквените абривиатури на пълната форма на термина в съответния език — *EIA*, *ΑΠΕ*, *ООŚ*, *ОВОС*.

¹⁴ Етимологично се извежда от *πτώση* ‘падане’, което е резултат на действието *πέφτω* ‘падам’. Според речникови данни *επίπτωση* е словообразователна (структурна) калка от фр. *incidence* (ЛКНЕ).

¹⁵ Възхожда към *Конвенцията за оценка на въздействието върху околната среда в трансграничен контекст на Икономическата комисия на ООН за Европа* от 25 февруари 1991 г. (*The United Nations / Economic Commission for Europe Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context; Σύμβαση της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη σχετικά με την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό πλαίσιο*).

Терминът *environmental impact assessment (EIA)* и еквивалентите му са в хипонимно-хиперонимна системна връзка с по-широкото понятие и респ. термин *impact assessment*, срв.:

<i>impact assessment</i>	<i>εκτίμηση επιπτώσεων</i>	<i>ocena skutków</i>	<i>оценки на въздействието</i>
	<i>εκτίμηση του αντίκτυπου</i>	<i>ocena skutków regulacji</i>	

Тези термини се отнасят до последствия от политики, засягащи не само околната среда, но и социалната и икономическата сфера.

В законодателството за околната среда е възприет терминът *environmental assessment* (съкратено *IAs*), близък по форма и съдържание до разгледания *environmental impact assessment (EIA)*, но все пак нетъждествен на него¹⁶. Срв. термините в четирите езика по двойки:

2012PC0628R(01)	32001L0042
<i>environmental impact assessment</i>	<i>environmental assessment*</i>
<i>αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων</i>	<i>εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων</i>
<i>ocena oddziaływania na środowisko</i>	<i>ocena wpływu na środowisko“</i>
<i>оценка на въздействието върху околната среда</i>	<i>екологична оценка</i>

* Разглежданият ред термини е свързан и със следните: *Strategic Environmental Assessment (SEA)*, *Стратегική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (ΣΠΕ)*, *Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko (SEA)*, *Екологична оценка на плановете и програми (ЕО)* (Наредба за ЕО, 2004 и изм.). В българските документи се срещат и вариантите: *Стратегическа оценка на въздействието върху околната среда (СОВОС)* и *стратегическа екологична оценка*.

Разликите във формата на термините в четирите езика на пръв поглед не са достатъчно очевидни: в англ. изпускането на елемента *impact* може да бъде възприето като съкратена форма; в гръцки *αξιολόγηση* и *εκτίμηση*, както и в полски *oddziaływanie* и *wpływ* са синоними, които могат да се интерпретират като вариантност. В български терминът *екологична оценка* също може да бъде интерпретиран като съкратен вариант на *оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)*, поради разпространеното приравняване на терминоелемента словосъчетание *на (върху / за / по) околната среда* с прилагателното *екологичен*, което разискавахме по-горе. В случая този квазисуплетивизъм не важи, а формалната разлика има смислоразличителна функция.

Преди да анализираме свързаните с концепта ‘въздействие’ термини *щета*, *вреда*, *опасност* и еkv., е необходимо да се върнем към основния терминологичен изразител на интересувания ни концепт ‘въздействие’

¹⁶ Макар и близки по процедури, ОВОС и ЕО в нормативните уредби се разграничават: ОВОС се изготвя за („точкови“) обекти от типа на добивно предприятие, химически цех, електроцентрали, централи и др.; докато ЕО се изготвя на плановете, програми и големи по площ обекти като магистрали, газопроводи, ваканционни селища и др.

— *environmental impact*. В правното му определение се откриват следните оценъчни формулировки, които не са явни във формата номинационни признаци (срв. по-горе и тук):

„въздействие върху околната среда“ означава всяка неблагоприятна или благоприятна промяна на околната среда, която...

32001R0761	adverse or beneficial change to the environment	αρνητική ή θετική αλλαγή στο περιβάλλον	korzystna lub szkodliwa zmiana w środowisku	неблагоприятна или благоприятна промяна на околната среда
------------	---	---	---	---

Изразители на оценката са прилагателните *adverse*, *αρνητικός*, *szkodliwy*, *неблагоприятен* (‘лош’) и съответно *beneficial*, *θετικός*, *korzystny*, *благоприятен* (‘добър’). Тези прилагателни помежду си не са точни системни еквиваленти, но обща характеристика за тях е оценъчната им същност или това, че оценката е основен елемент на семантиката им¹⁷. Като термино-елементи те се срещат в следните номинации:

32008R0734	significant adverse impacts	ιδιαίτερος δυσμενείς συνέπειες	istotny niekorzystny wpływ	значителни неблагоприятни въздействия
------------	-----------------------------	--------------------------------	----------------------------	---------------------------------------

(ИТ) Семантичното и структурното съотнасяне на отделните термино-елементи в четирите езика е очевидно и свидетелства за серийно калкиране, което води до създаването на единици, които можем да определим като семантични (и структурни) европеизми. Тук гръцкото *δυσμενείς* и полското *niekorzystny* са по-точните преводни еквиваленти на англ. *adverse*, в сравнение с *αρνητική* и *szkodliwa* от горещитирания ред оценъчни термини.

(ВнФ) Термините са оформени като именни словосъчетания от един и същ тип (с незначителна разлика в гръцки, където единият от подчинените елементи е наречие от съответното качествено прилагателно), срв.:

A+A+N	Adv+A+N	A+A+N	A+A+N
-------	---------	-------	-------

(ВтФ) Този ред правни термини на ЕС се фиксират в регламент относно морските екосистеми чрез следната дефиниция (със съкращения):

¹⁷ Срв.: *αρνητικός* и *θετικός* в гръцки са общооценъчни — семантичните примитиви ‘лош’ и ‘добър’ са основни семи в значението им, докато частнооценъчни (т.е. в семантичната им структура участват и други компоненти) са напр. *beneficial* ‘който е полезен (има добър резултат)’, *szkodliwy* ‘който причинява (каузира) нещо лошо’, *благоприятен* е ‘който помага за нещо добро’.

‘significant adverse impacts’ means impacts... which compromise ecosystem integrity in a manner that impairs the ability of affected populations to replace themselves and that degrades the long-term natural productivity of habitats, or causes on more than a temporary basis significant loss of species richness, habitat or community types;

«ιδιαιτέρως δυσμενείς συνέπειες»: συνέπειες... οι οποίες θέτουν σε κίνδυνο την ακεραιότητα των οικοσυστημάτων κατά τρόπον ώστε να παρεμποδίζεται η ικανότητα αναπαραγωγής των θιγόμενων πληθυσμών και να χειροτερεύει μακροπρόθεσμα η φυσική ικανότητα γένεσης των οικοσυστημάτων ή να προκαλείται σημαντική απώλεια της ποικιλίας, του οικότοπου ή των τύπων επικοινωνίας των ειδών η οποία δεν είναι απλώς προσωρινή.

„istotny niekorzystny wpływ” oznacza wpływ..., który zagraża integralności ekosystemu w taki sposób, który upośledza zdolność danych populacji do samodzielnego odnowienia i który obniża długoterminową naturalną produktywność siedlisk lub powoduje nie tylko tymczasową znaczną utratę bogactwa gatunków, rodzajów siedlisk lub skupisk;

„значителни неблагоприятни въздействия“ означава въздействия (оценени поотделно, в комбинация или кумулативно), които застрашават целостта на екосистемата, по начин, който уврежда способността на засегнатите популации да се възстановят и който понижава дългосрочната естествена производителност на местообитанията или предизвиква повече от временна значителна загуба на богатството на видовете, местообитанието или видовете общности;

‘въздействие’	impacts	impacts	συνέπειες	συνέπειες	wplyw	wplyw	въздействия	въздействия
‘лошо’	[compromise, impairs, degrades, causes loss]	adverse	[θέτουν σε κίνδυνο, παρεμποδίζεται, χειροτερεύει, προκαλείται απώλεια]	δυσμενείς	[zagraża, upośledza, obniża produktywność, powoduje, tratę]		[застрашават, уврежда, понижава производителността, предизвиква загуба]	неблагоприятни
‘висока степен’	significant (loss)	significant	σημαντική (απώλεια)	ιδιαιτέρως	znaczna (utrata)	istotny	значителна (загуба)	значителни
‘обект’	ecosystem, populations, habitats, species	—	οικοσυστήματα, πληθυσμοί, οικότοποι, είδοι	—	ekosystem, populacje, siedliska, gatunki	—	εκосистема, популации, местообитания, видове	—

Компонентите от значението на термина ‘застрашават’, ‘уврежда’, ‘понижава производителността’, ‘предизвиква загуба’ (и екв.) изразяват признака ‘въздействие’ в по-конкретен план и едновременно с това отрицателна оценка (означена тук с квадратни скоби)¹⁸. От съпоставката личи обусло-

¹⁸ Оценъчността се доказва с тест за фалшификация, който се състои в довеждане на оценъчната единица до противоречие чрез добавяне на твърдения като ‘и всички (общността) одобряват това’ или ‘не одобряват това’, напр. ‘X уврежда Y и всички одобряват това’ е нелогично изречение.

веността на значещите части на термина от компонентите на значението и неоспоримите семантични и структурни съвпадения в четирите езика. Покажахме и неясността на признака ‘обект’, който тук не е взет като основен при номинацията.

В Директива 32004L0035 *относно екологичната отговорност по отношение на предотвратяването и отстраняването на екологичните щети* се фиксират следните термини, системно свързани с ‘въздействие’ и с разгледаните по-горе единици:

32004L0035	1.	<i>damage</i>	<i>ζημία</i>	<i>szkoda</i>	<i>щети*</i>
	2.	<i>environmental damage</i>	<i>περιβαλλοντική ζημία</i>	<i>szkody wyrządzone środowisku naturalnemu</i>	<i>екологични щети</i>

* Терминът *щети* се налага в българската терминология заедно с европейската интеграция. По-старият термин е *увреждане* (механично или химическо).

(ИТ и ВнФ) Първият ред термини са домашни думи, съществителни, непроизводни и респ. синхронно немотивирани. В законодателните актове на ЕС те получават съответно тясноспециално значение.

Термините *damage*, *ζημία*, *szkoda* и *щети* се определят в дефинициите като ‘неблагоприятна промяна’ и ‘нарушение’, т.е. като отрицателно въздействие върху средата, срв.:

„щети“ означава подлежаща на измерване неблагоприятна промяна в природен ресурс или измеримо нарушение на услуга, свързана с природен ресурс, която / ето може да настъпи пряко или непряко;

Със съкращения:

‘damage’ means... adverse change in a natural resource or... impairment...;

Ως «ζημία» νοείται... δυσμενής μεταβολή φυσικού πόρου ή... υποβάθμιση...;

„szkoda“: oznacza... negatywną zmianę w zasobach naturalnych lub... osłabienie użyteczności...;

Можем да допълним, че *damage*, *ζημία* и *szkoda* са утвърдени термини и в гражданското право, а в българската юридическа традиция там им съответства терминът *вреда*¹⁹. *Щета* и *вреда* са синоними в общоупотре-

¹⁹ Л. Кремер обръща внимание на това, че „в Континентална Европа понятието „вреда“ обикновено предполага наличието на увредено лице; затова то се счита за понятие на гражданското частно право“ (2008: 303). Например в Директива 31985L0374 се фиксира следното: „По смисъла на член 1 „вреда“ [а останалите езици *damage*, *ζημία* и *szkoda* — бел. м., И. Г.-П.] е: а) причиняване на смърт или телесна повреда; б) повреждане или унищожаване на вещь, различна от дефектната стока, на стойност не по-малка от 500 ECU, ако вещта: (i) е от вид, предназначен по правило за лична употреба или консумация, и (ii) е била предназначена и използвана от увреденото лице основно за лична употреба или консумация“.

бимия български език, но в рамките на отделните области на правото те се разграничават, за да се осигури необходимата еднозначност на терминологията²⁰.

Вторият ред термини *екологични щети* и екв. във формално отношение са разширени варианти на разглежданите по-горе еднословни номинации.

(ИТ) Пълното структурно съответствие при английския, гръцкия и българския термин се обяснява с преводно заемане (вж. по-горе анализа на терминоелемента *екологичен*²¹).

(ВнФ) По форма английският, гръцкият и полският термин представляват именни словосъчетания от най-разпространения тип: опорно съществително и подчинено прилагателно. В полски терминът е също словосъчетание, чийто подчинен член обаче е разгърната причастна конструкция *wyprzedzone środowisku naturalnemu* 'нанесени на природната среда'. Срв. структурите:

A+N	A+N	N+Pp+Ndat+Adat	A+N
-----	-----	----------------	-----

(ВтФ) Разглежданите термини се фиксират чрез обширна изброителна дефиниция, в която отделно се посочват елементите на околната среда, върху която се нанасят щети (т.е. налице е резултат от негативно въздействие). Срв.:

„екологични щети“ означава: | а) щети, причинени на защитени видове или природни местообитания, които включват всички щети със съществено неблагоприятно влияние върху състава и поддръжката на благоприятен запазващ статут на тези местообитания и видове. [...]

б) „щети на водите“, които включват всички щети със сериозно неблагоприятно въздействие върху: | i) екологичното, химичното или количественото състояние или екологичния потенциал на въпросните води [...]; или | ii) състоянието на околната среда в съответните морски води [...]

в) щети на почвата, които включват всяко замърсяване на почвата, което създава значителна опасност за здравето на хората, чийто неблагоприятен ефект е породен от прякото или непрякото въвеждане във, на или под почвата на вещества, препарати, организми и микроорганизми;

²⁰ Наблюдава се необичайна съчетаемост на *щети*, срв. употребите *видове природни ресурси, които могат да бъдат изложени на щети* или *непосредствена заплаха от щети* с колокациите на *щети* в общоупотребимия език *причинявам щети, нанасям щети, има щети, предпазвам от щети* (<http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/factsheet/ELD%20factsheet_BG.pdf>). Тази нова съчетаемост може да се обясни или със специализацията на значението (и дистрибуцията) на *щети* в езика на ЕС, или с интерференция при превода.

²¹ Прави впечатление отсъствието на вариант **щети в / върху околната среда*.

Със съкращения:

‘environmental damage’ means: (a) damage to protected species and natural habitats, which is...; (b) ‘water damage’, which is...; (c) land damage, which is...

Ως «περιβαλλοντική ζημία» νοείται: α) Ζημία προστατευόμενων ειδών και φυσικών οικοτόπων, ήτοι... β) «Ζημία των υδάτων», ήτοι... γ) Ζημία του εδάφους, ήτοι...

„szkody wyrządzone środowisku naturalnemu” oznaczają : a) szkody wyrządzone gatunkom chronionym i w siedliskach przyrodniczych, które... b) szkody wyrządzone w wodach, które... c) szkody dotyczące powierzchni ziemi, które...

От правните определения личи широкият семантичен обем на *щети* (респ. на аналозите му в останалите езици). Той включва компоненти с по-тясно (конкретно) значение, като ‘въвеждане’ (на вещество) и ‘замърсяване’, но и с по-широко, като ‘въздействие’. Срв. съотнасянето на компонентите от формата и значението в таблицата:

‘околна среда’ (обект)	protected species, natural habitats, water, land	<i>environmental</i>	προστατευόμενα είδοι, φυσικοί οικοτόποι, ύδατα, έδαφος	<i>περιβαλλοντική</i>	gatunki chronione, siedliska przyrodnicze, wody, powierzchnia ziemi	<i>środowisko naturalne</i>	защитени видове, природни место-обитания, води, почва	<i>екологични</i>
‘въздействие’ (резултат)	damage	<i>damage</i>	ζημία	<i>ζημία</i>	szkody	<i>wyrządzone szkody</i>	щети	<i>щети</i>

Съпоставителният анализ показва, че в английски, гръцки и български е налице формалноструктурна кондензация, при която обектът на въздействие (околната среда с нейните елементи) е изразен чрез относително прилагателно, което е разширило сферата си на употреба. В полски каузативните отношения са явни във формата чрез причастната конструкция, назоваваща каузацията, заедно с нейния обект — *wyrządzone środowisku*²².

В семантиката на лексемата *щети* (и екв.), която е главен член на именното терминологично словосъчетание, е вписана отрицателна оценка, както показахме по-горе. Вследствие на това оценъчността е характеристика на разглежданите термини, като единици с глобално значение.

²² Посочените в дефиницията елементи на околната среда са изцяло природни и вероятно това дава основание в полски да бъде предпочетен двусъставният (и с по-тясно значение) термин *środowisko naturalne* вм. еднословния (с по-широко значение) *środowisko*.

Понятието за отрицателно въздействие върху околната среда се терми-
нира и чрез следните единици:

32002L0049	<i>harmful effects</i>	επιβλαβεῖς επιδράσεις	<i>szkodliwe skutki</i>	вредни въздействия
------------	------------------------	-----------------------	-------------------------	--------------------

Съотносителността на структурата и значението на тези термини в четирите езика свидетелства за калкиране. По форма термините са от най-разпространения тип — именно словосъчетание с главен член съществително и подчинен член прилагателно.

За целите на посочената Директива 32002L0049 *относно оценката и управлението на шума в околната среда* и конкретно във връзка с дефинирането на шума, който се смята за вид замърсяване и следователно — за въздействие, се определя следното:

“harmful effects” shall mean negative effects on human health;

«επιβλαβεῖς επιδράσεις»: οι αρνητικές επιδράσεις στην ανθρώπινη υγεία;

„szkodliwe skutki” oznaczają niekorzystne oddziaływanie na zdrowie ludzkie;

„вредни въздействия“ означава отрицателното въздействие върху човешкото здраве;

Антропоцентричното гледище в случая води до стесняване (конкретизиране) на семантиката на елемента ‘вреда’, чийто изразител тук са производни прилагателни *harm-ful* < *harm*, *επι-βλαβ-είς* < *βλάβη*, *szkod-liwe* < *szkoda*, *вред-ни* < *вреда*, до ‘който е лош за човека’, а не за околната среда като цяло.

Към групата на ‘въздействие’ отнасяме термините, означаващи най-общо ‘въвеждане на *С* в околната среда’, където *С* могат да бъдат вещества, различен вид енергия и др. Такива термини са например *емисия*, *изпускане*, *замърсяване* и *радиация*, които в различните актове се определят едни чрез други. По-долу ги разглеждаме по-подробно, заедно с избрани единици от техните системни групи.

В *Директива за комплексно предотвратяване и контрол на замърсяването* 31996L0061 се фиксират следните термини:

31996L0061	<i>emission</i>	εκπομπή	<i>emisja</i>	<i>емисия</i>
------------	-----------------	---------	---------------	---------------

(ИТ) Материалното съвпадение в три езика е свидетелство за наличието на интернационализъм за означаването на даденото специализирано понятие (срв. фр. *émission*). Анализът на гръцкото производно съществително (*ἐκ-πομπή* — структурно значение ‘изпращане навън’), което е от домашен произход, показва, че екзотичността му е привидна, тъй като *εκπομπή* е преводна структурна (словообразователна) калка на фр. *émission*

(AKNE). В нито един от езиците думата не е нова заемка, затова приемаме, че техниката за терминологична номинация тук е неосемантизацията.

Правни определения на *емисия* и екв. се откриват например в директивите 32004L0035 и 31996L0061, срв.:

32004L0035	31996L0061
„емисия“ означава изпускането в околната среда на вещества, препарати, организми или микроорганизми в резултат от човешка дейност;	„емисия“ означава прякото или непрякото изпускане на вещества, вибрации, топлинни лъчения или шумове във въздуха, водите или земята от организирани или неорганизиран източници в рамките на дадена инсталация;

Изброените в двете дефиниции на *емисия* обекти (или фактори на въздействие), т.е. *вещества, препарати, организми, микроорганизми, вибрации, топлинни лъчения, шумове*, се явяват елементи на субститутивната група на инструментите в отношението ‘каузация’. Респ. *околна среда* и елементите ѝ *въздух, води, земя* са елементи на групата обекта на отношението ‘каузация’. Поради липса на място за детайлен анализ на всеки фактор от групата I (инструмент), тук само отбелязваме съответствията, от които добре личи съотношението между домашни термини и материални интернационализми в четирите езика с оглед на параметъра източник на термина (ИТ), срв. (в най-дясната колонка е показано съотношението домашен : интернационален (материален) термин):

31996L0061	<i>substances</i>	<i>ουσίες</i>	<i>substancje</i>	<i>вещества</i>	2:2
	<i>vibrations</i>	<i>κράδαμοί</i>	<i>wibracje</i>	<i>вибрации</i>	1:3
	<i>heat</i>	<i>θερμότητα</i>	<i>ciepło</i>	<i>топлинни лъчения</i>	4:0
	<i>noise</i>	<i>θόρυβος</i>	<i>hałas</i>	<i>шумове</i>	4:0
32004L0035	<i>preparations</i>	<i>παρασκευάσματα</i>	<i>preparaty</i>	<i>препарати</i>	1:3
	<i>organisms</i>	<i>οργανισμοί</i>	<i>organizmy</i>	<i>организми</i>	0:4
	<i>micro-organisms</i>	<i>μικροοργανισμοί</i>	<i>mikroorganizmy</i>	<i>микроорганизми</i>	0:4

С изключение на българския език, където е предпочетен термин описание (терминосъчетание) *топлинни лъчения*, всички останали термини са оформени като думи (ВнФ).

От позицията на биоцентризма емисиите би следвало да се оценяват като негативно въздействие върху околната среда, защото по своята същност представляват замърсяване (вид нарушаване на състоянието на средата). Правото обаче, изразявайки антропоцентричната перспектива, узаконява емисиите като „легално“ (позволено) замърсяване (вж. JENDROŃKA, 2012: 40). Прави впечатление, че в езиковата форма, както и в правното определение (значението на термина) не присъстват отрицателнооценъчни

езикови елементи (срв. по-долу *замърсяване*), като по този начин явлението се представя като неутрално в аксиологически план.

Два реда термини, свързани формално и/или понятийно с термина *емисии*, заслужават коментар поради това, че в терминологичната номинация е използвана метафора, срв.:

32001L0081	1.	<i>national emission ceiling</i>	<i>εθνικό ανώτατο όριο εκπομπής</i>	<i>krajowy poziom emisji</i>	<i>национален таван за емисии</i>
32008L0050	2.	<i>alert threshold</i>	<i>όριο συναγερμού</i>	<i>próg alarmowy</i>	<i>алармен праг</i>

Метафоричните елементи, които са и опорните съществителни в словосъчетанията, са *ceiling* — *таван* и *threshold* — *próg* — *праг*, срв. структурното и категориалното представяне:

1.	A+N+N	A+A+N+Ng	A+N+Ng	A+N+P+N
2.	N+N	N+Ng	N+A	A+N

Метафоризират се определени стойности (цифрово изразени нива, т.е. абстрактни същности) чрез обекти от бита, като мотивиращият признак е ‘положение в пространството’ — в единия случай ‘предельно високо’, а в другия ‘предельно ниско’. Съпоставителният анализ по параметъра вътрешна форма разкрива следните зависимости, срв. с дефинициите:

1) “national emission ceiling” means the maximum amount of a substance expressed in kilotonnes, which may be emitted from a Member State in a calendar year;

«εθνικό ανώτατο όριο εκπομπής»: η μέγιστη ποσότητα μιας ουσίας, εκφραζόμενη σε χιλιάδες τόνους, η οποία μπορεί να εκπέμπεται από ένα κράτος μέλος κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους

„krajowy poziom emisji” oznacza maksymalną ilość substancji wyrażoną w kilotonach, którą Państwo Członkowskie może wyemitować w roku kalendarzowym;

„национален таван за емисии“ означава максималното количество вещество, изразено в килотонове, което може да бъде изпуснато в атмосферата от държава-членка през една календарна година;

‘стойност’	maximum amount	ceiling	μέγιστη ποσότητα	ανώτατο όριο	maksymalna ilość	poziom	максимално количество	таван
	a calendar year		ένα ημερολογιακό έτος		rok kalendarzowy		една календарна година	
‘въздействие’	substance emitted	emission	ουσία εκπέμπεται	εκπομπή	wyemitować substancję	emisja	изпускане на вещество	емисии
‘субект’	member state	national	κράτος μέλος	εθνικό	państwo członkowskie	krajowy	държава-членка	национален
‘обект’	—	—	—	—	—	—	атмосфера	—

В таблицата показваме и неизразения във формата компонент от значението, съответстващ на признака ‘обект’, който е фиксиран само в българската дефиниция, но не е взет под внимание при номинацията. Така той е неявен във формата (и в значението на английски, гръцки и полски), но е част от широкото съдържание на термина, което се открива в дадената правна норма — Директива 32001L0081 *относно националните тавани за емисии на някои атмосферни замърсители*. Аналогично, във втория ред термини (*алармен праг* и екв.) интересуваният ни признак ‘въздействие’ се открива в съдържанието на правната норма (Директива 32008L0050 *относно качеството на атмосферния въздух и за по-чист въздух за Европа*), без да е изразен в конкретната дефиниция, срв.:

„алармен праг“ означава всяко ниво, чието превишаване е свързано с риск за човешкото здраве, дори и при кратковременна експозиция на населението като цяло, и при превишаването на което държавите-членки следва да предприемат незабавни стъпки;

Затова ще оставим този ред термини без детайлен анализ на вътрешната форма, а ще спрем вниманието си на метафоричното назоваване. Езиковият образ от примарния английски термин *national emission ceiling* е предаден по идентичен начин в български. Етимологичният еквивалент на *таван* в гръцки *ταβάνι* има същата метафорична употреба, както и в български: ‘пределно висока точка в помещение’ — > ‘пределно висока стойност’²³. И в двата балкански езика думата е турцизъм (< тур. *tavan*), принадлежи към битовия език и вероятно стилистичната ѝ принизеност е причина да не бъде предпочетена от гръцките номинатори за елемент на технически и правен термин²⁴. Избран е елементът *όριο*, при който номинацията също е вторична: първото значение на *όριο* е ‘линия, която отделя две неща’, а второто (преносно) — ‘най-висока или най-ниска точка (положение), която

²³ Срв. контекст от пресата: *Αγγίζουν ταβάνι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην Ιταλία — στα 249 δις. ευρώ* ‘Достигат тавана необслужваните кредити в Италия — до 249 евро’.

²⁴ Обективната оценка, която трябва да се даде за българския термин *национален таван за емисии*, е, че това е буквален превод на английския прототип, който не звучи научно.

не може или не е позволено да се премине'. В полското национално законодателство се използва аналогична метафорична номинация *krajowy pułap emisji*, където *pułap* има изначално значение 'таван', 'било (на покрив)' и оттам — най-висока точка на нещо.

Метафората в терминологичната номинация при елемента *threshold* 'праг — място под врата' → 'пределно ниска точка (положение в пространството)' → 'пределно ниска стойност' — е предадена по идентичен начин в полски и български, като е налице и материално съвпадение в резултат на славянското родство. В гръцки е предпочетена номинация с елемента *όριο* (както и при *таван*), което осигурява терминологична системност. В този ред термини метафорично (по-конкретно метонимично) е и определението *alert*, *συναγερμός*, *alarmowy*, *алармен*, изразяващо признака 'който носи опасност за човека'. Понятийната метонимия, според съвременните схващания, това е назоваване на елемент или аспект на една сфера с помощта на аспект или елемент от друга сфера, който остава в отношение на връзка с него (срв. TAYLOR, 2001: 173—179). 'Алармата' е 'сигнал за опасност', т.е. аспект на дадена ситуация, чрез която се назовава цялата ситуация — 'опасността'. Да обобщим: метафората, въпреки че е основно средство за езикова концептуализация на действителността, не е особено фреквентна техника за терминологична номинация в интересуващата ни тематична област²⁵.

Редът термини *national emission ceiling*, *εθνικό ανώτατο όριο εκπομπής*, *krajowy poziom emisji* и *национален таван за емисии* дава повод за разсъждения в съпоставителен аспект в още една посока. Анализът на вътрешната форма на термините показва, че определението *national*, *εθνικό*, *krajowy*, *национален* съответства на диференциалния признак от значението 'Member State'²⁶, 'κράτος μέλος', 'Państwo Członkowskie', 'държава-членка' (вж. бел. 26 и 32001L0081), следователно атрибутивната функция се поема от *national* вм. *state*, *εθνικός* вм. *κρατικός*, *krajowy* вм. *państwowy*, *национален*²⁷ вместо *държавен*. Това би могло да се смята за проява на

²⁵ Подробно по темата за метафората в терминологичната номинация вж. АЛЕКСИЕВ, 2005 и ALEXIEV, 2005 и цит. там литература.

²⁶ Тълкуванието на *Member State* е 'one of the sovereign nation states that have acceded to the European Union'.

²⁷ В България през периода след 1990 г. се извършва подмяна на прилагателното *народен* с *национален* в институционимията и респ. терминологията. Явлението може да бъде признато за тенденция, срв. *Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ > Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“*, *Народен парк Пирин > Национален парк Пирин*, *Народна опера > Национална опера и балет* и под. Подмяната се обяснява, от една страна, със стремежа да се елиминират от обществения дискурс (или поне ограничат като употреба) онези езикови средства, които се асоциират с реториката на тоталитарния „новоговор“ — прилагателното *народен* (< *народ*) се свързва с фразеологията като *народна власт*, *народна република*, *народен съд*; а от друга, с интернационализирането на номинационните процеси. За някои аналогични процеси в полския език за същия период вж. DĄBROWSKA, 1993: 28 и сл.

интернационализация на названията, постигана чрез предпочитание към класическия етимон от латински *nation-* и материалните му съответствия в английски и български. В гръцки *εθνικός* ‘който се отнася до *έθνος* (народ, нация)’, е семантична калка от италиански *nazionale* и френски *national* (AKNE). Следователно утвърждаването му не само в термини като разглеждания, но и в наименования като *Εθνική οδός* ‘автомагистрала’ (англ. *national road*, пол. *krajowa droga*), *Εθνικό Θέατρο* ‘национален театър’, *Εθνική Βιβλιοθήκη* ‘национална библиотека’ е също резултат от западноевропейско влияние.

Добре е да добавим, че семантичният признак ‘стойност’ (на емисии), изразен в разгледаните по-горе термини с елементите *ceiling*, *όριο*, *poziom* и *таван*, има и други изразители в други термини, свързани с концепта ‘въздействие’, срв.:

02000L0060-20140101	1.	<i>emission limit values</i>	<i>οριακές τιμές εκπομπής</i>	<i>dopuszczalne wartości emisji</i>	<i>норми за допустими емисии*</i>
32008L0050	2.	<i>limit value</i>	<i>οριακή τιμή</i>	<i>wartość dopuszczalna</i>	<i>пределно допустима стойност</i>

* В термина *норми за допустими емисии* се наблюдава пермутация на семите. Това личи от анализа на правното определение в Директива 32000L0060 на български език, както и от търсенията на номинаторите. Изглежда, че този термин не е стабилизирани и безалтернативен — вм. *emission limit values* в същата дефиниция се използва и *емисионни ограничения за веществата*. Това е по-точният превод на английския прототип и той е аналогичен на термините в гръцки и полски, които видимо са преводни заемки. Срв. дефинициите в бълг. и англ. (със съкращения) 40. | „Норми за допустими емисии“ | означава масата на веществата, определена в съответни специфични параметри, концентрация и/или ниво на емисиите, която не бива да бъде превишавана в продължение на определен период или периоди от време. ... | *Емисионните ограничения за веществата* се прилагат нормално в точката, където емисиите напускат инсталацията,...; 40. | ‘Emission limit values’ | means the mass, expressed in terms of certain specific parameters, concentration and/or level of an emission, which may not be exceeded during any one or more periods of time... | *The emission limit values* for substances shall normally apply at the point where the emissions leave the installation...

Езиковата форма пряко назовава признака, а в правното определение дефиниенс са думи със значение ‘ниво’, срв.:

Със съкращения:

‘limit value’ shall mean a level...;

«οριακή τιμή»: επίπεδο...;

„wartość dopuszczalna” oznacza poziom...;

„пределно допустима стойност“ означава ниво...²⁸

²⁸ Цялата дефиниция гласи: „пределно допустима стойност“ означава ниво, определено на основата на научни познания, с цел да се избегне, предотврати или намали вредното въздействие върху човешкото здраве и/или околната среда като цяло, което трябва да се постигне в рамките на определен период и след което не трябва да бъде превишавано“ (32008L0050).

В Директивата за установяване на рамка за действията на Общността в областта на политиката за водите (32000L0060) се дефинират единиците:

32006L0011	<i>discharge</i>	<i>απόρριψη</i>	<i>zrzut</i>	<i>изпускане</i>
------------	------------------	-----------------	--------------	------------------

(ИТ) Във всеки от езиците за това понятие е наложена домашна дума, на която се приписва дадено по-тясно значение в сравнение с общоприетото в езика. (ВнФ) По форма думите са съществителни, производни на мотивиращи глаголи със сходно значение: *charge*, *ἀπο-ρρίπτω*, *rzuc-ać*, *пуск-ам*. (ВтФ) Съпоставката на формалната структура и дефиниенса в правното определение показват липса на обусловеност, срв. частите от дефиницията:

‘discharge’ means the introduction into the waters... of any substances...

«απόρριψη», η εισαγωγή στα ύδατα... ουσιών...

„zrzut” oznacza wprowadzenie do wód... substancji...

„изпускане“ означава внасяне във водите... на кои да е вещества...

В българските версии на законодателните актове на ЕС се използва и специализираният термин *заустване*, срв.:

31982L0176	1.	<i>mercury discharges</i>	<i>απορρίψεις υδραργύρου</i>	<i>zrzuty rtęci</i>	<i>зауствания на живак</i>
31983L0513	2.	<i>cadmium discharges</i>	<i>απορρίψεις кадμίου</i>	<i>zrzuty kadmu</i>	<i>зауствания на кадмий</i>
31980D0686	3.	<i>hydrocarbons discharged at sea</i>	<i>έκχυση υδρογονανθράκων στη θάλασσα</i>	<i>zrzut węglowodorów do morza</i>	<i>заустване на въглеводороди в морето</i>

От съпоставката на дефинициите на *емисия* и *изпускане* и екв. се вижда, че в български и в гръцки тези термини се тълкуват в актовете един чрез друг, срв. в Директива 31996L0061 (със съкращения) и цитираните по горе 32004L0035 и 31996L0061:

‘emission’ shall mean (the direct or indirect) release of...

«εκπομπή»: η (άμεση ή έμμεση) απόρριψη...

„emisja” oznacza (bezpośrednie lub pośrednie) uwolnienie...

„емисия“ е (прякото или непрякото) изпускане...

Емисията, която може да навреди на околната среда и на човешкото здраве, е прието да се нарича *замърсяване* и това е ключово понятие и термин в интересуващата ни област. Преди да анализираме съпоста-

вително подгрупата на ‘замърсяване’, нека споменем, че ЕК с решение от 17.07.2000 въвежда *Европейски регистър на замърсяващите емисии* (EPER²⁹). Обръщаме внимание на термина *замърсяващи емисии*, от който личат системните видово-родови отношения на *замърсител*, *замърсяване* и *емисия*. Срв. в четирите езика:

32000D0479	<i>pollutant emission</i>	<i>ρυπογόνες εκπομπές</i>	<i>emisje zanieczyszczeń</i>	<i>замърсяващи емисии</i>
------------	---------------------------	---------------------------	------------------------------	---------------------------

(ВтФ) В посочения акт (32000D0479) в определението на *емисия* участва ‘замърсител’ (изпускане на замърсител) (вж. Приложение А4): ‘пряко изпускане на замърсител във въздух или вода, както и непряко изпускане чрез пренос до обект извън завод за преработка на отпадни води’ (срв. с дефиницията на *емисия* по-горе). От чл. 1. на документа личи, че *емисията* се смята за *замърсяване*, когато прекрачи определените от законодателя норми:

Докладът включва емисиите във въздуха и водата за всички замърсители, за които праговете стойности са надвишени; замърсителите, както и праговете стойности, са определени в приложение А1.

Термините за понятието ‘замърсяване’ се фиксират в редица актове, между които и цитираните по-горе директиви 31996L0061 и 32006L0011. Срв.:

32006L0011	<i>pollution</i>	<i>ρύπανση</i>	<i>zanieczyszczenie</i>	<i>замърсяване</i>
------------	------------------	----------------	-------------------------	--------------------

„замърсяване“ е всяко пряко или косвено в резултат от човешка дейност постъпване във въздуха, водите или земята на вещества, вибрации, топлинни лъчения или шумове, които са в състояние да окажат определено вредно въздействие върху здравето на човека или качеството на околната среда, да предизвикат увреждане на материалните ценности, да ограничат или предотвратят възможностите за използване на полезните качества на околната среда и останалите нейни законосъобразни ползвания;

(ИТ) Термините са домашни думи — липсва възприет материален интернационализъм. Речниковите данни сочат, че гръцкият термин е семантична калка от английски³⁰, а същото може да се предположи за полския и българския. (ВнФ) Оформени са като производни съществителни от следните глаголни основи: *pollut-e*, *ρυπαν-* (*ρυπαίνω*), *za-nie-czyszc-ac*³¹, *за-мърс-явам*.

²⁹ В Приложение А4 на решението неадаптираното съкращение *EPER* се тълкува на български като *Европейски регистър на вредните емисии* и по този начин се създава вариантност в рамките на един и същи документ.

³⁰ В гръцки се посочва преводно заемане от английското *pollution* (ΛΚΝΕ).

³¹ Номинализацията на глаголи по този начин се сочи като типична за полската правна терминология. Б. Халас коментира, че транспозицията се извършва без промяна на зна-

Формата на полския термин изисква по-обстоен коментар: в актовете на ЕС като еквивалент на *pollution* се среща много по-често отглаголното съществително от свършения вид *zanieczyszczenie* (< *zanieczyścić*), за което в речниците се посочва, че има три значения 1. ‘действието или процесът замърсявам’, 2. състоянието на нещо да бъде замърсено; 3. вещество или предмет, който замърсява’. С третото си значение *zanieczyszczenie* се явява еквивалент и на *pollutant*, *ρόπος*, *замърсител*, т.е. служи за изразяване и на деятелна характеристика, изразена в английски чрез суфикса *-ant* и в български чрез суфикса *-тел*, чрез сегашно деятелно причастие и съответна лексема (напр. *замърсяв-ащи вещества*)³². Срв. по-долу термините в части от заглавия на актове на ЕС в областта на околната среда:

32004D0259	1.	<i>persistent organic pollutants</i>	<i>έμμονοι οργανικοί ρύποι</i>	<i>trwale zanieczyszczenia organiczne</i>	<i>устойчиви органични замърсители</i>
31997L0068	2.	<i>gaseous and particulate pollutants</i>	<i>αέριοι και σωματιδιακοί ρύποι</i>	<i>zanieczyszczenia gazowe i pyłowe</i>	<i>газообразни и прахообразни замърсители</i>
31977L0537	3.	<i>pollutants from diesel engines</i>	<i>μολύνοντα αέρια</i>	<i>zanieczyszczenia z silników Diesla</i>	<i>замърсяващи вещества от дизелови двигатели</i>

При съпоставка се вижда, че се имат предвид предмети (вещества) — вършители на действието ‘замърсяване’. Когато става дума за ‘лица, които замърсяват’, в качеството на терминоелемент в полски (а също и в гръцки) се възприема сегашното деятелно причастие на глагола със значение ‘замърсявам’ — срв. формулировката на важен принцип на ЕС в областта на околната среда:

32008L0098	<i>the polluter-pays principle</i>	<i>ο ρυπαίνων πληρώνει</i>	<i>zanieczyszczający płaci</i>	<i>замърсителят плаща</i>
------------	------------------------------------	----------------------------	--------------------------------	---------------------------

От примерите личи, че структурните особености на българския и полския език и свързаната с тях фреквентност на формантите налагат различното изразяване на признака ‘лицето, което замърсява’ — в български предпочитанието е към високопродуктивния суфикс *-тел*, а в полски — към сегашното деятелно причастие.

В английски и български език с терминоелементите *polluter* и *замърсител* ‘този, който замърсява’ се назовават и лицата, и предметите, докато в гръцки и полски двузначността се елиминира именно чрез избора на различни езикови форми.

чението, а единствено на синтактичната характеристика, а изразители на транспозицията са формантите *-(a)nie*, *-(e)nie*, напр. *wyrokovanie*, *skazanie*, *włamanie*, *wywłaszczenie*, *przysposobienie*, *ułaskawienie* (HALAS, 1995: 46 и сл.).

³² *Замърсител* и съответствията му се отнасят към субститутивната група на факторите (средствата), чрез които се въздейства върху средата.

Езиковата форма на термините за понятието ‘замърсяване’, която е синтетична и кратка в четирите езика, не информира за съществен елемент от съдържанието и значението на термина, приписвано му от законодателя (за нуждите на конкретен акт) — в правното определение се изтъква антропогенният произход на явлението, т.е. че става дума за въздействие, причинено ‘от човека’, срв. частите от дефиницията в Директива 32006L0011:

‘pollution’ means the discharge by man...
 «ρύπανση»,... απόρριψη από τον άνθρωπο...
 „zanieczyszczenie” oznacza odprowadzanie przez ludzi...
 „замърсяване“ означава изпускането от хора,...

Независимо от краткостта си, номинацията информира допълнително за отрицателнооценъчния аспект на значението на термините. Семантиката ‘замърсен’, носена от коренните морфеми *pollut-*, *ρύπ-*, *nieczyst-*, *мърс-* (*мръс-*), се свързва еднозначно с негативни представи в контекста на културната опозиция ‘чисто — мръсно’. Затова може да се твърди, че тези значещи морфеми съответстват на признаците от дефиницията³³, посочени като резултати от ‘изпускането’, както следва³⁴:

<i>pollut-</i>	[to cause hazards to human health, harm to living resources and to aquatic ecosystems, damage...]
<i>ρύπ-</i>	[μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη υγεία, να καταστρέψουν τους βιολογικούς πόρους για το υδάτινο οικοσύστημα, να παραβλάψουν...]
<i>nieczyst-</i>	[zagrożenie ludzkiego zdrowia, szkody w zasobach żywych i ekosystemach wodnych, zniszczenia...]
<i>мърс-</i> (<i>мръс-</i>)	[причиняват опасност за човешкото здраве, причиняват вреди на живите ресурси и на водните екосистеми, нанасят щети...]

Отрицателнооценъчните лексеми *опасност*, *вреди* и *щети* (и респ. съответствията им в останалите езици) тук изразяват компоненти от значението на термина, но в редица актове на ЕС те са самостоятелни термини или терминоелементи, които могат да бъдат отнесени към подгрупата на резултатите от въздействието. Те ще бъдат разгледани подробно по-долу.

Внимание заслужава терминирането на вид замърсяване на водата, при което ‘въздействие’ и ‘вода’ са понятийни елементи, неяви в езиковата форма:

³³ Цялата дефиниция има следния вид: „замърсяване“ означава изпускането от хора, пряко или непряко, на вещества или енергия в акваторията, резултатите от което са такива, че причиняват опасност за човешкото здраве, причиняват вреди на живите ресурси и на водните екосистеми, нанасят щети на местата за отдих или оказват влияние върху законното използване на водите“.

³⁴ С квадратните скоби тук означаваме оценъчността като модална рамка на значението.

3199110271	<i>eutrophication</i>	<i>ευτροφισμός</i>	<i>eutrofizacja</i>	<i>ευτροφизация</i>
------------	-----------------------	--------------------	---------------------	---------------------

(ИТ) Забележителното е, че е налице материален интернационализъм и в четирите изследвани езика, а това, както вече изтъкнахме, се случва при наличие на класицизъм от гръцки произход. Въпреки че е образувана с гръцки етимони — *εὐ-* + *τροφ(ία)-ισμός* — за съвременния гръцки тази единица се явява обратна заемка от английски³⁵. Първата употреба на произвеждащото прилагателно *eutrophic* в английски датира от 1928 г., а на деривата *eutrophic-ation* — от 1946 г., (OED; MWD), т.е. става дума за специализиран(и) термин(и), който правото на ЕС унаследява от съответните научни области.

(ВнФ) Термините са оформени като производни думи, образувани чрез суфиксация. В българския термин прави впечатление материалното заемане по западноевропейски образец (с еразмово произношение) на гръцката морфема *εὐ-*: *ευ-*, вм. *ев-*. Тази морфема е навлязла в българския книжовен език с новогръцки изговор [ев] или [еф] още през Средновековието под византийско влияние, в резултат на пряк езиков контакт (срв. *евангелие*, *евфемизъм*, *евхаристия*, *евкалит*, *Евлоги*, *Евтимий* и др.). При *ευ-τροφизация* е налице материално заемане с частична адаптация, засягаща само суфикса *-изация*, но не и преморфемата *ευ-* < гр. *εὐ-*. Този подход, от една страна, сближава българската терминология с международната, но от друга, маркира скъсване с определена стара традиция в областта на заемането. Последната е обща за българската и руската книжовност (вкл. научна терминология, срв. лат. *tuba Eustachii*, гр. *ευσταχιανή σάλπιγγα*, англ. *Eustachian tube*, рус. *Евстахиева труба*, бълг. *евстахиева тръба*) и не изключваме възможността това да мотивира номинаторите да предпочетат западноевропейската норма пред източноевропейската и „светската“. В този смисъл примерът е показателен за новите процеси в терминостроителството и като цяло в заемането. Новогръцкият термин, въпреки че е обратна заемка, се схваща от носителите на езика като домашен и е морфологично членим и мотивиран. Така суфиксацията е извършена с домашния суфикс *-ισμός*, който в новогръцкия език има повишена продуктивност под френско и англосаксонско влияние (вж. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, 1994: 108).

(ВтФ) Като синхронно немотивиран терминът не би следвало да подлежи на анализ по параметър вътрешна форма, но тук ще се спрем на съотнасянето на елемента < *εὐ-* (и екв.) с даден номинационен признак. Смятаме, че този елемент, независимо от словообразователната му несамостоятелност в езиците (освен в гръцки), не е екзотичен и е трайно асоцииран със значението ‘добро’ и положителна оценка, например структурното значение на *εὐ-τροφ(ία)* е ‘добро хранене’. Терминът *ευτροφизация* и екв. се дефинира така:

³⁵ Според речниковите данни терминът е изкован на немска езикова почва (ЛКНЕ).

„еутрофизация“ е обогатяване на водата с допълнителни елементи, по-специално съединения на азота и/или фосфора, предизвикващи ускорено развитие на водорасли и растения от висши видове, което води до нежелано нарушаване на равновесието на наличните водни организми и влошаване качеството на водата;

Като номинационен признак в случая е взет ‘обогатяване с елементи, които хранят’, като храненето се отнася до обекта ‘водорасли’. На по-висока степен на абстракция признакът може да се обобщи именно като ‘добро хранене’. От биоцентрична гледна точка в случая по-важен би следвало да бъде признакът ‘води до нежелано нарушаване на равновесието на наличните водни организми и влошаване качеството на водата’ или ‘вреди на организмите и водата’, или ‘е лош за водата’. Този съществен негативно-оценъчен признак, от една страна, остава неясен във формата на термина, а от друга, е противоположност на значението на елемента < εὖ-. Това ни дава основание да смятаме *eutrophication*, *ευτροφισμός*, *eutrofizacja*, *еутрофизация* за неправилно ориентирани термини.

Основен вид замърсяване на околната среда представляват и различните видове отпадъци от човешката дейност. Основните лексикални изразители на понятието са следните:

32008L0098	waste	απόβλητα	odpady	отпадък
------------	-------	----------	--------	---------

(ИТ) Четирите термина са стари обичайни думи в езиците, а като термини на ЕС могат да се определят като (преводни) неосемантизми, на които е приписано следното тясноспециално значение:

„отпадък“ е всяко вещество или предмет, от който притежателят се освобождава или възнамерява да се освободи, или е длъжен да се освободи;³⁶

(ВнФ) По форма английският термин е проста дума, но термините в останалите три езика са производни съществителни, при които се забелязват структурни и семантични съответствия на компонентите — при префиксите *από-*, *od-*, *ot-* и при коренните морфеми *-βλητ-* (< *-βαλλω*, *αποβάλλω*) *-rad-* и *-nad-*. Формалното съвпадение в полски и български се обяснява с общия славянски морфем и лексикален фонд.

Целесъобразно е да отбележим, че за думите, означаващи ‘отпадък’, като единици на общоупотребимите езици, може да се твърди, че имплицират негативна оценка, определяна в аксиологията като утилитарна, инструментална или бенефактивна (вж. ОРТЕГА-и-ГАСЕТ, 1993: 429, 430).

³⁶ В юридическата литература се изтъква, че понятието отпадък е предмет на многобройни спорове (JENDROŤKA, 2012: 99), а ключовата формулировка от правното определение ‘освобождава се’ не е дефинирана еднозначно.

Става дума за приписване на ценност от гледна точка на полезността или негодността на обекти от материалния свят. Оценъчността на единиците (независимо че не е основен елемент на значението, а само имплициран или е стабилизирана културна конотация / отношение на социума към даден обект) дава основание да отнесем означаваното явление към понятието за отрицателно въздействие върху околната среда.

Отпадъците са различни видове, напр. *битови, производствени, строителни* и др., и те се описват в законодателните актове на ЕС, респ. фиксират се съответни термини, които най-често са оформени като словосъчетания с терминоелемент (главен член) ‘отпадък’, например:

32008L0098	1.	<i>hazardous waste</i>	<i>επικίνδυνα απόβλητα</i>	<i>odpady niebezpieczne</i>	<i>опасни отпадъци</i>
	2.	<i>non-hazardous waste</i>	<i>ακίνδυνα απόβλητα</i>	<i>odpad inny niż niebezpieczny odpad niebędący niebezpiecznym</i>	<i>неопасни отпадъци</i>
	3.	<i>bio-waste</i>	<i>βιολογικά απόβλητα</i>	<i>bioodpady</i>	<i>биологични отпадъци</i>

(ИТ) Структурните и семантичните съвпадения при посочените три реда термини и тук насочват към хипотезата за серийно калкиране от английски.

Във връзка с първите два реда е добре да изтъкнем, че отпадъците се класифицират в две големи групи: *опасни* и *неопасни*³⁷. В полски определението *nie-bezpieczny* съдържа негация ‘този, който не е сигурен’ и това не позволява образуването на антоним с отрицателен префикс от типа *hazardous — non-hazardous*, а налага употребата на описателна конструкция букв. ‘отпадък, различен от опасен’ или ‘отпадък, който не е опасен’. В български прилагателното *неопасен* е неологично и въвеждането му се прави с цел разграничаване от *безопасен* със значение ‘безвреден, сигурен, надежден’ — качества, които по правило не се приписват на отпадъците³⁸. Без да се отклоняваме от интересувашия ни тук проблем за терминологичното на концепта ‘въздействие’, ще отбележим, че понятията ‘риск’, ‘опасност’ за околната среда (*environmental risk*, *περιβαλλοντικός κίνδυνος*, *ryzyko dla środowiska naturalnego* / *ryzyko środowiskowe*, *екологичен риск*) са обект на едни от най-прецизно разработените теми на правото на околната среда. Документите по тази тема са и едни от най-старите — датират от 50-те години на XX в., във връзка със създаването на първата комерсиална атомна електроцентрала в Англия (Sellafield, 1956 г.) и с необходимостта от *управлението на риска (risk management)*³⁹.

³⁷ В Приложение III към Директива 32008L0098 се описват свойствата, които правят отпадъците опасни.

³⁸ В противоречие на казаното, в Директива 31999L0031 се фиксира като термин именно *безопасни отпадъци*, екв. на *non-hazardous waste*, *odpady inne niż odpady niebezpieczne*, като се създава вариантност в рамките на българския терминологичен лексикон.

³⁹ *Опасност* и *риск* в качеството им на терминоелементи са обект на подробен анализ в ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА, 2011: 137—147.

При третия ред термини прави впечатление предпочитанието в английски и в полски към съкращения компонент *био-* пред пълната форма на прилагателното ‘биологичен’, което води до образуване на аналогични хибридни термини композитуми (в пол. терминът е структурна калка). Съпоставителният анализ по параметър вътрешна форма показва, че елементите *bio-*, *βιολογικά*, *биологични* тук обединяват признаците ‘който е от растение’ и ‘който е от храна’, срв. изброеното в дефиницията:

„биологични отпадъци“ са биоразградими отпадъци от парковете и градините, хранителни и кухненски отпадъци от домакинствата, ресторантите, заведенията за обществено хранене и търговските обекти, както и подобни отпадъци от хранително-преработвателните предприятия;

Със съкращения:

‘bio-waste’ means biodegradable garden and park waste, food and kitchen waste...;

«βιολογικά απόβλητα»: τα βιοαποδομήσιμα απόβλητα κήπων και πάρκων, τα απορρίμματα τροφών και μαγειρείων...;

„biopady” oznaczają ulegające biodegradacji odpady ogrodowe i parkowe, odpady spożywcze i kuchenne...;

В цитираните правни определения се забелязва интересен пример за относително нова интернационална терминологична лексика, на която няма да се спираме подробно, тъй като не разполагаме с дефиниции в законодателен акт на ЕС. Става дума за *biodegradation*⁴⁰, *βιοαπο(ικο)δόμηση*, *biodegradacja*, *биохимично разграждане (биодеградация)*, чиито производни са прилагателните *biodegradable*, *βιοαποδομήσιμος*, *biodegradowalne*, *биоразградим* и техните деривати съществителни *biodegradability*, *βιοαποικοδομησιμότητα*, *biodegradowalność*, *биоразградимост* (вж. 32006R1907). С тези термини се назовава разпадането на химични вещества в околната среда посредством биологични процеси. Съотносимостта на структурно равнище при многосъставни деривати като посочените е явна и е поредно свидетелство за унификационни процеси в специализираните езици. Срв. съотнасянето на значещите части на съществителните с най-сложна структура измежду споменатите единици:

‘живот’	‘премахване’	‘строеж’	‘възможност’	‘качество’
<i>bio-</i>	<i>de-</i>	<i>grad-</i>	<i>-abili-</i>	<i>-ty</i>
<i>βιο-</i>	<i>απ-</i>	<i>οικοδομ-</i>	<i>-ησιμ-</i>	<i>-ότητα</i>
<i>bio-</i>	<i>de-</i>	<i>grad-</i>	<i>-owaln-</i>	<i>-ość</i>
<i>био-</i>	<i>раз-</i>	<i>град-</i>	<i>-им-</i>	<i>-ост</i>

⁴⁰ Употребата на английския термин датира от 1961 (MWD), а гръцкият все още не е регистриран в речниците на общоупотребимия език.

На това място ще отбележим, че веществата и препаратите и свързаните с тях опасности за здравето на човека и състоянието на околната среда са обект на множество правни регулации в актовете на ЕС. За назоваването на веществата и препаратите терминологията на ЕС възприема съответните стандартизирани химически номенклатури. Затова този дял от терминологията на правото на околната среда няма да бъде разисквана тук, а единствено ще се задоволим да посочим основните единици, които са интернационализми (вкл. в гръцки, където химическите термини са семантични калки от френски *substance* > *ουσία* и *préparation* > *παρασκευάσμα* (ΛΚΝΕ):

31991L0414	1.	<i>substances</i>	<i>ουσίες</i>	<i>substancje</i>	<i>вещества</i>
	2.	<i>preparations</i>	<i>παρασκευάσματα</i>	<i>preparaty</i>	<i>препарати</i>
31967L0548 32002L0096	3.	<i>dangerous substance or preparation</i>	<i>επικίνδυνες ουσίες ή παρασκευάσματα</i>	<i>substancje lub preparaty niebezpieczne*</i>	<i>опасни вещества и препарати</i>

* В полската специална терминология се прави разлика между привидно синонимните *substancje niebezpieczne* и *substancje stwarzające zagrożenie* ‘вещества, които представляват опасност’ (вж. JENDROŠKA, 2012: 155).

В Директива 31999L0045 се изброява подробно какво европейският законодател разбира под понятието ‘опасни’ вещества и препарати (вж. Директивата). Прави впечатление, че като термин се фиксира съответното прилагателно със значение ‘опасен’, за което свидетелства и графичното оформяне, срв. формулировките от тълкувателната част на директивата:

The following are “dangerous” within the meaning of this Directive:...

«Επικίνδυνες» ουσίες και παρασκευάσματα κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας είναι οι:...

W rozumieniu niniejszej dyrektywy „niebezpieczny” oznacza:...

По смисъла на настоящата директива „опасни“ са следните:...

Следва изброяване на веществата и препаратите.

‘Отпадък’ може да бъде явен номинационен признак, чийто изразител в езиковата форма на термините е подчинен член (определение) в рамките на терминосъчетание, например:

32008L0098	<i>waste oils</i>	<i>απόβλητα έλαια</i>	<i>oleje odpadowe</i>	<i>отработени масла</i>
------------	-------------------	-----------------------	-----------------------	-------------------------

Анализът на определенията, понятийно свързани с ‘въздействие’, показва следното: в английски *waste* е съществително, изпълняващо атрибутивна функция; в гръцки *απόβλητα* е прилагателно ср.р. мн.ч., морфологичен омоним на термина по-горе, тъй като *απόβλητα*, *τα* ‘отпадъци’ е субстантивирани форма за ср.р. мн.ч. на прилагателното *απόβλητος* -η -ο ‘премахнат,

изхвърлен⁴¹; в полски *odpadowe* е също така прилагателно, производно от *odpady*, а тук съгласувано определение; разлика се открива в български, където причастието *отработени* няма формална и понятийна връзка с *отпадък* и следователно не ориентира към идеята за негативно въздействие върху околната среда⁴².

В литературата по темата се подчертава, че предотвратяването на образуване на отпадъци и насърчаването на оползотворяването им са важна част от политиката за околната среда още от началото на създаването на ЕС (още ЕО). През 1976 г. се учредява *Комитет по управление на отпадъците*, срв.⁴³:

31976D0431	<i>waste management</i>	<i>διαχείριση αποβλήτων</i>	<i>gospodarka odpadami</i>	<i>управление на отпадъците</i>
------------	-------------------------	-----------------------------	----------------------------	---------------------------------

Управлението на отпадъците предвижда дейности като повторна употреба, рециклиране, обезвреждане и под. Термините, възприети за назоваването им, поради връзката си с ‘отпадъци’, и респ. ‘замърсяване’, следва да бъдат отнесени към терминологията на концепта ‘въздействие’ и разгледани в основни линии. Важни термини от тази област са:

32008L0098	<i>re-use</i>	<i>επαναχρησιμοποίηση</i>	<i>ponowne użycie</i>	<i>повторна употреба</i>
------------	---------------	---------------------------	-----------------------	--------------------------

(ИТ) За образуването на новия термин в четирите езика са използвани домашни средства, но въпреки разликите в езиковата форма, калкирането личи по структурните сходства. (ВнФ) Термините в английски и в гръцки са сложни думи, а славянските са словосъчетания, на които законодателят приписва тясно специализирано значение (неосемантизация). (ВтФ) Съпоставката по параметър вътрешна форма показва изразяването на номинационните признаци, съотнасянето на компонентите от формата и значението и съответствието на значещи езикови елементи (думи и морфеми) в четирите езика, срв. дефинициите с таблицата:

‘re-use’ means any operation by which products or components that are not waste are used again for the same purpose for which they were conceived;

«επαναχρησιμοποίηση»: κάθε εργασία με την οποία προϊόντα ή συστατικά στοιχεία που δεν είναι απόβλητα χρησιμοποιούνται εκ νέου για τον ίδιο σκοπό για τον οποίο σχεδιάστηκαν,

⁴¹ Според речниковите данни *απόβλητος* е семантична калка от фр. *déchets* (ЛКНЕ).

⁴² В националното законодателство се фиксира следното: „отработени масла“ са всички смазочни или индустриални масла на минерална или синтетична основа, негодни за употреба по първоначалното им предназначение“.

⁴³ В полския термин прави впечатление изборът на термина с по-широк съдържателен обхват *gospodarka* като елемент, вм. *zarządzanie*, което е прието за функционален еквивалент на англ. *management* – срв. *Human Resource Management* и *Zarządzanie zasobami ludzkimi, risk management* и *zarządzanie ryzykiem*.

„ponowne użycie” oznacza jakikolwiek proces, w wyniku którego produkty lub składniki niebędące odpadami są wykorzystywane ponownie do tego samego celu, do którego były przeznaczone;

„повторна употреба“ означава всяка дейност, посредством която продуктите или компонентите, които не са отпадъци, се използват отново за целта, за която са били предназначени;

‘дейност’	operation use	use	εργασία χρησιμοποιούνται	χρησιμοποίηση	proces wykorzystywane	użycie	дейност използват	употреба
‘повторение’	again	re-	εκ νέου	επανα-	ponownie	ponownie	отново	повторна

Единствено при елементите в английски *use* и в полски *ponownie* се наблюдава пълна (семантична и формална) обусловеност на компонентите от формата от компонентите на значението. При останалите тя е частична (семантична). Независимо от това съотносителността на тези термини е очевидна.

В същата директива се фиксират и следните термини от групата на ‘отпадъци’ (респ. ‘замърсяване’ и ‘въздействие’) с широк съдържателен обхват:

32008L0098	recovery	ανάκτηση	odzysk	оползотворяване
------------	----------	----------	--------	-----------------

И четирите термина са домашни думи, производни по своята форма. Морфемите *re-*, *ανά-*, *od-* и *cover-*, *-κτη-ση*, *-zysk* се съотнасят така, че дават основание термините да се определят като калки. Впрочем в гръцките речници се сочи, че глаголят *ανακτώ*, от който е деривиран *ανάκτηση*, е калка на английския *recover* (ΛΚΝΕ). Като мотивирани, термините могат да бъдат съпоставяни с оглед на вътрешната им форма, от което личат следните съответствия:

„оползотворяване“ означава всяка дейност, която има като основен резултат използването на отпадъка за полезна цел чрез замяна на други материали, които иначе биха били използвани за изпълнението на конкретна функция, или подготовката на отпадъка да изпълнява тази функция в производствено предприятие или в икономиката като цяло. Приложение II съдържа неизчерпателен списък на дейностите по оползотворяване;

Със съкращения:

‘recovery’ means any operation the principal result of which is waste serving a useful purpose...;

«ανάκτηση»: οποιαδήποτε εργασία της οποίας το κύριο αποτέλεσμα είναι ότι απόβλητα εξυπηρετούν ένα χρήσιμο σκοπό...;

„odzysk” oznacza jakikolwiek proces, którego głównym wynikiem jest to, aby odpady służyły użytecznemu zastosowaniu...;

‘дейност’	operation		εργασία		proces		дейност	-твор-яване
‘цел’	useful purpose	-covery	χρήσιμος σκοπός	-κτηση	użyteczne zastosowanie	-zysk	полезна цел	ο-полз-
‘повторност’	(waste)	re-	(απόβλητα)	ανά-	(odpady)	od-	(отпадъци)	—

Елементите *re-*, *ανά*⁴⁴, *od-* (в българския термин липсва структурен аналог) изразяват значението ‘повторно, отново’. В даденото правно определение не се открива формулировка, която би могла да бъде мотивиращ номинационен признак за тези елементи. Признакът повторност на действие се подразбира от контекста и от връзката му с ‘отпадък’, т.е. нещо вторично по отношение на друго, което подлежи на по-нататъшно третиране (затова компонентът от значението се дава в скоби).

Дейностите, свързани с оползотворяването на отпадъците, са много и разнообразни, например регенериране на разтворители, на киселини или основи, рециклиране на метали и метални съединения, както и на други неорганични материали, повторна употреба на масла и др. Тези дейности, както се сочи и в дефиницията, се изброяват в приложение към законодателния акт и са означени със съответен код, състоящ се от латинската буква R — включително в гръцки и български — и цифра, напр. R 1, R 2, R 3 и т.н. Изчерпателното съпоставително изследване на термините от тази подгрупа е възможно в рамките на отделно нарочно изследване, затова тук се ограничаваме единствено до коментар на основни термини като *рециклиране*, *регенериране* и *възстановяване*. Срв.:

32008L0098	<i>recycling</i>	<i>ανακύκλωση</i>	<i>recykling</i>	<i>рециклиране</i>
------------	------------------	-------------------	------------------	--------------------

(ИТ) Заемането на английския термин *recycling*⁴⁵ в повечето европейски езици, води до налагане на материален интернационализъм в терминологичния лексикон на тематичната област околна среда. Гръцкият термин привидно е изключение — *ανα-κύκλωση* е точна структурна калка, при която се наблюдава етимологична еквивалентност на коренната морфема *-κύκλ-* и *-cycl-* (в англ. е използван етимон от гр.-лат. произход). В двата славянски езика заемката подлежи на адаптация: в български тя е графична, фонетична и морфологична, тъй като герундиалният суфикс *-ing* е заместен с домашния суфикс *-иране*, особено продуктивен при образуване на отглаголни съществителни от чужди основи; в полски терминът е адаптиран към произносителната норма, а вследствие на това

⁴⁴ Срв. по-долу и други съответствия на елементите *re-* и *ανά*.

⁴⁵ Според речниковите данни употребата датира от 1925 г. (от тогавашна гледна точка неологична).

и графично — произнася се [recykling]⁴⁶, наред с препоръчителното [risajkling]⁴⁷.

(ВтФ) Вътрешната форма на синхронно немотивираните заемки по принцип не подлежи на анализ, но в случая е важно да се отбележи, че правното определение фиксира ‘рециклиране и ‘оползотворяване’ като синоними в логическото отношение на определяемо (definiendum) и определящо (definiens), срв.:

‘recycling’ means any recovery operation by which waste materials are reprocessed...

«ανακύκλωση»: οποιαδήποτε εργασία ανάκτησης με την οποία τα απόβλητα μετατρέπονται εκ νέου...

„recykling” oznacza jakikolwiek proces odzysku, w ramach którego materiały odpadowe są ponownie przetwarzane...

„рециклиране“ означава всяка дейност по оползотворяване, посредством която отпадъчните материали се преработват...

Освен това, като явен може да се отчете признакът ‘повторност’, доколкото латинската морфема *re-* е усвоен в езиците интернационализъм (интерморфема), срв. съответствията:

‘повторност’	re(-processed)	re-	εκ νέου	ανά-	od(-zysk) ponownie prze(-twarzane)	od-	пре(-работват)	pe-
--------------	----------------	-----	---------	------	--	-----	----------------	-----

Сходни наблюдения и изводи могат да се направят за следните термини, които в цитираната Директива 32008L0098 се фиксират с по-тясно значение, когато се отнасят до *отработените масла* (т.е. тук са терминоелементи в рамките на фразеологично съчетание⁴⁸), срв.:

32008L0098	<i>regeneration of waste oils</i>	<i>αναγέννηση απόβλητων ορυκτελαίων</i>	<i>regeneracja olejów odpadowych</i>	<i>регенериране на отработени масла</i>
------------	-----------------------------------	---	--------------------------------------	---

При интересувания ни терминоелемент *регенериране* и екв. е налице интернационализация под влияние на английския език на термин класицизъм, който е адаптиран към съответните правописни и произносителни норми, но също така и морфологично — чрез суфиксите *-ation*, *-acja*, *-уране*. Както и при ‘рециклиране’, в гръцки е възприета преводна струк-

⁴⁶ За адаптацията (асимиляцията) на англицизмите в полския език вж. подробно MAŃCZAK-WOHLFELD, 1992: 14 и сл. и 1995: 42 и сл.

⁴⁷ В SJP се посочва вариантност *recykling*, *recycling* [risajkling] и морфологично адаптиран вариант *recyklizacja*.

⁴⁸ Например дейност по оползотворяване на отпадъци с код R 6 е: *regeneration of acids or bases*, *αναγέννηση οξέων ή βάσεων*, *regeneracja kwasów lub zasad*, *регенериране на киселини или основи*.

турна заемка с частично материално съвпадение, дължащо се на етимологичната еквивалентност на корена *gen-* = *γέν-*. Законодателят определя *регенериране* чрез *рециклиране*, което поставя двете понятия и термини в системна връзка, срв.:

‘regeneration of waste oils’ means any recycling operation whereby...

«αναγέννηση απόβλητων ορυκτελαίων»: οιαδήποτε εργασία ανακύκλωσης με την οποία...

„regeneracja olejów odpadowych” oznacza jakikolwiek proces recyklingu, w którym...

„регенериране на отработени масла“ означава всеки процес на рециклиране, чрез който...

В Приложение II на цитираната Директива 32008L0098 като дейности по оползотворяване на различни видове отпадъци⁴⁹ се посочват следните, с означена алтернативност:

R 2	<i>reclamation / regeneration</i>	<i>ανάκτηση / αποκατάσταση</i>	<i>odzysk / regeneracja</i>	<i>възстановяване / регенериране</i>
R 3 R 4 R 5	<i>recycling / reclamation*</i>	<i>ανακύκλωση / ανάκτηση</i>	<i>recykling / odzysk</i>	<i>рециклиране / възстановяване</i>

* Материално съвпадение при този термин в полски и български не е желателно с оглед на лъжесъответствията – англ. *reclamation* и пол. *reklamacja*, бълг. *рекламация*, които са трайно наложени с икономическото значение ‘оплаване, възражение’ (за стока или услуга).

От това произтича функционално съответствие на *reclamation*, *αποκατάσταση*, *odzysk* и *възстановяване*. Прави впечатление, че в полски се използва една и съща единица за изразяване на английските *recovery* и *reclamation*. В български *възстановяване* и *регенериране* на свой ред са еквоними (домашна и заета дума с едно и също значение). Не става ясно, дали законодателят стриктно разграничава двата вида дейности и респ. дали термините имат различно значение. Ако това е така, съществува необходимост от допълнителна терминологична работа, която да елиминира нежелателната полисемия и неправилно ориентиращата форма.

Европейският законодател разграничава понятията оползотворяване и обезвреждане на отпадъците като две дейности с различно въздействие върху околната среда. Това въздействие е замислено като положително или поне като противодействащо на отрицателното (неутрализиращо негативните резултати от човешката дейност). Диференциацията на двете понятия

⁴⁹ Отнася се до: R 2 *разтворители*; R 3 *органични вещества, които не са използвани като разтворители (включително чрез компостиране и други процеси на биологична трансформация)*; R 4 *метали и метални съединения*; R 5 *други неорганични материали*.

се постига чрез изричното им противопоставяне във формулировката на правното определение и въвеждането на съответни термини, срв.:

32008L0098	<i>disposal</i>	<i>διάθεση</i>	<i>unieszkodliwianie</i>	<i>обезвреждане</i>
------------	-----------------	----------------	--------------------------	---------------------

„обезвреждане“ означава всяка дейност, която не е оползотворяване, дори когато дейността има като вторична последица възстановяването на вещества или енергия. Приложение I съдържа неизчерпателен списък на дейностите по обезвреждане;

Със съкращения:

‘disposal’ means any operation which is not recovery...⁵⁰

«διάθεση»: οιαδήποτε εργασία η οποία δεν συνιστά ανάκτηση,...

„unieszkodliwianie” oznacza jakikolwiek proces niebędący odzyskiem,...

(ИТ) Във всеки от езиците е приписано специализирано значение на общоупотребима домашна дума и терминообразователният начин е неосемантизация. (ВнФ) Думите са производни отглаголни съществителни. Обща черта на двата славянски термина е участието на отрицателно оценъчна коренна морфема със значение ‘материална загуба’: *szkod-* и *wred-*, а префиксите означават, най-общо казано, ‘елиминирание’ (това значение се изразява от цялата единица в англ. *disposal*)⁵¹.

Освен *оползотворяване* и *обезвреждане* (и екв.), възприет е и термин, обединяващ двете понятия, срв.:

32008L0098	<i>treatment</i>	<i>επεξεργασία</i>	<i>przetwarzanie</i>	<i>третиране</i>
------------	------------------	--------------------	----------------------	------------------

‘treatment’ means recovery or disposal operations, including preparation prior to recovery or disposal;

«επεξεργασία»: οι εργασίες ανάκτησης ή διάθεσης, στις οποίες περιλαμβάνεται η προετοιμασία πριν από την ανάκτηση ή τη διάθεση,

„przetwarzanie” oznacza procesy odzysku lub unieszkodliwiania, w tym przygotowanie poprzedzające odzysk lub unieszkodliwianie;

„третиране“ означава дейностите по оползотворяване или обезвреждане, включително подготовката преди оползотворяването или обезвреждането;

⁵⁰ Англоезичните дефиниции често се формулират с помощта на негация, напр. *X is not Y* (ЮРЕК-ВОСИАСКА, 2010: 162).

⁵¹ Срв. фр. термин *élimination* и нем. *Beseitigung* ‘отстранявам, премахвам’.

(ИТ) В два от езиците (гръцки⁵² и полски) е налице неосемантизация на домашни думи, чийто български еквивалент в общопотребимия език е *преработка*; в другите два езика е възприета интернационална единица (срв. фр. *traitement*), което води до материално съвпадение в английски и в български. Глаголът *третирам*, чийто дериват е *третиране*, не е новозает в българския език — отразен е в РЧДБЕ (1982: 875), като заемка от френски, с общо значение ‘отнасям се’, оценъчно значение ‘отнасям се зле’ и специализирано (медицинско) значение ‘прилагам лечебни средства’. Вижда се, че семантичното развитие към значението ‘обработвам’ в по-широк смисъл⁵³, както е в разглежданата терминология, се дължи на влиянието на английския език, където аналогичният глагол *treat* означава ‘apply a process or a substance to (something) to protect or preserve it or to give it particular properties’ (прилагам процес или вещество върху нещо, за да го предпазя или за да му придам съответни свойства) (OED).

(ВнФ) И четирите термина имат форма на думи, отглаголни съществителни. Глаголните основи на гръцкия и полския термин *εργασία*- и *twarz-* (*tworz-*) със значение ‘създавам’, ‘работя’, както и префиксите *επεξ-* и *prze-* със значение ‘отново’ са съотносителни и при тях мотивацията е явна.

(ВтФ) Компонент от значението на термина, който може да се твърди, че обуславя значеща част от формата, е единствено ‘дейност’ (като *genus proximum*) — с формантите за деривирание на имена на действия: *-ment*, *-ia*, *-anie*, *-ane*.

Междуезиковата еквивалентност при разгледания ред термини не се запазва безизключително в европейското законодателство — напр. в Директива 31999L0031 относно депонирането на отпадъци се откриват следните съответствия при термини, фиксирани чрез правно определение:

31999L0031	<i>treatment</i>	<i>επεξεργασία</i>	<i>obróbka</i>	<i>преработване</i>
------------	------------------	--------------------	----------------	---------------------

„преработване“ са всички физични, термични, химични или биологични процеси, включващи разпределяне, което променя характеристиките на отпадъците, така че да се ограничат техният обем или степен на опасност, да се улесни преработването им или да се осигури успешното им обезвреждане;

Със съкращения:

“treatment” means the physical, thermal, chemical or biological processes, including sorting, that change the characteristics of the waste...;

⁵² В гр. *επεξεργασία* се сочи като преводна заемка от фр. *élaboration*.

⁵³ Тази неосемантизация не е регистрирана в РНДБЕ (2010).

«επεξεργασία»: οι φυσικές, θερμικές, χημικές ή βιολογικές διεργασίες, συμπεριλαμβανομένης της διαλογής, που μεταβάλλουν τα χαρακτηριστικά των αποβλήτων...;

„obróbka” oznacza procesy fizyczne, cieplne, chemiczne lub biologiczne, włącznie z sortowaniem, które zmieniają właściwości odpadów...;

Възможните изводи от това са, че или англ. *treatment* и гр. *επεξεργασία* са дву-(много)значни термини, или че в двата славянски езика е налице неустановеност (вариантност) в лексикалната система, която е желателно да бъде преодоляна.

От многочленната подгрупа на ‘отпадъци’, която тук нямаме възможност да разгледаме изчерпателно, заслужават внимание и следните актуални за изучаваната предметна област термини:

31999L0031	<i>landfill</i>	χώρος υγειονομικής ταφής	<i>składowisko odpadów</i>	<i>dena</i>
------------	-----------------	--------------------------	----------------------------	-------------

При този ред термини се наблюдава разнообразие на източниците за терминологично образувание и на езиковото оформяне. Английският термин е композитум с домашен произход (*land-fill*), чиято употреба датира от 1903 г. (MWD). Този термин има и разширен вариант (от 1968 г.: MWD): *sanitary landfill* и той е послужил за прототип на гръцкия термин, в който определението *υγειονομική* е аналог на *sanitary*. Особеност на гръцкия термин е компонентът *ταφή* ‘погребване’, който имплицира заравяне на отпадъците в земята. Опорният терминоелемент в полски *składowisko* ‘място за складиране’ не е ново съществително в езика (в WSWD се илюстрира с пример от 1950 г.), но фразеологичният термин *składowisko odpadów* има неологичен характер, с оглед на новата за езика устойчива съчетаемост. Българският термин се отличава с това, че е заемка от френски (< фр. *dépôt*). Думата *deno* е заета отдавна и има няколко значения: ‘1. склад (място за складиране), 2. транспортно предприятие, 3. помещение за вагони (строит.), излишна земна маса’ (РЧДБЕ). Съпоставката с френския вариант на цитираната директива показва, че става дума за самостоятелно семантично развитие на френската дума на българска почва, тъй като за това понятие във френския специализиран език е възприет терминът *décharge (décharge contrôlée)*. Следователно *deno* в български е вътрешна заемка, неосемантизъм.

(ВнФ) По външната си форма термините се различават: в английски — сложна дума; в гръцки — фразеологично съчетание с главен член съществително и подчинен — друго именно словосъчетание; в полски — словосъчетание, а в български — проста дума. Срв. структурите:

N	N+Ag+Ng	N+Ng	N
---	---------	------	---

(ВтФ) Съпоставката по параметър вътрешна форма разкрива сходство при три от четирите термина (англ., гр., пол.) — явността във формата на основния номинационен признак ‘място’, срв.:

„депа“ са места за депониране на отпадъци и за тяхното съхраняване на или във земята (т.е. под земята), включително: | — | вътрешни площадки за депониране на отпадъци (т.е. депа, където се складира отпадъци от техния производител на мястото на тяхното производство), и | — | постоянни площадки (т.е. за повече от една година), които се използват за временно складиране на отпадъци, | с изключение на: | — | съоръжения, където се разтоварват отпадъците, за да бъдат подготвени за понататъшно транспортиране с цел обезвреждане, преработване или депониране на друго място, и | — | складове, където се съхраняват отпадъци преди тяхното обезвреждане или преработване, по правило за период по-малко от три години, или | — | складове, където се съхраняват отпадъците преди тяхното депониране, за период по-малко от една година;

Със съкращения:

‘landfill’ means a waste disposal site for the deposit of the waste onto or into land (i.e. underground), including:...

«χώρος υγειονομικής ταφής»: κάθε χώρος διάθεσης αποβλήτων για την απόθεση των αποβλήτων επί ή εντός του εδάφους ή υπογείως, συμπεριλαμβανομένων:...

„składowisko odpadów” oznacza miejsce przeznaczone do usuwania odpadów na lub w ziemi, uwzględniające:...

‘място’	site-	land-	χώρος	χώρος	miejsce	-isko	места	(dena)
---------	-------	-------	-------	-------	---------	-------	-------	--------

От дефиницията се вижда, че признакът ‘места’ в значението се изразява чрез разнообразни пространствени обекти, като площадки и складове върху земята и под нея.

Производни на гореразгледаните са напр. термините:

31999L0031	landfill gas	αέρια χώρου ταφής	gaz składowiskowy	газове от депа
------------	--------------	-------------------	-------------------	----------------

Тук представляват интерес начините за изразяване на определящия компонент: в английски основният термин *landfill* поема атрибутивната функция, в гръцки — съкратен вариант на словосъчетанието по-горе в генетив (*χώρου ταφής* в м. *χώρου υγειονομικής ταφής*), в български — несъгласувано определение с предлога *от*, а в полски е деривирано неологично прилагателно *składowiskowy* от *składowisko* (все още неотразено в речника SJP⁵⁴). Сrv. структурите:

N+N	N+Ng+Ng	N+A	N+P+N
-----	---------	-----	-------

⁵⁴ Вж. <<http://sjp.pwn.pl/slowniki/sk%C5%82adowisko.html>> [6.03.2015].

Както изтъкнахме, антропогенното въздействие върху околната среда е доказано предимно негативно, но съвременните общества правят опити то да бъде ограничено по различни начини. Един от тях е чрез т.нар. *устойчиво развитие* на съвременните икономики. Понятието *sustainable development* (*устойчиво развитие*) е актуално ключово понятие в съвременната икономическа наука, а по-широко погледнато, представлява съвременна концепция (светоглед) за развитието на човечеството. Възприема се като важна цел на политиката на ЕС в областта на околната среда и затова заслужава повече внимание. Неговото терминиране в езиците може да бъде проследено — то се споменава за първи път през 1987 г. в доклад на *Световната комисия по въпросите на околната среда и развитието*, представен пред ООН⁵⁵ (КРЕМЕР, 2008: 70). В законодателството на ЕО с Амстердамския договор от 1999 г. се въвежда идеята за *устойчиво развитие*, а преди това в Договора от Маастрихт се споменава за *устойчив растеж*, без понятията да се дефинират. Кремер (2008: 70) подчертава, че след 20-годишни дискусии понятието все още не е успешно дефинирано, но независимо от това концептът ‘устойчивост’ (*sustainability*), произведен на идеята за ‘устойчивото развитие’, има все по-широко разпространение⁵⁶. Според същия автор определението *устойчив* (*sustainable*) днес има объркваща и противоречива употреба, тъй като се приписва на най-разнообразни човешки дейности, например *устойчив транспорт, устойчив туризъм, устойчиво използване на енергията или водата, устойчиво регионално развитие, устойчиво производство и потребление, устойчиви селища, устойчиво използване на земята*⁵⁷. Авторът заключава, следното:

⁵⁵ Докладът е известен като *Brundtland Report* (по името на тогавашната председателка на Комисията — Гру Харлем Брунтланд, министър-председателка на Норвегия) и има историческо значение. Той е преведен от английски и издаден на български език през 1989 г. под заглавие *Нашето общо бъдеще* (с анотацията „Това е най-важният документ на десетилетието за бъдещето на света“ (вж. Доклад, 1989). От този първи превод, изготвен десетилетие преди България да аспира за присъединяване към ЕС, в различна от днешната социално-политическа действителност, добре личат търсенията на българските номинатори по отношение на новите понятия и запълването на терминологичните лакуни. В споменатото издание *sustainable development* се предава описателно като *стабилно и сигурно развитие* (Доклад, 1989: 24).

⁵⁶ В Доклада понятието се определя по следния начин “Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.” в прев. на бълг. „Човечеството може да направи развитието стабилно и сигурно — да гарантира, че то задоволява потребностите на настоящето, без да излага на рискове възможностите на бъдещите поколения да задоволяват собствените си потребности“ (Доклад, 1989: 24).

⁵⁷ В българския превод на книгата на Л. Кремер се откриват употреби като *устойчиво управлявани горски стопанства* и *устойчиво произведен дървен материал* (КРЕМЕР, 2008: 204, 206).

... понятието се използва все повече и повече като заместител на „позитивно, благоприятно развитие“, изгубвайки по този начин цялото си екологично съдържание (КРЕМЕР 2008: 71).

От този въвеждащ в темата коментар става ясно, че примарен термин (следователно терциум компарационис) е английският. На съпоставителен анализ подлагаме термините за интересуващото ни базово понятие, които се фиксират в Регламент 32000R2494 и в доклад на Европейската комисия *Progress Report on the Sustainable Development Strategy 2007*, срв.:

32000R2494	<i>sustainable development</i>	<i>βιώσιμη ανάπτυξη</i>	<i>trwały rozwój</i>	<i>устойчиво развитие</i>
52007DC0642	<i>sustainable development</i>	<i>αειφόρος ανάπτυξη</i>	<i>zrównoważony rozwój</i>	<i>устойчиво развитие</i>

(ИТ) Съществена обща черта на термините в четирите езика е, че са конструирани с домашно градиво — това важи както за прототипния английски термин⁵⁸, така и за неговите калки в останалите езици.

Терминът *устойчиво развитие*, възприет в българските науки и практики в началото на 90-те години, а впоследствие и в езика на европейската интеграция, съвпада с руския *устойчивое развитие*. Явно е, че българските номинатори в избора са се повлияли от руските източници, въпреки че е имало други предложения: *стабилно, хармонично, продължаващо, самодостатъчно, трайно развитие* (срв. в пол. *trwały*) и др.⁵⁹. Впрочем руският образец е критикуван като неточен и несполучлив превод на английския прототип, като се смята, че по-подходящи са вариантите *поддържащото* или *сбалансированное развитие*⁶⁰. Независимо от това, номинацията *устойчивост* в българските специализирани езици, като еквивалент на *sustainability*, е наложена безалтернативно.

Не така стои въпросът в гръцките и в полските специализирани текстове, където се наблюдава вариантност. В гръцки по едно и също време *sustainable development* се предава с два различни термина: *αειφόρος ανάπτυξη* и *βιώσιμη ανάπτυξη*⁶¹, например в заглавието на закон от 1999⁶²:

⁵⁸ Английското прилагателно *sustainable* (първа употреба от 1727 г.) е дериват на глагола *sustain* ‘поддържам, подкрепям’ (напр. *to sustain life, to sustain a conversation*), който има латински произход (< лат. *sub-, sus-* ‘под’ + *tenēre* ‘крепя’), но употребата му в английския датира от XIII в., така че се смята за домашен (MWD).

⁵⁹ По данни от личен професионален архив.

⁶⁰ Вж. <<http://www.bioinside.ru/conibs-459-1.html>> [25.04.2015].

⁶¹ Значението на *βιώσιμος* е ‘който е способен да оцелее’, а *αειφόρος* (< *αεί* + *-φόρος* (< *φέρω*) ‘вечно носещ’, ‘който има вечна продължителност’, вж. ΙΟΥΡΑΝΙΔΟΥ, ΠΑΝΤΖΑΡΑ, 2010: 19.

⁶² Х. Дудулакаки обръща внимание на тази нежелателна терминологична синонимия, като изразява мнението, че предпочитанието към единия или другия термин остава неясно за езиковедите и преводачите (ΔΟΥΔΟΥΛΑΚΑΚΗ, 2001: 255).

Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη & άλλες διατάξεις (Νομος 2742/Φεκ 207/Α’/07.10.1999) и в названието на изследователски институт, създаден приблизително по същото време *Ινστιτούτο Ερευνών Περιβάλλοντος και Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΙΕΠΒΑ)*⁶³. В други терминологични съчетания *sustainable* се предава с композитум (особено точен и успешен) със значение ‘самоподдържащ се’ *αυτοσυντηρούμενος*, например *sustainable use* — *αυτοσυντηρούμενη χρησιμοποίηση* ‘самоподдържащо се използване’. Въпросният двусъставен термин *sustainable use* се дефинира в *Конвенцията за биологичното разнообразие* (вж. 31993D0626), а освен това се открива в *Конвенцията за сътрудничество при опазване и устойчиво използване на река Дунав* (97/825/ЕО). В двата акта *sustainable use* е предаден с различни термини в гръцки и полски език⁶⁴:

31993D0626 21993A1213(01)	1.	<i>sustainable use</i>	<i>αυτοσυντηρούμενη χρησιμοποίηση</i>	<i>zrównoważone użytkowanie</i>	<i>устойчиво използване</i>
97/825/ЕО	2.	<i>sustainable use of the river Danube</i>	<i>βιώσιμη χρήση του Δούναβη</i>	<i>trwale użytkowanie Dunaju</i>	<i>устойчиво използване на река Дунав</i>

От примерите се вижда, че в полската терминология се конкурират като терминоеlementи прилагателните *zrównoważony* ‘уравновесен’, (глаголно прилагателно от *zrównoważyc* ‘довеждам до равновесие’ < *równowaga* ‘равновесие’) и *trwały* ‘постоянен, траен’. Ето още един пример, илюстриращ вариантноста в полски, срв.:

32000R2494	1.	<i>sustainable forest management</i>	<i>αειφόρος δασική διαχείριση</i>	<i>trwała gospodarka lasami</i>	<i>устойчиво управление на горите</i>
52007DC0642	2.	<i>sustainable transport</i>	<i>αειφόρες μεταφορές</i>	<i>zrównoważony transport</i>	<i>устойчив транспорт</i>

Заклучението, което се налага в резултат от анализа, е, че при трансфера на английския примарен термин, назоваващ новото понятие ‘устойчивост’, в езиците са избрани домашни лексикални единици, които не са преводни еквиваленти на *sustainable*, както не са и взаимни преводни еквиваленти. Приложено е правилото за аналогичността, като гръцките предложения *αυτοσυντηρούμενος* и *αειφόρος* може би най-успешно изразяват идеята за жизнесподдържащо развитие на човечеството. Знаменателно е, че въпреки актуалността на понятието, засега липсва интернационален термин за неговото означаване и че дори в някои специализирани езици (гръцкия и полския) все още не е извършена препоръчителната терминологична стандартизация.

⁶³ Вж. <http://www.meteo.noa.gr/iersd_main_gr.htm> [17.04.2015].

⁶⁴ Терминологични неточности (вариантност) в актовете на ЕС, за които се знае, че са преводи, се разискват в ВІЕЛ, 2007: 8 и сл.; КОЛОДЗИЕЦЗУК, 2009: 40 и АНДРЕЕВА, 2006.

(ВнФ) Признакът ‘устойчивост’ в изходния термин *sustainable development* и екв. е изразен с прилагателни, които са подчинен член в терминосъчетанието от типа A+N. В полското словосъчетание прави впечатление, че прилагателното е предпоставено, което означава, че признакът се смята за непостоянен и некатегориален или че съчетанието не е устойчиво и терминологизирано в пълна степен.

(ВтФ) Анализът на *sustainable development* и екв. по параметър вътрешна форма, който предполага съотнасяне с правните определения на термините в актове на ЕС, показва минимална обусловеност на компонентите на езиковата форма от компоненти на значението (срв. по-долу дефинициите от Регламент 32000R2494).

“Sustainable development” means the improvement of the standard of living and welfare of the relevant populations within the limits of the capacity of the ecosystems by maintaining natural assets and their biological diversity for the benefit of present and future generations.

«βιώσιμη ανάπτυξη» νοείται η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και της ευημερίας των οικείων πληθυσμών, μέσα στα όρια των δυνατοτήτων των οικοσυστημάτων, μέσω της διαφύλαξης της φυσικής κληρονομιάς και της βιολογικής της ποικιλομορφίας, προς όφελος των σημερινών και των μελλοντικών γενεών.

„Trwały rozwój” oznacza podnoszenie standardu życia i dobrobytu ludności związanej z lasem w granicach możliwości ekosystemów poprzez zachowanie naturalnych zasobów i ich różnorodności biologicznej dla dobra obecnego i przyszłych pokoleń.

„Устойчиво развитие“ означава подобряване на стандарта на живот и благосъстоянието на съответното население в рамките на капацитета на екосистемите, като се запазват естествените активи и тяхното биологично разнообразие за доброто на настоящото и на бъдещите поколения.

В значението се откриват няколко положителнооценъчни формулировки, които може да се твърди, че присъстват в конотацията (в прагматичната част на значението, без да са основни семи) на всички прилагателни в четирите езика, изразяващи положителната идея, носена от понятието *sustainability* (срв. по-горе мнението на Л. Кремер). Понятийната връзка с концепта ‘въздействие’ се открива в компонента *развитие* и екв. Срв. компонентите, съдържащи положителна оценка⁶⁵:

‘добро’ (въздействие)	improvement welfare for the benefit	[<i>sustainable</i>]	βελτίωση ευημερία προς όφελος	[<i>βιώσιμη</i>]	podnoszenie standardu życia dobrobyt dla dobra	[<i>trwały</i>]	подобряване на живота, благосъстояние, за доброто	[<i>устойчив</i>]
--------------------------	--	------------------------	--	--------------------	--	-------------------	--	---------------------

⁶⁵ Означаваме оценката с квадратни скоби.

По-рано цитирахме определението на Л. Кремер за понятието право на околната среда, съгласно което то е *сборът от правните мерки, които се опитват да предпазят, защитят и подобрят части от или цялата околна среда* (КРЕМЕР, 2008: 63). На базата на това определение може да се твърди, че правото на околната среда като цяло цели положително въздействие върху околната среда. Това въздействие обаче има интенционален (оптативен) характер. Към тази интенционална сфера на въздействие би следвало да отнесем действията и регулиращите ги правоизточници. Както изтъкнахме, правото на ЕС е самостоятелен правопорядък, който има свои собствени източници и сложна система от актове, които са уникални и се отличават както от националните, така и от международните. За характерна особеност на правото на ЕС се смятат не само източниците, заедно с наименованията им (*Директива, Регламент* (и екв.), но и принципите за прилагането на правото, които се наричат *схеми, рамки, програми, политики, стандарти, системи, планове за действие, мерки* и под.⁶⁶ Отказа си от детайлен анализ на този род термини и на тяхното съдържание (ВгФ) ще мотивираме с цитат от А. Семов (2004: 130):

Въпросът за систематиката, обхвата, особеностите и действието на правните източници на европейската интеграция е на практика най-сложният и навярно поради това един от най-спорните въпроси на европейското право. По него не съществува единна доктрина — можем смело да кажем, че не съществува дори задоволителна яснота.

Лингвистът в случая не е компетентен да разяснява материя, затрудняваща специалистите по европейска интеграция и европейско право. Затова в нашето изследване ще се ограничим до съпоставително представяне (без претенции за изчерпателност) на еквивалентните термини в четирите езика, илюстриращи терминирането на въздействието, което тук вече нарекохме интенционално (или оптативно), и ще спрем вниманието си на терминологичната номинация за едно избрано ключово за областта средство (*инструмент*) — т.нар. *EMAS*. Вдясно отбелязваме съотношението между домашна дума и материален интернационализъм при опорния елемент, срв.⁶⁷:

⁶⁶ Многообразието от източниците на правото на ЕС и от инструментите за правоприлагане, заедно с техните названия, които често са неосемантизми, създава впечатлението за създаване на „чиновнически език“ и „европейски новогovor“, обслужващ „брюкселското бюрократично чудовище“ (както бива наричан ЕС от евраоскептиците), срв. по-горе бел. 122, раздел „Многоезичието в Европейския съюз“.

⁶⁷ Опорните терминоелементи, съотносими с ‘въздействие’, са болдирани.

<i>environmental policy</i>	περιβαλλοντική πολιτική	<i>polityka środowiskowa</i>	политика в областта на околната среда	0:4
<i>action plan</i>	σχέδιο δράσης	<i>plan działania</i>	план за действие*	1:3
<i>environmental programme**</i>	περιβαλλοντικό πρόγραμμα	<i>program środowiskowy</i>	екологична програма	0:4
<i>environmental objective</i>	περιβαλλοντικός σκοπός	<i>cel środowiskowy</i>	екологична цел	4:0
<i>environmental target</i>	περιβαλλοντικός στόχος	<i>zadanie środowiskowe</i>	екологична задача	4:0
<i>framework of programmes***</i>	πλαίσιο προγραμμάτων	<i>ramy programowe</i>	рамка от програми	4:0
<i>common strategy</i>	κοινή στρατηγική	<i>wspólna strategia</i>	обща стратегия	0:4
<i>allowance trading scheme****</i>	σύστημα εμπορίας των δικαιωμάτων	<i>system handlu przydziałami</i>	схема за търговия с квоти	0:4
<i>environmental quality standard</i>	ποιοτικό πρότυπο περιβάλλοντος	<i>norma jakości środowiska</i>	стандарт за качество на околната среда	1:3
<i>financial instrument for the environment</i>	χρηματοδοτικό μέσο για το περιβάλλον	<i>instrument finansowy na rzecz środowiska</i>	финансов инструмент за околната среда	1:3
<i>protective measures</i>	μέτρα προστασίας	<i>środki ochronne</i>	защитни мерки	3:1

* Напр. План за действие за устойчиво потребление и производство и за устойчива промишлена политика (52008DC0397).

** Напр. *European Climate Change Programme* (ECCP).

*** Напр. *Framework for creation of the Single European Sky (SES)*, Πλαίσιο για τη δημιουργία του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Ουρανού, *Ramy tworzenia Jednolitej Europejskiej Przestrzeni Powietrznej*.

**** Напр. *Greenhouse gas emission allowance trading scheme*.

Като имаме предвид, че опорните елементи на изброените терминосъчетания са част от общия специализиран език на европейската интеграция (не само на областта околна среда), и като имаме предвид хронологията на присъединяване и екстралингвистичните факти, лесно стигаме до заключението, че тези единици са съотносителни и са калки или материални заемки от един примарен специализиран лексикон (по правило английския).

Важна за околната среда дейност на ЕС, която отнасяме понятийно към „интенционалното въздействие“, е т.нар. *Европейска схема за управление по околна среда и одит (EMAS)*⁶⁸, която се определя като *инструмент, стандарт, програма* или *система* (англ. *tool, management instrument*⁶⁹). Срв. формулировките в актовете:

⁶⁸ Вж. <<http://www.moew.government.bg/?show=top&cid=286>> [26.04.2015].

⁶⁹ <http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm> [26.04.2015].

32007D0747	Community eco- management and audit scheme (EMAS)	Κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS)	System eko- zarządzania i audytu środowiskowego we Wspólnocie (EMAS)	Схема на Общността за управление и одит на околната среда (СΥООС)
32009R1221			System ek zarządzenia i audytu we Wspólnocie, zwany dalej „EMAS”	Схема на Общността за управление по околна среда и одит, наричана по-нататък EMAS

От неадаптираното в езиците кратко название — етикет *EMAS*, както и от структурните особености добре личи, че номинациите в гръцки, полски и български са превод от английски. Прави впечатление, че за изразяване на опорния терминоелемент *scheme* в български е избрана идентичната дума от гръцки произход *схема*. Обяснението за това, че в гръцки е предпочетен различен елемент — *σύστημα*, би следвало да се търси не само в семантичния развой на *σχήμα* в новогръцкия език, но и във възможно влияние от другите два работни езика на ЕК — френски и немски, срв. фр. *Système communautaire de management environnemental et d'audit (EMAS)* и нем. *Gemeinschaftssystem für das Umweltmanagement und die Umweltbetriebsprüfung (EMAS)*. Така се обяснява и съвпадението с полския терминоелемент *system*. Тъй като не разполагаме с хармонизирано правно определение за номинацията, не я подлагаме на анализ по параметър вътрешна форма.

В контекста на въпроса за системата *EMAS* е целесъобразно да споменем и това, че ЕС възприема международния стандарт ISO 14001:1996 и европейския стандарт EN ISO 14001:1996, установяващи норми за екомениджмънт. Срв. номинациите в документ 52013XC1128(04) за хармонизираните стандарти за EN ISO 14001:2004 и Решение 31997D0265:

52013XC1128(04)	Environmental management systems	Συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης	<i>Systemy zarządzania środowiskowego</i>	Системи за управление по околна среда
31997D0265			<i>systemy zarządzania środowiskiem</i>	

От примерите се вижда, че действията (нормите), които тук определихме като свързани с концепта ‘въздействие’, се терминират като *системи* и екв. и в четирите езика.

⁷⁰ В българските специализирани езици паралелно се използват номинациите *екомениджмънт* < *eco-management* и *управление на околната среда* < *environmental management*.

* * *

Дотук в книгата предоставихме изследователски модел, през който разгледахме една част от огромното множество термини, свързани с областта околна среда, с които си служи законодателството на Европейския съюз. Освен това посочихме литература по темата и интернет адреси на документи, които да послужат на заинтересованите специалисти за продължаващо проучване върху динамично развиващата се терминология и специализирания език на ЕС.

Изводи

В заключение на изследването на терминологията на Европейския съюз в рамките на областта околна среда върху материал от четирите езика (български, гръцки, полски и английски) е необходимо да формулираме изводи въз основа на проведеня съпоставителен анализ по трите постулирани параметъра: източник на термините, външна форма и вътрешна форма.

Източник на термина (ИТ):

Съпоставителното изследване показва, че преобладаващата част от разгледаните термини са образувани с домашни езикови средства. В английския език те са неосемантизми или новообразувания, но в останалите разгледани езици (секундарните терминологични системи) тези термини са преводни заемки. Не се откриват значими разлики между приемащите езици (български, гръцки и полски) по отношение на начините за преводно заемане. Съотносителните терминологични единици, които се създават и утвърждават по този начин, би следвало да се признаят за европеизми или интернационализми (*sensu largo*) на базата на семантично и/или формалноструктурно сходство в четирите езика, три от които не са близкородствени.

Базовите понятия на областта околна среда, чието терминиране изследвахме, са елементарни (универсални) понятия, като вода, въздух, животно, растение и под., и те се назовават чрез стари обичайни домашни думи. Закономерно е, че материално сходство при тях се открива единствено в двата родствени славянски езика. Европейският законодател фиксира като термини тези стари думи с ново терминологично значение, което се явява общо (стандартизирано) за всички езикови версии на хармонизираното право на ЕС. Обща черта на четирите езикови версии на европейската терминология за околната среда е явността на антропоцентризма като гледна точка към заобикалящия ни свят.

Като цяло относително неголям е делът на материалните интернационализми и това се обяснява с нагласата на номинаторите да бъде поддържан националният облик на терминологиите в условията на европейското многоезичие. Смятаме, че зад този подход прозира известен пуристичен уклон, особено в гръцкия език, защото аргументът за по-голяма достъпност на терминологията за широките маси чрез използване на домашно езиково градиво не е достатъчно убедителен, като се има предвид масо-

вото изучаване на чужди езици (и задължително английски) в днешния мултилингвален ЕС. Конвенционалният характер на терминологията по принцип предоставя възможност на номинаторите да избират арбитражно номинациите, следователно чрез доминиращото предпочитание към домашните средства в официалните писмени текстове се цели поддържането на европейското езиково разнообразие, включително на равнището на специализираните езици.

Външна форма на термина (ВнФ):

Преобладаващият тип термини в интересуващата ни област в четирите езика са двусловните (двукомпонентни) термини (терминосъчетания, термини фразеологични съчетания), чийто главен член е съществително име, а подчинен член — прилагателно в гръцки, полски и български език, или съществително с атрибутивна функция в английски. Този извод е закономерен, като се има предвид доказаният статистически превес на многочленните и най-вече двучленните единици при терминологичните неологизми във вторичните терминологични системи¹. Нека да припомним, че за неологизми се смятат и новите за езика фразеологични съчетания, а преобладаващата част от разгледаните в настоящото изследване термини са именно такива. Достоянство на термините, оформени по този начин, е тяхната описателност, т.е. това, че съдържат кратка дескрипция на означаваното понятие. Превес имат безпредложните съчетания пред аналитичните с предлог.

Разликата между английските (най-често примарни) и останалите (най-често секундарни) термини по отношение на морфосинтактичната им структура е по-високата фреквентност на типа [съществително + съществително] (N+N) в английския спрямо [прилагателно + съществително] (A+N) в останалите три езика. Тази разлика може да се дължи, от една страна, на по-високата продуктивност на конверсията (нулевата деривация, транспозицията) в съвременния английски и от друга, на развитата афиксална деривация в славянските езици като черти на техния типологичен профил. Превесът на относителните прилагателни като терминоелементи в съчетания се обяснява с предпочитанията към синтетичното изразяване². Същевременно не се открива зависимост (сходство) при двата флективни езика — гръцки и полски — по отношение на оформянето на терминосъчетанията с подчинен член съществително в генетив. Като цяло в гръцки се предпочитат относителните прилагателни, а в полски не са малко термините, съставени от три съществителни в т.нар. „генетивна серия“ (*seria dopełniaczowa*)³.

Изследваната терминология се отличава с категориална монотонност — терминират се основно съществителни имена или подчинителни съче-

¹ Вж. PALACIOS, HUMBLEY, 2012 и цит. там литература.

² Вж. КИРОВА, 2002.

³ Подобно явление на равнище текст се определя като прекомерна номинализация (*rzeczownikomania*), JADACKA, 2006: 116.

тания с главен член съществително. Това потвърждава тезата, изразена от М. Попова, че субстантивната единица е най-подходяща форма на термина, свързана с понятието за предметност. Редки са случаите на фиксиране на прилагателно (напр. *опасен* или *най-добри*) в контекста на конкретна правна норма или в състава на термин израз.

Вътрешна форма на термина (ВтФ):

Обобщението, което се налага по отношение на параметъра вътрешна форма на изследваните термини, е, че за основа на терминологичната номинацията при по-голямата част от тях са взети съществени признаци, които се откриват в значението (дефиницията). Показахме в анализа, че в повечето случаи е налице обусловеност на компонентите на формата на термина от компонентите на неговото значение. В случаите на преводно заемане такава обусловеност се установява както при примарния английски термин, така и при неговите калки в останалите езици. Съпоставителният анализ по този параметър разкри съотнасянето на значещи елементи на термините (думи и морфеми) между четирите езика, както и съотнасянето им с определен семантичен признак или понятие. Това е поредно доказателство за конвергенцията на терминологиите. Един от ефектите на сближаването е безспорното повишаване на разбираемостта на специализираните езици за заинтересовани лица, непознаващи в тънкоост дадения чужд език.

В началото на изследването групирахме конфронтираните езици в опозиционни двойки по различни критерии. Наблюденията ни не потвърдиха релевантността на всички противопоставяния. Генетичното родство на двата славянски езика има известно отражение върху материалното сходство при базовите термини, но типологичната близост на двата балкански езика се оказва нерелевантен критерий. При двата флективни езика (полски и гръцки), както отбелязахме, не се забелязват закономерно съвпадение в морфосинтактичното оформяне на термините и респективно значими разлики спрямо аналитичните езици. За сметка на това термините в аналитичния български език редовно възпроизвеждат точно структурата на английските аналитични термини, което добре личи при терминосъчетания, съдържащи предложни конструкции (напр. *animals kept for farming purposes* и *животни, отглеждани за селскостопански цели*, срв. *ζώα στα εκτροφεία, zwierzęta hodowlane*).

Използваната в езика графична система (латинска или друга) противопоставя терминологиите като еднографични и двуграфични, с оглед на това, че в гръцките и българските законодателни актове на ЕС се срещат графично неадаптирани номинации, най-често абревиатури, но и термини думи, например с вариантност в гр. *Οικολογικός σχεδιασμός (Ecodesign), Inuit*. Според наблюденията ни графично неадаптираните термини се срещат по-често в гръцките актове на ЕС, отколкото в българските.

Отлика на гръцката терминология е нейният домашен материален произход, независимо от факта, че термините са предимно семантични заемки,

или обратни заемки, или преводни фразеологични заемки. Материално съвпадение между гръцкия и останалите езици е налице при термините интернационализъм тогава, когато международната единица е класицизъм от гръцки произход (напр. *ecosystem*, *екосистема* и *οικοσύστημα*). Ако терминът (терминоелементът) е интернационализъм от латински, английски или друг произход, тогава в гръцки най-често му съответства структурна или семантична калка, а понякога новообразуване, без сходство с останалите езици (напр. *recycling*, *рециклиране* и *ανακύκλωση*; *aquaculture*, *аквакултура* и *υδατοκαλλιέργεια*; *operator*, *оператор*, *φορέας*). Този пуристичен подход на гръцките номинатори се мотивира от съзнанието за културната ролята на гръцкия език като донор на етимони, която трябва да бъде поддържана и занаят. Позицията на английския език като доминиращ и източник на термини бе многократно доказана в изследването и не се нуждае от допълнителна аргументация.

Не се откриха съществени разлики в терминологиите на езиците на ЕС от различни поколения, т.е. критерият продължителност на стажа на съответната страна като член на ЕС в случая не е от значение. Неустановеността на терминологиите или вариантността, които се очакваше да бъдат присъщи на „по-младите“ езици на ЕС, се оказаха присъщи и на английската, и на гръцката терминология.

Принадлежността на България и Полша към бившия социалистически блок и русификацията на специализираните им езици вследствие на това (по-значителна в български) не са оставили забележими следи в интересуващата ни област. В българската терминология се откриха няколко термина, възприети под руско влияние в недалечното минало (напр. *местообитание*, *устойчиво развитие*). Обновяването на терминологиите на евроинтеграцията има отношение към експлицитно заявения стремеж „за новата действителност да се говори по нов начин“. Новият начин често се оказва предпочитанието към домашните езикови средства или преориентирането към нов културен и езиков авторитет. В това може да се търси проява на пуристична нагласа към езиковите въпроси, която е характерна за народите (особено малобройните), изпитали чужда държавна или културна доминация.

Важен заключителен извод от общ характер, до който стигаме в резултат от емпиричното изследване, без да сме формулирали в началото съответна хипотеза, засяга мащаба на конвергентните процеси между съвременните европейски специализирани езици. Базираме заключението си на частния случай на областта околна среда, но всичко сочи, че и в други области тенденциите са идентични на забелязаните тук. Редица изследвания доказват, че в сфери като компютърна техника, комуникационни технологии и под. сближаването (интернационализацията, глобализацията, унификацията) на терминологиите и професионалните жаргони е още по-силно застъпено най-вече вследствие на пряко заемане. Калкирането, което се проявява като основна терминообразователна техника, използвана в особено големи

размери, води до значителна семантична интерференция и формиране на семантична общност. За определянето на този феномен бихме могли тук да си послужим с термина *междуетикова изосемия*, известен в балканското езикознание. За изосемия, каквато съществува при езиците от балканския езиков съюз, се говори, когато при самостоятелна материална реализация във всеки език е налице тъждество на семасиологичните признаци (АСЕНОВА, 1989: 35 и сл.). Според С. Гайда съществуването на „общ корпус от значения“ е едно от основанията за разглеждането на европейското езиково пространство като езиков съюз (*liga*) (ГАЙДА, 2008: 17)⁴. Полският лингвист е на мнение, че създаването на голяма европейска лига, чийто културен фон са политическите и икономическите интеграционни процеси, се опира, от една страна, на класическото наследство на гръцкия и латинския език, а от друга, на приноса на западните езици с надмощието на английския.

Като имаме предвид конкретните анализи на терминологията на ЕС в областта на околната среда и като приемаме тезата на С. Гайда, можем да твърдим, че в центъра на изследователското ни внимание е била зона на интензивни конвергентни процеси, водещи до европейска междуетикова изосемия. Тази изосемия е резултат не от взаимопроникване между езиците, а от унифициращото влияние на английския върху всеки един от тях, в качеството му на език с висок престиж в съвременния свят.

⁴ С. Гайда предлага новият езиков съюз (*liga*) да се нарече *europajska przestrzeń kulturowo-językowa* (ГАЙДА, 2008: 17). Срв. МАЃКІЕWICZ, 1996: 197 и сл., където също се лансира тезата за съществуването на европейски езиков съюз (*europajska liga językowa*).

Списък на използваните съкращения

англ.	— английски
бел.	— бележка
в.	— век
вж.	— виж
вкл.	— включително
ВнФ	— външна форма
ВтФ	— вътрешна форма
г.	— година
гл.	— глагол
гр.	— гръцки
ед.ч.	— единствено число
ЕК	— Европейска комисия
екв.	— еквивалент(-и)
ЕО	— Европейски общности
ЕС	— Европейски съюз
ж.р.	— женски род
исп.	— испански
ИТ	— източник на термина
итал.	— италиански
кол.	— колектив
лат.	— латински
м.	— мой
м.р.	— мъжки род
мин. страд. прич.	— минало страдателно причастие
мн.ч.	— множествено число
напр.	— например
под.	— подобни
пол.	— полски
прев.	— превод
прил.	— прилагателно име
прич.	— причастие
ПТС	— примарна терминологична система
ред.	— редактор
респ.	— респективно
рус.	— руски
сег. деят. прич.	— сегашно деятелно причастие
сл.	— следващ(-и)

словаш.	—	словашки
ср.р.	—	среден род
ст.-гр.	—	старогръцки
ст.-фр.	—	старофренски
ст.-англ.	—	староанглийски
същ.	—	съществително име
тур.	—	турски
фр.	—	френски
цит.	—	цитат, цитиран
чеш.	—	чешки

Съкращения на най-често използвани речници

- БТРа: АНДРЕЙЧИН Л. и кол., ПОПОВ Д. (ред.), 1994: *Български тълковен речник*. Четвърто изд. София.
- БТРб: РАДЕВА В., 2004: *Български тълковен речник*. София.
- РБЕ: *Речник на българския език*. БАН: <<http://ibl.bas.bg/rbe/>>.
- РНДБЕ: ПЕРНИШКА Е., БЛАГОЕВА Д., КОЛКОВСКА С., 2010: *Речник на новите думи в българския език (от края на ХХ и началото на ХХІ в.)*. София.
- РЧДБЕ: ИЛЧЕВ СТ. (ред.), 1982: *Речник на чуждите думи в българския език*. София.
- СРСБКЕ: ИЛИЕВА К. и др., ПЕНЧЕВ Й. (ред.), 1999: *Словообразователен речник на съвременния български книжовен език: А—Я*. София.
- ЭССЯ: ТРУБАЧЕВ О. Н., (ред.), 1974: *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*. Москва.
- DEA: GÖRLACH M. (ed.), 2001: *Dictionary of European Anglicisms*. Oxford.
- EJO: POLAŃSKI K. (red.), 1993: *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław.
- IATE: *InterActive Terminology for Europe* <<http://iate.europa.eu/SearchByQueryLoad.do?method=load>>.
- JS-STP: LUKSZYN J. (red.), 2005: *Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej*. Warszawa.
- MWD: *Merriam-Webster Dictionary*: <<http://www.merriam-webster.com/>>.
- OED: *Oxford English Dictionary*: <<http://www.oxforddictionaries.com/>>.
- SJP: *Słownik języka polskiego PWN*: <<http://sjp.pwn.pl/>>.
- SWO: *Słownik wyrazów obcych Władysława Kopalińskiego*: <<http://www.slownik-online.pl/>>.
- WSWD: DOROSZEWSKI W. (red.), 1958—1969: *Słownik języka polskiego PAN (Wielki słownik W. Doroszewskiego)*. Т. 1—12 suplement. Warszawa.
- ΛΚΝΕ: ΙΔΡΥΜΑ Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, 2002: *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη*; <http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html>.
- ΛΝΕΓ: ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ Γ., 2008: *Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα.

Библиография

- АЛЕКСИЕВ Б., 2005: *Функционална уместност на преводните еквиваленти на метафорични термини*. „Български език“, 1.
- АНГЕЛОВ А., 2008: *Българският език на Темида (глотометрическо изследване на лексическата съчетаемост и клишираността в българските закони)*. София.
- АНДРЕЕВА В., 2006: *Основни проблеми при превеждането на европейски правни актове на български език*. „Съпоставително езикознание“, 1.
- АНДРЕЙЧИН Л. и кол., ПОПОВ Д. (ред.), 1995: *Български тълковен речник*. Четвърто изд. София.
- АПРЕСЯН Ю. Д., 1995: *Лексическа семантика. Синонимическите средства на езика. Избранные труды*. Т. 1. Москва.
- АСЕНОВА П., 1989: *Балканско езикознание: основни проблеми на балканския езиков съюз*. София.
- БЛАГОЕВА Д., 2005: *Аспекти на калкирането в най-новия период от развитието на българския език*. София.
- БЛАГОЕВА Д., 2006: *Неологизмите в съвременния български език*. „Български език и литература“, 6.
- БЛАГОЕВА Д., 2010: *Наблюдения върху утвърждаването на новата българска лексика*. „Български език“, 4.
- БЛАГОЕВА Д., 2011: *Чуждоезикови влияния при семантичния развой на българската лексика в съвременния период*. В: КРУМОВА-ЦВЕТКОВА Л., ХОЛИОЛЧЕВ Х., АВРАМОВА Ц., ГЕОРГИЕВА Ц., ред.: *Слово и словесност. Сборник в чест на доц. д-р Юлия Балтова*. София.
- БОГОРОВ В., 2002: *Езикът на правото*. „Литературен форум“, 11. <www.slovo.bg> [17.08.2011].
- БОРХВАЛДТ О. В., 2000: *Историческо терминоведение на руския език*. Красноярск.
- БОСИЛКОВ К., 1980: *Детерминологизацията, езиковото строителство и езиковата култура*. В: ПАШОВ П., СТАНКОВ В., ред.: *Проблеми на езиковата култура*. София.
- БОЯДЖИЕВ С. (ред.), 1964: *Френско-български речник*. София.
- БОЯДЖИЕВ Т., 2005: *Националният език в условията на чуждо влияние и глобализация*. „Български език и литература“, 5. <www.liternet.bg> [20.12.2009].
- ВИДЕНОВ М., 2000: *Увод в социолингвистиката*. София.
- ВИДЕНОВ М., 2009: *Важен труд върху юридическия стил*. „Български език и литература“, 5.
- ВРИНА-НИКОЛОВ М., 2004: *Отвъд пределите на превода*. София.
- ГАК В. Г., 1977: *Сопоставителна лексикология*. Москва.

- ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА И., 2007: *За новите значения на прилагателното „европейски“ в няколко европейски езика (български, полски и гръцки)*. В: Младенова М., Дараданова Е., ред.: *Славяните и Европа*. София.
- ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА И., 2010а: *Европейските институционими в два славянски и два неславянски езика*. В: Ангелова-Атанасова М., ред.: *Състояние и проблеми на българската ономастика*. 11. *Славянска и балканска ономастика*. В. Търново.
- ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА И., 2010б: *Многоезичната база „Интерактивна терминология за Европа (IATE)“ като терминографски продукт*. В: Крумова-Цветкова Л., Павлова С., ред.: *Лексикографията в европейското културно пространство*. В. Търново.
- ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА И., 2011: *Опасност и риск като елементи на термини от областта на опазването на околната среда*. Миланов В., Михайлова-Сталянова Н., съст.: *Език, морал, отговорност*. София.
- ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА И., 2012а: *Дихотомия в езика на правото*. „Българска реч“, 2.
- ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА И., 2012б: *Специализираният език на Европейския съюз и терминологичните европеизми*. В: Бурова А. и др., съст.: *Време и история в славянските езици, литератури и култури*. *Езикознание*. Т. 1. София.
- ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА И., 2012в: *Терминологични европеизми от областта на опазването на околната среда*. „Българска реч“, 1.
- ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА И., 2014: *За прилагателното име „екологичен“ като терминоелемент*. „Български език“, 16.
- ГЕОРГИЕВ Б., 2006: *Езикова култура за всекиго*. <<https://sites.google.com/site/gueorguievborislav2/home>> [15.02.2012].
- ГЕОРГИЕВА Е., 1980: *Езикови проблеми на терминообразуването в българския език*. В: Пашов П., Станков В., ред.: *Проблеми на езиковата култура*. София.
- ГЕРОВ Н., 1975—1978: *Речник на българския език*. Ч. I—VI. Фототипно издание. София.; 1895—1904, Пловдив.
- ДАНЧЕВ А., 2001: *Съпоставително езикознание. Теория и методология*. София.
- ДОКЛАД, 1989: *Нашето общо бъдеще*. София (прев. на WORLD COMMISSION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT, 1987: *Our Common Future*. Oxford).
- ЕФНЕИ, 2007: *Европейска федерация на националните езикови институции (ЕФНЕИ). Брюкселска декларация за езиково обучение в Европа*. „Български език“, 1.
- ЗАЛИЗНЯК А. А., 1998: *О месте внутренней формы слова в семантическом моделировании*. В: Нариньяни А. С., ред.: *Труды международного семинара Диалог'98 по компьютерной лингвистике и ее приложениям*. Т. 1. Казань.
- ИКОНОМИЧЕСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ, 2005: Авторски колектив. *Икономическа енциклопедия*. София.
- ИЛИЕВА К. и др., Пенчев Й. (ред.), 1999: *Словообразователен речник на съвременния български книжовен език: А—Я*. София.
- ИЛЧЕВ СТ. (ред.), 1982: *Речник на чуждите думи в българския език*. София.
- ЙОРДАНОВА Л., 2010: *Евролингвистиката като наука*. <<http://nauka.bg/2010/31/Evrolingvistikata-kato-nauka-2010.pdf>>.
- КАЗКЕНОВА А. К., 2003: *Мотивираността на заимстваното слово (на материале современного русского языка)*. «Вопросы языкознания», 5.
- КАНДЕЛАКИ Т. Л., 1977: *Семантика и мотивираността на термините*. Москва.
- КАСАБОВ ИВ., 2006: *Грамматика на семантиката*. София.

- КИРОВА Л., 2002: *Пространствен динамичен модел на полето на професиолекта на компютърните технологии и на социолектите на компютърно базирани групи*. „Електронно списание LiterNet“, 11 (24). <www.liternet.bg> [15.03.2013].
- КОЛКОВСКА С., 1999: *Термини за преобразуване в семантичен и номинационен аспект*. В: Сб. *Въпроси на българската терминология*. Т. 1. София.
- КОЛКОВСКА С., 2005: *Семантика и мотивираност на термините за процеси в съвременния български книжовен език*. „Електронно списание LiterNet“, 11 (72). <www.liternet.bg> [15.03.2013].
- КОЛКОВСКА С., 2008: *Динамика и утвърждаване на новите лексикални значения в българския език*. „Български език“, 1.
- КОЛКОВСКА С., 2012: *Прояви на интеграция на неологизмите в българския език*. В: БЛАГОЕВА Д., КОЛКОВСКА С., ред.: *Магията на думите. Езиковедски изследвания в чест на проф. д.ф.н. Л. Крумова-Цветкова*. София.
- КРАСОВСКАЯ О. В., 2006: *Судебный диалог как конвенциональная коммуникативная форма*. «Вопросы языкознания», 5.
- КРЕМЕР Л., 2008: *Европейско право на околната среда*. София.
- ЛЕКОВ ИВ., СЛАВСКИ ФР. (ред.), 1961: *Полско-български речник*. София.
- ЛИКОМАНОВА И., 2002: *Преводът между теорията и практиката*. София.
- ЛИКОМАНОВА И., 2007: *Славяно-славянският превод*. София.
- МАНОЛОВА Л., 1984: *Българска терминология*. София.
- МАСЛОВ Ю. С., 1998: *Введение в языкознание*. Изд. трето. Москва.
- МОСКОВ М., 1976: *За чист български език*. София.
- НЕНОВСКИ Н., 2003: *Езикови тревоги*. „Юридически свят“, 1.; „Адвокатски преглед“, 5—6.
- ОРТЕГА-и-ГАСЕТ Х., 1993: *Есета*. Т. 1. София.
- ПЕНЧЕВ Й., 1998: *Синтаксис*. В: БОЯДЖИЕВ, Т., КУЦАРОВ И., ПЕНЧЕВ Й. *Съвременен български език*. София.
- ПЕРНИШКА Е., БЛАГОЕВА Д., КОЛКОВСКА С., 2010: *Речник на новите думи в българския език*. София.
- ПОПОВА М., 1985: *Термини-словосъчетания (из областта на товароподемните и подемно-транспортните машини)*. София.
- ПОПОВА М., 1990: *Типология на терминологичната номинация*. София.
- ПОПОВА М., 1999: *За езиковата мотивираност на термините*. *Въпроси на българската терминология*. София, 1999, 5—93.
- ПОПОВА М., 2002: *Системността на терминографската обработка в Речника по европейска интеграция*. В: *Германците и българите в диалог. Deutsche und Bulgaren im Gespräch*. Т. 1. София.
- ПОПОВА М., 2005: *Вътрешната системност при основните термини на лингвистичната прагматика*. „Български език“, 1.
- ПОПОВА М., 2006: *Терминологични проблеми на глобализацията*. В: ПЕРНИШКА Е., ред.: *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. София.
- ПОПОВА М., 2009: *Аспекти на глобализацията в българския език*. В: ВЪЛЧЕВ Б. и др., ред.: *Езиковедски изследвания в чест на чл.-кор. проф. д-р Тодор Бояджиев, проф. д-р Венче Попова и проф. Петър Паишов*. София.
- ПОПОВА М., 2012: *Теория на терминологията*. В. Търново.
- РАДЕВА В., 2004: *Български тълковен речник*. София.

- СУПЕРАНСКАЯ А. В., ПОДОЛЬСКАЯ Н. В., ВАСИЛЬЕВА Н. В., 1989: *Общая терминология. Вопросы теории*. Москва.
- ТАТАРИНОВ В. А., 1996: *Теория терминоведения*. Москва.
- ТРИФОНОВА Й., 2011: *За лексикалното взаимодействие на българския език с други езици*. В: КРУМОВА-ЦВЕТКОВА Л., ХОЛИОЛЧЕВ Х., АВРАМОВА Ц., ГЕОРГИЕВА Ц., ред.: *Слово и словесност. Сборник в чест на доц. д-р Юлия Балтова*. София.
- ТРУБАЧЕВ О. Н., (ред.), 1974: *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*. Москва.
- ХРУСАНОВ Д., ШОПОВ Т. (ред.), 2005: *Право и език*. София.
- ШОПОВ Т., 2009: *Анализът на междуезиковото разбиране и учебният метод „ЕуроКом“*. „Български език и литература“, 4; „Електронно списание LiterNet“, 11. <www.liternet.bg> [20.09.2013].
- ЯНАКИЕВ М., 1977: *Стилистиката и езиковото обучение*. София.
- ЯНКОВА Д., 2005: *Текстообразуване и структура на правната норма в английския и българския законодателен текст*. „Съпоставително езикознание“, 2.
- ALEXIEV B., 2000: *Contrastive aspects of terminological metaphorisation*. PhD Thesis. Sofia.
- AUSTIN P. K. (ed.), 2008: *1000 Languages*. London.
- BANASIŃSKI C., 2001: *Prawne problemy tłumaczeń aqvis communautaire w związku z dostosowaniem prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej*, 7—8. W: URZĄD KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ. *Tłumaczenie Acquis Communautaire na język polski. Materiały z konferencji, 20 kwietnia 2001 r.* Warszawa.
- BAJEROWA I., 1980: *Wpływ techniki na ewolucję języka polskiego*. Kraków.
- BARCZ J. (red), 2009: *Źródła prawa Unii Europejskiej*. T. 4. Warszawa.
- BARCZ J., GÓRKA M., WYROZUMSKA A., 2008: *Instytucje i prawo Unii Europejskiej*. Warszawa.
- BARTMIŃSKI J., CHLEBDA W., 2013: *Problem konceptu bazowego i jego profilowania — na przykładzie polskiego stereotypu Europy*. „Etnolingwistyka“, 25.
- BEREZOWSKI L., 2009: *The grammar of water*. W: FONTAŃSKI H., MOLENCKI R., WOLIŃSKA O., red.: *W kręgu teorii. Studia językoznawcze dedykowane Profesorowi Kazimierzowi Polańskiemu in memoriam*. Katowice.
- BEREZOWSKI L., 2011: *Curious Legal Conditionals*, ‘Research in Language’, vol. 9.1.
- BHATIA T. K., RITCHIE W. C. (ed.), 2006: *The Handbook of Bilingualism*. Malden-Oxford.
- BIEL Ł., 2007: *Współpraca unijna w sprawach karnych. Podstawowe terminy w praktyce translacyjnej*. „Lingua Legis“, 15.
- BOGUSŁAWSKI A., 1976: *Problem tertium comparationis w porównaniu lingwistycznym*. „Kwartalnik Neofilologiczny“, XXIII.
- BOKAJŁO W., PACZEŚNIAK A., 2009: *Podstawy europeistyki*. Wrocław.
- BUKOWSKI Z., 2007: *Prawo ochrony środowiska Unii Europejskiej*. Warszawa.
- CHALMERS D., DAVIES G., MONTI G., 2010: *European Union Law*. Second Edition. Cambridge.
- CHARROW R., CHARROW V., 1979: *Making Legal Language Understandable: A Psycholinguistic Study of Jury Instructions*. ‘Columbia Law Review’, 7.
- CHLEBDA W., 2008: *Europejskość w najnowszym polskim dyskursie*. W: GAJDA S., red.: *Język polski w europejskiej przestrzeni kulturowo-językowej*. Opole.
- CHOJNACKI D., 2012: *Historyczne zanieczyszczenia powierzchni ziemi*. „Ecomanager“, 9.

- CIECHANOWICZ-McLEAN J., 2012: *Historia prawa ochrony środowiska: od ochrony przyrody do ochrony klimatu*. „Gdańskie studia prawnicze”. T. 27.
- CLARKSON P., 1989: *Gestalt Counselling in Action*. London.
- CZARNOTA B., 2001: *Język polski jako nowy język urzędowy UE — perspektywy*. W: URZĄD KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ: *Tłumaczenie Acquis Communautaire na język polski. Materiały z konferencji, 20 kwietnia 2001 r.* Warszawa.
- DĄBROWSKA A., 1993: *Czy zanik nowomowy*. W: GAJDA S., red.: *Języki słowiańskie wobec współczesnych przemian w krajach Europy Środkowej i wschodniej*. Opole.
- DAVIES N., 2007: *Europa. Między Wschodem a Zachodem*. Kraków.
- DĄBSKA-PROKOP U. (red.), 2000: *Mała encyklopedia przekładoznawstwa*. Częstochowa.
- DICKEL A., 2008: *Klasyfikacja głównych kierunków badawczych podejmujących problem relacji między językami specjalistycznymi i językiem ogólnym ze szczególnym uwzględnieniem badań nad niemieckimi językami specjalistycznymi*. W: LUKSZYN J., red.: *Podstawy technolingwistyki I*. Warszawa.
- DLUGOSZ N., 2010: *Прояви на културата на съкращението в медийното пространство — композитуми с компоненти еко- и био- в българския език*. В: Сб. *Научни трудове*. Т. 48. Пловдив.
- DMYTERKO E., 2004: *Tłumaczenie ustawy dostosowanej do wymogów Unii Europejskiej*. „Lingua Legis”, 12.
- DOBROWOLSKI G., 2006: *Europejskie prawo ochrony środowiska*. Katowice, 2006.
- DOJLIDO J., 1987: *Chemia wody*. Warszawa.
- DOROSZEWSKI W. (red.), 1958—1969: *Słownik języka polskiego PAN (Wielki słownik W. Doroszewskiego)*. T. 1—12 suplement. Warszawa.
- DUTHEIL DE LA ROCHÈRE J., 2004: *Wstęp do prawa Unii Europejskiej*. Warszawa.
- EUROPEJSKA KARTA..., 2004: MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI, DEPARTAMENT WYZNAŃ I MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH: *Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych od teorii do praktyki. Materiały konferencji Warszawa 16—17 czerwca 2003*. Warszawa.
- FELBER H., BUDIN G., 1994: *Teoria i praktyka terminologii*. Warszawa.
- FERGUSON, G., PÉREZ-LLANTADA C., PLO R., 2011: *English as an International Language of Scientific Publication: A Study of Attitudes*. *World Englishes*. ‘Journal of English as an International and Intranational Language’, 30 (1).
- FURDAL A., 2000a: *Językoznawstwo otwarte*. Wyd. trzecie. Wrocław.
- FURDAL A., 2000b: *Polska oda do radości. Język i kultura narodowa we wspólnej Europie*. Wrocław.
- GAJDA S., 1982: *Podstawy badań specjalistycznych nad językiem naukowym*. Warszawa.
- GAJDA S., 1990: *Wprowadzenie do teorii terminu*. Opole.
- GAJDA S., 2004: *Język administracyjno-prawny w perspektywie językoznawczej i prawoznawczej*. W: MALINOWSKA E., red.: *Język — Prawo — Społeczeństwo*. Opole.
- GAJDA S., 2008: *Polszczyzna wobec kultury polskiej i europejskiej*. W: GAJDA S., red.: *Język polski w europejskiej przestrzeni kulturowo-językowej*. Opole.
- GÁLOVÁ D. (ed.), 2007: *Languages for Specific Purposes: Searching for Common Solutions*. Cambridge.
- GALSTER J., MIK C., 1995: *Podstawy europejskiego prawa wspólnotowego*. Toruń.
- GENEW-PUHALEWA I., 2011: *European Union Terminology Unification — Directions for the Contrastive Study of Two Slavic and Two Non-Slavic Languages (Bulgarian, Polish, Modern Greek and English)*. ‘Research in Language’, vol. 9.1.

- GENEW-PUHALEWA I., 2012: *Новогръцките терминологични лексикони и интернационализацията*. W: JARZĄBEK K., RUTTAR A., SOJDA S., red.: *Spotkania międzykulturowe, (Językoznawstwo, glottodydaktyka)*. T. 2. Katowice.
- GENEW-PUHALEWA I., 2015: *Прояви на пуризм в съвременната терминология*. W: SICHONSKA M., GENEW-PUHALEWA I., red.: *Tożsamość Słowian zachodnich i południowych w świetle dwudziestowiecznych dyskusji i polemik. Konteksty filologiczne i kulturoznawcze*. Katowice. (w druku)
- GIBBONS J. (ed.), 1994: *Language and the Law*. London—New York.
- GIBBONS J., 2003: *Forensic linguistics. An Introduction to languages in the Justice System*. Oxford.
- GIBBONS J., 2004: *Language and the Law*. In: DAVIES A., ELDER C., ed.: *The Handbook of Applied Linguistics*. Malden—Oxford.
- GIZBERT-STUDNICKI T., 1986: *Język prawny w perspektywie socjolingwistycznej*. Warszawa — Kraków.
- GŁOSARIUSZ 2005: URZĄD KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ. *Glosariusz terminologii traktatów Unii Europejskiej*. Warszawa.
- GORDIN M. D., 2015: *Scientific Babel: How science was done before and after global English*. Chicago.
- GÓRKA M. 2001: *Specyfika aktów prawnych WE*. W: URZĄD KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ. *Tłumaczenie Acquis Communautaire na język polski. Materiały z konferencji, 20 kwietnia 2001 r.* Warszawa.
- GÖRLACH M., 2001: *Dictionary of European Anglicisms*. Oxford.
- GÖRLACH M. (ed.), 2002: *English in Europe*. Oxford.
- GRUCZA F., 1983: *Zagadnienia metalingwistyki. Lingwistyka — jej przedmiot, lingwistyka stosowana*. Warszawa.
- GRUCZA F., 2008a: *Języki specjalistyczne — indykatory i/lub determinanty rozwoju cywilizacyjnego*. W: LUKSZYN J., red.: *Podstawy technolingwistyki I*. Warszawa.
- GRUCZA F., 2008b: *O językach dotyczących europejskiej integracji, Unii Europejskiej i potrzebie ukonstytuowania ogólnej lingwistyki języków specjalistycznych*. W: LUKSZYN J., red.: *Podstawy technolingwistyki I*. Warszawa.
- GRUCZA S., 2007: *O konieczności tworzenia korpusów tekstów specjalistycznych*. W: GRUCZA S., red.: *W kręgu teorii i praktyki lingwistycznej. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Jerzemu Lukszynowi z okazji 70 rocznicy urodzin*. Warszawa.
- GUTSCHMIDT K., 2003: *Словообразовательные новации (преморфемные дериваты) в славянских языках с точки зрения когнитивной лингвистики*. W: KARWATOWA Z., red.: *Procesy innowacyjne w językach słowiańskich*. Warszawa.
- HAŁAS B., 1995: *Terminologia języka prawnego*. Zielona Góra.
- HARRIS Z., 1968: *Mathematical Structures of Language*. New York.
- HEUTGER V., 2003: *Law and Language in the European Union*. ‘Global Jurist Topics’: Volume 3, Issue 1 (2003). <<http://www.bepress.com/gj/topics/vol3/iss1/art3>> [10.11.2010].
- HIRSCHMAN L., SAGER N., 1982: *Automatic Information Formatting of a Medical Sublanguage*. In: KITTREDGE R., LEHRBERGER J., eds.: *Sublanguage: Studies of Language in Restricted Semantic Domains*. Berlin.
- ISO 704:2000: *Terminology work — Principles and methods*. (revised by: ISO 704:2009) <http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=31696>.

- ISO 1087-1:2000: *Terminology work — Vocabulary — Part 1: Theory and application*. <http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=20057>.
- JANK D., 2001: *Struktura i funkcjonowanie Służby Tłumaczeń Komisji Europejskiej*. W: URZĄD KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ: *Tłumaczenie Acquis Communautaire na język polski. Materiały z konferencji 20 kwietnia 2001 r.* Warszawa.
- JADACKA H., 1979: *O roli językoznawcy we współpracy ze specjalistami w dziedzinie terminologii*. Warszawa.
- JADACKA H., 2006: *Poradnik językowy dla prawników*. Wyd. drugie, poprawione. Warszawa.
- JENDROŚKA J. (red.), 2012: *Leksykon prawa ochrony środowiska*. Warszawa.
- JOPEK A., 2000: *O tłumaczeniu prawniczym po nowemu*. „Lingua Legis”, 8.
- JOPEK-BOSIACKA A., 2010: *Przekład prawny i sądowy*. Wyd. pierwsze — 3 dodruk. Warszawa.
- JURKOWSKI M., 1991: *Metajęzyk terminologii*. W: GRUCZA F., red.: *Teoretyczne podstawy terminologii*. Wrocław.
- KARACZUN Z. M., INDEKA L. G., 1996: *Historia prawa ochrony środowiska w Polsce*. „Prawo i środowisko”, 3(7).
- KENIG-WITKOWSKA M., 2005: *Prawo środowiska Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*. Warszawa.
- KIELAR B., 1996: *O różnych sposobach oceny jakości przekładu*. „Lingua Legis” 1998, nr 6.
- KIELAR B., 2002: *Języki specjalistyczne a translatoryka*. W: LEWANDOWSKI J., red.: *Języki specjalistyczne 2. Problemy technolingwistyki*. Warszawa.
- KIELAR B., 2007: *Językowe i prawne aspekty tłumaczenia tekstu Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy, podpisanego w 2004*. W: GRUCZA S., red.: *W kręgu teorii i praktyki lingwistycznej. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Jerzemu Lukszynowi z okazji 70 rocznicy urodzin*. Warszawa.
- KIERZKOWSKA D., 2008: *Tłumaczenie prawnicze*. Wyd. trzecie. Warszawa.
- KOLLER W., 2009: *Przekład literacki z perspektywy językoznawstwa*. W: BUKOWSKI P., HEYDEL M., red.: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków.
- KOŁODZIEJCZYK R., 2009: *Tłumaczenie aktów prawa wspólnotowego na przykładzie polskich i niemieckich tekstów z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*. „Lingua Legis”, 17.
- KREJČOVÁ E., 2014: *Česko-bulharský právnický slovník*. T. 1. Brno.
- KUBACKI A. D., 2009: *Skupienia terminologiczne w polskim języku specjalistycznym*. „Przegląd Glottodydaktyczny”, 26.
- KURKOWSKA H., 1991: *Polszczyzna ludzi myślących*. Wybór i opracowanie JADACKA H., MARKOWSKI A. Warszawa.
- LANGACKER R. W., 1987: *Foundations of Cognitive Grammar: Volume I: Theoretical Prerequisites*. Stanford.
- LEJCYK W., BIESIEKIRSKA L., 2002: *Charakterystyki lingwistyczne terminów w języku specjalistycznym*. W: LEWANDOWSKI J., red.: *Języki specjalistyczne 2. Problemy technolingwistyki*. Warszawa.
- LEWANDOWSKI J., 2004: *„Zasady techniki prawodawczej” — z pożytkiem dla tłumaczy*. „Lingua Legis”, 12.
- LIPIŃSKI A., 2007: *Prawne podstawy ochrony środowiska*. Wyd. czwarte. Kraków.

- LIZISOWA M. T., 1995: *Podstawowe terminy prawne w statutach staropolskich na tle słowiańskim. Studium semantyczne*. Kraków.
- LUKSZYN J. (red.), 2005: *Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej*. Warszawa.
- LUKSZYN J., 1991: *Lingwistyczne problemy badań terminologicznych*. W: GRUCZA F., red.: *Teoretyczne podstawy terminologii*. Wrocław.
- LUKSZYN J., 2002: *Uniwersalia tekstów specjalistycznych*. W: LEWANDOWSKI J., red.: *Języki specjalistyczne 2. Problemy technolingwistyki*. Warszawa.
- LUKSZYN J., ZMARZER W., 2001: *Teoretyczne podstawy terminologii*. Warszawa.
- LUKSZYN J. (red), 2008: *Podstawy technolingwistyki I*. Warszawa.
- ŁABĘDZKA M., 2001: *Thumaczenie pisemne acquis communautaire w Polsce — stan prac*. W: URZĄD KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ. *Thumaczenie Acquis Communautaire na język polski. Materiały z konferencji 20 kwietnia 2001 r.* Warszawa.
- MAĆKIEWICZ J., 1996: *Polszczyzna w europejskiej lidze językowej*. W: BOBROWNICKA M., red.: *Symbioza kultur słowiańskich i niesłowiańskich w Europie Środkowej*. Kraków.
- MAIR C., 2006: *Twentieth-Century English. History, Variation and Standardization*. Cambridge.
- MALDZIEWA W., 2000: *Tertium comparationis w konfrontatywnych badaniach składni języków słowiańskich*. W: GAJDA S., red.: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*. Opole.
- MALINOWSKI A., 1980: *Własności statystyczne języka prawnego na tle własności języka potocznego (Próba analizy na przykładzie tekstów prawnych dotyczących ochrony środowiska)*. „Państwo i prawo”, 9.
- MALINOWSKI A., 2006: *Polski język prawny. Wybrane zagadnienia*. Warszawa.
- MAŁOCHA-KRUPA A., 2003: *Słowa w lustrze. Pleonazm — semantyka — pragmatyka*. Wrocław.
- MAŃCZAK-WOHLFELD E., 1992: *Analiza dekompozycyjna zapożyczeń angielskich w języku polskim*. Kraków.
- MAŃCZAK-WOHLFELD E., 1994: *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim*. Kraków.
- MAŃCZAK-WOHLFELD E., 1995: *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*. Kraków.
- MARCINIAK S., 1987: *Język wojskowy*. Warszawa.
- MARKOWSKI A., 1979: *Poprawność językowa czasopism technicznych. Wyniki badań. Metody pracy nad terminologią i językiem w publikacjach naukowo-technicznych*. „Prace Naukowe Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych Politechniki Wrocławskiej”, 11.
- MARKOWSKI A., 1992: *Polszczyzna końca XX wieku. Wiedza powszechna*. Warszawa.
- MARKOWSKI A., 2006: *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa.
- MAZUR M., 1961: *Terminologia techniczna*. Warszawa.
- MELLINKOFF D., 1963: *The Language of the Law*. Boston.
- MERRIAM-WEBSTER DICTIONARY: *Merriam-Webster Dictionary*. <<http://www.merriam-webster.com/>>.
- NOWICKI W., 1979: *O jednej z metod pracy nad terminologią techniczną: Metody pracy nad terminologią i językiem w publikacjach naukowo-technicznych*.

- „Prace Naukowe Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych Politechniki Wrocławskiej”, 11.
- OHLY R., 2002: *Procesy tworzenia się języków specjalistycznych (LSP) w językach afrykańskich*. W: LEWANDOWSKI J., red.: *Języki specjalistyczne 2. Problemy technolingwistyki*. Warszawa.
- PALACIOS J. G., HUMBLY J., 2012: *Neology and Terminological Dependency*. ‘Terminology’, Vol. 18.
- PICHT H., DRASKAU J., 1985: *Terminology: An introduction*. Guildford.
- PIENKOS J., 1993: *Przekład i tłumacz we współczesnym świecie*. Warszawa.
- PIENKOS J., 1999: *Podstawy juryslingwistyki. Język w prawie — prawo w języku*. Warszawa.
- PISAREK W., 2001: *Sprawozdanie z konferencji „Następstwa członkostwa UE dla małego języka”*. <http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=385:nastpstwa-czonkostwa-ue-dla-maego-jzyka-sprawozdanie-&catid=50:inne-konferencje&Itemid=50> [28.01.2013].
- POLAŃSKI K. (red.), 1993: *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław.
- POROMANSKA, S. 2007: *Μερικές ιδιαιτερότητες της ΝΕ ορολογίας στον τομέα της Οικολογίας*. Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ). <http://www.eleto.gr/download/Conferences/6th%20Conference/6th_17-32-PoromanskaStoynaPaper_V05.pdf> [4.10.2010].
- PRZYGOCKA-HAMROL J., 2007: *Neologizmy przymiotnikowe w języku bułgarskim i ich przekład na język polski*. W: MALDJEVA V., RUDNIK-KARWATOWA Z., red.: *Słowotwórstwo i tekst*. Warszawa.
- ROBERTSON C., 2010a: *EU Multilingual legislation: UE and national legislative language styles and terminology*. Wykład inauguracyjny na konferencji LawTerm. 26—27 maja 2010, Łódź.
- ROBERTSON C., 2010b: *LSP and EU Legal Language*. <<http://bcom.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/isek/robertson.pdf>> [10.09.2012].
- RZEWUSKA M., 2001a: *Problemy tłumaczenia i weryfikacji *acquis communautaire**. W: URZĄD KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ. *Tłumaczenie Acquis Communautaire na język polski. Materiały z konferencji, 20 kwietnia 2001 r.* Warszawa.
- RZEWUSKA M., 2001b: *Przekład aktów prawnych wspólnot europejskich na język polski. Praca terminologiczna*. „Lingua Legis”, 9.
- SAGER J. C., 1990: *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam/Philadelphia.
- SELIMSKI L., 2003: *Прояви на тенденцията към интернационализация в южнославянските езици*. W: OHNHEISER I., red.: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. Słowotwórstwo/ Nominacja*. Opole.
- SIATKOWSKA E., 2000: *Ekwiwalencja leksykalna jako problem leksykograficzny (rozważania na marginesie pracy nad słownikiem polsko-górnołużyckim)*. „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Studia Slavica”, V.
- SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO: *Słownik języka polskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN. <<http://sjp.pwn.pl/haslo.php?id=25054>>.
- SŁOWNIK WYRAZÓW...: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych Władysława Kopalińskiego*. <<http://www.slownik-online.pl/index.php>>.
- STARZEC A., 1999: *Współczesna polszczyzna popularnonaukowa*. Opole.

- STOBERSKI Z., 1982: *Międzynarodowa terminologia naukowa. Problemy. Postulaty. Oczekiwania*. Warszawa.
- STOCKWELL R., MINKOVA D., 2001: *English Words: History and Structure*. Cambridge.
- SUNKIN M., MONG D., WIGHT R., 1998: *Sourcebook on environmental law*. London—Sydney.
- SZCZUREK K., 2006: *Będąc młodym terminologiem, czyli jak pojęciu najlepszy dać termin...* „Co brzmi w trzcinie. Magazyn dla piszących po polsku”, 3. <http://ec.europa.eu/translation/polish/magazine/documents/issue3_pl.pdf>. [3.01.2012].
- SZCZYSZEK M., 2010: *Przejawy internacjonalizacji we współczesnej polszczyźnie na przykładzie zjawisk słowotwórczych*. „Linguistica Copernicana”, 2 (4).
- SZUMSKA D., 2006: *Przymiotnik jako przyłączone wyrażenie predykatywne. Analiza formalizacji struktur propozycjonalnych w warunkach predykcji niezdaniotwórczej*. Kraków.
- ŠARČEVIĆ S., 1997: *New Approach to Legal Translation*. The Hague.
- TIERSMA P., 1999: *Legal Language*. Chicago.
- THE ENVIRONMENT ENCYCLOPEDIA AND DIRECTORY, 2010: *The Environment Encyclopedia and Directory*. Fifth Edition. London.
- TKACZYŃSKI J., 2009: *Prawo i polityka ochrony środowiska naturalnego Unii Europejskiej*. Warszawa.
- TOKARCZYK R. A., 1997: *Komparatystyka prawnicza*. Kraków—Lublin.
- TOKARCZYK R. A., 2001: *Współczesne kultury prawne*. Kraków—Lublin.
- URZĄD KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ, 2001: *Thumaczenie Acquis Communautaire na język polski. Materiały z konferencji 20 kwietnia 2001 r.* Warszawa.
- VALEONTIS K., 2004: *The “Analogue Rule” a useful terminological tool in interlingual transfer of knowledge*. <www.academia.edu/Documents/in/Term_Formation> [12.04.2010].
- WACH K., 2011: *Europeizacja i jej kontekst*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, 852.
- WASZAKOWA K., 2005: *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*. Warszawa.
- WILKOŃ A., 2000: *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*. Katowice.
- WOJNICKI S., 1991: *Subjęzyki specjalistyczne*. W: GRUCZA F., red.: *Teoretyczne podstawy terminologii*. Wrocław.
- WRÓBLEWSKI B., 1948: *Język prawny i prawniczy*. Polska Akademia Umiejętności. Prace Komisji Prawniczej Nr 3. Kraków.
- WYSOCKA F., 1994: *Polska terminologia lekarska do roku 1838. T. 2. Anatomia — jednowyrazowe nazwy motywowane*. Kraków.
- YANKOVA D., 2004: *Legal Language Made Simple: Statutory Provisions in English and Bulgarian*. Sofia.
- ZIELIŃSKI M., 1999: *Języki prawne i prawnicze*. W: PISAREK W., red.: *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*. Kraków.
- ZIELIŃSKI M., 2002: *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*. Warszawa.
- ZMARZER W., 1991: *Leksykografia terminologiczna*. W: GRUCZA F., red.: *Teoretyczne podstawy terminologii*. Wrocław.
- ZMARZER W., 1992: *Podstawy analizy konfrontatywnej języków pokrewnych*. Warszawa.
- ZYCH A., 1981: *Nazwy młodych zwierząt w języku polskim i rosyjskim*. Katowice.

- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ Α., 1994: *Νεολογικός δανεισμός της νεοελληνικής (Άμεσα δάνεια από τη γαλλική και αγγλοαμερικανική. Μορφολογολογική ανάλυση)*. Θεσσαλονίκη.
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ Α., 2001: *Αναβαπτισμός. ΕΛΕΤΟ — 3ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»* Αθήνα, 1—3 Νοεμβρίου 2001. <http://www.eleto.gr/download/BooksAndArticles/2001_3rd_05-Anastasiadi-SymeonidiAnna.pdf> [04.11.2010].
- ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ Κ., 1988: *Ανάλυση των βασικών αρχών της Τεχνικής Ορολογίας*. Αθήνα.
- ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ Κ., 2010: *Μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων*. <<http://www.translatum.gr/forum/index.php?topic=87704.0>> [04.11.2010].
- ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ Κ., ΔΙΑΜΕΣΗΣ Σ., ΚΑΒΟΥΡΑΣ Ι., ΜΠΑΚΟΛΑΣ Δ., ΜΠΑΛΤΑ Χ., ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ Χ., 1991: *Τρίγλωσση ορολογία πληροφορικής: με βάση τα πρότυπα ISO και τα σχέδια ελληνικών προτύπων ΕΛΟΤ*. Αθήνα.
- ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ Κ., ΖΕΡΙΤΗ Κ., ΝΙΚΟΛΑΚΗ Α., 1999: *Ο ελληνικός σύμπλοκος όρος και η χρήση της γενικής ως προσδιοριστικού συνθετικού*. Αθήνα, 1999. <http://www.eleto.gr/download/BooksAndArticles/TheGreekComplexTerm_Valeontis_Zeriti_Nikolaki_GR.pdf> [04.11.2010].
- ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ Κ., ΤΟΡΑΚΗ Κ., 2008: *Η ορολογία ως βασικό εργαλείο τυποποίησης: ζητήματα και δράσεις σε εθνικό επίπεδο*. http://www.eleto.gr/download/BooksAndArticles/2008_OrologiaErgaleiotypopoiisis_KValeontis-KToraki_GR.pdf.
- ΒΑΛΕΟΝΤΗΣ Κ., ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ Σ., 2005: *Η χρήση της μετοχής των ρημάτων της νεοελληνικής στην οροδοσία/ονοματοδοσία των ειδικών θεματικών πεδίων*. In: ΕΛΕΤΟ: *Πρακτικά του 5ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» Λευκωσία, Κύπρος, 13—15 Νοεμβρίου 2005*. Αθήνα.
- ΒΕΓΛΕΡΗΣ Φ. Θ., 1984: *Ο νόμος 1268 του 1982 και η νομική γλώσσα*. Αθήνα.
- ΓΙΑΓΚΟΥ Α., 2001: *Τι είναι το design; Ζητήματα ελληνικής ορολογίας στη γνωστική περιοχή του σχεδιασμού προϊόντων*. In: ΕΛΕΤΟ: *Ανακοινώσεις του 3ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα & Ορολογία» 1—3 Νοεμβρίου 2001*. Αθήνα.
- ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ Γ., 2001: *Η συμβολή της αρχαίας ελληνικής και της λατινικής στη διαμόρφωση της επιστημονικής ορολογίας των ευρωπαϊκών γλωσσών: Ιστορική θεώρηση*. In: ΕΛΕΤΟ: *Ανακοινώσεις του 3ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα & Ορολογία» 1—3 Νοεμβρίου 2001*. Αθήνα.
- ΔΟΥΔΟΥΛΑΚΑΚΗ Χ., 2001: *Ο Μεταφραστής ως δημιουργός νεολογισμών*. «Ορόγραμμα», 50.
- ΙΔΡΥΜΑ Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, 2002: *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη.
- ΚΑΛΑΜΒΟΚΑ Π., 2005: *Διαδραστική Ορολογία για την Ευρώπη (IATE) η διοργανική βάση ορολογίας της ΕΕ*. In: ΕΛΕΤΟ: *Πρακτικά του 5ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» Λευκωσία, Κύπρος, 13—15 Νοεμβρίου 2005*. Αθήνα.
- ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ Σ., 1999: *Μεθοδολογία της σημασιολογικής προσέγγισης της τεχνικής ορολογίας: δίγλωσσος κατάλογος όρων μηχανολογίας αυτοκινήτου*. <<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/14253#page/1/mode/2up>>.
- ΚΥΡΙΑΖΗ-ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Μ., 2005: *Διαγλωσσικά ομότυπα της ελληνικής και αγγλικής ειδικής γλώσσας ηλεκτρολογίας — ηλεκτρονικής. Γλωσσοδιδασκτική πρόταση*. In: ΕΛΕΤΟ: *Πρακτικά του 5ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» Λευκωσία, Κύπρος, 13—15 Νοεμβρίου 2005*. Αθήνα.
- ΜΑΝΑΡΙΩΤΗΣ Χ., 2006: *Αντιδάνεια στην ελληνική γλώσσα*. Πάτρα.

- ΜΑΝΕΣΗΣ Α., 1999: *Η νεοελληνική γλώσσα στη νομική επιστήμη*. Αθήνα.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ Γ., 1994: *Γλώσσα ως αξία. Το παράδειγμα της ελληνικής*. Αθήνα.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ Γ., 1998: *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα.
- ΠΑΡΙΑΝΟΥ Α., ΚΕΛΑΝΔΡΙΑΣ Π. Ι., 2005: *Ειδικές γλώσσες της σύγχρονης εποχής. Η επιρροή της αγγλικής στην ελληνική*. In: ΕΛΕΤΟ: Πρακτικά του 5ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» Λευκωσία, Κύπρος, 13—15 Νοεμβρίου 2005. Αθήνα.
- ΣΑΡΙΔΑΚΗΣ Ι. Χ., ΤΣΑΛΚΑΝΗ Ν., ΛΑΜΠΗ Ε., ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗ Ε., 2001: *Τυποποίηση ορολογίας της ποιότητας και επικοινωνίας*. In: ΕΛΕΤΟ: Ανακοινώσεις του 3ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» 1—3 Νοεμβρίου 2001. Αθήνα.
- ΣΗΦΑΛΑΚΗΣ Ι., 1943: *Η δημοτική και η ιατρική ορολογία*. Αθήνα.
- ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ Α., 1995: *Νεοελληνική νομική γλώσσα και ορολογία*. Αθήνα.
- ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ Μ., 1948: *Νεοελληνική ορολογία. Παρκτικά της Ακαδημίας Αθηνών*. Αθήνα.
- ΤΡΩΙΑΝΟΣ Σ., 2000: *Η ελληνική νομική γλώσσα*. Αθήνα.
- ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ Β. Α., 1998: *Διεθνοποίηση της ορολογίας και προοπτικές της Ελληνικής Γλώσσας*. <http://www.eleto.gr/download/BooksAndArticles/1998_DiethnopoisiOrologias_VAFilopoulos.pdf> [10.11.2010].
- ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ Β. Α., 1994: *Η ανάγκη της ορολογίας για την ανάπτυξη της γλώσσας*. «Ορογραμμα», 8.
- ΦΩΣΤΙΕΡΗ Χρ., 2001: *Η ορολογική διάσταση της μεταφραστικής πρακτικής ή περί μίας δευτερογενούς αλλά όχι δευτερεύουσας λειτουργίας της μετάφρασης*. In: ΕΛΕΤΟ: Ανακοινώσεις του 3ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» 1—3 Νοεμβρίου 2001. Αθήνα.

Списък на цитираните законодателни актове на Европейския съюз

12012M/TXT	Консолидирани текстове на Договора за Европейския съюз и на Договора за функционирането на Европейския съюз
52012PC0628R(01)	Предложение за Директива на Европейския парламент и на Съвета за изменение на Директива 2011/92/ЕИО относно оценката на въздействието на някои публични и частни проекти върху околната среда
21993A1213(01)	Конвенция за биологичното разнообразие
31967L0548	Директива на Съвета от 27 юни 1967 година за сближаването на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно класификацията, опаковането и етикетирването на опасни вещества
31975L0440	Директива на Съвета от 16 юни 1975 година относно изискванията за качество на повърхностните води, предназначени за производство на питейна вода в държавите-членки
31976D0431	Решение на Комисията от 21 април 1976 година относно учредяване на Комитет по управление на отпадъците
31976D0894	Решение на Съвета от 23 ноември 1976 година за създаване на Постоянен фитосанитарен комитет
31976L0160	Директива на Съвета от 8 декември 1975 година относно качеството на водите за къпане
31977L0093	Council Directive 77/93/EEC of 21 December 1976 on protective measures against the introduction into the Member States of harmful organisms of plants or plant products (липсва превод на български език)
31977L0537	Директива на Съвета от 28 юни 1977 година за сближаване на законодателствата на държавите-членки относно мерките, които трябва да се вземат срещу емисиите на замърсяващи вещества от дизелови двигатели, предназначени за селскостопанските или горските колесни трактори
31980D0686	Решение на Комисията от 25 юни 1980 година за учредяване на Консултативен комитет за контрол и намаляване на замърсяването, причинено от заустването на въгледороди в морето

31980L0778	Council Directive 80/778/EEC of 15 July 1980 relating to the quality of water intended for human consumption (липсва превод на български език)
31981D0462	Решение на Съвета от 11 юни 1981 година за сключване на Конвенция за трансгранично замърсяване на въздуха на далечни разстояния
31982L0176	Директива на Съвета от 22 март 1982 година относно пределно допустимите стойности и целевите показатели за качество за заустванията на живак от отрасъла на хлор-алкална електролиза
31983L0129	Директива на Съвета от 28 март 1983 година относно вноса в държавите-членки на кожи от някои тюленчета и продукти, получени от тях
31983L0513	Директива на Съвета от 26 септември 1983 година относно пределно допустимите стойности и целевите показатели за качество за заустванията на кадмий
31985L0337	Директива на Съвета от 27 юни 1985 година относно оценката на въздействието на някои публични и частни проекти върху околната среда
31986L0594	Директива на Съвета от 1 декември 1986 година относно пренасянния по въздуха шум, отделян от домакинските уреди
31986L0609	Директива на Съвета от 24 ноември 1986 година за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите-членки относно защитата на животните, използвани за опитни и други научни цели
31989L0629	Директива на Съвета от 4 декември 1989 година относно ограничаването на шумовите емисии от граждански звукови реактивни самолети
31991L0271	Директива на Съвета от 21 май 1991 година за пречистването на градските отпадъчни води
31991L0414	Директива на Съвета от 15 юли 1991 година относно пускането на пазара на продукти за растителна защита
31992L0043	Директива 92/43/ЕИО на Съвета от 21 май 1992 година за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна

- 31992L0105 Директива 92/105/ЕИО на Комисията от 3 декември 1992 година относно установяване на степен на стандартизация за фитосанитарните паспорти за използване при движението на някои растения, растителни продукти или други предмети вътре в Общността и за определяне на условията и реда за издаването на такива фитосанитарни паспорти, както и във връзка с условията и подробните процедури за тяхната смяна
- 31993D0626 Решение на Съвета от 25 октомври 1993 година за сключване на Конвенцията за биологичното разнообразие
- 31996L0061 Директива 96/61/ЕО на Съвета от 24 септември 1996 година за комплексно предотвратяване и контрол на замърсяването
- 31996L0062 Директива 96/62/ЕО на Съвета от 27 септември 1996 година относно оценката и управлението на качеството на околния въздух
- 31996R1610 Регламент (ЕО) № 1610/96 на Европейския парламент и на Съвета от 23 юли 1996 година относно създаването на сертификат за допълнителна защита на продуктите за растителна защита
- 31997D0265 97/265/EC: Commission Decision of 16 April 1997 on the recognition of the international standard ISO 14001:1996 and the European standard EN ISO 14001:1996, establishing specification for environmental management systems, in accordance with Article 12 of Council Regulation (EEC) No 1836/93 of 29 June 1993, allowing voluntary participation by companies in the industrial sector in a Community eco-management and audit scheme (липсва превод на български език)
- 31997L0068 Директива 97/68/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 1997 година за сближаване законодателствата на държавите-членки във връзка с мерките за ограничаване емисиите на газообразни и прахообразни замърсители от двигатели с вътрешно горене, инсталирани в извънпътна подвижна техника
- 31997R0338 Регламент (ЕО) № 338/97 на Съвета от 9 декември 1996 година относно защитата на видовете от дивата флора и фауна чрез регулиране на търговията с тях
- 31998L0058 Директива 98/58/ЕО на Съвета от 20 юли 1998 година относно защитата на животни, отглеждани за селскостопански цели
- 31999L0031 Директива 1999/31/ЕО на Съвета от 26 април 1999 година относно депонирането на отпадъци

31999L0045	Директива 1999/45/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 31 май 1999 година за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите-членки относно класифицирането, опаковането и етиктирането на опасни препарати
32000D0479	Решение на Комисията от 17 юли 2000 година относно въвеждането на Европейски регистър на замърсяващите емисии (EPER) в съответствие с член 15 от Директива 96/61/ЕО на Съвета относно комплексното предотвратяване и контрол на замърсяването (IPPC)
32000L0014	Директива 2000/14/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 8 май 2000 година за сближаване на законодателствата на държавите-членки във връзка с шумовите емисии на съоръжения, предназначени за употреба извън сградите
32000L0029	Директива 2000/29/ЕО на Съвета от 8 май 2000 година относно защитните мерки срещу въвеждането в Общността на вредители по растенията или растителните продукти и срещу тяхното разпространение в Общността
32000L0060	Директива 2000/60/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2000 година за установяване на рамка за действията на Общността в областта на политиката за водите
32000R2494	Регламент (ЕО) № 2494/2000 на Европейския парламент и на Съвета от 7 ноември 2000 година относно мерките за насърчаване на съхраняването и устойчивото управление на тропическите гори и други гори в развиващите се страни
32001L0032	Директива 2001/32/ЕО на Комисията от 8 май 2001 година относно признаване на защитени зони в Общността, изложени на специфични фитосанитарни рискове и за отмяна на Директива 92/76/ЕИО
32001L0042	Директива 2001/42/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 27 юни 2001 година относно оценката на последиците на някои планове и програми върху околната среда
32001L0081	Директива 2001/81/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2001 година относно националните тавани за емисии на някои атмосферни замърсители
32001R0761	Регламент (ЕО) № 761/2001 на Европейския парламент и на Съвета от 19 март 2001 година за допускане на доброволно участие на организации в Схема на Общността по управление на околната среда и одитиране (СОУСОС)

- 32002L0049 Директива 2002/49/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25 юни 2002 година относно оценката и управлението на шума в околната среда
- 32002L0096 Директива 2002/96/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 27 януари 2003 година относно отпадъци от електрическо и електронно оборудване (ОЕЕО)
- 32003D0507 Решение на Съвета от 13 юни 2003 година относно присъединяването на Европейската общност към Протокола към Конвенцията относно трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния, за намаляване на окисляването, еутрофикацията и приземния озон
- 32003I0004 Директива 2003/4/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 28 януари 2003 година относно обществения достъп до информация за околната среда и за отмяна на Директива 90/313/ЕИО на Съвета
- 32003R0349 Регламент (ЕО) № 349/2003 на Комисията от 25 февруари 2003 година относно временно преустановяване на въвеждането в Общността на екземпляри от някои видове от дивата фауна и флора
- 32003R0998 Регламент (ЕО) № 998/2003 на Европейския парламент и на Съвета от 26 май 2003 година относно ветеринарно-санитарните изисквания, които са приложими при движение с нетърговска цел на домашни любимци, и за изменение на Директива 92/65/ЕИО на Съвета
- 32004D0224 Решение на Комисията от 20 февруари 2004 година относно установяване на режим за предоставянето на информация относно планове или програми, изисквани по силата на Директива 96/62/ЕО на Съвета относно пределно допустимите стойности на определени замърсители в атмосферния въздух
- 32004D0259 Решение на Съвета от 19 февруари 2004 година относно сключването от името на Европейската общност на Протокола за устойчивите органични замърсители към Конвенцията от 1979 година за трансгранично замърсяване на въздуха на далечни разстояния
- 32004D0279 Решение на Комисията от 19 март 2004 година относно насоките за изпълнение на Директива 2002/3/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно озона в атмосферния въздух
- 32004L0035 Директива 2004/35/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 април 2004 година относно екологичната отговорност по отношение на предотвратяването и отстраняването на екологичните щети

32004R1860	Регламент (ЕО) № 1860/2004 на Комисията от 6 октомври 2004 година относно прилагането на членове 87 и 88 от Договора за ЕО спрямо минималните помощи в секторите на земеделието и рибарството
32005L0032	Директива 2005/32/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 6 юли 2005 година за създаване на рамка за определяне на изискванията за екодизайн към енергоемките продукти и за изменение на Директива 92/42/ЕИО на Съвета и Директиви 96/57/ЕО и 2000/55/ЕО на Европейския парламент и на Съвета
32005R0001	Регламент (ЕО) № 1/2005 на Съвета от 22 декември 2004 година относно защитата на животните по време на транспортиране и свързаните с това операции и за изменение на Директиви 64/432/ЕИО и 93/119/ЕО и Регламент (ЕО) № 1255/97
32006L0011	Директива 2006/11/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 15 февруари 2006 година относно замърсяване, причинено от определени опасни вещества, изпуснати във водната околна среда на Общността
32006L0021	Директива 2006/21/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 15 март 2006 година относно управлението на отпадъците от миннодобивните индустрии и за изменение на Директива 2004/35/ЕО
32006L0044	Директива 2006/44/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 6 септември 2006 година относно качеството на сладките води, които се нуждаят от опазване или подобряване с цел да бъдат годни за живота на рибите
32006L0118	Директива 2006/118/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2006 година за опазване на подземните води от замърсяване и влошаване на състоянието им
32006R1367	Регламент (ЕО) № 1367/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 6 септември 2006 година относно прилагането на разпоредбите на Орхуската конвенция за достъп до информация, публично участие в процеса на вземане на решения и достъп до правосъдие по въпроси на околната среда към институциите и органите на Общността
32007D0747	2007/747/ЕО: Решение на Комисията от 19 ноември 2007 година относно признаването на процедури за сертификация в съответствие с член 9 от Регламент (ЕО) № 761/2001 на Европейския парламент и на Съвета за допускане на доброволно участие на организации в схема на Общността за управление и одит на околната среда (СУООС) и за отмяна на Решение 97/264/ЕО

32007D0757	Решение на Комисията от 14 ноември 2007 година относно финансовото участие от Общността за определени мерки в областта на здравето на животните и хуманното отношение към тях и определени технически и научни мерки
32008L0050	Директива 2008/50/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 май 2008 година относно качеството на атмосферния въздух и за по-чист въздух за Европа
32008L0098	Директива 2008/98/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 19 ноември 2008 година относно отпадъците и за отмяна на определени директиви
32008R0734	Регламент (ЕО) № 734/2008 на Съвета от 15 юли 2008 година относно опазването на уязвимите морски екосистеми в открито море от неблагоприятните въздействия при използване на дънни риболовни съоръжения
32009R0407	Регламент (ЕО) № 407/2009 на Комисията от 14 май 2009 година за изменение на Регламент (ЕО) № 338/97 на Съвета относно защитата на видовете от дивата флора и фауна чрез регулиране на търговията с тях
32009R1007	Регламент (ЕО) № 1007/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 16 септември 2009 година относно търговията с тюленови продукти
32009R1099	Регламент (ЕО) № 1099/2009 на Съвета от 24 септември 2009 година относно защитата на животните по време на умъртвяване
32009R1221	Регламент (ЕО) № 1221/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2009 година относно доброволното участие на организации в Схемата на Общността за управление по околна среда и одит (EMAS) и за отмяна на Регламент (ЕО) № 761/2001 и на решения 2001/681/ЕО и 2006/193/ЕО на Комисията
32010L0075	Директива 2010/75/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 24 ноември 2010 година относно емисиите от промишлеността (комплексно предотвратяване и контрол на замърсяването)
32010R1089	Регламент (ЕС) № 1089/2010 на Комисията от 23 ноември 2010 година за прилагане на Директива 2007/2/ЕО на Европейския парламент и на Съвета по отношение на оперативната съвместимост на масиви от пространствени данни и услуги за пространствени данни
32013L0039	Директива 2013/39/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 12 август 2013 година за изменение на директиви 2000/60/ЕО и 2008/105/ЕО по отношение на приоритетните вещества в областта на политиката за водите

32014L0052	Директива 2014/52/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 16 април 2014 година за изменение на Директива 2011/92/ЕС относно оценката на въздействието на някои публични и частни проекти върху околната среда
32014L0080	Директива 2014/80/ЕС на Комисията от 20 юни 2014 година за изменение на Приложение II към Директива 2006/118/ЕО на Европейския парламент и на Съвета за опазване на подземните води от замърсяване и влошаване на състоянието им
32015B0339	Окончателно приемане (ЕС, Евратом) 2015/339 на Общия бюджет на Европейския съюз за финансовата 2015 година
52007DC0642	Съобщение на Комисията до Съвета и Европейския парламент — Доклад за напредъка по стратегията за устойчиво развитие през 2007 г.
52008PC0553	Предложение за регламент на Съвета относно защитата на животните по време на умъртвяване
52012DC0046	Доклад на Комисията до Съвета, до Европейския Парламент, до Европейския икономически и социален комитет и до Комитета на регионите. Изпълнение на Тематичната стратегия за опазване на почвите и текущи дейности
52013XC1128(04)	Съобщение на Комисията във връзка с прилагането на Регламент (ЕО) № 765/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 9 юли 2008 г., Решение № 768/2008/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 9 юли 2008 г., Регламент (ЕО) № 1221/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2009 г.
52014DC0252	Доклад на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите. Втора междинна оценка на съвместните предприятия по съвместните технологични инициативи „Чисто небе“, „Горивни клетки и водород“ и Инициативата за иновативни лекарства

Показалци на анализирани термини*

Английски термини

<i>action plan</i>	181	<i>competent authority</i>	87
<i>Afro-American sideneck turtles</i>	101	<i>competent person</i>	87
<i>air</i>	131, 138	<i>corms</i>	107
<i>air pollution</i>	133	<i>cut flowers</i>	107
<i>alert threshold</i>	154	<i>cut trees retaining foliage</i>	107
<i>allowance trading scheme</i>	181	<i>cyprinid waters</i>	128
<i>ambient air</i>	131, 132	<i>damage</i>	149
<i>animal</i>	94	<i>dangerous substance or preparation</i>	166
<i>animal welfare</i>	103	<i>Darwin's fox</i>	101
<i>animals intended for use in competitions, shows, cultural or sporting events or activities</i>	95	<i>dealer</i>	90
<i>animals kept for farming purposes</i>	95	<i>desertification, land degradation and drought</i>	139
<i>animals living in the wild</i>	95	<i>discharge</i>	158
<i>applicant</i>	90	<i>disposal</i>	172
<i>artificial water body</i>	121	<i>domestic waste water</i>	127
<i>atmospheric pollution</i>	133	<i>eco-audit</i>	76
<i>bathing water</i>	126	<i>Ecodesign</i>	76
<i>biodegradability</i>	165	<i>eco-refugee</i>	76
<i>biodegradation</i>	165	<i>ecosystem</i>	77
<i>bio-waste</i>	164	<i>emission</i>	152
<i>body of groundwater</i>	121	<i>emission limit values</i>	157
<i>body of surface water</i>	121, 122	<i>environment</i>	69
<i>body of water</i>	119	<i>environmental assessment</i>	146
<i>branches with foliage</i>	107	<i>environmental damage</i>	73, 149
<i>bred animals</i>	96	<i>environmental impact</i>	143
<i>broker</i>	90	<i>environmental impact assessment (EIA)</i>	145
<i>built landscape</i>	140	<i>environmental law</i>	72
<i>bulbs</i>	107	<i>environmental liability</i>	73
<i>Buru babirusa</i>	101	<i>Environmental management systems</i>	182
<i>cadmium discharges</i>	158	<i>environmental migrant</i>	76
<i>coastal water</i>	123	<i>environmental objective</i>	181
<i>common strategy</i>	181	<i>environmental policy</i>	181
<i>Community eco-management and audit scheme (EMAS)</i>	182	<i>environmental programme</i>	181
		<i>environmental quality standard</i>	181

* Термините се дават с графичните особености на съответния документ.

<i>environmental refugee</i>	76	<i>Language for Special Purposes</i>	14
<i>environmental target</i>	181	<i>language of the law</i>	21
<i>eutrophication</i>	162	<i>legal definition</i>	31
<i>everyone</i>	85	<i>legal language</i>	21
<i>experimental animals</i>	95, 96	<i>legal person</i>	84
<i>experimental or laboratory animals</i>	95	<i>limit value</i>	157
<i>financial instrument for the environment</i>	181	<i>living organisms</i>	138
<i>framework of programmes</i>	181	<i>long-range transboundary air pollution</i>	133
<i>fresh waters needing protection or improvement</i>	125	<i>man</i>	83
<i>fruit, in the botanical sense</i>	107	<i>marine ecosystem</i>	77
<i>fur animals</i>	95, 96	<i>Markhor</i>	101
<i>gaseous and particulate pollutants</i>	160	<i>measures of a environmental nature</i>	73
<i>Golden frog</i>	101	<i>mercury discharges</i>	158
<i>good ecological potential</i>	128	<i>micro-organisms</i>	153
<i>good ecological status</i>	128	<i>mineral particles</i>	138
<i>good groundwater chemical status</i>	128	<i>mineral soil</i>	138
<i>good groundwater status</i>	128	<i>national emission ceiling</i>	154
<i>good surface water chemical status</i>	128	<i>natural environment</i>	71
<i>good surface water status</i>	128	<i>natural habitats</i>	80
<i>groundwater</i>	121	<i>natural landscape</i>	140
<i>habitat</i>	80	<i>natural person</i>	84
<i>harmful effects</i>	152	<i>noise</i>	153
<i>hazardous waste</i>	164	<i>non-hazardous waste</i>	164
<i>heat</i>	153	<i>non-living environment</i>	78
<i>heavily modified water body</i>	121	<i>operator</i>	90
<i>human beings</i>	83	<i>Orchis mascula, ranched</i>	109
<i>humane method of killing</i>	104	<i>Orchis mascula, wild</i>	109
<i>humans</i>	83	<i>organic matter</i>	138
<i>hydrocarbons discharged at sea</i>	158	<i>organic soil</i>	138
<i>impact assessment</i>	146	<i>organisms</i>	153
<i>industrial waste water</i>	127	<i>owner (or keeper)</i>	90
<i>information held by a public authority</i>	89	<i>ozone precursor substances</i>	134
<i>information held for a public authority</i>	89	<i>particulate matter</i>	135
<i>in-land water</i>	123	<i>persistent organic pollutants</i>	160
<i>integrated control</i>	113	<i>pet animals</i>	95, 96
<i>integration of the environmental dimension</i>	73	<i>plant passport</i>	114
<i>internal environmental audit</i>	76	<i>plant health</i>	112
<i>Inuit</i>	92	<i>plant products</i>	109
<i>killing</i>	103	<i>plant protection</i>	111
<i>lake</i>	123	<i>plant protection products</i>	111
<i>land degradation</i>	139	<i>plant tissue cultures</i>	107
<i>landfill</i>	174	<i>plants</i>	106
<i>landfill gas</i>	175	<i>PM10</i>	135
<i>landscape</i>	140	<i>pollutant emission</i>	159
		<i>pollutants from diesel engines</i>	160
		<i>pollution</i>	159, 161

population 99
preparations 153, 166
protective measures 181
public authority 87
pups of harp and hooded seals 102
reclamation / regeneration 171
recovery 168
recycling 169
recycling / reclamation 171
regeneration of waste oils 170
re-use 167
rhizomes 107
river 123
salmonid waters 128
sandy loam 138
seal pups 102
seeds 107
significant adverse impacts 147
*skins of whitecoat pups of harp seals and
of pups of hooded seals (blue-backs)*
102
soil 137
soil degradation 139
*soil degradation caused by human
activities* 139
South-east Philippine spitting cobra 101
species 99
species of wild fauna and flora 108
specimen 99
*Strategic Environmental Assessment
(SEA)* 146
substances 153, 166
surface fresh water 124
surface water 121
*surface water intended for the abstraction
of drinking water* 125
sustainable development 176, 177
sustainable forest management 178
sustainable transport 178
sustainable use 178
sustainable use of the river Danube 178
system of ecopoints 76
the polluter-pays principle 160
the public 85
the public concerned 86
transboundary watercourses 123
transitional waters 123

treatment 172, 173
tubers 107
urban waste water 127
vegetables 107
vibrations 153
vulnerable marine ecosystem 77, 79
waste 163
waste holder 90
waste management 167
waste oils 166
waste producer 90
water 118, 138
water abstraction 124
water body 119
water intended for human consumption
125
water services 124
water use 124

Гръцки термини

αβιοτικό περιβάλλον 78
αειφόρες μεταφορές 178
αειφόρος ανάπτυξη 177
αειφόρος δασική διαχείριση 178
αέρας 131, 138
αέρας του περιβάλλοντος 132
αέρια χώρου ταφής 175
αέριοι και σωματιδιακοί ρύποι 160
Αιξ η ελικόκερω 101
αιτών 90
ακίνδυνα απόβλητα 164
αναγέννηση απόβλητων ορυκτελαίων 170
ανάκτηση 168
ανάκτηση / αποκατάσταση 171
ανακύκλωση 169
ανακύκλωση / ανάκτηση 171
ανθρώπινα όντα 83
άνθρωποι 83
ανόργανα συστατικά 138
ανόργανο έδαφος 138
ανόργανο στρώμα 138
άντληση ύδατος 124
*αξιολογήση (εκτίμηση) περιβαλλοντικών
επιπτώσεων (ΑΠΕ)* 145
αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων
146

απερήμωση, υποβάθμιση των γαιών και ξηρασία 139	εκτίμηση του αντίκτυπου 146
απόβλητα 163	εκτρεφόμενα ζώα 96
απόβλητα έλαια 166	έκχυση υδρογονανθράκων στη θάλασσα 158
απορρίψεις καδμίου 158	Ελαφόχοιρος <i>Buru</i> 101
απορρίψεις υδραργύρου 158	έμβιοι οργανισμοί 138
απόρριψη 158	έμμονοι οργανικοί ρύποι 160
αρμόδια αρχή 87	έμπορος 90
αρμόδιος 87	ενδιαφερόμενο κοινό 86
ΑΣ10 135	ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης 73
αστικά λύματα 127	επαναχρησιμοποίηση 167
ατμοσφαιρική ρύπανση 133	επεξεργασία 172, 173
ατμοσφαιρικός αέρας 131, 132	επιβλαβείς επιδράσεις 152
αυτοσυντηρούμενη χρησιμοποίηση 178	επικίνδυνα απόβλητα 164
βιοαπο(ικο)δόμηση 165	επικίνδυνες ουσίες ή παρασκευάσματα 166
βιοαποικοδομησιμότητα 165	επιφανειακά ύδατα 121
βιολογικά απόβλητα 164	εσωτερικά ύδατα 123
βιομηχανικά λύματα 127	ευπαθές θαλάσσιο οικοσύστημα 77, 79
βιώσιμη ανάπτυξη 177	ευτροφισμός 162
βιώσιμη χρήση του Δούναβη 178	ζημία 149
βολβοί 107	ζώα που ζουν στο φυσικό περιβάλλον 95
γλυκά επιφανειακά ύδατα 124	ζώα που προορίζονται να συμμετάσχουν σε αγώνες, επιδείξεις, πολιτιστικές ή αθλητικές εκδηλώσεις ή δραστηριότητες 95
γλυκά ύδατα που έχουν ανάγκη προστασίας ή βελτιώσεως 125	ζώα στα εκτροφεία 95
γυνοφόρα ζώα 95, 96	ζώα συντροφιάς 95, 96
δείγμα 99	ζώο 94
δέρματα νεογνών της γροιλανδικής φώκιας («λευκότριχα») και νεογνών λοφοφόρου φώκιας («κυνότριχα») 102	θαλάσσιο οικοσύστημα 77
δημόσια αρχή 87	θανάτωση 103
διάβρωση του εδάφους 139	θανάτωση με μη βάνανσο τρόπο 104
διάβρωση των γαιών 139	θερμότητα 153
διάθεση 172	θόρυβος 153
διαμεθωριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση 133	ιδιαίτερος δυσμενείς συνέπειες 147
διασυνοριακά υδατορεύματα 123	ιδιαίτερος τροποποιημένο υδατικό σύστημα 121
διαχείριση αποβλήτων 167	καθένας 85
δίκαιο του περιβάλλοντος 72	καλή κατάσταση επιφανειακών υδάτων 128
δομημένο τοπίο 140	καλή κατάσταση υπόγειων υδάτων 128
έδαφος 137	καλή μεταχείριση των ζώων 103
εθνικό ανώτατο όριο εκπομπής 154	καλή οικολογική κατάσταση 128
είδη άγριας πανίδας και χλωρίδας 108	καλή χημική κατάσταση επιφανειακών υδάτων 128
ειδική γλώσσα 15	καλή χημική κατάσταση υπόγειων υδάτων 128
είδος 99	
εκπομπή 152	
εκτίμηση επιπτώσεων 146	
εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων 146	

- καλλιέργεια 128
 καλλιέργειες φυτικών ιστών 107
 καλό οικολογικό δυναμικό 128
 καρποί — με τη βοτανική έννοια 107
 κάτοχος αποβλήτων 90
 κλάδοι με φύλλωμα 107
 κοινή στρατηγική 181
 κοινό 85
 Κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS) 182
 κομμένα άνθη 107
 κομμένα δένδρα με φύλλωμα 107
 κόνδυλοι 107
 κραδασμοί 153
 κύριος ή κάτοχος 90
 λαχανικά 107
 λίμνη 123
 μεσίτης 90
 μεταβατικά ύδατα 123
 μέτρα περιβαλλοντικού χαρακτήρα 73
 μέτρα προστασίας 181
 μικροοργανισμοί 153
 μολύνοντα αέρια 160
 νεογνά γροιλανδικής και λοφοφόρου φώκιας 102
 νεογνά φώκιας 102
 νερό 118, 138
 νερό που προορίζεται για ανθρώπινη κατανάλωση 125
 νομική γλώσσα 23
 νομικός ορισμός 31
 νομικό πρόσωπο 84
 ο ρυπαίνων πληρώνει 160
 οικιακά λύματα 127
 Οικολογικός σχεδιασμός (Ecodesign) 76, 186
 οικοσύστημα 77
 οικότοπος 80
 ολοκληρωμένη καταπολέμηση 113
 οργανικά συστατικά 138
 οργανικών έδαφος 138
 οργανισμοί 153
 οριακές τιμές εκπομπής 157
 οριακή τιμή 157
 όριο συναγεμμού 154
 ουσίες 153, 166
 παραγωγός αποβλήτων 90
 παράκτια ύδατα 119, 123
 παρασκευάσματα 153, 166
 πειραματόζωα 96
 πειραματόζωα ή τα ζώα εργαστηριακών δοκιμών 95
 περιβάλλον 69
 περιβαλλοντικές επιπτώσεις 143
 περιβαλλοντική ευθύνη 73
 περιβαλλοντική ζημία 73, 149
 περιβαλλοντική πολιτική 181
 περιβαλλοντικό δίκαιο 72
 περιβαλλοντικό πρόγραμμα 200
 περιβαλλοντικός έλεγχος 76
 περιβαλλοντικός πρόσφυγας 76
 περιβαλλοντικός σκοπός 181
 περιβαλλοντικός στόχος 181
 πηλώδες έδαφος 138
 πλαίσιο προγραμμάτων 181
 πληθυσμός 99
 πληροφορίες που κατέχει δημόσια αρχή 89
 πληροφορίες που κατέχονται για λογαριασμό δημόσιας αρχής 89
 ποιοτικό πρότυπο περιβάλλοντος 181
 πόσιμο νερό 119
 ποταμός 123
 πρόδρομες ουσίες του όζοντος 134
 ριζώματα 107
 ρύπανση 159, 161
 ρυπογόνες εκπομπές 159
 σπόροι 107
 Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (ΣΠΕ) 146
 σύστημα εμπορίας των δικαιωμάτων 181
 σύστημα επιφανειακών υδάτων 121, 122
 σύστημα οικοσημείων 76
 σύστημα υδάτων 119
 σύστημα υπόγειων υδάτων 121
 Συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης 182
 σχέδιο δράσης 182
 σωματίδια 135
 τεχνητό υδατικό σύστημα 121
 τοπίο 140
 υγεία των φυτών 112
 ύδατα επιφάνειας που προορίζονται για την παραγωγή ποσίου ύδατος 125

- ύδατα κολυμβήσεως* 126
ύδατα κυπρινιδών 128
ύδατα σαλμονιδών 128
υδατικό σύστημα 119
υπηρεσίες ύδατος 124
υποβάθμιση του εδάφους που οφείλεται στις ανθρώπινες δραστηριότητες 139
υπόγεια ύδατα 119, 121
φορέας 90
φυσικό περιβάλλον 71
φυσικό πρόσωπο 84
φυσικό τοπίο 140
φυσικοί οικοτόποι 80
φυτά 106
φυτικά προϊόντα 109
φυτο-φαρμακευτικά 111
φυτοφαρμακευτικά προϊόντα 111
φυτοϋγειονομικό διαβατήριο 114
χρηματοδοτικό μέσο για το περιβάλλον 181
χρήση ύδατος 124
Χρυσοβάτραχος 101
χώρος υγειονομικής ταφής 174
Orchis mascula, καλλιέργεια 109
Orchis mascula, φυσικό περιβάλλον 109
- Полски термини**
- Babirusa* 101
biodegradacja 165
biodegradowalność 165
bioodpady 164
broker 90
bulwocebunki 107
bulwy 107
cebunki 107
cel środowiskowy 181
cieki transgraniczne 123
ciepło 153
cząstki mineralne 138
część wód 119
część wód podziemnych 121
część wód powierzchniowych 121, 122
człowiek 83
dealer 90
definicja legalna 31
degradacja gleby 139
degradacja gleby powodowana działalnością człowieka 139
dobrostan zwierząt 103
dobry potencjał ekologiczny 128
dobry stan chemiczny wód podziemnych 128
dobry stan chemiczny wód powierzchniowych 128
dobry stan ekologiczny 128
dobry stan wód podziemnych 128
dobry stan wód powierzchniowych 128
dopuszczalne wartości emisji 157
drzewa ścięte z zachowanym listowiem 107
Ekoprojekt 76
ekosystem 77
ekosystem morski 77
emisja 152
emisje zanieczyszczeń 159
Eskimos 92
eutrofizacja 162
gałęzie z liśćmi drzewa ścięte z zachowanym listowiem 107
gatunek 99
gatunki dzikiej fauny i flory 108
gaz składowiskowy 175
gleba 137
gleba mineralna 138
gleba organiczna 138
gleba piaszczysto-gliniasta 138
gospodarka odpadami 167
hałas 153
humanitarny sposób uśmiercania 104
informacje przeznaczone dla organu władzy publicznej 89
informacje znajdujące się w posiadaniu organu władzy publicznej 89
instrument finansowy na rzecz środowiska 181
integracja wymiaru środowiskowego 73
istotny niekorzystny wpływ 147
istoty ludzkie 83
jednolita część wód 119
jezioro 123
język prawniczy 21
język prawny 21
język specjalistyczny 15, 16

- każdy* 85
kłącza 107
korzystanie z wód 124
Koza śruboroga, markur 101
krajobraz 140
krajobraz naturalny 140
krajobraz zabudowany 140
krajowy poziom emisji 154
kwiaty cięte 107
Lis Darwina 101
ludzie 83
materia organiczna 138
mikroorganizmy 153
nasiona 107
norma jakości środowiska 181
obróbka 173
ocena oddziaływania na środowisko (OOS) 145
ocena skutków 146
ocena skutków regulacji 146
ocena wpływu na środowisko 146
ochrona roślin 111
oddziaływanie na środowisko 143
odpad inny niż niebezpieczny 164
odpad niebędący niebezpiecznym 164
odpady 163
odpady niebezpieczne 164
odpowiedzialność za środowisko 73
odzysk 168
odzysk / regeneracja 171
okaz 99
oleje odpadowe 166
operator 90
Orchis mascula, działalność ranczerska 109
Orchis mascula, dzikie 109
Orchis mascula, środowisko naturalne 109
Orchis mascula, uprawne 109
organ władzy publicznej 87
organ właściwy 87
organizmy 153
organizmy żywe 138
osoba kompetentna 87
otaczające powietrze 132
owoce, w sensie botanicznym 107
„paszport” roślin 114
plan działania 181
PM10 135
pobór wód 124
polityka środowiskowa 181
ponowne użycie 167
populacja 99
posiadacz odpadów 90
powietrze 131, 138
prawo ochrony środowiska 72
prawo środowiskowe 72
prekursory ozonu 134
preparaty 153, 166
produkty roślinne 109
program środowiskowy 181
próg alarmowy 154
przetwarzanie 172
pustynnienie, degradacja gleby i susze 139
pył zawieszony 135
ramy programowe 181
recykling 169
recykling / odzysk 171
regeneracja olejów odpadowych 170
roślinne hodowle tkankowe 107
rośliny 106
rzeka 123
siedliska przyrodnicze 80
siedlisko 80
silnie zmieniona część wód 121
składowisko odpadów 174
skóry szczeniąt foczycich gatunku „harp” (whitecoat) i gatunku „hooded” (bluebacks) 102
słodkie wody powierzchniowe 124
społeczność 85
Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko (SEA) 146
substancje 153, 166
system ekopunktów 76
substancje lub preparaty niebezpieczne 166
System eko-zarządzania i audytu środowiskowego we Wspólnocie (EMAS) 182
System ekozarządzania i audytu we Wspólnocie, zwany dalej „EMAS” 182
system handlu przydziałami 181

- systemy zarządzania środowiskiem* 182
Systemy zarządzania środowiskowego 182
szczenięta focze 102
szczenięta focze gatunku „harp” (foka grenlandzka) i gatunku „hooded” (kapturzik) 102
szkoda 149
szkodliwe skutki 152
szkody wyrządzone środowisku naturalnemu 73, 149
sztuczna część wód 121
ścieki bytowe 127
ścieki komunalne 127
ścieki przemysłowe 127
środki o charakterze środowiskowym 73
środki ochronne 181
środki ochrony roślin 111
środowisko 69
środowisko naturalne 71
środowisko nieożywione 78
transgraniczne zanieczyszczanie powietrza na dalekie odległości 133
trwała gospodarka lasami 178
trwale użytkowanie Dunaju 178
trwale zanieczyszczenia organiczne 160
trwały rozwój 177
uchodźca ekologiczny 76
unieszkodliwianie 172
usługi wodne 124
uśmiercanie 103
wartość dopuszczalna 157
warzywa 107
wewnętrzny audyt środowiskowy 76
wibracje 153
właściciel lub opiekun 90
wnioskodawca 90
woda 118, 138
woda przeznaczona do spożycia przez ludzi 125
woda w kąpieliskach 126
wody karpiove 128
wody lososiowe 128
wody podziemne 121
wody powierzchniowe 121
wody powierzchniowe przeznaczone do pozyskiwania wody pitnej 125
wody przejściowe 123
wody przybrzeżne 123
wody słodkie wymagające ochrony lub poprawy 125
wody śródlądowe 123
wrażliwy ekosystem morski 77, 79
wspólna strategia 181
wytwórca odpadów 90
zadanie środowiskowe 181
zainteresowana społeczność 86
zanieczyszczający płaci 160
zanieczyszczanie 159, 161
zanieczyszczenia gazowe i pyłowe 160
zanieczyszczenia z silników Diesla 160
zanieczyszczenie atmosferyczne 133
zanieczyszczenie powietrza 133
zdrowie roślin 112
zintegrowana ochrona 113
zrównoważone użytkowanie 178
zrównoważony rozwój 177
zrównoważony transport 178
zrzut 158
zrzut węglowodorów do morza 158
zrzuty kadmu 158
zrzuty rtęci 158
zwierzęta używane w zawodach, przedstawieniach, wydarzeniach kulturalnych i zawodach sportowych 95
zwierzę 94
zwierzęta domowe 95, 96
zwierzęta doświadczalne 96
zwierzęta futerkowe 95, 96
zwierzęta hodowlane 95, 96
zwierzęta używane w laboratoriach i do eksperymentów 95
zwierzęta żyjące na wolności 95
- Български термини**
алармен праг 154
атмосферен въздух 131, 132
атмосферно замърсяване 133
Бабирус 101
биологични отпадъци 164
биоразградимост 165
биохимично разграждане (биодеградиция) 165

- битови отпадъчни води 127
 брокер 90
 вещества 153, 166
 вибрации 153
 вид 99, 108
 видове от дивата фауна и флора 108
 Виторог козел 101
 вода 118, 138
 вода, използвана за употреба от човека 125
 воден обект 119
 води за къпане 126
 води за пъстървови риби 128
 води за шаранови риби 128
 водни услуги 124
 водно тяло 119
 водоползване 124
 водочерпене 124
 вредни въздействия 152
 всеки 85
 въздействие върху околната среда 143
 въздух 131, 138
 възстановяване / регенериране 171
 вътрешен екологичен одит 76
 вътрешнотериториални води 123
 газове от депа 175
 газообразни и прахообразни замърсители 160
 градски отпадъчни води 127
 грудки 107
 Дарвинова лисица 101
 деградация на земята 139
 деградация на почвата, причинена от човешка дейност 139
 деградация на почвите 139
 депа 174
 добро екологично състояние 128
 добро състояние на повърхностните води 128
 добро състояние на подземните води 128
 добро химично състояние на повърхностните води 128
 добро химично състояние на подземните води 128
 добър екологичен потенциал 128
 домашни любимци 95, 96
 езеро 123
 екземпляр 99, 108
 екодизайн 76
 екологичен бежанец 76
 екологичен мигрант 76
 екологична задача 181
 екологична отговорност 73
 екологична оценка 146
 Екологична оценка на планове и програми (ЕО) 146
 екологична програма 181
 екологична цел 181
 екологични щети 73, 149
 екологично право 72
 екосистема 77
 емисия 152
 естествени местообитания 80
 еутрофизация 162
 живи организми 138
 животни, живеещи на свобода 95
 животни, които ще се използват за състезания, различни видове шоу, културни или спортни прояви или дейности 95
 животни, отглеждани за добив на кожа 95, 96
 животни, отглеждани за селскостопански цели 95
 животни, отглеждани с експериментална или лабораторна цел 95
 животно 94
 заинтересована общественост 86
 замърсителят плаща 160
 замърсяване 159, 161
 замърсяване на въздуха 133
 замърсяващи вещества от дизелови двигатели 160
 замърсяващи емисии 159
 застроен ландшафт 140
 заустване на въглеводороди в морето 158
 зауствания на живак 158
 зауствания на кадмий 158
 защитни мерки 181
 заявител 90
 зеленчуци 107
 Златна жаба 101

- значителни неблагоприятни въздействия* 147
изкуствен воден обект 121
изпускане 158
интегрирана растителна защита 113
интегриране на екологичното измерение 73
инуити 92
информация, съхранявана за нуждите на публична власт 89
информация, съхранявана от публична власт 89
клони с листа 107
клубени 107
кожи от малки гренландски тюленчета с бяла козина и от малки качулати тюленчета (синьогърби) 102
компетентен орган 87
компетентно лице 87
коренища 107
крайбрежни води 123
ландшафт 140
луковици 107
Мадагаскароамерикански странично-шийни костенурки 101
малките на гренландските и качулатите тюлени 102
мерки от екологичен характер 73
местообитание 80
микроорганизми 153
минерална почва 138
минерални частици 138
морска екосистема 77
национален таван за емисии 154
нежива околна среда 78
неопасни отпадъци 164
норми за допустими емисии 157
обезвреждане 172
обща стратегия 181
общественост 85
околен въздух 132
околна среда 69
опасни вещества и препарати 166
опасни отпадъци 164
оператор 90
опитни животни 96
оползотворяване 168
опустиняване, деградация на земята и сушите 139
организми 153
органична материя 138
органична почва 138
отглеждани животни 96
отпадък 163
отработени масла 166
отрязани дървета със запазена листна маса 107
оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС) 145
оценки на въздействието 146
песъчливо-глинеста почва 138
план за действие 181
плодове, в ботаническия смисъл на думата 107
повторна употреба 167
повърхностен воден обект 121, 122
повърхностни води 121
повърхностни води, предназначени за производство на питейна вода 125
повърхностни пресни води 124
подземен воден обект 121
подземни води 121
политика в областта на околната среда 181
популация 99, 108
почва 137
правен език 21
правно определение (легална дефиниция) 31
право на околната среда 72
прахови частици 135
пределно допустима стойност 157
прекурсори на озона 134
препарати 153, 166
преработване 173
преходни води 123
природен ландшафт 140
природна среда 71
притежател на отпадъци 90
причинител на отпадъци 90
продукти за растителна защита 111
промишлени отпадъчни води 127

публична власт	87	тъканни култури	107
ПЧИО	135	търговец	90
рамка от програми	181	тюленчета	102
растения	106	умъртвяване	103
растителна защита	111, 112	управление на отпадъците	167
растителни продукти	109	устойчив транспорт	178
регенериране на отработени масла	170	устойчиви органични замърсители	160
река	123	устойчиво използване	178
рециклиране	169	устойчиво използване на река Дунав	178
рециклиране / възстановяване	171	устойчиво развитие	176, 177
рязани цветове	107	устойчиво управление на горите	178
семена	107	уязвима морска екосистема	77, 78
силно модифициран воден обект	121	физическо лице	84
система за екоточки	76	финансов инструмент за околната среда	181
Системи за управление по околна среда	182	фитосанитарен / растителен паспорт	114
сладки води, които се нуждаят от опазване или подобряване	125	хората	83
собственик или гледач	90	хуманен метод на умъртвяване	104
специализиран език	14, 16	хуманно отношение към животните	103
стандарт за качество на околната среда	181	човекът	83
схема за търговия с квоти	181	човешки същества	83
Схема на Общността за управление и одит на околната среда (СУООС)	182	шумове	153
Схема на Общността за управление по околна среда и одит (EMAS)	182	цвети	149
топлинни лъчения	153	Южнофилипинска плюеща кобра	101
трансгранични водни течения	123	юридическо лице	84
трансгранично замърсяване на въздуха на далечни разстояния	133	<i>Orchis mascula</i> , диви	109
третиране	172	<i>Orchis mascula</i> , отглеждани във ферма (ранчо)	109
		<i>Orchis mascula</i> , дивородени екземпляри, отгледани във ферма	109

Terminologia Unii Europejskiej Konfrontacja bułgarskiej, greckiej, polskiej i angielskiej terminologii w zakresie prawa środowiska

Streszczenie

Monografia stanowi próbę spenetrowania aktualnego stanu terminologii, używanej w aktach prawnych UE. Badania zostały oparte na materiale z wybranej dziedziny, a mianowicie środowiska, w czterech wersjach językowych prawa UE, to jest w języku bułgarskim, greckim, polskim i angielskim. Taka kolejność języków w tytule wiąże się z wyborem bułgarszczyzny jako języka ojczystego autorki na metajęzyk opisu, natomiast język angielski został wymieniony na końcu z uwagi na jego rolę — nie zawsze, ale w wielu sytuacjach — faktycznego tertium comparationis badania konfrontatywnego.

Cele badania to:

- dokonanie charakterystyki obszaru językowego o wysokim prestiżu społecznym (z przyczyn ekstralingwistycznych i ze względu na powiązania z naukowością, która jest wartością współczesnego świata); ten obszar języka uznaje się za istotny element rozwoju cywilizacyjnego;
- konfrontacja sposobów wyrażania terminologicznego (oznaczania za pomocą terminów) bazowych pojęć (konceptów) wybranej dziedziny tematycznej (w tym przypadku *środowisko*);
- zaprezentowanie w sposób usystematyzowany różnorodnych danych dotyczących zakresłonego aktualnie tematu; taka prezentacja przyczyni się do poszerzenia wiedzy co do świadomości w zakresie informowania w kwestiach terminologicznych oraz wymiany doświadczeń w tym zakresie na poziomie międzynarodowym;
- sformułowanie wniosków o charakterze ogólnoteoretycznym odnośnie do aktualnych tendencji we współczesnych europejskich językach specjalistycznych (dalej JS) na podstawie spenetrowanych danych językowych z zakresu terminologii.

Jednym z dodatkowych celów monografii jest także popularyzacja osiągnięć naukowych „mniejszych” narodów, które nie zawsze są zadowalająco dostrzegane na forum europejskim i szerszym.

Osiągnięcie zamierzonych celów badawczych wymagało od autorki uwzględnienie rozległej literatury przedmiotu z co najmniej takich dziedzin jak: terminoznawstwo, leksykologia, prawo, integracja europejska, ekologia (i inne). Takie podłoże teoretyczne nadaje pracy charakter interdyscyplinarny. Pomimo koniecznej interdyscyplinarności pozostaje ono badaniem przede wszystkim lingwistycznym, gdyż jego aparat teoretyczno-metodologiczny opiera się na sprawdzonych, tradycyjnych założeniach leksykologii, terminoznawstwa, lingwistyki konfrontatywnej i stosowanej oraz translologii.

Zadania pracy (zależne od postawionych celów), które zdeterminowały wybory metodologiczne to:

- zbadanie kontekstu ekstralingwistycznego, zapoznanie się ze źródłami prawa UE;
- wybór reprezentatywnego pola tematycznego;
- dobór zestawu koniecznych i wystarczających pojęć specjalistycznych (konceptów), których terminologiczne wyrażenie zostało przebadane w aspekcie porównawczym;
- ekscerpca i analiza konfrontatywna odpowiedniego materiału terminologicznego na materiale czterech wymienionych wcześniej języków.

Kierunek badań nad terminologia unijną został określony przez szeroki kontekst lingwistyczny i ekstralingwistyczny; badanie jest osadzone w interdyscyplinarnej problematyce, łączy

bowiem w sobie różnorodne koncepcje lingwistyczne, gdyż penetrowana materia językowa wymagała takiego właśnie oglądu. Ten szerszy kontekst, w którym musiała zostać osadzona część analityczna pracy, dotyczy:

- istoty i cech JS; charakterystyk języka prawa (jako JS i istniejącego wobec niego dychotomicznego wyobrażenia o nim (język prawny i prawniczy);
- języka prawa UE jako rodzaju języka prawnego (specjalistycznego);
- istoty i cech terminologii jako trzonu JS, a w szczególności terminologii języka prawnego;
- internacjonalizacji i europeizacji terminologii jako tendencji rozwojowych w obrębie JS.

Wymienione problemy lingwistyczne mają bezpośredni związek z czynnikami ekstralingwistycznymi, takimi jak:

- harmonizacja prawa UE; wielojęzyczność UE oraz status prawny i faktyczny języków krajów członkowskich UE;
- integracja europejska i przyswojenie prawa UE przez kraje nowoprzyjęte;
- przekład prawa unijnego — jawny i niejawny;
- rola czynników subiektywnych (instytucjonalnych i ludzkich (np. tłumacze, ekspertów, ministerstw, NGO itp.) w procesie tworzenia terminologii unijnej.

W pierwszym teoretycznym rozdziale monografii został zaprezentowany teoretyczny model badania, którego podstawowe tezy wymienione są poniżej:

- Prawo unijne formułowane jest w JS.
- JS UE jest językiem prawnym.
- Terminologia jest trzonem każdego JS, w tym języka prawnego UE.
- Termin jest jednostką językową, zdefiniowaną w tekście specjalistycznym, oznacza pojęcie specjalistyczne, ma ograniczony zasięg użycia, charakteryzuje się systemowością, konwencjonalnością, niezależnością od kontekstu oraz neutralnością ekspresywną.
- Termin uznaje się za należący do języka prawnego UE, jeśli został zdefiniowany (posiada definicję legalną) w akcie prawnym UE.
- We wszystkich wersjach językowych prawa unijnego używane są identyczne ekwiwalentne terminy, zdefiniowane w aktach prawnych UE za pomocą identycznych definicji legalnych.
- Definicyjność terminów uznaje się za kryterium rozróżniania terminów od nieterminów. Identyczna definicja prawna sformułowana w różnych wersjach językowych harmonizowanego prawa w obrębie UE jest podstawą konfrontacji terminów (tertium comparationis) w kilku językach. Poddanie analizie dwóch języków słowiańskich — bułgarskiego i polskiego oraz niesłowiańskich, należących do odmiennych grup językowych (i z różną tradycją normatywną) — greckiego i angielskiego pozwala na obserwację procesów internacjonalizacji w terminologii; internacjonalizacja rozumiana jest za bułgarską badaczką M. Popową (ПОПОВА, 2002) jako kształtowanie się wspólnego zasobu analogicznych pod względem formy i znaczenia jednostek, rozpowszechnionych w co najmniej trzech językach, z których przynajmniej dwa należą do różnych rodzin językowych.
- Prawo środowiska UE jest aktualną i bardzo dynamiczną dziedziną o charakterze interdyscyplinarnym i ponadnarodowym, co pozwala uznać jej terminologię za reprezentatywną co do stanu i rozwoju terminologii UE w całości.
- Treść pojęcia 'środowisko' obejmuje takie elementy jak; człowiek, flora i fauna, gleba, woda, powietrze, klimat i inne.
- JS uznaje się za swoisty miernik rozwoju cywilizacyjnego społeczeństwa, świadczący o poziomie wiedzy, o uznawanych wartościach, priorytetach i stosunku do otaczającego świata, a co za tym idzie — do innych narodów, kultur oraz języków. Stan i rozwój JS świadczy także o zdolności języków narodowych do wyrażania pojęć specjalistycznych w określonych (nowych) warunkach ekonomicznych, politycznych i społecznych.

Drugi rozdział monografii poświęcony jest właściwej analizie materiału terminologicznego, która została poprzedzona prezentacją wyborów metodologicznych. Za bazowe koncepty, które zostały poddane szczegółowej analizie, uznano: SRODOWISKO, CZŁOWIEK, ZWIERZĘTA, ROSLINY, WODA, POWIETRZE, ZIEMIA/ GLEBA, WPLYW (na środowisko). Izolowa-

nie konceptów opiera się na własnych obserwacjach autorki, a nie na przyjętym w prawie UE podziale tematycznym. Omówione zostały w nim także procedury robocze dotyczące ekscerpacji materiału terminologicznego.

Szczegółowo zostały przedstawione metody badania konfrontatywnego, które opierają się na ogólnie przyjętym algorytmie, a mianowicie:

- stwierdzenie porównywalności obiektów na podstawie przyjęcia tertium comparationis (kryterium porównywalności);
- potwierdzenie podobieństw i różnic badanych obiektów;
- sformułowane na ich podstawie wniosków co do tendencji rozwojowych w zakresie obserwowanych zjawisk.

Szczegółowe procedury komparatystyczne, pozwalające na stwierdzenie podobieństw i różnic obejmują następujące parametry: źródło terminu, forma zewnętrzna terminu, forma wewnętrzna terminu. Każdy z tych parametrów został omówiony szczegółowo.

Rezultaty analizy poszczególnych konceptów zostały przedstawione w postaci autonomicznych i jednolicie co do struktury zbudowanych części, z myślą o tym, aby ich lektura mogła być także niezależna. Wybrano opisowy sposób przedstawienia analizy przed *stricte* sformalizowanym, a to z uwagi na: lepszą czytelność, na niemożność sformalizowania danych różnego rodzaju i porządku, a także w przekonaniu, że podejście sformalizowane pozostawiłoby bez uwagi istotne subiektywne aspekty terminologicznej nominacji, np. nacechowanie wartościujące niektórych jednostek.

Analizą objęto ponad 800 jednostek terminologicznych w czterech badanych językach (prezentuje się je w kolejności wg „stażu” języka jako unijnego: angielski, grecki, polski i bułgarski). Wszystkie zanalizowane jednostki przytaczane są wraz z numerem CELEX, który wskazuje na akt prawny UE, z którego zostały wyekscerpowane.

Monografię kończą wnioski. Najważniejsze z nich to:

- *Parametr źródło terminu*: przeważająca część terminów w każdym z języków jest pochodzenia rodzimego. Najczęściej terminy angielskie są neosemantyzmami, natomiast w pozostałych językach jako wtórnych terminologicznie stanowią je zapożyczenia przekładowe (kalki), z których najliczniejsze są kalki frazeologiczne. Analogiczne jednostki terminologiczne w czterech językach należy uznać za europeizmy lub internacjonalizmy (sensu largo) na podstawie semantycznej i/ lub formalnej zbieżności w czterech językach, z których trzy nie są genetycznie powiązane. Bazowe koncepty z dziedziny ochrony środowiska, które są pojęciami elementarnymi (uniwersalnymi) i funkcjonują w najważniejszych fragmentach językowego obrazu świata, oznaczane są za pomocą starych rodzimych wyrazów. Tutaj regularnie nie odnotowuje się zbieżności formalnej (materialnej) w badanych językach, z wyjątkiem dwóch spokrewnionych językach słowiańskich — bułgarskiego i polskiego. Ustawodawca europejski fiksuje stare wyrazy (np. *rzeka*, *powietrze*, *zwierzę* itp.) jako terminy i przypisuje im nowe znaczenie terminologiczne, które staje się wspólnym (wystandaryzowanym) dla wszystkich wersji językowych zharmonizowanego prawa unijnego. Zwraca uwagę stosunkowo niewielki udział internacjonalizmów materialnych, co tłumaczy się nastawieniem nominatorów do zachowania oblicza etnicznego danej terminologii w warunkach europejskiego multilingwizmu. Postawy purystyczne wyrażone są najmocniej w terminologii greckiej. Wspólną cechą czterech wersji językowych terminologii unijnej jest jawność antropocentryzmu jako punktu widzenia w stosunku do otaczającego świata.
- *Parametr forma zewnętrzna*: Dominujący typ strukturalny wśród zbadanych terminów we wszystkich językach to dwukomponentowe związki wyrazowe, których głównym członem jest rzeczownik, podrzędnym — przymiotnik i jest to podstawowa prawidłowość. Częściej w angielskim, niż w pozostałych językach, członem podrzędnym (atrybutywnym) jest rzeczownik. Przyczyną tej różnicy może być, zarówno wyższa produktywność konwersji (zerowej derywacji, transpozycji) we współczesnej angielszczyźnie, jak i szczególnie rozwinięta derywacja afiksalna w językach słowiańskich, jako ich właściwość typologiczna. Kolejna cecha

to widoczna jednolitość kategoryjna w terminologii — jednostki substancyjne powszechnie uznaje się za najbardziej odpowiednie formy dla terminu.

- *Parametr forma wewnętrzna*: Jako podstawa nominacji terminologicznej posłużyły najczęściej istotne cechy semantyczne obecne w znaczeniu terminu (w jego definicji). Analiza wykazała, że istnieje zależność komponentów formy od komponentów znaczenia terminu zarówno w prymarnych (najczęściej) angielskich terminach, jak i w sekundarnych terminach w pozostałych językach. Analiza wykazała analogię znaczących elementów formy terminów (wyrazów i morfemów) pomiędzy czterema językami, a także i to, że odnoszą się one do określonych pojęć lub cech semantycznych. Jest to dowód na istnienie wyraźnej konwergencji w zakresie terminologii, która prowadzi do lepszego wzajemnego porozumiewania się specjalistów, szczególnie wówczas, gdy nie znają oni bardzo dobrze danego języka etnicznego.
- Zostały sformułowane także wnioski odnośnie do podobieństw i różnic z uwagi na typy języka: syntetyczne vs. analityczne; bałkańskie — niebałkańskie; używające łączki — używające innego systemu graficznego (alfabetu).

Istotny wniosek końcowy natury ogólnej dotyczy skali procesów konwergentnych zachodzących we współczesnych językach specjalistycznych zjednoczonej Europy. Stwierdza się *izosemię międzyjęzykową*, podobną do izosemii występującej w językach bałkańskich, czyli niezależną realizację materialną w każdym języku przy tożsamości cech semantycznych, nawiązując w ten sposób do tezy Stanisława Gajdy dotyczącej tendencji powstania współcześnie europejskiej ligi językowej (GAJDA, 2008).

Podsumowując: badanie dotyczyło obszaru intensywnych procesów konwergentnych, prowadzących do izosemii międzyjęzykowej, która jest nie tyle efektem językowej interferencji, co efektem unifikacyjnego wpływu angielszczyzny (jako języka o wysokim prestiżu we współczesnym świecie) na każdy z badanych języków.

Oryginalna, autorska część pracy zawiera się w:

- syntezy i systematyzacji wiedzy z różnych dziedzin na wybrany temat;
- konfrontacji czterech języków w rzadkiej (unikalnej) konfiguracji;
- analizie reprezentatywnego korpusu terminów z określonej dziedziny oraz jej aspekcie stosowanym;
- lingwistyczno-historycznej wartości badań, gdyby okazało się, że JS UE jest kolejną odrzuconą „nowomową” — to została zbadana zdolność (potencjał) wybranych wspólnot językowych oraz systemów językowych w zakresie tworzenia języków specjalistycznych (subsystemów językowych) w konkretnych celach i dla potrzeb cywilizacyjnych w określonym momencie historycznym.

Comparative Terminology of the EU Acquis

Comparative Analysis of Bulgarian, Greek, Polish and English Terminology in the Field of Environmental Law

Summary

The monograph constitutes an attempt to study the current terminology used in EU legal acts. The research is based on relevant data from the field of environmental protection in four language versions of the EU acquis: Bulgarian, Greek, Polish and English.

The aims of the research are the following:

- to characterize a linguistic area of high social prestige (triggered by extralinguistic factors and its scientific context valued by the contemporary world), indicative of the advancement of civilization;
- to study in a comparative plan the terminology coined for the basic notions (concepts) of the selected thematic field (i.e. environmental protection);
- to present in a systematic way diverse data concerning a particular current topic in order to raise awareness about the process of terminology development and international exchange of terminology in the relevant field;
- to draw general theoretical conclusions on trends of development in contemporary European languages for specific purposes (hereinafter LSP) based on cited linguistic terminology data.

One of the secondary goals of this monograph is to raise awareness of scientific achievements originating in “smaller” nations, which may remain unnoticed in the European, let alone wider, fora.

To achieve the research goals set, the author deemed it necessary to address thematic fields such as: the theory of terminology, lexicography, law, European integration, environmental protection etc., thus rendering the present study interdisciplinary. However, the primary focus of the study is on the linguistic analysis, since its theoretical and methodological apparatuses are grounded in the well-established theses of lexicography, theory of terminology, comparative and applied linguistics, as well as translation studies.

The objectives of the monograph (dependent on the defined goals), which determined the methodological choices made, are as follows: to study the extralinguistic context and EU legal sources; to choose a representative thematic field; to assemble a representative database of relevant specialized notions (concepts) and analyse their term-formation in a comparative plan; to select an appropriate research method linked to the design of an algorithm for language comparison, excerption and a comparative analysis of terminological material.

Our research on the European Acquis terminology has been determined by the wide linguistic and extralinguistic context, referring to:

- the essence and characteristics of LSP; the specific features of the language of law (as an LSP and the existing dichotomic perception of it as the language of law and the language of lawyers;
- the EU language of law as a subtype of legal language and thus LSP;
- the essence and characteristics of terminology as the core of a LSP, especially the legal terminology;
- the internationalization and Europeanization of terminology as developmental trends of LSPs.

The enumerated linguistic issues are directly connected to extralinguistic factors, such as:

- harmonization of the EU law; EU multilingualism;
- European integration and adoption of the EU law by the accession countries;
- translation (overt and covert) of the European Union Acquis;
- the role of subjective factors (institutional as well as human, e.g. translators, experts, ministries, NGOs etc.) in the process of creating the European Union terminology.

The first chapter of the monograph introduces a theoretical model of the research composed of basic theses which can be generalized as follows:

- The European Union law is formulated in a LSP.
- Terminology is the core of each LSP, including the EU legal language.
- A term is a language unit which is defined in a specialized text and is an element of a LSP. A term signifies a specialized notion, has a restricted (professional) scope of use; it is systemic, conventional, context-independent, and expressively-neutral.
- A term is recognized as belonging to the EU legal language if it is defined (has a legal definition) in an EU legal act.
- In all language versions of the European Union law, identical and equivalent terms are used, defined in the EU legal acts by means of identical legal definitions.
- The definitiveness of a term is used as a strict criterion to distinguish between terms and non-terms.
- An identical legal definition worded in the different linguistic versions of the harmonized EU law justifies comparability of the terms between languages.
- Undertaking an analysis of two Slavonic languages – Bulgarian and Polish, and two non-Slavonic ones, belonging to different language groups (and therefore, bound by diverse normative traditions): Greek and English, makes it possible to study processes of terminological internationalization. Internationalization is thus interpreted as the formation of a common pool of proportionate in form and semantics language units, presented in at least three languages, at least two of which belonging to different language groups.
- The EU environmental law is a topical and extremely dynamic field of interdisciplinary and supranational nature, which makes it possible to claim that its terminology is representative of the state and development of the EU terminology as a whole.
- The contents of the term ‘environment’ encompasses such elements as: human being, flora and fauna, soil, water, air, climate, and other.
- LSPs are indicative as to the civilisational stage of development of a social community, hence, studying the EU LSP can contribute to the study of certain aspects of the European civilization.

The second chapter of the monograph is devoted to the analysis proper of the terminological data, which is preceded by the presentation of the methodological choices made. The following basic concepts have been thoroughly analysed: ENVIRONMENT, HUMAN, ANIMALS, PLANTS, WATER, AIR, LAND/SOIL, IMPACT (on the environment). The chapter also discusses the work procedures for excerpting terminological material.

The methods for comparative analysis used, based on standard comparative algorithm are presented as follows: determining the comparability of objects based on assumed *tertium comparationis* (the criterion of comparability); confirming similarities and differences of the studied objects; outlining and defining common features, tracing trends of further development of the phenomena.

Detailed comparative procedures allowing to recognize similarities and differences between the terms used to signify the specialised notions in the four languages, include the following parameters: source of a term, outer form of a term, and inner form of a term. Each of the parameters has been thoroughly discussed.

The outcomes of particular concepts analyses were presented in a form of autonomic and uniformly-structured parts in order to facilitate their individual interpretation. The descriptive way of presenting the results was preferred to a strictly formalized one in order to make the text easier to read; besides, data of different kind and order cannot be presented in a formalized way.

It is also believed that a formalized approach would have left out some crucial aspects of the terminological naming process, for instance the component of evaluation in some of the terminological units.

As many as 800 terminological units in the four studied languages were included in the analysis (presented in the order corresponding to their “seniority” as official languages of the European Union: English, Greek, Polish, and Bulgarian). All analysed units are quoted along with their Celex numbers that indicate the relevant legislative act of the EU from which they are excerpted.

The most important conclusions of the monograph are the following:

- (*The source of a term parameter*): the overwhelming majority of terms in each of the languages have their origin in the native tongue. English terms are most often semantic neologisms, whereas in the other languages being terminologically secondary, they are translated borrowings (calques), among which the most numerous are the phraseological calques. Analogous terminological units that occur in all four languages must be deemed Europeisms or internationalisms (in a wider sense) on the grounds of semantic and/or formal convergence in the four languages, of which three are not genetically connected. Basic concepts from the field of environmental protection, which are elementary (universal) notions co-creating crucial fragments of their respective linguistic world-images, are signified by old native words. On a regular basis there is no formal (material) convergence in the studied languages – except for Bulgarian and Polish. The European legislator fixes old words (e.g. river, air, animal etc.) as terms and assigns new terminological meanings to them which then become common (standardized) for each and every language version of the harmonized European Union law. What demands close attention is a relatively small share of material internationalisms, which can be explained by the aptitude of nominators to preserve the national character of terms in the context of European multilingualism. This tendency is most evident in Greek terminology.
- (*The outer form of a term parameter*) A dominant structural type among the studied terms in all four languages are the two-component terms consisting of a head-noun and a subordinate component/member which is an adjective in Greek, Polish and Bulgarian, and a noun used attributively in English (N+N structures) The noticeable categorical monotony of the terminology is another feature thereof – substantive units are commonly recognized as the most proper form of a term.
- The conclusion that can be drawn as regards *the term inner form* is that essential semantic features present in a meaning (definition) of a term usually serve as a foundation of the terminological naming process. The analysis shows that predominantly there is a dependence of form components on contents components of a given term. In cases of loan translations/calques such a dependency is established both in the primary English term and in its calques in the other languages. The comparative analysis of this parameter shows the relation of the meaningful elements of the terms (words and morphemes) between the four languages, as well as their relation to a given semantic feature of concept. This is yet another proof for the convergence of terminologies. One of the effects of convergence is the unquestionable enhancement of comprehension of stakeholders of LSPs, lacking fluency in the target foreign language.
- Some conclusions were also reached as to similarities and differences according to language type: synthetic vs. analytic; Balkan vs. non-Balkan; using Latin script vs. using other writing system (alphabet).

A crucial general conclusion is related to the scale of convergence processes taking place in contemporary specialized languages of integrated Europe. What is established is the *inter-language iso-semanticity*, very similar to iso-semanticity occurring among the Balkan languages, that is an independent material rendering in each language provided there are identical semantic features, which may be referred to Stanisław Gajda’s conclusion concerning the genesis of European language league (GAJDA, 2008).

In conclusion, the research addresses the area of intensified convergence processes leading to inter-language iso-semanticity, which stems not so much from language interference as from the impact of English (as a language of high social and communicative prestige in the contemporary world) on the remaining languages included in the study.

The original author's contributions can be summed up as follows:

- synthesis and systematization of knowledge stemming from different fields yet relating to the selected topic;
- contrastive analysis of four languages in a rare (unique) configuration;
- practical and applied aspect of the results obtained from the analysis of a large representative corpus of terms from the EU legal field of environmental protection
- (the corpus's) linguistic and historical value; should it happen that the EU's LSP becomes yet another rejected "newspeak", the author has nevertheless been able to study the potential of the linguistic teams and language systems to create specialized languages (language subsystems) with the aim to attain particular goals and meet civilization needs at a particular historical moment.

Monografia pt. *Terminologia Unii Europejskiej. Konfrontacja bułgarskiej, greckiej, polskiej i angielskiej terminologii w zakresie prawa środowiska* stanowi próbę spenetrowania aktualnego stanu terminologii, używanej w aktach prawnych UE. Badania zostały oparte na materiale z wybranej dziedziny, a mianowicie środowiska, w czterech wersjach językowych prawa UE, to jest w języku bułgarskim, greckim, polskim i angielskim.

Osiągnięcie zamierzonych celów badawczych wymagało od autorki uwzględnienia rozległej literatury przedmiotu z co najmniej takich dziedzin, jak: terminoznawstwo, leksykologia, prawo, integracja europejska, ekologia (i inne). Takie podłoże teoretyczne nadaje pracy charakter interdyscyplinarny. Pomimo koniecznej interdyscyplinarności pozostaje ono badaniem przede wszystkim lingwistycznym, gdyż jego aparat teoretyczno-metodologiczny opiera się na sprawdzonych, tradycyjnych założeniach leksykologii, terminoznawstwa, lingwistyki konfrontatywnej i stosowanej oraz translologii.

W pierwszym teoretycznym rozdziale monografii został zaprezentowany teoretyczny model badania. Druga część monografii poświęcona jest właściwej analizie materiału terminologicznego, która została poprzedzona prezentacją wyborów metodologicznych. Za bazowe koncepty, które zostały poddane szczegółowej analizie, uznano: ŚRODOWISKO, CZŁOWIEK, ZWIERZĘTA, ROŚLINY, WODA, POWIETRZE, ZIEMIA / GLEBA, WPLYW (na środowisko).

Oryginalna, autorska część pracy zawiera się w:

- syntezie i systematyzacji wiedzy z różnych dziedzin na wybrany temat;
- konfrontacji czterech języków w rzadkiej (unikalnej) konfiguracji;
- analizie reprezentatywnego korpusu terminów z określonej dziedziny oraz jej aspekcie stosowanym;
- lingwistyczno-historycznej wartości badań, gdyby okazało się, że język specjalistyczny UE jest kolejną odrzuconą „nowomową” – została zbadana zdolność (potencjał) wybranych wspólnot językowych oraz systemów językowych w zakresie tworzenia języków specjalistycznych (subsystemów językowych) w konkretnych celach i dla potrzeb cywilizacyjnych w określonym momencie historycznym.

Więcej o książce:

CENA 22 ZŁ
(+ VAT)

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-678-7